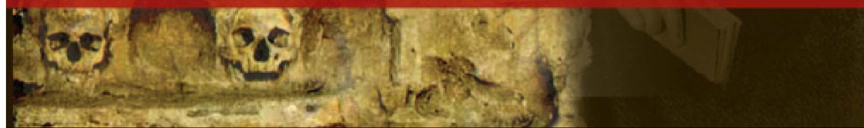
PROKLETSTVO NACIJE

Miloš Bogdanović

PROKLETSTVO NACIJE

Drugo prošireno izdanje

Beograd, 2011.

Autor: Miloš Bogdanović, milos@scnet.rs
Lektor: Marija Bogdanović, marija@enlite.org

Recenzenti:
Dr Goran Golubović, prof. psihologije
Dr Marko Mladenović, prof. prava
Dr Svetozar Sinđelić, prof. filozofije
Dr Dušan Obradović, antropolog
Mr sc. dr Lidija Ćuk, psihijatar

Dizajn korice: Lazar Tomovski, lazartomovski@yahoo.com

Izdavači:
Eden, Novi Sad
Miloš Bogdanović, Beograd
+381-11-24-26-940, 064-15-15-092

Video prilozi na temu sadržaja knjige
mogu se učitati sa adrese:
www.svetlost.org

PROKLETSTVO NACIJE

Beograd, 2011.

SADRŽAJ KNJIGE

ŠESTI DEO - GENETSKI FAKTOR U KARAKTEROLOGIJI BALKANA 108

SEDMI DEO - MOŽE LI POLITIKA DA OBUZDA ZLO MEĐU LJUDIMA? 150

OSMI DEO - MOŽE LI RELIGIJA DA OBUZDA ZLO MEĐU LJUDIMA? 166

DEVETI DEO - KAKO JE CIVILIZACIJA ZAPADA IZAŠLA IZ TAME SREDNJEG VEKA? 185

O RANIJE OBJAVLJIVANIM PRILOZIMA IZ OVE KNJIGE

Prvi deo ove knjige je proširena verzija teksta koji je promovisan na proslavi desetogodišnjice hapšenja "grupe 28", 1994. godine u stanu Olujić Dragomira u Knez Miletinoj 40. Deo knjige koji se bavi lingvistikom i genetikom je zasnovan na radu koji je prezentovan prvo na Jugoslovenskom a zatim i na Svetskom kongresu antropologa 2002. godine u Zagrebu pod nazivom "Veza između genetskog porekla populacije i njenih lingvističkih posebnosti". Poglavlje "Da li je nacionalizam greh?" je zasnovano na sadržaju tribine studentskog protesta 1996/97 na kojoj smo o tom pitanju govorili prof. Ljuba Tadić i ja. Poglavlje "Država bez cara" je takođe nešto proširena tema koju sam održao kao gost studenata Filološkog fakulteta za vreme studentskog protesta. Poglavlje "Zašto je naša autoritarnost enigma za psihologe?" je deo rada iznetog na kongresu antropologa Jugoslavije 2004. godine. Poglavlje "Iskušenja suživota pravoslavnih i muslimana i njihovo prevazilaženje" je u celini sadržaj mog izlaganja na seminaru "Sličnosti pravoslavlja i islama" koje je u junu 2003. godine organizovao Iranski kulturni centar u saradnji sa Međureligijskim centrom iz Beograda. Tekst poglavlja "Poziv na duhovnu zrelost kao odgovor na agresiju na našu zemlju" je napisan početkom bombardovanja, krajem marta 1999. godine, i tada ga je objavio ruski državni radio. Poglavlje "Prokletstvo nacije" je malo proširena verzija pamfleta koji sam napisao i odštampao u oktobru 1998. godine kada se pojavila prva prilika da dođe do početka rata i bombardovanja. U poglavlju "On je otišao, ali smo ostali mi" (povodom 5. oktobra) je sažeta verzija govora koji sam održao kao gost Udruženja književnika, u Kragujevačkoj gimnaziji, na svečanosti povodom godišnjice smrti Radoja Domanovića. Poglavlje pod nazivom "Zašto će propasti Novi svetski poredak?" je iz traktata koji sam objavio pod istim nazivom 1993. godine, a koji je tema istoimenog predavanja koje sam te godine održao u konaku "Knjeginje Ljubice". Poglavlje "Lažna reformacija" je proširena verzija teksta objavljenog u "Demokratiji" u leto 1997. godine. Novomilenijumska čestitka i razgovor na temu budućnosti čovečanstva je bio prilog za Božićni TV program RTS-a 2001. godine.

PRVI DEO

BEZUMLJE AUTORITARNOSTI I NADA OPOZICIJE

Potreba za kultom ličnosti ima svoje korene u čovekovoj ličnoj neodgovornosti, u neodraslosti njegove ličnosti, kada on svesno ili nesvesno traži da neko drugi umesto njega samog misli i odlučuje. Čoveka čine odgovornim razum, savest i volja. Kada razum raskrinka određene motive kao iracionalne (nesvrhovite sopstvenom i tuđem dobru) tada savest tim motivima pridaje moralnu vrednost proglašava ih lošim motivima (grehom) i traži od čoveka da im se on svojom voljom odupre. Ali, ako se čovek svojom voljom ne odupire svojim slabostima, tada mu smeta upotreba razuma jer raskrinkava iracionalnost njegovih motiva i postupaka. On tada dolazi u konflikt ne samo sa zdravim razumom, već i sa sopstvenom savešću, koja ga opominje zbog pokoravanja volje iracionalnim motivima. Sukob između formiranog velikog Ega (slabosti koje tada čovekom vladaju) i njegove ličnosti rezultuje odbrambenim mehanizmima kojima čovek želi za zavara atribute svoje ličnosti (razum i savest) da je sve u redu. Da bi nadomestio funkciju razuma, koji je žrtvovan, da ne bi kvario mir ugušene savesti, čovek ima potrebu da neko drugi misli i odlučuje umesto njega samog.

Ljudska zajednica, koju odlikuje kolektivna neodgovornost, pokušava da nadomesti problem razuma i savesti kroz potrebu za ideološkim autoritetom koji će da misli i odlučuje umesto nje same. Razumno preispitivanje sopstvenih postupaka i susret sa sopstvenom neispunjenom odgovornošću bi izazvali neželjeni stres, pa se obavijaju ideološkim ili religioznim velom i tako čuvaju od prozivanja zbog neodgovornosti. Kako takav princip opšte neodgovornosti vrlo brzo donosi loše posledice, javlja se potreba i za dežurnim krivcima na koje se prebacuje odgovornost za postojeće probleme, a ti krivci se pronalaze u ideološkim, nacionalnim, verskim, ili nekim drugim neprijateljima. Zatim stupa na delo mehanizam projekcije, pa se neprijatelju projektuju sopstvene nepriznate slabosti, što izaziva psihološku satisfakciju sopstvene neodgovorne savesti.

U vreme komunizma, ideološki autoritet je predstavljala komunistička partija sa Titom na čelu. Njegova ispravnost se slepo podrazumevala, a dovođenje u pitanje njegove odgovornosti smatralo se hulom. Dežurni krivci za probleme u društvu bili su disidenti. Narod se, bilo iz svesnog interesa, bilo zbog svoje zavedenosti, plašio da nekim svojim postupkom neslaganja sa partijskom politikom ne dobije etiketu — disident, pa se na taj način odricao i svake dobronamerne kritike koja bi predstavljala lek za bolesno stanje društva i koja bi sprečila produbljivanje opšte krize.

U SREDIŠTU SUKOBA

Proširena verzija pamfleta koji je deljen na proslavi desetogodišnjice hapšenja "Grupe 28" — 1994. godine

Jednoga dana, prolazeći Terazijama, bacih pogled na novine koje je tada prodavao na svojoj tezgi ulični prodavac novina Dragan Blagojević. Provokativni crteži i naslovi na naslovnoj strani lista "Student" zaintrigirali su me dovoljno da ga kupim. To je bio početak mog prijateljstva sa prodavcem, a ujedno i novinarem jedine opozicione štampe u tadašnjoj Jugoslaviji, krajem te 1981. godine. Uskoro sam se i sam zaposlio kao jedan od njegovih prodavaca na Terazijama. Oduševljen slobodoumnim idejama tadašnjeg "Studenta", u početku sam od prodaje imao više novčane štete nego koristi, jer sam "Student" više delio nego prodavao. Ono što bi se u "Studentu" tada moglo pročitati, bilo je možda, prema sadašnjim kriterijumima skromno, ali u ono vreme dovoljno da čovek počne da misli svojom glavom, slobodno od tadašnjeg ideološkog jednoumlja. Samo jedan aforizam, kao na primer, "Štrajk radnika samoupravljača! Vrhunac samokritičnosti radničke klase!" svakoga bi mogao da navede na razmišljanje i preispitivanje. Ako kod nas zaista postoji samoupravljanje, onda je štrajk radnika samoupravljača nemoguć!

Štand Dragana Blagojevića je bio mesto okupljanja raznih opozicionara, pa me je jedan od posetilaca štanda, koji je i sam prodavao "Student" po kafanama, sledeće godine pozvao na tribine takozvanog "Otvorenog univerziteta", koje su po privatnim stanovima organizovali "šezdesetosmaši" i profesori Beogradskog univerziteta koji su '75. godine izbačeni sa Univerziteta zbog neslaganja sa političkim jednoumljem. Na tribinama su učestvovali viđeniji opozicioni intelektualci: od režisera Lazara Stojanovića do književnika Dobrice Ćosića i drugih. Održavane su diskusije različitog sadržaja: političkog, psihološkog, istorijskog i religioznog. Jedna od najvećih tribina održana je u kući advokata Srđe Popovića, na temu "Smrtna kazna — za ili protiv". Bilo je oko 150 prisutnih. Kroz skoro sve diskusije provlačila se kritika postojećeg društveno-političkog sistema i autoritarne (staljinističke) svesti na kojoj je taj sistem bio zasnovan. Ta kritika sistema nije bila usiljena ili nametana, već je kao realna potreba društva bila prirodna reakcija svakoga ko bi u to vreme imao bar malo hrabrosti da misli i primećuje ono što se u društvu dešava. Na primer, profesorka Zagorka Golubović je upozoravala da "decentralizacija ne znači demokratizaciju društva" i zato je bila proglašena za neprijatelja društva.

U atmosferi svesnog i svrsishodnog dijaloga shvatio sam kako većina gotovo nikada nije u pravu, kako lako može biti zavedena, i kako čovek

mora biti spreman da promeni svoja shvatanja ukoliko ona ne mogu da izdrže ozbiljniju kritiku i preispitivanje.

Shvatio sam da suština manipulacije nije utemeljena na netačnim informacijama, iako se njima obilato služi, već na slabosti same mase, u njenom autoritarnom načinu razmišljanja. Verovao sam da će naš narod da se otrezni onoga trenutka kada shvati svoje stanje, kada ga neko ohrabri da počne da misli svojom glavom.

Svi čeznu za srećnijim životom, pa ako postoji rešenje, pitao sam se, zašto je onda istorija sveta prepuna bola, stradanja i smrti? Ako bi neko znao rešenje problema čovečanstva, da li bi svaki pojedinac bio spreman da ga prihvati? Šta učiniti ako on neće da misli, ako je indoktriniran i tako zatvoren za istinu koja bi ga učinila istinski slobodnim?!

Sa divljenjem sam čitao uvodnik iz prvog broja "Politike" nadajući se da će jednoga dana navedena iskušenja biti prevaziđena i da će se kod nas razviti jedno zdravo društvo:

> "Nigde se tako lako ne zaboravlja da neko može imati protivno uverenje, pa da je ipak to uverenje i pošteno i iskreno. Odmah se podmeću neke zadnje misli i podmukle namere svakome, koji je drugačijeg mišljenja, pa se onda čudimo otkud tolika ogorčenost. ... Zar je neprijatelj onaj koji kudi kad ima šta da kudi, bez zazora, i hvali sve što je za pohvalu? U životu se to obično zove prijatelj. ... Zar je istina manje istina, kad je kaže jedan čovek, nego kad je kažu više njih? Vrednost jedne osude ne leži u količini lica koja je iskazuju, već u opravdanosti njezinoj, kao što je i pohvala samo onda pohvala, kad je razložita pa makar je govorio jedan jedini čovek ili stotinu i hiljadu njih. ... "
> (Politika, 12. januar 1904)

Tada sam odgovornost za autoritarno ljudsko razmišljanje prebacivao na sistem i njegove mehanizme odbrane: na širenje paranoidnog straha od neprijatelja i jednoumlje kojim je vlast držala čoveka u šaci.

"Kada bi se promenio sistem, promenili bi se i ljudi" tako sam tada mislio. Ni na kraj pameti mi nije bila misao da se ljudima sviđa stanje lične neodgovornosti i da oni svojim htenjem odbacuju susret sa svojom slobodom. Bio sam uveren da su ljudi samo zavedeni, i da će svaki zrak istine koji im daje slobodu uma zahvalno primiti i njom ostvariti slobodu svoje volje i svoga delovanja. Osvedočenje ljudi o slobodu koju im donosi svest o sopstvenoj odgovornosti za dešavanja u društvu, video sam kao garantovani izlaz iz društvene krize.

U to vreme sam shvatio da demokratski principi jesu najprihvatljiviji, ali ne i garancija valjanosti onoga što većina izabere. Hitler je demokratskim putem došao na vlast. Pošto većina ne mora biti u pravu, od nje treba sačuvati manjinu garantovanjem osnovnih ljudskih prava svakom pojedincu. Većina je često zavedena, uplašena ili potkupljena, jednom rečju nezrela i nevoljna da svoj odgovoran sud nosi na sebi, oslobođena od pristrasnosti i predrasuda, sebičnog interesa ili možda čak inata. Neko je primetio: "Samo 5% ljudi misli, 25% ljudi misli da misli, a ostalih 70% pre bi se ubilo nego da misli." S obzirom na uobičajenu netoleranciju među našim ljudima, prethodno citirana izjava bi svakako mogla da se prepravi i prilagodi našem podneblju: "Samo 5% ljudi misli, 25% ljudi misli da misli, a ostalih 70% pre bi ubilo onu manjinu koja misli."

Tradicija mojih predaka je bila vrlo tragična po tom pitanju. Jedan je bio patrijarh i imao je problema zbog svojih zalaganja za nacionalnu i versku toleranciju. Svoj život je završio u nerazjašnjenim tragičnim okolnostima. Najsvežija uspomena je sudbina mog dede, koji je uspeo da izvuče živu glavu iz nemačkog istražnog pritvora u Berlinu. Optužen je što je oslobodio grupu američkih pilota kao oficir granične straže u Nedićevskoj Srbiji ali je i pušten na slobodu zbog nedostatka dokaza. Oslobodio ga je Treći Rajh, a posle rata, pred mojim ocem i mojom bakom odveden je i bez suđenja streljan u dvorištu škole "Vojislav Ilić" u Beogradu, kada je hiljade ljudi stradalo u čistkama "Narodne vlasti" oslobođenog Beograda. Kao što nam često otkriva istorija, najveća zla nam nisu uvek donosili strani okupatori. Uglavnom smo ih sami sebi činili, onda kada smo, u raznim kriznim situacijama, imali za to izgovora i povoda.

> "Govore da je bolje pasti direktno Gestapou u šake, nego biti odveden u našu Glavnjaču. Kod Nemaca su u zatvorima bar bolje higijenske prilike, a i sistem mučenja je različit. Nemci pribegavaju više psihološkim metodama, dok se kod naše populacije primenjuju fizička mučenja." (Kosta Nikolić, Strah u Srbiji 1941, Ogled o fenomenu nacističkog terora)

Naš mentalitet ima nekakve sličnosti sa mentalitetom kolonijalnih naroda, koji okupatoru često nije imao moći da se odupre zbog međuplemenske zavađenosti. A kada bi se kolonijalne vlasti zbog sasvim drugih uzroka povukle, domorodačka populacija, uzevši vlast ponovo u svoje ruke, često bi sprovodila goru diktaturu od nekadašnjeg okupatora. Na kraju bi kolonijalni narodi bežali od svojih rođenih u zemlje svojih bivših okupatora, znajući da će im tamo biti sigurnije ispoštovana njihova građanska prava, nego kod svojih rođenih.

POLITIČKA HAPŠENJA I SUĐENJE ŠESTORICI

Još dok sam bio u Prvoj beogradskoj gimnaziji snašli su me problemi zbog aforizama koje sam ispisao i okačio na zid učionice u okviru uređenja zidnih novina. Aforizmi su glasili:

"Narod je krenuo za vođom. Da li će ga uhvatiti?", "Ako idemo sve brže, brže i brže, to može značiti da idemo nizbrdo!" i "Kad smo god nad provalijom, govore nam da smo na zavidnoj visini!"

Školom se raširio paranoidan strah od neprijatelja revolucije. Aforizmi su proglašeni neprijateljskim parolama i zaključani u sef gimnazije, a ceo slučaj je prijavljen miliciji.

Kada sam čuo reakcije, odlučio sam da preduhitrim direktora i da potražim njega pre nego on potraži mene. U susretu sam ga ljubazno zamolio da vrati parole, jer su one bile izraz stava učenika našeg odeljenja.

Na to je direktor pozvao mog razrednog starešinu i preda mnom mu naredio da me isključi iz gimnazije. Direktoru sam na to odgovorio da time prevazilazi svoja ovlašćenja, na šta je on reagovao tako što je od moje odeljenske zajednice tražio da napiše izjavu o "drskom razgovoru učenika Miloša Bogdanovića sa drugom direktorom".

Stvar je iznesena pred odeljensku zajednicu i na razred je izvršen pritisak. Ali, bolje bi bilo da direktor nije tražio nikakav komentar od učenika. Mladi neiskvareni srednjoškolci nisu hteli da idu protiv svoje savesti. Još su odlučili: "Neka Miloš sam napiše izjavu. On će to najbolje umeti da uradi, jer on sam najbolje zna šta se desilo! Mi nismo bili svedoci toga razgovora!"

Napisao sam izjavu i ona je kao predlog stava odeljenske zajednice pročitana pred celim razredom. Jedna rečenica iz te izjave glasi:

"Odeljenska zajednica IV/7 smatra da drug direktor Mr Ninković nije smeo tako da razgovara sa učenikom Milošem Bogdanovićem."

Odeljenska zajednica je usvojila ceo sadržaj teksta, ispravivši samo jednu jedinu reč. Umesto "nije smeo" stavila je "nije trebalo".

Za par dana parole su vraćene na zidove učionice. Učionicom se prolomio aplauz, a na licima se videla radost onih koji su odlučili da se odupru autoritarnom načinu razmišljanja i da misle slobodno.

Svest ljudi je u to vreme bila veoma autoritarna i dogmatična.

Bilo je dovoljno na rečima pokazati nepoverenje u zvanično političko rukovodstvo i zvaničnu ideologiju, pa na sebe navući etiketu neprijatelja. Dešavalo se da čovek dobije i dve godine zatvora zbog pevanja neke rodoljubive pesme. Znatan deo populacije je živeo u paranoidnom strahu bilo od stranih neprijatelja, bilo u strahu od sopstvenog slobodnog razmišljanja i izražavanja. Mi u razredu smo se u nekoj meri oduprli tom bolesnom duhu i žnjeli smo blagoslove slobode uma. No, ne bez ikakvih posledica. Parole je na svoju ličnu odgovornost iscepala jedna profesorka francuskog iz suprotne smene. Razredni starešina će mi se kasnije u jednoj prilici izviniti što mi je dao najnižu ocenu iz predmeta koji mi je predavao, objasnivši da je tako morao da uradi zbog pritisaka. Ako nisam mogao biti disciplinski kažnjen, jer je odeljenje stalo na moju stranu, mogao sam biti kažnjen tako što sam dobio jedinicu iz fizike.

Gradski komitet SKJ poslao je svoju delegaciju u gimnaziju, pa su profesori morali da potpisuju izjavu da se ograđuju od mog postupka, a služba bezbednosti je među mojim školskim drugovima odmah počela da vrbuje svoje buduće saradnike.

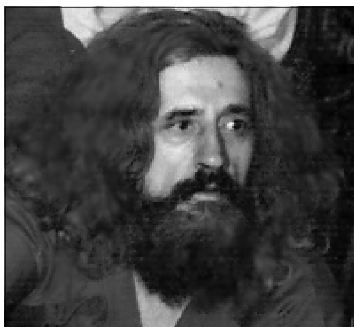
I opozicionari Otvorenog univerziteta su imali svoj šaljiv komentar na taj događaj sa tim aforizmima: "Kada budemo došli na vlast, postavićemo te za ministra za pamflete i traktate!"

Moje tada najčešće i najdraže društvo iz opozicije bili su Steva Milovanović, Boris Tadić, Veselinka Zastavniković, Bojana Mladenović, Dragan Blagojević, Milan Nikolić, Dragomir Olujić, Dragutin Spaić, Milan Marković — Markoni, Gordan Jovanović i drugi.

Hrabrila nas je svest da sistem koji se plaši drugačijeg mišljenja već samim svojim strahom pokazuje svoju nemoć, te smo bili uvereni da ćemo uskoro biti svedoci njegovog pada, a da će na njegovom mestu ubrzo procvetati zdravo i zaista demokratsko društvo. Zapravo, Dobrica Ćosić je tada u svom delu "Stvarno i moguće" napisao veliku istinu da "poredak koji može da bude srušen umetnošću i filozofijom nema istorijskih niti legitimnih razloga da bi trebalo da postoji". Poredak koji je zasnovan na lažima (uzvišenim idealima koji su izgovor za zlo), ne može da trpi drugačije mišljenje. On nije u stanju da izdrži kritiku, jer je zabluda uvek nemoćna u sukobu sa istinom.

Ubrzo sam, u proleće 1983, napisao traktat pod naslovom "O SVESNOSTI MIŠLJENJA" gde sam opisao iracionalne mehanizme razmišljanja, koje sam primetio kao odliku zastupnika komunističke ideologije. Kada ne mogu da odbrane svoja shvatanja, oni sa racionalnog prelaze na iracionalno razmišljanje, i počinju da gledaju KO zastupa određenu ideju, ili KOLIKO ljudi je zastupa, a ne sam SMISAO određene ideje. U svojoj nemoći da ospore drugačije mišljenje, oni prelaze sa kritike mišljenja na kritiku ličnosti, kojoj zatim pokušavaju da po svaku cenu pripišu neprijateljske pobude, saradnju sa domaćim i stranim neprijateljima, i sl. Oni nisu bili u stanju da razumnim argumentima odbrane ispravnost svoje komunističke ideologije jednostavno zato što nisu hteli da na sebe preuzmu odgovornost razumevanja i preispitivanja njene ispravnosti.

Njihova shvatanja su bila plod slepe vere u ideološke autoritete. Bio sam uveren da će im raskrinkavanje njihovih iracionalnih mehanizama pomoći da ih postanu svesni i da ih prevaziđu.

Dragomir Olujić - Oluja

Jednom prilikom je Dragomir Olujić izneo shvatanje koje sam tada trenutno i bezrezervno odbio kao najveću moguću besmislicu:

“Vidite, mi se sada borimo za slobodu misli i govora, ali onoga dana, kada tu slobodu budemo ostvarili, nju će prvo da iskoriste nacionalisti. I kada bukne nacionalizam, državno rukovodstvo će imati izgovora da radi očuvanja integriteta Jugoslavije izvrši državni udar, pa će nastati gora diktatura nego što je to danas!”

Nisam ni sanjao da će stvarnost biti mnogo gora, da će prvo doći do rascepa Jugoslavije, pa tek onda do formiranja malih totalitarnih država, koje će zatim stupiti u međusobni sukob i teško krvoproliće.

Olujićeva izjava obezvređivala je sve naše napore, svu našu spremnost da se žrtvujemo radi ideala slobode misli i govora. Ona je, na neki način, u mojim očima predstavljala vređanje našeg naroda, jer ga je predstavljala kao infantilnog, nezrelog i nesposobnog da primi blagoslov slobode. Ja sam tada iskreno verovao i to često javno zastupao:

“Nije moguće da je naš narod nezreo za slobodu! On je trenutno zaveden, ali kada to shvati, on će ustati protiv diktature i formiraće zdravo društvo! Dokle god bude postojala sloboda misli i govora, svaka zabluda će biti raskrinkana, i ona neće imati nikakvu moć nad istinom! Niko neće moći da bude prevaren!”

O, zar nisam imao dovoljno iskustava sa onima kojima sam sasvim jasno uspevao da raskrinkam ideološki autoritet komunističke ideologije i vlasti? Zar nisam još tada mogao da primetim njihovo svesno i kukavičko odricanje načela poštenja i pravde, a kod drugih i voljno htenje da ostanu u stanju zavedenosti. Zar nisam bio svestan da sam pojedine “prijatelje” već izgubio, jer su oni, iako su me dobro poznavali, ipak verovali da sam plaćen iz inostranstva da gazim tekovine revolucije, a drugi su znali da sam u pravu, ali nisu hteli da ugroze svoje lične interese i ugled u društvu iz čistog straha.

Nemački filozof Imanuel Kant (1724-1804) je dobro definisao unutrašnji napor duha koji pojedinac mora da preduzme da bi pobedio uticaje koji ga pritiskaju spolja:

“Svakom pojedincu je, dakle, teško da se izvuče iz nezrelosti koja je skoro postala njegova priroda. On ju je čak zavoleo, i nije za sada stvarno sposoban da se služi svojim sopstvenim razumom, jer mu nikada nije bilo dopušteno da taj pokušaj učini. Pravila i formule, ta mehanička oruđa umne upotrebe, ili, štaviše, zloupotreba njegove prirodne obdarenosti, jesu okovi neprestane nezrelosti. Onaj ko bi ih i odbacio, ipak bi napravio samo nesiguran skok preko užasnog šanca, budući da nije naviknut na tako slobodan pokret. Otuda ima samo malo onih kojima je pošlo za rukom da se vlastitim negovanjem svoga duha izbave iz stanja nezrelosti i da svoj hod ipak učine sigurnim.” (Imanuel Kant, Um i sloboda, 44)

Ko je hteo, mogao je tada u konkretnim životnim iskušenjima da pokaže čvrstinu ispravnog karaktera. Ja nisam hteo da poverujem u to da su ljudi imali slobodu izbora, jer bi u tom slučaju to bila jako neprijatna i poražavajuća istina. Izgovarao sam ljudske slabosti, verujući da uslovi za formiranje ispravnog karaktera još nisu dovoljno ispunjeni, jer mnogi nisu bili svesni da su izmanipulisani. Verovao sam u dobronamernost većine, te da će njihovo osvešćivanje rezultovati pravom reformacijom društvenog uređenja i blagoslovima slobode i demokratije. Oduševljen hrabrošću ljudi sa Otvorenog univerziteta, i u nekoj meri idealizujući njihov karakter, maštao sam o novom društvu gde bi odnosi između ljudi isto tako bili prožeti trezvenošću i plemenitošću kakvu sam sretao kod ovih ljudi. Veselinka Zastavniković mi je besplatno držala časove engleskog. Boris Tadić je nesebično davao savete osobama sa seksualnim problemima. Svaka diskusija Otvorenog univerziteta je u suštini bila prožeta idejom o stvaranju boljeg društva.

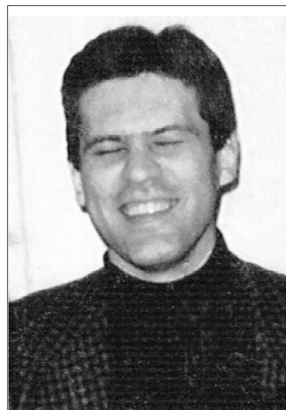
Verujući u prirodnu dobronamernost većine ljudi, pokazivao sam spremnost na svaku žrtvu za opšte dobro, kao što je takvu spremnost, po mom tadašnjem dubokom uverenju, pokazivala većina posetilaca “Otvorenog univerziteta”. Tada lično nisam verovao u mogućnost bilo kakvog većeg eventualnog hapšenja opozicije, jer sam smatrao da bi takav čin samo još više raskrinkao principe vlasti i doveo je bržem krahu. Mada sam takav događaj tajno priželjkivao, jer sam osećao da bi on bio povod da narod čuje naše opozicione ideje, i da se na konkretnom primeru uveri u autoritarnost režima, koji je pokušavao da se predstavi kao demokratski i slobodarski.

Na “Otvorenom univerzitetu” su se uskoro šalili pred moj odlazak u vojsku:

“Samo nemoj da štrajkuješ glađu u vojnom zatvoru, kada te budu uhapsili! ... Tamo je odlična hrana, za razliku od civilnog! Štrajkuj glađu u civilnom! Ha! Ha!” Mislim da mi je te reči govorio Milan Nikolić.

"Ha! Ha!" bio je moj odgovor, jer niko, pa ni ja sam nisam verovao da bi postojao razlog da se nađem u zatvoru!

Na mom ispraćaju u vojsku u oktobru 1983. skupilo se dosta ljudi sa "Otvorenog univerziteta". Oko ponoći, Boris Tadić (tada student psihologije) je predložio da napravimo diskusiju na temu "Seks i politika", pa smo skoro cele noći diskutovali o Edipovom kompleksu sublimiranom u ljubav prema otadžbini, itd. Ta tribina je posle nekoliko meseci javno izvedena u KST-u.

Boris Tadić

I posle šest meseci vojske došao sam na trodnevni dopust kući. Kada sam istog dana, u petak uveče 20. aprila 1984. otišao kod Oluje, prijatelja iz tadašnje opozicije, samo što sam ušao u njegovo dvorište, bio sam uhapšen. U miliciji su me ubeđivali da su svi pohapšeni pola sata pre nego što sam i ja došao na skup. Nisam im verovao, jer bi bila veoma mala verovatnoća da su ih uhapsili baš onda kada sam ja došao na dopust kući. Oni su se sastajali gotovo desetak godina, svakog drugog petka, i to na tri različite adrese u gradu. Bila bi isuviše mala verovatnoća da se sve to potrefi. Ali se, eto, potrefilo. Nisam mogao da verujem u hapšenje, ne samo zbog male verovatnoće da mi se to desi, već i zato što bi takav poduhvat bio čist politički promašaj državnog rukovodstva. Bilo je i hapšenje i politički promašaj.

Ali ja još nisam znao da je bilo hapšenje, jer nisam čitao novine, pa sam veoma hrabro odgovarao na pokušaje pripadnika Službe državne bezbednosti da me prisile na saradnju.

Preda mnom su se smenjivale različite osobe koje su različitim tehnikama pokušavale da me privole na saradnju. Na primer, par njih su pretili da će, u suprotnom, moju prijateljicu Katarinu da obaveste da sam ja navodno homoseksualac, te kako će još mnoge druge probleme da mi naprave.

Oni: "Po izgledu se vidi da je homoseksualac! ... Da li Kaća zna da si ti homoseksualac?"

Ja: "Ne zna! A ne znam ni ja! ... A pošto vi već sve znate — znate o meni čak i ono što ja sam ne znam, mogu li onda da idem, kada vam već više nisam potreban?"

Oni: "Ćuti i sedi! I pamet u glavu!"

Ja: "Pa zar niste rekli da sam zbog pameti i stigao ovde?"

Oni: "Ćuti! Tišina!"

Samo saslušavanje nisam shvatio ozbiljno, zato što mi je i sama priča o hapšenju delovala neozbiljno i nerealno. Ali, posle 15 sati saslušavanja moj trodnevni nagradni dopust kući je preinačen u trodnevni istražni pritvor koji sam proveo u zgradi Vrhovnog vojnog suda (u Ustaničkoj ulici). U priču o hapšenju poverovao sam tek onda, kada su mi, da bi mi dokazali da sam zaista uhapšen na tajnom skupu, doneli "Politiku" gde sam pročitao vreme i mesto svoga hapšenja.

Samica u kojoj sam bio smešten bila je u pravom kazamatu. Dozvoljavali su mi da se po 45 minuta dnevno šetam u dvorištu — u krug, u određenom smeru i određenom brzinom. Dvorište su okružavali visoki betonski zidovi i na jednoj terasi naoružani stražar. Sve vreme bio sam potpuno sam. Pored metalnih rešetkastih vrata, drvena vrata samice bi noću ostajala otvorena i stražar bi svakih pola sata proveravao baterijskom lampom da li i kako spavam. Osećao sam se potpuno izgubljenim. I pre toga sam bio izgubljen a sada i ovako.

Oficiri koji su me saslušavali bili su mnogo ljubazniji od pripadnika obične SDB, ali su mi pretili sa 7 godina robije, kako nikoga neću videti u međuvremenu i kako niko neće znati šta se sa mnom dešava. Spominjali su moju izjavu pred vojnicima — da sam izašao iz partije čim sam se rodio, jer mi je mama bila član partije, itd.

Pripadnici SB su mi dalje pretili, govoreći kako sve znaju o meni, pa su zloslutnim glasom čak izjavili: "Znamo da si pravio bozu u vojnoj jedinici!" (Boza — ukusan napitak!) To je bila poslednja kap u prepunoj čaši. Pristao sam da dam izjavu o posećivanju tribina, ali nisam hteo da spomenem ko me je na te tribine pozvao. (Među nama govoreći — Boris Tadić.)

Kada sam nekoliko dana po izlasku iz pritvora saznao da je jedan od uhapšene dvadesetosmorice, Radomir Radović, izgubio je život u "nerazjašnjenim" okolnostima, naljutio sam se na sebe zbog svog kompromisa i odlučio da istinu i pravdu stavim iznad svega, bez obzira na posledice.

Po izlasku iz trodnevnog istražnog pritvora usledila je moja prekomanda u drugu vojnu jedinicu, gde će služba bezbednosti pokušati da me obradi za svog saradnika. Taj zadatak je dobio i prvoborac potpukovnik Vukota Vuković. Kao u nekom filmu, pripadnici SB su mu vrlo malo rekli o meni i mojoj prošlosti, te je on imao relativno dobre predrasude o meni. Posle par meseci gotovo svakodnevnog druženja on je stekao takvo poverenje u mene da mi je ostavljao ključeve od svoje kancelarije i ponašao se prema meni kao prema svom rođenom sinu. Ali plodom naših diskusija, ni on, ni ja, nismo bili zadovoljni. On je i dalje sa ponosom pokazivao na sliku na kojoj su bili Tito i on zajedno. A ja

sam i dalje zastupao da je važnije pitanje šta je neko rekao, nego ko je nešto rekao. Još jedna osoba je imala zadatak da me "indoktrinira", a to je bio lokalni oficir Službe bezbednosti kapetan Masleša, o kome sam par reči napisao u sledećem pismu:

PISMO PRIJATELJU
(Sarajevo, krajem juna 1984.god.)

"Juče smo išli na ekonomiju. Odnosno uništavali korov među kukuruzom. Ja sam lično protiv toga da kukuruz bude privilegovana biljka. Ja sam za demokratiju, da svi imaju ista prava a ne samo kukuruz. Ako sam za travu i ostali korov to ne znači da sam protiv kukuruza. Ne! Ne borim se za vlast, kako bih se tako mogao boriti?! Lako je kukuruzu da se pravi važan i da je u pravu kada ima mene koji iskopavam i sadistički usitnjavam, mrvim i drobim nekukuruz. Lako je pod takvim uslovima etiketirati nekukuruz da je korov. Teško je dokazati kukuruzu da nije možda on korov. Oh, da, ovim dovodim u pitanje već utvrđene stvari, možda pogrešno utvrđene. Trava je sitna, ali idejno jača. Kukuruz štitim od trave samo zbog svojih sebičnih interesa. Bilo je onih koji su tolerisali i travu, ali kako društveni odnosi određuju društvenu nadgradnju, tako su i ti pojedinci ostajali bez kukuruza, bez hrane i bez (sebi sličnih) potomaka. Opstajali su sebični i imali (sebi slično) potomstvo. Možda i zato što se još niko nije, zbog čiste predrasude, usudio da malo popase travu.

Dakle, juče vrših biljnu diskriminaciju, izvrših genocid nad "korovom" (odsad ga uvek pišem sa navodnicima, da bih bar kroz njih izrazio svoja revolucionarna opredeljenja) i u pola posla poče da pada kiša. I kiša pada, ali ne za vojsku. Jer, ako po svetom Pe Esu (pravilu službe), kiša prestaje da pada 15. maja i onda nastupa lepo vreme, pa vojska nosi košulje, onda je to tako. Možda će neko zbog ove kiše pokrenuti postupak protiv vojnika dežurnog na meteorološkoj stanici, zbog navodne zloupotrebe svog položaja. To je tako ovde. I to retko kome ovde može izgledati neobično, odnosno nelogično.

Zamisli, skoro svaki dan po par sati provedem sa kapetanom iz službe bezbednosti ovde. Približno na mojoj dobrovoljnoj osnovi (dosadno mi je). Sigurno se pitaš šta se onda dešava. Pa, on me svojim nepravilnim stavovima zavodi ili se bar trudi da to izvede. Verovatno ima tako te ciljeve da on i ja budemo istomišljenici. To mu je posao. Treba ga razumeti. Samo da iz toga posla on ne izađe sa mojim stavovima. Ima da ga uhapse onda, a ja lično nemam ništa protiv njega, pa ću da malo porazmislim da li da ga i dalje zavodim. Ustvari, ja ga ni do sada nisam zavodio. Nisam koristio nikakve iracionalne metode koje bi trebalo da utiču na njegovu podsvest.

On je vrlo zanimljiva ličnost. Veruje u ono što misli, a više veruje nego što misli. Upoznao sam ga u sredu 13. 6. '84. kada je došao ovde istražni sudija sa tužiocem, iz Beograda, a u vezi Olujića i ostalih. Naravno, odbio sam svedočenje. Odbio sam da dam odgovore na postavljena pitanja, kao i na pitanje zbog čega odbijam da dam odgovor na postavljena pitanja, kao i na pitanje zbog čega odbijam da dam odgovor na pitanje zbog čega... itd. Istražni sudija je rekao da zbog mog odbijanja svedočenja može da primeni protiv mene sankcije, pa je to izgleda odmah i počeo — hteo je da me uguši.

Rekao je da je naš zakon jedan od najhumanijih zakona na svetu — hteo je da me uguši smehom. Onda je posle još jedno deset puta zatražio da svedočim na šta sam ja počeo da dovodim u pitanje njegovu kompetentnost u vršenju svoga posla kada nikako ne može da ukapira da ja stvarno neću da dam svedočenje protiv svih ovih (šestorice). Onda su oni spakovali kofere i otputovali za Beograd, a ja ostadoh sa ovim kapetanom iz SB. Nešto smo pričali o razlikama sarajevske i beogradske sredine. On: "Pa i Sarajevo ima svoju inteligenciju!" Ja: "Da! Samo što se beogradska inteligencija nalazi u javnosti, dok se vaša nalazi po zatvorima!" Dakle, brzo smo se razumeli. ..."

Sa kapetanom Maslešom iz Službe bezbednosti sam se sastajao skoro svaki dan i vodio višečasovne razgovore. Razgovori sa njim su mi bili najsrećniji trenuci tokom služenja vojnog roka. On je jedina osoba sa kojom sam mogao da otvoreno razgovaram, bez straha da bi to što pričamo moglo biti protiv mene zloupotrebljeno. Osećao sam kao svoju odgovornost da raskrinkavam njegove zablude, a on je tu priliku hteo da iskoristi da mene indoktrinira.

U vojnoj jedinici sam jedno vreme veoma strpljivo slušao drugove vojnike kako indoktrinirani političkom propagandom govore kako bi tu "grupu 28" trebalo sve postreljati mitraljezom. Nisu znali da sam ja uhapšen samo pola sata posle ostalih. Istina o mom hapšenju i mojoj "političkoj" prošlosti je čuvana kao najstrožija tajna.

Nju nisu znali ni viši oficiri (niko sem kapetana Masleše), te su mi poverene odgovorne dužnosti u jedinici. Čak mi je dozvoljeno da organizujem tribine. Pošto nisam mogao otvoreno da kritikujem ideologiju tadašnjeg režima, predavanje sam održao na temu religija i indoktrinacija. Primetio sam da su mehanizmi religiozne zavedenosti najbliži mehanizmima tadašnje ideologije. Na predavanju sam govorio o tome kako je čovek sklon idolatriji prema nekom autoritetu, te kako je odgovorno razmišljanje i preispitivanje dogmi isključeno i da umesto toga postoji

slepa vera u vrhovni autoritet koji misli i odlučuje umesto samog čoveka. Takođe sam objašnjavao kako je takvom autoritarnom načinu razmišljanja potreban i dežurni krivac na koga se prebacuje odgovornost za krizu u društvu. Naglašavao sam principe da bi ih vojnici primenili i na zvaničnu ideologiju. Ono što nisam mogao otvoreno da govorim na predavanju, da ne bih otišao u zatvor, govorio sam drugovima vojnicima posle predavanja, u četiri oka, bez svedoka: “Znaš, kada sam govorio o bogu, tada sam mislio na Josipa Broza. A kada sam govorio o jereticima, tada sam mislio na disidente kao na dežurne krivce!”

Da ne bih otišao u zatvor, izbegavao sam da javno i otvoreno osuđujem režim. Umesto toga sam javno postavljao pitanja na osnovu kojih bi svako razuman mogao da sam zaključi stvarno stanje stvari. Tako su i pripadnici službe bezbednosti na osnovu tih mojih pitanja došli do određenih zaključaka koje su utkali u naredbu za moje kažnjavanje.

Ona me optužuje zato što sam “u više navrata i pred više vojnika istupao protiv samoupravnog socijalističkog sistema SFRJ, govoreći da u Jugoslaviji nema socijalizma i samoupravljanja, da je kod nas jedna forma staljinističkog društveno-političkog sistema, ... da su narod i radnička klasa zavedeni od političara na vlasti, da je drug Tito bio staljinista i borio se za svoje lične interese, da kod nas nema slobode, a da je na Zapadu veća sloboda i demokratija”.

Istinitost onoga što sam govorio su odmah potvrdili time što su me kaznili sa mesec dana zatvora, i tako pokazali da sloboda misli i govora kod nas zaista ne postoji. Iako sam se trudio da bez drugih svedoka kritikujem tadašnji režim razgovorom u četiri oka, pojavilo se previše svedoka sa kojima sam u četiri oka govorio iste stvari. Izabrali su šest svedoka, iz svake republike po jednog.

U zatvoru su hteli da me ucenjuju eventualnim daljim krivičnim gonjenjem ukoliko ne prihvatim saradnju sa SB, ali su me pustili posle samo šest dana štrajka glađu (zatvor Ali-pašin most u Sarajevu). Naime, uspeo sam da preko kuvara pošaljem pismo u Beograd, kojim sam obavestio opoziciju šta mi se desilo. Ovi su simulirali u prisluškivanim telefonskim razgovorima kako će dati novinarima na uvid poverljive spise o tome kako su me maltretirali pripadnici SDB-a. Usput su preneli novinarima ono malo informacija što sam uspeo da im pošaljem iz zatvora.

To je pomoglo jer se JNA plašila za ugled u svetu. Na jednom sastanku povodom toga, Branko Mamula je intervenisao, i ja sam oslobođen iz zatvora sa vrlo ljubaznim rečima: “Ko je još u ovako lepim belim kolima izašao odavde?!” Pripadnici SB su me odvezli do železničke stanice i tako ispratili na voz za Beograd. Zamolili su me da nikom ništa ne pričam, međutim strana štampa je već pisala:

JUGOSLOVENSKI STUDENT ŠTRAJKUJE GLAĐU
ZBOG “POLITIČKOG” HAPŠENJA
IZVEŠTAJ AFP I AP

Beograd, 26. septembra (DTS) — Dvadesetogodišnji student Miloš Bogdanović već skoro nedelju dana štrajkuje glađu u znak protesta zbog zatvorske kazne od 30 dana koju mu je izrekao Vojni sud u Sarajevu, javljaju AFP i AP.

Agencije preciziraju da je Bogdanović osuđen zbog “neprijateljskih (neprihvatljivih) političkih izjava”.

Pozivajući se na disidentske krugove u Beogradu, Frans pres navodi da je Bogdanović osuđen kako bi bio sprečen da svedoči (na strani odbrane) u predstojećem suđenju šestorici disidenata intelektualaca.

AFP navodi da je Bogdanović priveden i 15 sati ispitivan od strane “političke policije” zajedno s grupom od 28 disidenata, među kojima je bio i Milovan Đilas, 20. aprila ove godine.

AP takođe navodi da je Bogdanović bio sa grupom ljudi koja je prisustvovala “predavanju” Milovana Đilasa, ali ocenjuje da je njegovo prisustvo u privatnom stanu, po svemu sudeći, bilo slučajno. (Izveštaj Republičkog komiteta za informacije poverljive sadržine, 1984.god.)

Zaista je interesantno koliko je savest tadašnje javnosti bila osetljiva. Sada se niko ne osvrće na ubistva onako kako se tada i domaća i strana javnost osvrtala čak na obično saslušavanje.

Uskoro su izvršene pripreme za suđenje šestorici intelektualaca sa “Otvorenog univerziteta”. Optuženi su: Vladimir Mijanović, Miodrag Milić, Dragomir Olujić, Gordan Jovanović, Pavluško Imširovic i Milan Nikolić. Optužnica ih tereti za delo udruživanja radi neprijateljske delatnosti, što je bilo kažnjivo sa 5 do 15 godina robije. Svoje optužbe da su sastanci bili usmereni na svrgavanje režima, tužilac pokušava da dokaže više psihološkim efektima, nego pravnim argumentima. On koristi tvrdnje: “Sastanci su se zakazivali unapred. Imali su dobro pripremljena uvodna izlaganja. Na njih su mogli da dolaze samo oni koji su bili pozvani i za koje je ocenjeno da treba i žele da budu prisutni.” Video sam kako nedefinisane paranoične optužbe više deluju na ljudsko srce nego što bi delovali stvarni dokazi kada bi postojali — o navodnim zlim delima opozicije. Takođe sam shvatio koliko ideološki autoriteti primenjuju projekciju u svojim kritikama opozicije. Borba za moć, ili sebičan interes koji su pridavani disidentima, gotovo su sasvim tačno otkrivali ličnost i karakterne sklonosti samih komunističkih ideologa.

Ko je više dobijao finansijsku pomoć iz inostranstva raznim kreditima, i ko ih je više zloupotrebljavao nego oni koji su najviše optuživa-

li opoziciju za navodnu finansijsku spregu sa inostranstvom?! Ljudi u strukturi vlasti su do te mere prošli kroz negativnu karakternu selekciju da im je bilo sasvim neshvatljivo da neko može da kritikuje rukovodstvo zemlje a da to radi iz plemenitih motiva. Kako je njih same odlikovala želja za moć, a prema realnoj dobrobiti društva su pokazivali nezainteresovanost ili kukavičluk da išta preduzmu, oni su kroz sopstvene karakterne principe tumačili postupke i onih kojima uopšte nije bilo stalo do vlasti, a koji su iz iskrenih i poštenih namera čeznuli za društvenim i moralnim reformama.

Onaj ko je tada zaista želeo vlast, najpre bi postao član Saveza komunista, a svakako ne bi dolazio u sukob sa vlašću, jer bi time rizikovao da izgubi i svoja osnovna građanska i ljudska prava, pa i sam svoj život. Nisam mogao da zamislim da je, na primer, razlog zašto Boris Tadić ide po kafanama i "vrbuje ljude protiv režima" tj. prodaje "Student", taj što on navodno na takav način želi da sruši stabilan sistem SFRJ, obori postojeću vlast i sam dođe na njeno mesto.

Pokrenut zgražavanjem nad takvim besmislenim optužbama protiv svojih prijatelja koje sam dobro poznavao, i protiv samog sebe, kojeg sam takođe prilično poznavao, još pre vojske pisao sam aforizme. A sada, inspirisan kampanjom protiv "šestočlane bande" dobio sam novo nadahnuće:

> "Traži da pogledamo istini u oči. To je zavođenje u četiri oka, novi vid neprijateljske propagande."
>
> "Zabranjuje se razmišljanje zbog mogućih alarmantnih zaključaka koji mogu da dovedu do zlonamernog samouznemiravanja."
>
> "Možda je nas sve više i možda se mi borimo za vlast, ali to ne znači da smo indoktrinirani. Mi smo radnici i borimo se za vlast radničke klase."
>
> "Možda njegovo istupanje ne izgleda kao poziv na rušenje, ali kada se dobro porazmisli to je jedina realna alternativa. ... Dakle, optuženi je kriv!"
>
> "To što nijedan svedok ne može da potvrdi njihove ilegalne delatnosti upravo potvrđuje da su njihove delatnosti vešto prikrivene, dakle — ilegalne."

U istrazi povodom suđenja šestorici je saslušano 117 svedoka. I svi smo bili iznenađeni i zbunjeni što nijedan svedok tužilaštva nije pristao da lažno svedoči protiv optužene šestorice. To je bio povod paranoji i međusobnom sumnjičenju opozicionara, jer je sve izgledalo isuviše lepo da bi bilo stvarno.

Uskoro je grupa od oko 90 poznatih intelektualaca (Dobrica Ćosić, i drugi) potpisala peticiju tražeći od vlasti jednakost pred zakonom sa optuženom šestoricom, tvrdeći da su oni radili isto što i optužena šestorica, te da se onda mora optužnica mora proširiti i prema njima za isto delo udruživanja radi neprijateljskih delatnosti (za koje je predviđena kazna od minimum 5 do maksimum 15 godina zatvora).

Prvooptuženi Vlada Mijanović, zvani Vlada Revolucija, vođa studentskih demonstracija '68. u Beogradu, uputio je apel javnosti kojim je pozvao sve zainteresovane da prisustvuju zakazanom suđenju i da se tamo lično uvere da nije kriv.

Potresen lažima koje su o šestorici izašle u novinama, otišao sam na PMF, na sastanak SSO fakulteta i predložio da se javno pročita pomenuti apel javnosti. Apel je pročitao kandidat za predsednika univerzitetske omladine Beograda.

Posle par dana, ujutru, upala su mi u stan tri pripadnika milicije u civilu, sa pištoljima. Posle kratkog pretresa moje sobe, odveli su me u republičku stanicu milicije, gde su me devet sati maltretirali, tražeći da im samo kažem ime i prezime onoga ko mi je dao neke tekstove poverljive prirode (o pisanju strane štampe povodom predstojećeg suđenja), koje su našli u mom stanu. Između ostalih stvari koje su našli među mojim spisima, nalazile su se mnogobrojne stranice teksta ispisane sa proizvoljno poređanim slovima, koje je izbacivao elektronski uređaj za vežbanje prijema telegrafskih signala, kojim sam pre vojske, kao radioamater, vežbao telegrafiju. Kako pripadnici SDB nisu mogli da nađu nikakvu logiku u tekstovima koje su našli, bili su veoma zbunjeni. Pretećim glasom uputili su mi reči: "Mi dobro znamo šta ovo znači, ali je bolje po tebe da nam ti kažeš!" Međutim, elektronski uređaj za vežbanje telegrafije je upravo tako i programiran da izbacuje znakove nasumce, bez ikakvog smisla.

Da sam pristao na saradnju imao bih tešku muku da im objasnim logiku po kojoj te stranice predstavljaju šifru za rušenje stabilnog sistema SFRJ. Pošto sam definitivno odbio saradnju, poveli su me iz sobe gde sam saslušavan, govoreći: "Junački si se držao, ali ćeš zato sada u zatvor!" Bio sam uveren da je to njihov poslednji psihološki trik kojim će pokušati da me uplaše, pre nego što me puste da odem kući. Opet nisam mogao da im verujem, dok me nisu doveli pred sudiju za prekršaje. Tu se nalazila i moja "žrtva", predsednik omladine Beograda, koga sam navodno "indoktrinirao" da pročita apel javnosti. Zatim su me ucenjivali govoreći kako od moje saradnje sa njima zavisi moja dalja sudbina. Kako sam odbio saradnju, dobio sam 15 dana zatvora zbog "indoktrinacije" predsednika omladine Beograda.

Dok sam bio u Padinskoj Skeli dolazili su i pretili mi krivičnim gonjenjem i godinama robije ukoliko ne kažem ko mi je dao spomenute spise. To im je, ustvari, najmanje bilo važno da saznaju. Ako bih popustio samo malo, nikada me ne bi ostavili na miru. (Važno je to razumeti kao životni princip u upotrebi volje u odupiranju bilo kakvim iskušenjima.) U međuvremenu je izdata lažna informacija u listu "Komunist" i u dnevniku televizije o "neuspelim provokacijama na Beogradskom univerzitetu". Kako može da bude neuspešna akcija kada je sam budući predsednik omladine Beograda pročitao apel?! On je, na svoje veliko poniženje, morao u znak pokajanja da ide od fakulteta do fakulteta i da se "iskupljuje" za svoj čin, držeći govore protiv apela javnosti koji je sam čitao, naravno, krijući da je apel uopšte pročitan. Na jednom fakultetu je sin slikara Miće Popovića, Jovan Popović, ustao i rekao u lice predsedniku omladine: "Ti nas sve otvoreno lažeš! Znam čoveka, upravo je izašao iz zatvora zbog apela javnosti!" Na partijskom sastanku na Filozofskom fakultetu student filozofije Đorđe Savić je u znak protesta zbog toga što sam otišao u zatvor, iscepao i bacio partijsku knjižicu.

Dirnula me je samopožrtvovanost i pravičnost tih ljudi, koje sam jedva poznavao, ili koje ću tek upoznati. Na Građevinskom fakultetu studenti su napravili pamflet u vezi ovog događaja. Na naslovnoj stranici nemačkog časopisa "Die Welt" izašao je tekst o ovom slučaju pod nazivom "Uhapšen svedok".

Rešenje o mom kažnjavanju, koje sam poneo sa sobom u zatvor, sadržalo je ceo tekst apela javnosti, tako da ga je veći broj osoba pročitao u zatvoru nego što ga je čuo na sastanku UKSSO na fakultetu.

Zatvorski milicajci su prepoznali u apelu javnosti imena svojih ranijih zatvorenika, koji su 1982. godine kažnjeni zbog manifestacija podrške poljskoj "Solidarnošći" na mitingu solidarnosti sa narodom Palestine, kao i onih zatvorenika koji su otišli u zatvor zato što su na istom mestu protestvovali dve sedmice kasnije, zbog ovih prvih što su bili uhapšeni.

Zašto su ovi milicajci bili toliko ljuti na njih?

Ti opozicionari sa "Otvorenog univerziteta" su tada pobunili veći deo zatvorenika da ne rade nedeljom. Zatvorski pravilnik je garantovao sedmični dan odmora, koji zatvorske vlasti nisu poštovale.

Opozicionarima se pridružio veći deo zatvorenika, te je uprava zatvora morala da popusti.

Kada su zbog svega toga poslali opozicionare u samice, oni su stupili u štrajk glađu jer u samicama nije bilo dušeka nego se spavalo na daskama. To je bila još jedna pobeda samopožrtvovanosti i zajedništva. Od tada se u samicama nalaze dušeci, a nedelja je i dalje neradni dan.

Ti opozicionari, što su dve godine ranije pobunili deo zatvorenika, i "uveli red" u zatvor, bili su: Dragan Blagojević, Boris Tadić, Dragomir Olujić, Dušan Gamser, Jovica Mihailović, Branislava Katić, Radmila Karajović, Veselinka Zastavniković, Pavluško Imširović, Milan Nikolić, dr Nebojša Popov, i drugi koje nisam lično poznavao sa "Otvorenog univerziteta".

Kada je u sadržaju apela javnosti prepoznao pojedina od tih imena, jedan milicajac me je udario pesnicom tako da sam pao. Međutim, kasnije su bili ljubazni prema meni. Jedan milicajac mi je objasnio zašto: "Rekli su nam da ne smemo da te tučemo, jer ćeš onda da štrajkuješ glađu!" Vlast je želela da se predstavi svetu kao humana i tolerantna.

Na suđenju šestorici, koje je već bilo u toku, svedoci su se jako dobro držali. Odbrana je svedocima tužilaštva postavljala pitanja koja bi tužilac trebalo da postavi, kao na primer: "Da li se na tim sastancima nešto prećutno podrazumevalo protiv režima?" Svedoci tužilaštva su zatim izražavali negodovanje zbog takvih optužbi protiv "Otvorenog univerziteta", kao da su oni svedoci odbrane. A advokati odbrane bi odgovarali da oni moraju da postavljaju takva pitanja, jer sam tužilac odbija da ih postavi.

Zašto je odbijao da postavlja takva pitanja?

Zato što mu je bilo neprijatno da sluša kritike svoje optužnice upravo od onih osoba koje je u toj istoj optužnici naveo kao svedoke protiv šestorice. Na primer, jedna devojka koja je bila jedan od tih 117 svedoka, izjavila je na sudu: "Ti sastanci petkom uveče bili su najsrećniji trenuci u mom životu!".

Ipak bi se nekada začuo i glas tužioca koji bi sumnjičavim tonom postavio pitanje tipa: "Da li su se sastanci zakazivali unapred?"

Na pitanje "Kada ste prvi put čuli za ove ilegalne sastanke?" jedan svedok je odgovorio "Onda kada sam o njima pročitao u novinama!".

Tako sjajni odgovori svedoka bili su sakriveni od očiju javnosti, jer su novine, radio i TV bili pod jakim uticajem autocenzure. Objaviti objektivnu, ali politički nepovoljnu informaciju moglo bi da znači gubitak posla, zatvaranje novinske kuće, i ko zna kakve sve reperkusije.

Da bi javnosti bila obelodanjena informacija da je jedan od optuženih — Miodrag Milić pretučen u kafani, moralo se postupiti na neobičan način: Miodrag Milić je na sudu odrekao punomoćje svom advokatu Nikoli Baroviću, a objašnjenje nije moglo da ne bude objavljeno u novinama. Objašnjenje je glasilo da advokat Barović nije uspeo da sačuva Milića kada je fizički napadnut u kafani. Tako je ta informacija ipak otišla u novine. A zatim, posle samo par dana, Miodrag Milić je opet

tražio nazad svog advokata Barovića, sa obrazloženjem da ovaj novi advokat, postavljen po službenoj dužnosti, radi po nalozima SDB, jer ga je na sudu branio pokušajem da dokaže da je ovaj lud.

Na taj način je i ovo obrazloženje izašlo u štampi i pružilo narodu priliku da razbije svoje iluzije o našem pravnom sistemu i političkom rukovodstvu koje je sudstvo držalo u svojoj šaci.

Na žalost, u štampi se nije obelodanilo da je par puta tužilac Nanović vikao i pokušavao da ućutka optužene i advokate odbrane optužbom:

“Neprijateljska propaganda na sudu!!!”

To znači — ako pokušaš da se na sudu odbraniš iznošenjem razumnih argumenata, samom tom odbranom možeš da učiniš još jedno krivično delo pored onoga za koje si optužen. A to krivično delo, tj. neprijateljska propaganda, bila je kažnjiva od jedne do deset godina zatvora. I tim krivičnim delom je javni tužilac optužio jednog od branjenika šestorice, kada je ovaj izneo tvrdnje o korumpiranom stanju našeg sudstva.

Ono što je izazvalo reakcije, bilo je to što tužilac nije znao da branilac optužene šestorice samo citira predsednika ustavnog suda Srbije. Dakle, ako bi neko trebalo da odgovara za delo neprijateljske propagande, onda bi trebalo da odgovara sam predsednik ustavnog suda Srbije Najdan Pašić, koji je tu izjavu par dana ranije izneo otvoreno u štampi.

Mnogo divnih dešavanja sa suđenja je ostalo potpuno nepoznato javnosti. Imali smo običaj da svako veče nakupujemo izdanja raznih novina za sutra, da sednemo u kafanu i da se radujemo za ono malo što je neko uspeo da objektivno objavi, i da mnogo više kukamo i da se nerviramo zbog netačnih interpretacija toka suđenja, i prećutkivanja važnih istinitih događaja sa suđenja.

Zato je moje društvo jednog trenutka došlo na ideju da napravim prisluškivač (bavio sam se elektronikom već osam godina), kojim bismo snimili ta istorijska dešavanja i demaskirali zabludu koja se o optuženoj šestorici širi u javnosti. Predlog je iznesen za stolom u kafani, upravo pošto smo bili zgranuti iskrivljenim interpretacijama suđenja, kako je ono te večeri bilo predstavljeno u novinama za sutra. Jedan iz našeg društva je tihim glasom rekao svima okupljenima za stolom: “Da li mislite ono što i ja mislim?” I tako sam napravio mali prisluškivač čiji se signal mogao slušati na svakom UKT FM prijemniku udaljenom ne više od oko 250 metara.

Postavilo se pitanje — kako sada uneti prisluškivač u sudnicu, kada je obezbeđenje vrlo pedantno na ulazu kontrolisalo elektronskim uređajima da li možda neko unosi kasetofon ili bilo koji drugi nepoželjni predmet. Dragutin Spaić — Spaja, koji je i predložio da napravim prisluškivač, uneo je minijaturni prisluškivač u sudnicu u rukavu, a pri tome je podigao ruke pokazujući ironično da nema ništa sakriveno ispod pazuha. Obezbeđenju nije palo na pamet da svojim uređajem ispita šta se krije iza njegovih visoko podignutih rukava.

Naš zajednički prijatelj Rajko Bukvić je zatim elegantno uneo kasetofon sa prijemnikom u toalet u samu zgradu palate nepravde, kako smo je mi tada zvali. Prve reči koje smo snimili za istoriju, glasile su:

“Pošto se javni tužilac razboleo, suđenje se odlaže za sutra!”

Zbog straha da ne budemo primećeni, morali smo sada sve da menjamo. Bilo bi sumnjivo da Spaja svaki put drži podignute ruke visoko u vazduhu, kao narodni heroji kada su na vešalima klicali partiji. Zato, da sam Spaja ne bi postao sumnjiv, odlučili smo da svaki put druga osoba diže ruke u vazduh i tako unosi prisluškivač u rukavu.

Međutim, ubrzo smo shvatili da bi to postalo još sumnjivije. SDB bi čak mogao da napravi ceo spisak našeg tima, time što bi jednostavno zabeležio imena svih onih koji su dizali obe ruke na ulazu.

Pitali smo se kako da bezbedno unesemo prisluškivač u sudnicu.

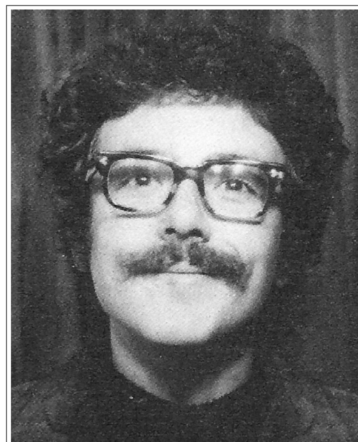
A onda nam je pala na pamet neverovatna ideja.

Postoji samo nekoliko osoba koje oni nisu pretresali na ulazu u sudnicu. A među njima su upravo optužena šestorica. I obezbeđenju sudnice je očigledno bilo sasvim jasno da su oni u celom procesu najmanje sumnjivi. Iako su optuženi za teško krivično delo, posle dugotrajnog štrajka glađu, šestorici je dozvoljeno da se brane sa slobode. Tako sam otišao kod jednog od njih, Pavluška Imširovića, i on se složio da unese prisluškivač i ovekoveči istorijske trenutke.

Ceo dan je predajnik minijaturnog prisluškivača slao veoma kvalitetan prenos suđenja na par stotina metara okoline. Jedino se Pavluško žalio da nije bilo mudro što sam ugradio signalnu led diodu u prisluškivač, koja je sve vreme svetlela. Pavluško se plašio da sudija Zoran Stojković ne primeti svetlost iz njegovog džepa. Rekao je: “Samo fali da nas sada uhvate u snimanju! Konačno bi našli legitiman razlog da nas strpaju u zatvor!” Ja sam samo želeo da budem siguran da uređaj radi, ali ko je još video minijaturni prisluškivač u obliku pauka ili cveta kako sa strane ima kontrolnu lampicu?!

Kada sam se uveče našao sa Spajom da poslušam snimak, jako sam se naljutio. On se prethodno veče toliko radovao zbog našeg plana, da se zbog toga napio i uspavao. Pavluško je potom zaključio: “Ako sam mogao da unesem prisluškivač, pošto me ne pretresaju, mogu da unesem i kasetofon u sudnicu!”

Njegov kasetofon uopšte nije bio mali, ali je sakrivenog u veliku torbu uspeo da ga unese bez ikakvih problema. Snimio je završnu reč tužioca Nanovića, i odmah prebacio taj tekst u pisanu formu, bez ikakvih ispravki.

Milan Nikolić

Tekst je odmah podeljen stranim novinarima kao i prijateljima optuženih.

Završna reč tužioca imala je argumente sledećeg tipa:

"Optuženi Nikolić je kriv zato što u tako obimnom radu ... nigde ne spominje Josipa Broza Tita. ... A optuženi Milić je kriv zato što spominje Tita ali za njega kaže ..."

U završnoj reči tužilac je i mene tri puta spomenuo, svaki put sa mnogo emocija, a jedno spominjanje zabeleženo u tom tekstu glasi ovako: "Bogdanović za vreme izbornog saslušav...khm sastanka SSO na Prirodno-matematičkom fakultetu, čita apel javnosti Vlade Mijanovića." Svaka negativna konotacija koju bi bilo kome pridao tužilac, imala je pozitivnu konotaciju na drugoj strani, u samoj opoziciji. Tako mi je Vlada Mijanović zvani Revolucija čestitao na hrabrosti u vezi apela javnosti i mog odlaska u zatvor, ali sam mu objasnio da apel nisam ja pročitao, već predsednik socijalističke omladine Beograda i da njemu treba da zahvali za to čitanje.

Od svih svedoka na sudu, samo je jedan od njih, moj stari i dobri prijatelj, stalno bežao sa suđenja da bi izbegao svedočenje. I jednog dana sud je doneo odluku da se on privede. Sačekao sam večernje izdanje Večernjih novosti za sutra, gde je izašla odluka suda da se on privede. Zatim sam otišao kod njega da bi tako on tu informaciju saznao direktno iz novina, a ne od milicije. Zatekao sam samo njegovu devojku i rekao joj: "Čega se boji ako će da govori istinu?" U sutrašnjem izdanju Večernjih novosti pisalo je: "Bogdanović me je i sinoć tražio ali sam i ovaj susret izbegao!"

To je, najzad, bio krunski svedok. U "Osmici" je o tome izašao tekst, sa jednim od podnaslova koji je glasio "Odveo me je Bogdanović". To mi je bio težak udarac od nekoga od koga to nikada ne bih očekivao. On je tvrdio da sam ja svedoke tužilaštva dovodio na konsultacije kod optuženih i da su zato svi svedočili u prilog optuženih. Po tužiocu ja sam to delo radio zajedno sa Đorđem Savićem. Ali, za vreme istrage ja

sam bio u vojsci i nikako nisam mogao uticati na ostalih 116 svedoka. Đorđa Savića sam upoznao tek posle završetku suđenja. Tada sam mu rekao: "Pa bio je red da se konačno i upoznamo, kada smo po tužiocu Nanoviću imali tako ozbiljnu i uspešnu saradnju!" U vreme kada su u štampi izašle optužbe protiv mene i šestorice o našem navodnom pritisku na svedoke, ja sam se osećao potpuno nemoćno. Nisam znao šta da uradim. Prvi put sam doživeo tako užasan osećaj beznađa, jer sam bio izložen besmislenim i lažnim optužbama bez ikakve moći da ih osporim. Jedina nada je bila da se sam pojavim na sudu kao svedok, ali znao sam da oni koji vode proces to ne bi dozvolili. I zaista, kada je advokat Nikola Barović predložio da se ja kao svedok pozovem da ispričam da li sam zaista vršio pritisak na svedoke da lažno svedoče, tužilac je toliko pobesneo i nastala je takva rasprava da je sudija morao da je prekine viknuvši "Tišina!". Taj događaj je čak izašao i u Večernjim Novostima, i naravno, u inostranoj štampi.

I posle tri dana gnjavaže od strane odbrane, krunski svedok je "korigovao" (priznao da je slagao) neke elemente svoje izjave. Promenjena je optužnica i ublažena sada u delo neprijateljske propagande i proces je nastavljen samo protiv Miodraga Milića, Milana Nikolića i Dragomira Olujića, dok su Vlada Mijanović, Gordan Jovanović i Pavluško Imširović oslobođeni. Čim je čuo da je oslobođen optužbi, Pavluško je odmah zakazao nastavak tribina "Otvorenog univerziteta" u svom stanu. Prvog zakazanog petka došlo nas je oko 40. Negde oko pola osam počeli su da zvone telefoni. Novinari su zvali da pitaju da li je bilo hapšenja.

Jedan od uvaženih pravoslavnih sveštenika je, dirnut hrabrošću i samopožrtvovanošću opozicionara sa ovoga procesa, izjavio: "Siguran sam da će na nebu biti mnogo onih koji u crkvu nikada nisu kročili!"

Pravoslavna crkva se držala po strani u vezi suđenja šestorici, izuzev par sveštenika čija su se imena mogla naći na nekim našim peticijama, a koji su smatrali hrišćanskom i na kraju svakako i ljudskom dužnošću da podignu glas protiv ljudskog bezumlja i kršenja osnovnih ljudskih prava. To su bili Amfilohije Radović i Atanasije Jevtić.

Ubrzo se suđenje završilo sa jednom kaznom od godinu i po dana, i dve uslovne. Opozicija je pobedila, uz pomoć jakog pritiska strane i domaće javnosti. Protestna pisma protiv suđenja šestorici pisali su Noam Čomski, Hajnrih Bel, Ginter Gras, Edvard Kenedi, Simon de Bovoar, pevačica Džoan Baez, i mnogi drugi.

Petra Keli je posebno dolazila u Beograd povodom toga. Kada je prvi put došla, novinari su jako lepo pisali o njoj, zato što su uspeli da sakriju od javnosti zašto je došla. Sledeći put su jako loše pisali, jer se

u javnosti obelodanilo zašto je dolazila. Protestne govore protiv suđenja “šestočlanoj bandi” držali su i Regan i Tačerka.

Jednom prilikom, u poseti Olujiću (jednom od šestorice optuženih), izjavio sam ozbiljnim i svečanim glasom: “A moj procenat?” Na Olujićev zbunjen pogled nastavio sam: “Misliš da nisam čitao novine i da ne znam da smo dobro plaćeni iz inostranstva?!” Naravno, to je bila samo šala.

Okončanje suđenja šestorici jeste značilo početak jedne nove epohe slobode misli i govora u Jugoslaviji. Mi smo se nadali da će sloboda misli i govora rezultovati idejnim otrežnjenjem i napuštanjem principa staljinističke svesti. Radovali smo se budućnosti i slobodi koja je naizgled polako izranjala iz mraka komunističke autoritarnosti.

RAZMIŠLJANJE O SVEMU I DOBRE ODLUKE

Nekoliko meseci posle okončanja suđenja došlo je vreme tihog razmišljanja o svemu. Iako smo formalno bili pobednici, u dubini svoje duše ni malo nisam bio zadovoljan.

Bez obzira na sve primere ljudskog junaštva koje sam video za vreme ovog dramatičnog procesa, moja vera u čoveka se potpuno poljuljala. Iz vrlo različitih pobuda mi smo se borili i žrtvovali za istu “pravednu stvar”. Bio sam svedok međusobnog razmimoilaženja i sukobljavanja same šestorice, primera poznate srpske nesloge na delu. Došlo je do otvorene manifestacije onih stvarnih motiva koji su nas pokretali u našoj “revolucionarnoj” borbi za jedno novo, slobodno društvo.

Moji idoli i ideali počeli su da se klate. Uvideo sam da sam i sam bio više pokrenut mržnjom prema nepravdi, nego ljubavlju prema pravdi.

U glavi mi je lebdela stara narodna izreka “Ko se sto godina bori protiv aždaje i sam postaje aždaja!”, i opominjala me na moje srce otrovano mržnjom zbog raznih nepravdi. Video sam je u nekom ruskom filmu, i od tada nikako nije htela da mi izađe iz glave.

Jedno veče počeo sam da mislim. Kao da nikada do tada nisam mislio. Pitao sam se: “Zašto živim? Radi koga živim? O, kada bih našao bar samo jednu osobu koja je normalna, dobra i pravedna, živeo bih i umro za nju ako treba. Ali, svako je na svoju ruku. Niko nije normalan. Niko nije stvarno dobar. Svi smo ludi. Svi smo prljavi. ... Nije vredan truda ovakav život. Gde je ta sreća u životu? Zar je išta vredno truda? Nije vredno disati. Nije vredno ni buditi se ujutru. ... Ako bih sada izgubio život, ništa ne bih izgubio, jer ništa nisam imao. Nikakvu sreću! Neću više ni da je tražim.”

Svest o tome da ću kad tad svakako umreti, te da prema tome nemam šta da izgubim, dala mi je neverovatnu slobodu i hrabrost za radikalnu i novu odluku:

“Pošto nemam šta da izgubim, potpuno sam slobodan. Mogu da radim šta god hoću. ... Zato ću staviti na prvo mesto u životu ISTINU, DOBROTU I PRAVDU! Žrtvovaću se za to. Ne bojim se da odem ponovo u zatvor. I onako ću kad tad sve izgubiti. ISTINA, DOBROTA I PRAVDA. To je jedino što me hrabri da živim. Radi dobrote, istine i pravde. Makar sve opet bilo protiv mene, biću im veran, jer su toga dostojne. ...”

Kada sam doneo tu odluku, osećao sam čudan mir. Kao da se neki stub svetla spustio na mene, potapšao me po ramenu, i rekao: “Ne brini! Biće sve u redu!”

Posle nekoliko dana, u stanu Olujića (gde je bilo hapšenje “grupe 28”), čuo sam “Pesmu proleću” od Mendelsona. Slušajući tu divnu bezazlenu melodiju, pomislio sam:

“Da li je moguće da negde zaista postoji svet dobrote i pravde, a da je ova melodija samo njegova senka? To je ono za šta ja hoću da živim: za ono o čemu govori ova divna melodija. Kako je moguće da postoji senka nečega što ne postoji?! Moram da pronađem šta je to i gde je to!”

Osećao sam se kao gladan čovek, koji oseća miris hrane, ali ne zna gde da uperi pogled, ne zna gde je hrana. Osećao sam miris DOBROTE I PRAVDE, ali to nije bilo dovoljno. Želeo sam da je “pojedem”.

Divno osećanje blaženstva dok sam slušao muziku, nije moglo da zadovolji čežnju moje duše, već ju je samo još više pobuđivalo.

Kao moj mačak, kada mu pokažem prstom i kažem: “Eno, tamo sam ti stavio hranu!” on ne gleda u onom smeru u kojem mu ja pokazujem da se nalazi hrana, već zbunjeno gleda u sam prst. Tako sam i ja zbunjeno primetio da ova melodija ukazuje na Onoga ili Ono što mi treba, ali nisam znao gde da pogledam.

DRUGI DEO

DA LI SU DRUGI KRIVI ZA NAŠE PROBLEME?

Krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina, ostvarena sloboda misli i govora dovodi do lažnog otrežnjenja ogromnog dela naroda koji je ranije bio zastupnik komunističke ideologije. Ali odbacujući svoju iskompromitovanu ideologiju, većina ne odbacuje i same neodgovorne životne principe koje su tom ideologijom izgovarali. Zato su sociološka istraživanja u Jugoslaviji još krajem 1989. godine otkrila ne pad autoritarne svesti, već njen skok. Kod mnogih, autoritarna svest više nije imala komunističku, već antikomunističku formu. I tako su jedni idoli samo zamenjeni drugim idolima. Narodni heroji su u ljudskoj svesti zamenjeni hrišćanskim svecima. Komandanta Savu je u ljudskoj svesti zamenio Sveti Sava. Dežurni krivci, optuživani za probleme u društvu, neprijatelji revolucije — disidenti, sada su samo zamenjeni nacionalnim i verskim neprijateljima. Ljudima je i dalje važnije ko govori, a ne smisao onoga šta se govori. Zlo se i dalje čini, samo ne više u ime partije i radnog naroda, već u ime u ime vere i nacije, i u ime raznih drugih ideoloških izgovora. Kako se narod nije pokajao za zlo koje je činio pod uticajem komunističke ideologije, nego je tu odgovornost prebacio na komunističke vođe, to zlo je ostalo u srcu nacije, i otuda je danas stanje u društvu postalo gore nego u vreme komunizma. Shvatanje da su drugi krivi za naše probleme jeste zabluda kojom izgovaramo odbacivanje sopstvene odgovornosti za duboku moralnu, ekonomsku i političku krizu u kojoj se nalazimo.

POSLEDICE SHVATANJA DA JE DRUŠTVENI SISTEM KRIV ZA DRUŠTVENU KRIZU, A NE SAM ČOVEK I NJEGOVA NEODGOVORNOST

Jedno od shvatanja lažnog prosvetiteljstva jeste da je čovek po prirodi neiskvaren, te da su za njegovu iskvarenost krivi loši uslovi života, nepovoljne okolnosti, i sl. Takvo shvatanje oslobađa čoveka od suočavanja sa sopstvenom životnom odgovornošću za njegovo stanje, i navodi ga da borbu, umesto protiv svojih karakternih slabosti, vodi protiv loših okolnosti, pa čak i protiv drugih ljudi, svesno ili podsvesno optužujući ih da su oni uzrok njegovog nezadovoljstva, neuspeha i moralnog posrtanja. Takvo shvatanje je utkano i u komunističku ideologiju, pa je proizvelo uverenje da će u idealnim uslovima svako raditi prema svojim sposobnostima, a uzimati samo prema svojim realnim potrebama. Međutim, neodgovoran odnos našeg čoveka prema radu, lenjost svake vrste, otkriva se kod naših ljudi svaki put kada za tako nešto postoje prilike, bez obzira koju ideologiju oni zastupaju i u kom političkom sistemu žive. Ljudi u globalu pokazuju sklonost, ne da uzimaju prema svojim realnim egzistencijalnim potrebama, već da grabe prema svojim neugasivim sebičnim hirovima, često na račun sopstvenog zdravlja i na račun sopstvenih realnih egzistencijalnih interesa. Laskavo uverenje da je čovek po prirodi neiskvaren, oslobodilo ga je svesti o potrebi za radom na sebi i rezultovalo je zabludom da će on sam, prirodno, bez ikakve reforme sopstvenog karaktera pokazati odgovoran odnos prema društvenoj svojini. Svi znamo da je neodgovoran odnos čoveka prema društvenoj svojini eskalirao u vreme komunizma, i bio čak gori nego što je bio prema državnoj i tuđoj svojini u vreme pre i posle komunizma.

Komunistička ideologija je svoje pristalice nalazila upravo tako što je umesto mukotrpnog i samoodricajućeg rada na reformi sopstvenog karaktera kao puta izlaska iz krize, obećavala bolji život reformom društvenih odnosa. To je laskalo pomenutoj neodgovornosti, a u ljudskim srcima pobuđivalo sebičnost i zavist prema onima koji su na višim pozicijama u društvu, i koji raspolažu sa velikim bogatstvom. Takođe, to je pobuđivalo i mržnju prema ljudima drugačijeg klasnog staleža ili ideološkog pogleda, na koje je prebacivana odgovornost za sve nevolje u društvu.

Kada se komunistička ideologija iskompromitovala, narod se nije pokajao za same zle principe koje je tom ideologijom izgovarao, već je samo odbacio njenu iskompromitovanu ideološku formu.

Naime, profesorka Slobodanka Nedović sa Pravnog fakulteta mi je još krajem 1989. godine predočila rezultate najnovijih socioloških istraživanja, koja su otkrila porast autoritarne svesti u društvu i to upravo kod novoformiranih antikomunista. To je za nas stare opozicionare sa Otvorenog univerziteta bilo neshvatljivo, jer smo bili uvereni da će sloboda misli i govora, kao i razumno preispitivanje, da dovedu da odbacivanja autoritarnih principa razmišljanja. Međutim, masa je samo promenila formu, a zadržala stare principe razmišljanja.

Masa se nije pokajala za svoje prethodne slabosti, pa je tako jedno jednoumlje samo zamenjeno drugim jednoumljem, ili, preciznije rečeno, mnoštvom različitih jednoumlja.

Desila se slična stvar kao u vreme kada je posle nemilosrdnog progonstva ranog hrišćanstva ono konačno priznato i postalo čak državna religija u starom Rimu, ali kada su bivši idolopoklonici samo zamenili

imena svojih paganskih bogova imenima hrišćanskih mučenika, i tako pod novim ruhom nastavili da upražnjavaju stare paganske principe življenja. Drugim rečima, posle pada komunizma, bivši komunisti su samo zamenili nazive svojih idola i nazive svojih dežurnih krivica. U ljudskoj svesti sada su narodne heroje počeli da zamenjuju hrišćanski sveci, a disidente, nacionalni i verski neprijatelji, koji su takođe "finansirani iz inostranstva". Bilo je tragično posmatrati kako najortodoksniji komunisti sada postaju najortodoksniji hrišćani. Ista isključivost i fanatizam koji su ranije pratili komunističke ideologe, sada su, bez ikakvog pokajanja, samo zavijeni u nove ideološke i religiozne forme. Novopečeni lažni opozicionari su sada svojom brojnošću potisli opozicionare sa Otvorenog univerziteta, tako da se glas razumne opozicije u njima sasvim istopio.

Niko od nas nije ni sanjao da socijalni faktori ne mogu da promene pobude čovečjeg srca, već samo formu, ali to se pokazalo kao poražavajuća istina.

Na primer, komunistička vlast je pokušavala da reši problem nacionalizma putem svoje političke moći i propagande, jer druge metode nije poznavala. On se nije borila protiv suštinskih izvora nacionalizma — ljudske sujete, gordosti i mržnje, jer bi tom kritikom išla protiv sebe same i potkopala temelje čak svoje sopstvene manipulacije narodom. Ona se protiv nacionalizma borila gušenjem nacionalnih osećanja kod srpskog naroda. Da je to put i način, naš nacional-šovinizam bi bio jednom zauvek iz istorije iskorenjen. Nacionalna osećanja Srba su tada toliko bila ugušena, da bi čovek osećao krivicu ukoliko bi morao da nekim nevažnim povodom spomene kako je eto, igrom slučaja, po nacionalnosti Srbin. Umesto pojma Srbin manje se plašio da upotrebi pojam Srbijanac, jer je pojam pripadnosti Srbiji manje aluzije pravio na pojam Srbin, koja je otkrivala nacionalno opredeljenje.

Gušiti nacionalna osećanja je jedno, a pobediti gordost i sujetu, koji su ovde kod nas glavni izvor međunacionalnih sukoba je nešto sasvim drugo. Potisnuta nacionalna gordost se u vreme komunizma sublimirala u revnost za partiju, da bi po padu komunizma ponovo povratila svoje staro nacionalističko ruho. Spoljni faktori deluju samo spolja, pa ako mogu privremeno da uguše, oni ne mogu da iskorene zlo iz ljudskog srca, ne mogu da nadomeste ličnu odgovornost svakog pojedinca za sopstvene motive i postupke.

Preuzimajući na sebe odgovornost da misli umesto samih ljudi i da tako upravlja njihovim postupcima, da bude razum i savest naroda, političko rukovodstvo zemlje je na taj način sputavalo narod da počne sam da misli i da konačno odraste. Nepobeđene karakterne slabosti ljudskih

srca, prirodno su navodile narod da kao odbranu svoje ličnosti od ukora zdravog razuma i savesti formira autoritaran način mišljenja i postupanja, sa svim njegovim tragičnim posledicama.

Nije mi jasno kako nisam mogao na vreme da shvatim da je tekst o netoleranciji prema neistomišljenicima izašao u "Politici" znatno pre pojave komunizma na našim prostorima, što znači da je autoritarna svest postojala u našem narodu pre pojave komunizma. Mi smo krivili komunizam kao da je on kriv za zatupljenost naroda i društvene nepravde, međutim, još u drugoj polovini XIX veka je socijalista Svetozar Marković opisivao svoja iskustva sa manipulacijom koja je narod huškala mržnjom, onim istim rečima kojima smo i mi to mogli da iskažemo za naše vreme:

> "U ime "morala", "pravde", "napretka" i svih uzvišenih pojmova čovekovih, vi ste vazda podbadali građane da ustanu protiv svih onih ljudi koji su zaista želeli po svojim pojmovima da utvrde moral, pravdu i napredak u srpskom narodu. Moral budže i pesnice — to je moral što ga vi propovedate. ... Ceo vaš rad je neprekidna besavesna zavera i agitacija protiv svih ljudi koji brane slobodu i rade za napredak naroda, i vi se usuđujete da drugome podmećete zavere i agitacije! Vi govorite da je narod glup, da je nezreo, nesavestan kad je reč o reformama. Ali kad vi hoćete da narod razdražite protiv nekoga, onda je narod zreo, svestan, pametan, sve da ne može bolje biti. Zar to nije demagogija?
>
> Čovek, koji hoće savesno da utiče na razvitak drugog čoveka, može da postupa samo na jedan način: da razvija njegovu snagu mišljenja, da ga nauči da posmatra činjenice sam svojim umom i da sam ume praviti logične zaključke. Svaki onaj ko tako ne radi, već koji čoveka hoće da kljuka svojim planovima i savetima, kao umešenim kolačima — taj može imati svakakve druge namere, samo ne da pomogne razviću onoga na koga utiče. ...
>
> Ja ne shvatam i ne mogu da shvatim one socijaliste koji misle da utvrde socijalizam — bajonetima. Oni hoće da svi članovi društva rade, a ovamo moraju za održavanje svog sistema da drže jednu neradnu klasu. To su kao i oni liberali kojima treba diktatura da utvrde slobodu. Ja ne velim da tiraniju ne treba obarati silom, samo velim da će svaki takav prevrat svršiti — ničim, ako masa nije proniknuta bar verom i nadom da će joj novi poredak doneti dobra. Dakle, po mom shvatanju, sila se može upotrebiti samo na negaciju, na obaranje starog društva, ali organizacija novog društva ne može se ostvariti nasiljem, protiv volje većine." (Svetozar Marković, Odabrani listovi, str. 204, 120, 68-69)

Kasnije sam počeo da shvatam da suštinski problem nije u ideologiji, već u iskvarenom ljudskom srcu. Nije ideologija zla, već su ljudi zli, a ona je samo teorija kojom se umiruje savest. Nije komunizam neko biće koje može biti krivo za tragediju ljudi koji u njega veruju, već su ljudi ti koji su krivi. Komunizam je samo izgovor, pokriće i paravan iza kojeg ljudi mogu da rade svakakva zla i da se njegovom ideologijom učine isuviše svetim i nedodirljivim za bilo kakvo pozivanje na sopstvenu odgovornost za svoja zlodela, i za bilo kakvu svoju neodgovornost. Ovim ne želim da kažem da je svejedno koju životnu filozofiju čovek zastupa. Postoji razlika između prosvećujuće životne filozofije koja svojim idealima čuva čoveka od zla, jer svojim sadržajem raskrinkava besmisao iskvarenih ljudskih motiva, i one filozofije koja svojim idealima opravdava te iste motive pred njegovom savešću, lažno ih predstavljajući kao ispravne i zabranjujući da se oni dovode u pitanje i da se analizira njihov kvalitet.

Zabluda može da ima visoko fanatične ideale, ali su oni uvek tako površni da ne zahtevaju reformu srca i karaktera, već svojim, u suštini marginalnim zahtevima samo umiruju savest onoga ko ih se pridržava. Zabluda se često oslanja na autoritarni sistem koji čoveka oslobađa od odgovornosti razumnog preispitivanja sopstvenih motiva i postupaka.

Socijalizam bi uspeo da ljudi u svojoj duši nisu iskvareni. On je bio test našeg realnog karaktera. Dovoljno je bilo pogledati naš odnos prema onome što je tuđe, naš odnos totalne neodgovornosti prema društvenoj svojini u vreme socijalizma, našu neodgovornost prema radu, pa odmah shvatiti da će ispravno funkcionisanje bilo kojeg društvenog uređenja kod nas predstavljati utopiju, sve dok ne prođemo kroz proces neophodnog umnog prosvećenja i reformacije našeg karaktera.

Svetozar Marković je tu važnu činjenicu shvatio još u svoje vreme, u drugoj polovini XIX veka. Kao glavne stvaraoce boljeg društva on ne vidi pripadnike same obespravljene radničke klase, za koje otvoreno tvrdi da su sebični i da im je većinom cilj da postanu kapitalisti, već vidi one plemenite ljude "koje nalazimo svaki čas u društvu, u svim slojevima, ljude koji žele dobro celom svetu, koji vole sve ljude". Zbog razumevanja i zastupanja potrebe za prosvećenošću i karakternom reformom naroda, Svetozara Markovića pojedini pogrdno nazivaju "utopistom", kao da on od naroda očekuje nešto nemoguće. Ali, bez praktičnog ostvarenja te "utopije" nijedno društvo nikada u istoriji nije moglo da funkcioniše kako treba, već se uvek pretvaralo u karikaturu od društva, sa svim svojim tragičnim posledicama, koje nisu bile utopija,

već često najsurovija životna realnost. Sav uspon zapadne civilizacije i njen blagoslov za čovečanstvo su došli upravo kao plod jedne takve prosvećujuće reforme karaktera zapadnih naroda, o kojoj ćemo govoriti kasnije u posebnom poglavlju ove knjige. Dok Svetozar Marković postavlja kao uslov funkcionisanja bilo kog društva da čovek prethodno postane "nesebičan, nezloban, nesujetan, ljubazan...", dotle tvrdi da bez te reforme karaktera "sujeta, i pakost, i mržnja, i sva rđava svojstva uništavaju svako društvo". Ne samo socijalizam, već bilo koji pravni poredak i demokratija pretvaraju se u karikaturu od pravnog poretka i demokratije onda kada je narod neprosvećen i neodgovoran. Svetozar Marković je ovako opisao karakter našeg čoveka koji onesposobljava ispravno funkcionisanje bilo kojeg društvenog uređenja:

> "Ogromna većina radnika u selu i varoši tako je sebična kao što samo može biti životinja koja se zove čovek. Seljaku je većinom ideal da stekne veliku baštinu i da postane gazda, a radniku po varošima većinom je cilj da postane kapitalista ili bar mali buržuj. Još je apsurdnije smatrati izmetke društva kao što su razbojnici, lopovi i uopšte vagabundi kao neki materijal za socijaliste, kao što to čini Bakunjin u svojoj revolucionarnoj revnosti. To su čirevi na društvenom telu od kojih nikad ne može biti zdravo meso. ...
>
> Često biva da takvi ljudi proglašavaju izvesna načela za svoja, i zaista veruju da su njihova, propovedaju ih drugome; ali kada ih vidite na samom delu, u životu, u svakidanjoj, a naročito odsudnoj borbi, onda se tek vidi kako su ti ljudi još vrlo daleko od pojma pravog socijaliste. ...
>
> Tu sad izlaze kod ove klase ljudi sićušne strasti: častoljublje, zavist, želja za paradiranjem, a često u odsudnim časovima i strašljivost. ...
>
> Da nisu prave socijaliste, dokaz je to što se još jednako svađaju i džaveljaju, zbog kojekakvih trica, zbog lične ambicije, pakosti, sujete, itd. Kad primete na kome od drugoga neku manu, oni umesto da prionu da je sa ljubavlju od svega srca ispravljaju, oni tu nalaze samo nov povod za uzajamno pljuvanje i grdnju, te da time pokažu svoje prevashodstvo. ...
>
> Stvar socijalizma propada, jer nema socijalista." (Svetozar Marković, Odabrani listovi, 64-67)

DA LI NAS JE KOMUNIZAM ISKVARIO ILI SMO ODUVEK BILI TAKVI KAKVI SMO DANAS?

U "Maloj Enciklopediji" čitamo definiciju pojma balkanizacije:

"Pežorativan izraz kojim se u međunarodnim odnosima označava stanje rascepkanosti i zaoštrenosti sukoba interesa u jednom regionu s malim izgledima da dođe do sporazumnog rešenja spornih pitanja između zainteresovanih strana. Izraz je nastao da označi stanje na Balkanu početkom XX veka, a kasnije je dobio širu primenu u publicistici tako da se danas piše o "opasnosti balkanizacije Afrike". (Mala Enciklopedija "Prosveta", Beograd 1978, str. 145)

U Vujaklijinom leksikonu iz 1954. godine čitamo definiciju pojma balkanizma kao:

"Beznačelnost, borba nedopuštenim sredstvima, podvala, politička ubistva, podmićivanje, strast za bogaćenjem, puzavost prema višim a grubost prema nižim od sebe."

Mnogi smatraju da je pedeset godina komunizma odgovorno za našu moralnu i duhovnu degradaciju, međutim, još pre komunističke vladavine, godine 1939. antropolog Vladimir Dvorniković je u svojoj "Karakterologiji Jugoslovena" uporedio naš karakter sa karakterom Engleza:

"Ko u takvoj sredini ma šta prima "za gotovo" ispada budala. Jedan naš čovek izjavio je u novinama da su po njegovom mišljenju Englezi "najdetinjastiji narod na svetu".

Zašto?

Zato što "veruju prosto sve što im se priča". Pri tom je zaboravio samo jednu sitnu okolnost: da Englez očekuje od svakog čoveka istinu, sve dok se ne uveri o protivnom. U nas se ugnezdila sasvim druga shema i mnogi je otvoreno ispovedaju: Svakog čoveka treba dotle smatrati nepoštenim dok se ne uveriš da je pošten. Ljude uopšte, treba susretati sa najvećim nepoverenjem; jedne zato što ih još ne poznaješ, a druge zato što ih dobro poznaješ.

U sredini gde se podvala smatra receptom životne mudrosti i najuspešnijim putem do svih mogućih uspeha, nakuplja se lako humus i za izraziti, katkad neobično drski i rafinirani kriminal prevare, malverzacije i svih mogućih zloupotreba tuđeg poverenja." (826)

Da nismo bili uzvišenijeg karaktera i jedan vek ranije, otkrivaju reči pesme Ljubomira Nenadovića, pisane sredinom XIX veka:

"Što smo mi navikli to dalje činimo,
Napolju s' koljemo, u crkvi s' krstimo.
Nedavno na crkvi jabuka s' zlatila,
Mnoge je hiljade opština platila;
Sirotici mnogoj postelja prodana,
Dok je ta jabuka zlatom okovana;
Za Hristovu crkvu to se od njih uze;
Al da vidi Hristos prolio bi suze.

Čudnovato stoje na tom svetu stvari;
Osim sebe niko ni za kog ne mari.
Mudrost ljudska raste i do neba stiže,
Al' sebičnost njina još se dalje diže.
Idemo u crkvu, Hrišćani s' zovemo,
Al' Hristove reči ništa ne volemo,

Ta jednu haljinu ko na sebi ima,
I tu bi mu svukli, neka mu je zima.
Između suseda velika je jama;
Što bližnjem želimo ne dao Bog nama.
Podižemo crkve gore u oblake,
A gledamo mirno kraj crkve prosjake.

Varamo, krademo, čudesa činimo,
Bojimo s' žandara, Boga s' ne bojimo!
Zavidimo drugom, ljubimo osvete,
Na bližnjega svoga dižemo klevete.
Svađamo s' za ništa, koljemo s' za svašta;
Jedan drugom neće uvrede da prašta,

Pa kakvi su ljudi takve i države,
Takvi su ministri, takve nam uprave;
Iznesu vam neke idole pred oči,
Pa hajde na vojsku i krv bližnjeg loči.
Svade se, pobiju, svo krvavo polje,
A posle ratova ništa nije bolje.

Na barjaku stoje sveci i krstovi,
Pod barjakom kolju s´ k'o pravi zverovi."

Pre dva veka Dositej Obradović duboko razume da je naš najveći neprijatelj u nama samima, u našem primitivnom karakteru:

> "Srbija, Bosna i Hercegovina izbaviće se s vremenom od Turaka i osloboditi; ali ako narod u ovim zemljama ne počne otresati od sebe sujeverje i bogomrsku vraždu, mrzost za zakon, oni će sami sebi biti Turci i mučitelji." (Dositej Obradović)

Mnogi veruju da su nas Turci iskvarili za vreme petovekovnog ropstva. Međutim, zar nismo učili da nas je crkva sačuvala od Turaka?! No, dovoljno je pogledati istorijske izvore o međusobnoj borbi za vlast, zločinima i ubistvima unutar vlastele srednjevekovne Srbije, pa će nam biti jasno da smo takvi kakvi smo bili i pre Turaka.

> "Za vlastelu pod carem Dušanom vladalo je već u ono doba mišljenje da je pokvarena i nepatriotična. ... Naročito pada u oči kod više vlastele, nezajažljiva pohlepa za imanjem i vladanjem i to u tolikoj meri da često ni porodica ni vera (iako su se Boga bojali i obično pred smrt pokušavali da ga podmite zadužbinama), država pogotovu, za njih nisu predstavljale nikakve moralne kočnice. ... Feudalac je često osećao kao svoje staleško pravo i to da unižava i čovečje dostojanstvo u svome podaniku ("pravo prve noći", sramotne telesne kazne itd.), da ga tretira kao roba, iako je "pobožno" dizao crkve i znao za hrišćanski nauk da su "svi ljudi stvoreni na sliku i priliku Božju" i da su "pred Bogom svi jednaki". Nije tek Osmanlija iz našeg naroda stvorio raju i čifčiju; sav taj društveni red od koga su postradale naše srednjevekovne države, zatekli su Turci gotov i izgrađen u našim zemljama. ... Naš srednji vek poznavao je i instituciju ropstva. Robovi u Srbiji "otroci", bili su ili ratni zarobljenici ili raznim drugim načinima (otimanjem ili trgovinom) stečeni ljudski inventar kojim je gospodar mogao neograničeno da raspolaže. Dešavalo se da su i sami roditelji prodavali svoju decu." (Vladimir Dvorniković, Karakterologija Jugoslovena 714-716)

Daleko pre pojave Turaka na našem tlu, antički istoričari opisuju buntovne starosedeoce Balkana prožete plemenskim sukobima i ratovima:

> "Tvrde za njih da su bili visokog rasta, jaki, dobri ratnici, odani piću, da nisu mnogo pazili na čistoću, ... itd. Živeli su u patrijarhalnim zajednicama, politički razjedinjeni, u međusobnim borbama i neprijateljstvu s grčkim kolonistima i Makedoncima, a posle i s Rimljanima. Živeli su delimično u utvrđenim gradinama, a bavili su se poljoprivredom, lovom i (u primorju) gusarenjem." (Enciklopedija leksikografskog zavoda 3, 126-127)

Dakle, izvor naših problema je u nama samima, i zato treba da ga rešavamo sami sa sobom.

KO JE KRIV?

Adam je rekao "kriva je žena", Eva je rekla "kriva je zmija", a vi tvrdite "kriv je komunizam", "kriv je Zapad" i "krive su sekte" za moralnu i duhovnu degradaciju društva.

Koliko je Eva opasna za Adama?

Koliku moć ima zmija nad Evom?

Koliko su opasni komunizam i verske sekte?

Samo onoliko koliko je čovek duhovno slab, koliko u njihovoj teoriji nalazi izgovor za sopstvene grehe!

Zabluda nema sama u sebi silu zla. Ona je samo teorija, kojom čovek umiruje svoju savest.

Sila zablude je greh ljudskog srca.

Ako smatrate da niste odgovorni za svoje postupke, već da je neko drugi umesto vas odgovoran, onda onaj ko je kriv za vaše stanje je više čovek nego vi sami.

Kako je to moguće?

Samo čovek koji ima slobodu izbora može biti kriv. A kako smatrate da vi niste imali slobodu izbora jer ste bili zavedeni, a da je neko drugi imao slobodu izbora pa je kriv što vas je zaveo, vi time pravite razliku između sebe i drugih na fundamentalnom nivou.

Smatrate da sami niste imali vlast nad svojim postupcima, a da je drugi imao vlast i nad samim sobom i nad vama.

Ima rasizma u vašem razmišljanju, jer se predstavljate kao da niste čovek, nego neko niže biće koje nema moć da se iskušenjima odupre, koje nema odgovornost za sopstvene postupke. Vi sebe ponižavate ispod onoga koga smatrate krivim za vaše stanje, jer u sebi ne prepoznajete čoveka odgovornog za svoje postupke, a u drugima prepoznajete.

Samo duševni bolesnici i mala deca nisu odgovorni za svoje postupke. Kome vi pripadate?

Iz vaših stavova sledi da je onaj ko je kriv za vašu nesreću veći čovek od vas, a da vi svakako niste normalan čovek, jer normalan čovek jeste odgovoran za svoje postupke, a vi sami tvrdite za sebe da niste odgovorni. Pa ako je tako, onda se pomirite sa svojom sudbinom. Kako niste odgovorni za svoje postupke, pomirite se da će vama uvek da manipulišu oni koji tu odgovornost imaju i za sebe i nad vama. Vlast koja će i u budućnosti da zloupotrebljava svoju moć nad vama, svakako će za tako nešto biti kriva, ali to vam neće pomoći. Kako ste neodgovorni za svoje postupke, niste ni dostojni da sami upravljate sobom, pa je opravdana svaka vlast nad vama, bez obzira na njene zloupotrebe. Kako sami priznajete da niste odgovorni za svoje postupke, time priznajete i

da je opravdana potreba za vlašću koja će vama da upravlja. Kao što se za decu staraju njihovi roditelji, kao što se za duševne bolesnike staraju posebne ustanove, tako je opravdano da se i za vas stara neko drugi.

Samo, pitam se, otkuda vama predstava o odgovornosti, bilo čijoj, ako kategoriju odgovornosti sami ne poznajete u svom iskustvu? Bojim se da je vaša potreba za osuđivanjem drugih u srazmeri sa nepriznatom sopstvenom (ne)odgovornošću za vaše postupke!

Postoji sjajna prilika da povratite sopstvenu odgovornost u svoje ruke i da postanete čovek. A to su upravo iskušenja koja vas stalno snalaze. Ona vas navode na počnete da mislite, da odgovorno preispitujete pobude sopstvenog srca, i da se zatim lošim pobudama svoje prirode svom snagom svoje volje odupretе. Međutim, kako vi postupate u tim blagoslovenim iskušenjima koja vam zapravo pomažu da uključite razum, da razlikujete dobro od zla, i da se svojom voljom odupretе iskušenju?

Vi tada odbacujete svoju odgovornost, pokoravate svoju volju sili iskušenja, i pravdate se da niste mogli drugačije. Ako niste mogli, onda nemojte ni tražiti ono čega niste dostojni. Ko nije dostojan slobode izbora, nije dostojan ni njenog blagoslova. Ko nije spreman da za slobodu plati ikakvu cenu, da za nju podnese ikakvu žrtvu, nije ni dostojan da uživa blagoslove slobode.

ODRICANJE OD ODGOVORNOSTI ZA KOMUNISTIČKI TOTALITARIZAM

Izjava na meiling listi “Ljudska prava”:

“Mi smo ih slušali zato što smo morali, bili smo zaplašeni, za najmanju reč se stradalo, i to ne samo zatvor, nego saobraćajka, bolest, stradanje dece, smetnje na svim nivoima. Povrh toga postojala je i indoktrinacija.”

Replika:

Ako su kriminalci oni koji su vas primoravali na poslušnost, a vi ste na to pristajali, vi onda niste ništa drugo nego saučesnici.

Vašim izgovorom su se branili i oni koji su činili zločine pod Hitlerom. Onaj ko se pod pritiskom odricao načela pravde, ko kaže da je kao punoletna osoba morao da čini zlo jer je “bio prisiljen”, pokazao je ljigav karakter koji će pokazati i sutra kada se za to ukaže prilika.

Strašno je čitati, posebno o zlodelima pod Staljinom, kako je rođeni brat brata izdavao pod pritiskom, kako su pod pritiskom jedni drugima činili najužasnija zla.

Zašto se nisu pobunili protiv zla?

Zašto su na njega pristajali?

Zašto je iko morao da pristane na zlo?

Ruski emigrant i disident Aleksandar Solženjicin u jednom svom delu opisuje kako su žene disidenata prognanih u Sibir bile anatemisane u društvu, od strane svojih kolega na poslu, i sl, tako da su se mnoge, ne mogavši izdržati pritisak, razvodile od svojih muževa. Oni koji su ih šikanirali nisu bili ljudi na vlasti, već obični ljudi. Ali i samu vlast takođe su činili obični ljudi. Ceo sistem nije činio niko drugi nego takođe ljudi. Zlo nije izvršavala neka mistična nevidljiva sila, već sam narod koji je pristajao na tu silu.

Postoje uvek dva testa kojim se svaki čovek kuša da li će da pristane na zlo: jedni su spremni da zarad svojih interesa otvoreno žrtvuju načela pravde, a drugi su savesni, i ne mogu da tako otvoreno idu protiv svoje savesti. Njima se pruža izgovor za zlo kojim će umiriti svoju savest — da je to zlo potrebno iz viših interesa i da zato zlo nije zlo.

Vi se danas gradite da ste pobožni. U Bibliji se otkriva da će oni koji su moralno i karakterno slabi primiti žig zveri bilo na ruku bilo na čelo. Oni koji svesno žrtvuju načela pravde radi svojih interesa, dobijaju žig na ruku. Oni koji žrtvuju načela pravde zbog neodgovornosti uma, zato što ne žele da odgovorno misle svojom glavom, dobiće žig na čelo.

Religiozno politička institucija ZVER je ta sila zla koja će svojim zakonom jedne primorati da žrtvuju načela pravde zarad svojih interesa, a druge će raznim čudima i znacima da prevari. Bez obzira na to da li će na zlo da pristanu svesno ili će biti zavedeni, oni će na zlo pristati voljno, i zato će ih po Svetom pismu snaći najveće prokletstvo koje je za bilo koga ikada prorečeno u Svetom pismu:

> “Ko se god pokloni zveri i ikoni njezinoj, i primi žig na čelo svoje ili ruku svoju, i on će piti od vina gneva Božjega, koje je nepomešano utočeno u čašu gneva njegova, i biće mučen ognjem i sumporom pred anđelima svetima i pred jagnjetom... i neće imati mira dan i noć koji se poklanjaju ZVERI i ikoni njenoj, i koji primaju žig imena njena. Ovde je trpljenje svetih koji drže zapovesti Božje i veru Isusovu.” (Otkrivenje 14,6-12)

Oni koji su se odricali principa istine i pravde u vreme komunizma, koji se za to ne kaju, nego to izgovaraju, šta će tek da rade onda kada ZVER bude zaista stupila na političku scenu?! Biće progonitelji i mučitelji svih onih koji budu hteli da ostanu pošteni, kao što su to bili i u vreme komunizma. Isus kaže:

> “A čuvajte se od ljudi; jer će vas oni predati sudovima, i po zbornicama svojim biće vas. I pred vlastele i careve vodiće vas mene radi za svedočanstvo njima i neznabošcima. A kad vas predadu, ne brinite

se kako ćete ili šta ćete govoriti; jer će vam se u onaj čas dati šta ćete kazati. Jer vi nećete govoriti, nego Duh Oca vašeg govoriće iz vas. A predaće brat brata na smrt i otac sina; i ustaće deca na roditelje i pobiće ih. I svi će mrzeti na vas imena mog radi; ali koji pretrpi do kraja blago njemu. I ne bojte se onih koji ubijaju telo, a duše ne mogu ubiti; nego se bojte onog koji može i dušu i telo pogubiti u paklu. Ne prodaju li se dva vrapca za jedan dinar? Pa nijedan od njih ne može pasti na zemlju bez oca vašeg. A vama je i kosa na glavi sva izbrojana. Ne bojte se, dakle; vi ste bolji od mnogo vrabaca. A koji god prizna mene pred ljudima, priznaću i ja njega pred Ocem svojim koji je na nebesima.

A ko se odrekne mene pred ljudima, odreći ću se i ja njega pred Ocem svojim koji je na nebesima. ... I koji ne uzme krsta svog i ne pođe za mnom, nije mene dostojan. Koji čuva dušu svoju, izgubiće je; a koji izgubi dušu svoju mene radi, naći će je." (Matej 10,17-39)

ODRICANJE OD ODGOVORNOSTI ZA NACIONALIZAM KO IH JE ZAVADIO?

Izjava na meiling listi "Ljudska prava":

"Da nije bilo Zapadnih imperijalnih interesa, sukoba u našoj domovini ne bi ni bilo."

Odgovor:

Do pred kraj XVIII veka crnogorsko pleme sa plemenom je vekovima bilo u ratu. Ko ih je zavadio? Amerikanci?

Kakav je to karakter populacije koja se da izmanipulisati?

Hajde, probaj da pozavadiš američke državice da zarate između sebe!

Onaj ko pristaje na duh zavade je svakako više lud od onoga ko ima za cilj da taj sukob iskoristi.

Smatram da smo svi više manje odgovorni za ovaj rat na prostorima bivše Jugoslavije devedesetih godina. Opet, iskreno ne verujem da je većina našeg naroda bila nacionalistički i šovinistički nastrojena za vreme rata, ali je očigledno da je većina nas bila saučesnik u zlu, bilo iz sujetnog straha od gubitka odobravanja, bilo iz sebičnog kukavičluka. Onaj isti sujetan strah od gubitka odobravanja drugih ljudi, zbog kojeg pristajemo na prepisivanje na času ili na ispitu, jeste ta ista nepobeđena sujeta koja nas navodi da se odričemo poštenja i pravičnosti kada treba da ustanemo u odbrani onih koji predstavljaju ugrožene i neomiljene manjinske grupe u našem okruženju. Sujeta i kukavičluk nisu ništa manje zlo od same mržnje, jer nas oni navode da svojim neopiranjem zlu stvorimo klimu u kojoj zlikovci mogu da rade šta god požele.

Postoji tu još jedna nuspojava kukavičluka vezana za problem savesti, posebno onih ljudi koji su veoma savesni, a ipak postupaju kukavički. Kako se oni iz straha odriču principa pravičnosti, a imaju jaku savest, oni sada imaju potrebu da to izdajstvo pravičnosti pred svojom savešću opravdaju.

To znači da će osoba, koja je iz straha pristala na opšte društveno zlo, pokušavati da ubedi svoju savest da je to zlo bilo opravdano, i zato će i ona sama imati potrebu da "uđe u mašinu" i da zbog nečiste savesti sada sama fanatično podražava filozofiju opravdanja zla.

U paranoidnoj atmosferi Staljinove diktature nevin čovek je lako bivao proglašen disidentom i zatim prognan u Sibir. Po običaju, njegova žena bi ostala na poslu bez većih problema sa vlastima. Njene kolege na poslu, prijatelji, rođaci i komšije znaju da je njen suprug nevin, i kako su veoma savesni, imaju potrebu da ustanu u odbranu nevino osuđenog.

Ali, zbog svoje plašljivosti nemaju snage da se suprotstave nepravdi. Zbog kukavičluka dolaze u težak sukob sa svojom savešću. I zatim, da bi rešili sukob, pokušavaju da sebe uvere da nevin ipak nije nevin, da vlast ipak zna šta radi, da oni nisu pozvani da ispituju slučaj, itd. Ali, njihovo zavaravanje nečiste savesti se na tome ne zaustavlja. Da bi ugušili osvedočenje koje ih opominje da greše, oni počinju patološki da mrze onoga koga su do skora smatrali nevinim. Kako nemaju razumnih argumenata mržnja i besmislice poremećenog razuma im preostaju kao jedini argumenat protiv nevino osuđenog. Žena disidenta uskoro biva šikanirana na poslu, doživljava prezir od svojih prijatelja i rođaka, i prolazi gore od svojih bivših prijatelja i kolega, nego od Staljinove strahovlade.

Pomenuti primer može da se desi i u našem preduzeću, fakultetu, u raznim životnim situacijama, a ne samo u iskušenjima rata ili snažnih totalitarnih režima. Ljudi koji nisu skloni mržnji, koji su po prirodi mirni i plašljivi, mogu da postanu ispunjeni patološkom mržnjom, samo da bi ugušili glas savesti koji ih opominje da su prema nekome pogrešili, jer su iz kukavičluka odlučili da žrtvuju načela poštenja i pravde.

Svim ovim hoću da kažem da nema neutralnih. Svi smo mi morali da zauzmemo nekakav stav prema zlu koje se dešavalo za vreme rata. Svi smo odgovorni za taj stav. Da je većina nas htela da bude odgovorna, ona bi mogla da spreči zlo rata, ali umesto toga, mi smo pokazali kukavički karakter, ako i nismo svi bili ispunjeni zlom nacionalizma (samoljublja, gordosti) i njegovim rodom šovinizma (netolerancije i mržnje). Ideolozi nacionalizma, rata i etničkog čišćenja ne bi mogli da sprovedu svoje namere da te namere nisu u očima javnosti na bilo koji način bile odo-

bravane. Naša deca su slana na klanicu ratišta da druge kolju i da sama budu klana, a mi smo na sve to reagovali u skladu sa svojim strahovima, kompleksima, nacionalnom ponositošću, umesto sprečavanjem zla.

Ako se posle svega nismo duboko pokajali za svoju nezrelu reakciju u vreme iskušenja rata (mržnju, gordost, sujetu, kukavičluk, itd), budimo sigurni da su naše slabosti i dalje ostale u našim srcima, i da je samo pitanje istorijskih okolnosti, prilika i neprilika, kada će te slabosti pod ovom ili onom ideološkom i političkom formom da se ponovo manifestuju.

IZJAŠNJAVAM SE KRIVOM

"Kajem se i izvinjavam žrtvama u Srebrenici." ... Na raspravi o dužini kazne, Obrenović je još jednom priznao da je kriv za učešće u ubistvu oko 7.000 muslimanskih muškaraca iz Srebrenice, nakon što su snage VRS 11. jula 1995. zauzele taj grad. "Kriv sam za sve što sam učinio... Kriv sam i za ono što nisam učinio, što nisam pokušao zaštititi zarobljenike... Hiljade nevinih žrtava je stradalo, ostali su grobovi, izbeglice, opšta nesreća. Deo odgovornosti za to snosim i ja", rekao je Obrenović, koji je u vreme zločina u Srebrenici bio zamenik komandanta Zvorničke brigade VRS. (Beta)

"Izjašnjavam se krivom za zločine protiv čovečnosti." Biljana Plavšić

Komentar na tu vest na B92:

Svaka čast Biljani Plavšić na priznanju krivice. To je podvig koji mnogi nisu nikada bili voljni da učine niti će ga učiniti. Zato nemojmo biti licemeri pa kao fariseji bacati kamen na nju, kao da smo mi svi bili sveci. Ko od nas može biti siguran da nije mogao da učini više protiv nacionalističkog mnenja devedesetih, te da ne snosi nikakvu odgovornost za duh koji je rezultovao tolikim zločinima?! Svi mi snosimo odgovornost za ove ratne zločine, neko u većoj meri ako ih je odobravao, neko u manjoj ako nije ustajao da zlo nacionalizma osudi, jer se plašio gubitka odobravanja većine ili možda svojih pozicija u društvu i na poslu. Lako je sada praviti se demokratom. To je trebalo onda devedesetih godina učiniti, a sada je lako praviti se junak i pozivati zločince na odgovornost. A ti zločinci ništa ne bi mogli da urade da nisu računali na našu tupu ravnodušnost i kukavičluk.

Potreba da se lična ili kolektivna neodgovornost prebaci na nekog drugog nije jedina posledica čovekove nečiste savesti. Teorija opšte zavere, kao i razni strahovi takođe imaju svoj koren u čovekovoj nečistoj savesti.

O PRISLUŠKIVAČIMA I PRISLUŠKIVANJU

Pismo sa meiling liste "Ljudska prava":

"Ukloniti instalacije iz stanova naših aktivista. Pokret za zaštitu ljudskih prava zahteva od MUP-a da ukloni iz stanova njegovih čelnika različite nadzorne aparate i instalacije."

Odgovor:

Zašto ometati ljude da rade svoj posao, za koji ih svi mi plaćamo?

Šta imamo da krijemo? Imamo čistu savest i čisto srce!

A možda im tako i dođe k svesti ono što zastupamo, ako to stalno budu slušali i pratili!

Zašto prezreti toliki trud od onih koji žele da nas čuju i da to čak zabeleže?

To je jedinstvena prilika da mnoge naše reči budu ovekovečene i da uđu u istoriju!

Zato ja predlažem ne da se uklone prislušni uređaji, već da se sa njih lepo obriše prašina, i da im se zamene baterije. Zamenimo dotrajalu paučinu ali ostavimo lažnog pauka da visi na istom mestu. Prospimo vodu iz vaze, ali onaj veštački cvet što nam se smeši ostavimo na istom mestu i usmerimo ga prema našim sagovornicima.

I zašto uopšte da širimo duh nezadovoljstva?

Gradimo prijatelje najpre od onih koji NAJVIŠE posvećuju pažnju našim rečima!

Nisu li oni u koje smo toliko verovali pokazali tako malo interesovanja za naše ideje?

I zašto da razgovaramo sami sa sobom? Nije li to nastrano?

Zar nije divno što uvek možemo reći ono što mislimo nekome ko će to sa pažnjom saslušati i zabeležiti?

NE OSEĆATI KRIVICU I NE BITI KRIV NIJE ISTO

Mnogi koriste razne tehnike da bi se oslobodili neprijatnog osećanja krivice, ili iz istog razloga koriste tablete koje im preporučuju psihijatri. Hoće li takva simptomatska rešenja da ih oslobode same krivice? Pretpostavimo da se na sudu pojavi ubica, za koga je očigledno da je kriv za svoje zločine. On može iskreno da odgovori na reči tužitelja: "Ja se ne

osećam krivim! ... Uzimam tablete koje mi je preporučio moj psihijatar i zaista me ne pritiska nikakvo osećanje krivice!” On može da iskreno izgovori i sledeće reči: “Znate, ja sam pobožan. Ispovest kod sveštenika me potpuno rasterećuje osećanja krivice!” On može čak da izjavi da smatra da je zločin počinio iz plemenitih motiva, i da zato za svoja zla dela uopšte ne oseća krivicu.

Dakle, osećanje krivice nije isto što i sama krivica. Ako neko ne oseća krivicu, ne znači da nije kriv. Iako čovek ne mora biti svestan svoje krivice, ona će se često manifestovati na ovaj ili onaj način, pričinjavajući mu probleme za koje on ni ne sanja da imaju svoj izvor u njegovim nezrelim i pogrešnim reakcijama na životna iskušenja.

EUFEMIZMI

Neodgovorne ličnosti su sklone da u svom izražavanju upotrebljavaju eufemizme.

Eufemizmi su pojmovi koji ne sadrže kategoriju odgovornosti u svom značenju. Njihova upotreba otkriva čovekovu nezrelost za susret sa svojom ličnom odgovornošću. Na primer, lopovi umesto pojma “krađa” koriste eufemizam “pozajmica”. Neodgovorni političari umesto pojma “štrajk” koriste pojam “obustava rada”, a umesto “kriza” — “složeno stanje”, itd.

Kada se upotreba eufemizama manifestuje na duhovnom planu, ona otkriva duhovnu problematiku. Takve osobe, posebno ako su još prožete samopravednošću, ustručavaju se od upotrebe pojma greha i umesto njega kažu “greška”. Umesto izgubljen upotrebljavaju pojam “nesavršen”; umesto spasenje —”prosvetljenje” ili “viši stupanj duhovnog razvoja”. Umesto pojma “iskušenje”, koriste pojam “stresa” da bi tako odgovornost za nezrelu reakciju prebacili na okolnosti. A umesto krivice koji pojam upotrebljavaju? Nijedan! To je upravo ono od čega sve vreme i pokušavaju da pobegnu.

O problemu krivice oni uglavnom ćute, ali se zato taj problem na njima vidi.

Nečista savest je jedan od najčešćih motiva iz kojih ljudi čine svoja dobra dela, bili oni religiozni ili ne. Religiozne osobe tu imaju posebno iskušenje. Lozinka kojom često otkrivaju ropski duh svoje nečiste savesti počinje rečima “MORAM ovo” ili “MORAM ono”. Kada neko odbije da se povinuje njihovoj ropskoj religioznosti, oni se odmah potrude da ga ubede kako on MORA da misli i postupa kao i oni sami. Tako oni otkrivaju da njihova dobrota nije njihov izbor, već da su na nju primorani onim istim razlozima koje drugima nude kao preporuku svog ličnog iskustva.

KAJINOV SINDROM

Nečista savest, sebičnost i ponositost čoveka čine osetljivim, ugroženim i opterećenim. Čovek je sklon da projektuje svoj iskvaren karakter drugim ljudima, a zbog krivice je sklon da strepi će ga drugi povrediti onim što sam nesvesno zna da je zaslužio. Nečista savest zbog sopstvenog greha rezultuje time da čovek nesvesno vidi Sud pravde u svakoj nesreći, porazu, gubitku, pa i u svakoj kritici koja mu dolazi od drugih ljudi, bilo od stvarnih neprijatelja, bilo od dobronamernih prijatelja.

Primer takvog straha srećemo i u Svetom pismu. Prvi i jedini ubica u to vreme, Kajin, plašio se da će ga drugi ljudi ubiti. (1.Mojsijeva 4,14). Svoj karakter je projektovao drugima. Strah čoveka nečiste savesti u Svetom pismu je opisan sledećim rečima:

> “Nego će ti Gospod dati srce plašljivo, oči iščiljele i dušu iznemoglu. I život će tvoj biti kao da visi prema tebi, i plašićeš se noću i danju, i nećeš biti miran životom svojim.” (5.Mojsijeva 28,65-66)

Psihološka literatura takav strah opisuje kao paranoidnu šizofreniju:

> “Šizofrenija. ... Poremećen odnos ličnosti prema okolini stvara kod bolesnika posebnu nesigurnost u određivanju granica između subjektivnog i objektivnog sveta. Tako često neki subjektivno prouzrokovan čin ili doživljaj bolesnik oseća kao nasilno uzrokovan uticajem neke spoljne kosmičke natprirodne ili političke sile, na pr. neke internacionalne organizacije, zavereničke skupine, koja hipnotičkom sugestijom ili nekim aparatima utiče na njega, nameće mu svoje misli, otima njegove vlastite, i pokreće njegove akcije. ... U paranoidnoj šizofreniji preovlađuju delirijumi, ideje veličine (megalomanija), manija progona i halucinacije.” (Enciklopedija leksikografskog zavoda, V, 697)

O TROVANJU RADIJACIJOM

Licemerje našeg dušebrižništva se često primećuje i u izrazima paranoidnog straha od neprijatelja koji nas na ovaj ili onaj način truje i uništava. Čitao sam na nekom forumu paranoidnu diskusiju o nekom navodnom napitku kojeg su nam proturili Amerikanci, a od koga čovek, kada ga popije, izgubi zdrav razum; taj napitak nam je ovde navodno poslat da ugrozi zdravlje naše nacije. Pa ljudi — to je naša šljivovica, odgovorih! Mi optužujemo NATO-vce za trovanje i radijaciju! Da li znate koliko su tragičnije posledice našeg dragovoljnog i samovoljnog trovanja alkoholom, duvanom, nezdravom i neumerenom ishranom?

Nama uopšte nije stalo do opstanka, već je ta “borba” izgovor za naše povređeno Ja.

Pogledajmo publikaciju Dr. Živana Jovičića, Osnovi medicinske geografije Srbije, Beograd, 1998. U njoj, između ostalog, piše na str. 32 da je broj umrlih između 65. i 69. godine života na 1000 stanovnika po pokrajinama: Vojvodina: 34,5 Centralna Srbija: 29,8 Kosovo: 20,1

Kao objašnjenje povećane smrtnosti stanovništva Vojvodine i Centralne Srbije, prof. Živan Jovičić kaže: “Albanci npr. ne koriste se svinjskim mesom u ishrani.” (str. 33). Takođe, o srednjem trajanju dužine života od 1992-1993. godine čitamo:

Muškarci: Vojvodina: 67,06 Centralna Srbija: 69,10 Kosovo: 72,02

Žene: Vojvodina: 73,03 Centralna Srbija: 74,56 Kosovo: 77,51

Da li smo sada svesni koliko grešimo kada govorimo o drugima koji nas ugrožavaju, kada nama samima nije stalo do opstanka?!

Uradimo prvo ono što do nas stoji, pa onda gunđajmo zbog onoga što nam čine drugi, a što nismo moćni da ispravimo!

To sve pišem da vas uverim da nas pokreću motivi koji nemaju veze sa ljubavlju prema naciji, ni prema čoveku, i da zato naša srca treba da se reformišu pre nego što išta drugo budemo krenuli da radimo, jer ako ovako nastavimo da se “branimo”, uništićemo se sasvim.

Kao što za fizičko trovanje optužujemo Zapad, to isto radimo i sa duhovnim trovanjem. Ko je više nego mi otrovan ohološću, sujetom, mržnjom i paranoidnošću? Dovoljno je pogledati sadržaj naših najomiljenijih domaćih filmova, pa videti da su oni omiljeni zbog zla koje prikazuju na lep, privlačan i simpatičan način. Neiskvarenost, neporočnost i dobrota našem čoveku deluju patetično i dosadno. Priče o ljubavi i dobroti nam deluju kao fraze, zato što je ljubav u našem srcu i životu samo fraza. Uzvišene vrednosti Hristovog karaktera su od naroda sakrivene. Od pojedinih sveštenika ćemo čuti objašnjenje: “Nije moguće da mi grešni govorimo o Bogu”, međutim, pravo objašnjenje je u ljudskoj gordosti koja se oseća poniženo pred svakom veličinom koja ugrožava njenu samodovoljnost, pred svakom plemenitošću koja predstavlja ukor za njenu sopstvenu pokvarenost i izopačenost. Branimo se da je priča o Isusu Hristu besmislena, jer navodno “Boga ne možemo spoznati razumom” ali zato se ne stidimo da svom um zagađujemo svakakvim iskvarenim sadržajima, koji se navodno razumno mogu spoznati. Mislim da istina nešto sasvim suprotno. Jedino je ljubav razumna i jedino se ona može spoznati razumom, jer jedino ona ima smisla. Upravo se zlo ne može razumom spoznati, jer kada bi se zlo moglo razumeti, ono bi tada opravdalo svoje postojanje.

ŠTA JE NAŠ UZOR?

Replika na internet diskusiji na sledeće shvatanje:

Ne znam po čemu su to drugi narodi (mislim na etiku) bolji od nas Srba. Hrvati? Šiptari? Bugari? Rumuni? Mađari? Slovenci? Bošnjaci?

Nije li upravo to nezrelo, pozivati se na druge kako nisu bolji od nas, da bismo sebe opravdali. To rade mala deca. Zreli ljudi gledaju šta je bolje kod drugoga, i onda ka tome teže, a nezreli gledaju šta je loše kod drugoga, da bi sebe mogli da opravdaju.

Zato zreli ljudi, gledajući u bolje od sebe, idu napred, a infantilni, gledajući u lošije od sebe, tonu sve dublje.

Zašto bih se bavio tuđim slabostima, i time samo pothranjivao sopstvenu sujetu i samopravednost? Zašto se ne bih bavio tuđim vrlinama i vrednostima i njih uzimao kao ciljeve koje treba kod sebe da ostvarim?

Verovatno se kod svakog naroda mogu naći neke njegove vrline koje mi većinom nemamo, kao i mane po kojima je on gori od ostalih naroda. Zato hajmo da se ugledamo na albansku međusobnu solidarnost, jer je mi nemamo kao Albanci. Hajde da se ugledamo na gostoljubivost Bošnjaka, jer je ona svakako kod njih veća nego kod nas. Hajmo da se ugledamo na vrednoću i sistematičnost Hrvata u radu, jer su oni na tom planu svakako bolji od nas. Hajmo da se ugledamo sa savesnost i urednost jednog prosečnog Slovenca, jer smo mi svakako u odnosu na njega nesavesni i neuredni. Hajmo da se ugledamo na poniznost i krotost jednog prosečnog Holanđanina ili Engleza, jer oni svakako nemaju duh samohvalisavosti kao što ga mi imamo, i ne gaje duh međusobne mržnje koji je upravo naša tipična odlika! Ako ćemo da se bavimo tuđim karakterima, hajde da se oplemenjujemo onim što je kod drugih bolje, a da sahranjujemo kod sebe ono što kod nas ne valja! Ne znam da li ima oholijih i gordijih ljudi od nas u Evropi? Pitanje naše egzistencije je pitanje pobede nad našim karakternim slabostima zbog kojih smo gori neprijatelji sami sebi od svih drugih neprijatelja.

STRAH OD DRUGAČIJEG MIŠLJENJA

Kada smo zastupnici zablude, tada se plašimo drugačijeg mišljenja, jer nismo u stanju da razumnim argumentima odbranimo sopstveno mišljenje. Strah od tuđe kritike rezultuje formiranjem tabua u koje ne sme da se dira, kao i sklonošću da se ne poštuje sloboda drugog čoveka da odgovorno misli i da se slobodno izražava. Osoba koja ne želi da odgovorno proveri ispravnost sopstvenih uverenja, plaši se svakoga ko svoja uverenja odgovorno preispituje, kao što se često oseća ugroženom i od onoga ko ima drugačije mišljenje od nje same. Šta je prava borba za slo-

bodu mišljenja i slobodu dela? To je ona borba koja rezultuje slobodom čoveka da čini ono što je dobro, a ne zlo.

> "Politička i građanska sloboda, dakle, to su neophodni uslovi za razvitak svakog naroda. Sloboda je sredstvo; menjanje ekonomskih i društvenih odnosa naroda, uveličavanje umnog i materijalnog bogatstva naroda — to je cilj naroda.
>
> Kad bi se cilj slobode sastojao samo u tome da se može naprazno larmati po parlamentima, po pijacama, i klubovima ili brljati po novinama i knjigama, onda sloboda ne samo da ne bi vredela one krvi sto je narodi proliše za nju i još do sada prolivaju, već ne bi vredela ni ovo malo mastila što sam ga ja prolio dok sam napisao ovaj članak. Sloboda je dragocena svakome ko je razume po onim dragocenim rezultatima što ih ona donosi." (Svetozar Marković)

Kada borba za slobodu počne da se vodi za pravo čoveka da čini zlo, onda se prirodno vodi istovremena borba da se čoveku obuzda sloboda misli i govora, jer sloboda misli i govora rezultuje ukorima za zloupotrebu slobode, koje zastupnik zablude nije u stanju da ospori argumentima zdravog razuma, i koji zato mora da pribegava represiji nad slobodom javnog ispoljavanja svog kritičkog mišljenja.

DA LI JE ZA PROBLEME KRIVA SLOBODA, ZATO ŠTO DOZVOLJAVA ZLOUPOTREBE?

Diskusija između protivnika i pobornika slobode savesti:

G: "Dovoditi u pitanje ono što Crkva (Partija...) zastupa znači dolaziti u sukob sa onim što je već utvrđeno da je istina i što se podrazumeva!"

P: "Svaki čovek je odgovoran, ne da se kocka sa potencijalnom ispravnošću svoga verovanja, već da razumno preispita da li je njegovo verovanje ispravno. Za to je odgovoran i pred drugim ljudima, da ne bi promovisao zabludu, a i pred Bogom koji mu je dao razum i ličnu odgovornost za sopstveno mišljenje i postupanje!"

G: "Dozvoliti da svako misli i veruje slobodno po svojoj savesti svakako znači dozvoliti izraz i pojavu ljudskog nesavršenstva i izopačenosti! Na primer, dozvoliti svakome da sam utvrđuje šta je istina, znači dozvoliti mu da pogreši u njenom razumevanju!"

P: "Sloboda upravo i postoji zato da bi čoveku pružila mogućnost da izabere nesavršenstvo i izopačenost, inače ne bi bila sloboda. Takođe, ni ljubav ne bi bila ljubav kada bi uskraćivala slobodu izbora. U pravoj ljubavi nema prinude. Ljubav koja se nameće nije ljubav.

G: "Bolje je da manjini budu uskraćena njena prava, nego da zbog njenog štetnog uticaja propadne većina!"

P: "I Kajafa je rekao, misleći na Hrista, da je bolje da jedan pravednik propadne, nego da većina prihvati njegovo učenje i doživi nacionalnu katastrofu! Narod je uskoro zavikao "krv njegova na nas i našu decu" i ubrzo požnjeo tragične posledice svoje tobožnje borbe za očuvanje nacionalnog bića! Onaj ko žrtvuje načela pravde misleći da će time zadovoljiti interese svoje zajednice, podmeće nepravdu kao gradivno tkivo u same temelje svoje zajednice. Takva zajednica nosi svoje prokletstvo u samim svojim temeljima: "Teško onome koji gradi grad krvlju i osniva ga nepravdom." (Avakum 2,12)".

G: "Sloboda savesti dozvoljava čoveku da bude zaveden i da druge zavede! Zar potreba za duhovnom sigurnošću ne opravdava vlast prosvećenog apsolutizma koji bi političkim sredstvima čuvao narod od duhovnog zastranjenja?!"

P: "Ako većina voljno odlučuje da ne razmišlja i pristaje na uticaj pogrešne ideologije ili religije, ona sama treba da snosi posledice za svoj izbor. Većina je većina odraslih, a ne maloletnih i ona je sama odgovorna za svoj izbor i za posledice svoga izbora.

Dopustimo ljudima da sami misle i odlučuju. Neka na sebi ponesu odgovornost za svoj izbor, pa niko nikada u budućnosti neće moći da kaže kako je zlo došlo jer je on navodno bio primoran na njegov izbor.

Dakle, kada vladar apsolutista pogreši — a pogrešiti mora jer nema bezgrešnoga — njegovu grešku plaćaju njegovi podanici. Zar nije bolje da podanici greše na svoju odgovornost? Bar znaju da im niko drugi nije kriv: sami su zakuvali, sami neka kušaju."

G: "Ali zar prirodno pravo na slobodu izražavanja neće biti zloupotrebljeno radi širenja duhovne devijacije i zastranjenja?!"

P: "Postoji još opasnija bojazan da će u ime zaštite od duhovne devijacije i zastranjenja doći do zloupotrebe političke moći, koja uzima na sebe odgovornost da prosuđuje šta je devijantno a šta nije, i koja uzima ne sebe pravo da devijantna i duhovna zastranjenja sankcioniše!"

G: "Pokazalo se toliko puta da je čovek daleko od savršenog bića koje bi moglo samo da određuje svoj put kroz život bez opasnosti da zastrani!"

P: "Ako je čovek daleko od savršenstva da sam određuje sopstveni životni put, koliko li je tek bezumno prepuštati mu u ruke da određuje životni put drugog čoveka?! Ako su ljudi skloni da zloupotrebe svoje osnovno pravo da sami odgovorno misle i odlučuju, koliko će tek više

biti skloni da zloupotrebe apsolutističku moć — pravo da misle i odlučuju umesto drugog čoveka? Odgovor na to pitanje dobro vidimo u ljudskoj istoriji. Uvek isuviše kasno narod sebi priznaje da je bio prevaren, i da je one koji su ga u pravo vreme opominjali — brzopleto proglašavao neprijateljima i izdajnicima.

G: "Priznajem čak da verovatno opserviram o jednom utopijskom projektu!"

P: "Zamisao o vladavini "prosvećenog apsolutizma" ili nekog drugog autoriteta političke i ideološke moći, koji nas čuva od ideološkog ili duhovnog zastranjenja — to je zaista utopija. Međutim, zloupotreba političke moći u ime određenih ideoloških ili religioznih ideala, na žalost, nije utopija već istorijska činjenica!"

G: "Prosvećeni apsolutizam ne podrazumeva tiraniju, već samo pozitivnu sugestiju!"

P: "Radi pozitivne sugestije nije potrebno imati vlast u svojim rukama, već osnovno ljudsko pravo na slobodu mišljenja i njegovog izražavanja. Ko ima sugestiju, neka je iznese, pa će svako moći sam slobodno da prosudi da li da je prihvati ili ne!"

G: "Pitanje je, međutim, sledeće: koja će greška biti veća — ona koju emituje "elita" (duhovna ili intelektualna) ili ona koja potiče od naroda?"

P: "Uzrok grešenja nije u ljudskoj nesposobnosti, već u lošim motivima. Elita će zloupotrebiti svoje intelektualne moći, ne zato što nema sposobnosti, već zato što je pokreću loši motivi. Narod će biti zaveden i prevaren, ne zbog svog neobrazovanja, već zbog svojih nepobeđenih karakternih nedostataka: sujete, gnevljivosti, sumnjičavosti, sebičnosti i drugih slabosti."

G: "Da li treba opravdati slobodom savesti čak i zastranjenja kao što su pozivanje na linč?"

P: "Poštovanje prava jedne osobe podrazumeva da ona svojim pravom ne ugrožava prava druge osobe! Građanski zakon svake države treba da osigura i zaštiti prava svakog pojedinca!"

G: "Ali, duhovni linč je isto toliko opasan koliko i fizički linč! Zar ćemo ravnodušno gledati kako neko seje smrt duše, dok ćemo reagovati samo ako neko ugrožava nečiji fizički život?"

P: "Radi zaštite od fizičke ugroženosti čovekovog života koriste se fizička sredstva! Protiv duhovnog ugrožavanja koriste se duhovna sredstva! Ideja se idejom pobija! Zabluda se istinom osporava!

Samo onaj ko zastupa i brani zabludu, nije zadovoljan idejom kao oružjem. Istina je uvek jača od zablude! A da li će čovek u tom sukobu da bude pošten ili nepošten, to je stvar njegovog slobodnog izbora! Ko izabira zabludu, pravedno je i da trpi posledice!"

G: "Što čovek ima veću slobodu mišljenja to je i veća njegova sloboda da pogreši! Zar sloboda misli i govora ne predstavlja prevelik rizik?"

P: "Razmislimo da li je sposobnost čoveka da slobodno misli i odlučuje — "greška" u Božjem stvaranju čoveka?!

Svet je prepun osoba koje žele tu "grešku" da isprave i da nametnu drugima šta i kako treba da misle, pozivajući se na strah od "zloupotrebe" slobode misli. Nije li najveća zloupotreba slobode upravo u preuzimanju na sebe slobode da se misli i odlučuje umesto drugoga?! Nije li najgora stvar koju nekome možemo učiniti — da mu oduzmemo ličnu odgovornost za njegovo mišljenje i postupanje?! Čovek je čovek za razliku od životinje zato što je odgovoran za svoje postupke, što ima razum, savest i volju koji ga čine odgovornim u sopstvenom mišljenju i odlučivanju.

Činjenica je i da se sloboda misli zloupotrebljava, kao što se sve drugo može zloupotrebiti. Čovek zloupotrebljava svoje moći i talente, svoje vreme i mogućnosti, svoj um, osećanja, reči, svoju sferu uticaja pa i sam svoj život. Da li to znači da čovek ne bi trebalo da misli, oseća, govori i živi zato što postoji rizik da svojom voljom zloupotrebi vrednosti koje su mu date?! Da li je Bog pogrešio što je čoveku dao slobodnu volju?! Da li mi treba da mu tu slobodu oduzmemo da je on sam ne bi zloupotrebio? Ko smo mi da to učinimo, kada sam Bog poštuje pravo koje je čoveku dao? Ko smo mi da to učinimo, kada smo i sami grešnici?

G: "A šta onda treba da uradimo da bismo umanjili zlo? Zar da njegovu eskalaciju samo ravnodušno posmatramo?!"

P: "A zar treba da se zlom borimo protiv zla? Koje bismo dobro postigli prisilom, nego takođe zlo? Ako nismo pozvani da zabranimo drugome loš izbor, pozvani smo da mu pružimo slobodu na ispravan izbor. Treba da mu pružimo bolju nadu od one koju mu pruža njegovo zastranjenje. To znači da mu svojim životom pokažemo one duhovne atribute koji će ga ohrabriti da se uzdigne iznad svoje izopačenosti; da mu ulijemo snagu da živi radi Istine, Dobrote i Pravde, a da samim argumentima Istine rasvetlimo mrak puta kojim je pošao.

DA LI JE STRES ŽIVOTA KRIV ZA NAŠE LOŠE REAKCIJE?

Mnogi pokušavaju da odgovornost za svoje neuspehe, kao i za svoje karakterne mane prebace na uticaj spoljnih faktora. Oni optužuju neprijatne okolnosti da su one izvor njihove nesreće, optužuju stresne situacije kao krivce za svoje stresne reakcije i probleme koji su nastali njihovim psihofizičkim reakcijama na stres. Oni nisu u stanju da trpe neprijatna osećanja iako su ta osećanja adekvatna životnoj realnosti. Oni prirodno osećaju tugu kada su svedoci gubitka, ali su uvereni da sa svojom brigom i svojim depresivnom reakcijom ne mogu da se izbore. Oni prirodno osećaju gnev zbog nepravde koja ih snalazi, ali tvrde da svojoj gnevljivosti i mržnji nisu u stanju da se odupru. Oni prirodno osećaju strah zbog neizvesnosti situacije u kojoj se nalaze, ali im se čini da sa svojom uznemirenošću, anksioznošću i često paranoidnim strahovima ne mogu da izađu na kraj.

Da bismo shvatili pravu prirodu njihovog problema, treba da se setimo da je pojam stresa nastao relativno skoro, tridesetih godina XX veka, kao zamena za pojam iskušenja, pojma koji nije pružao čoveku izgovor za nezrelu reakciju na stres, već ju je proglašavao izrazim karakterne slabosti. Dakle, tek je hedonizam doveo čoveka u stanje nespremnosti suočavanja sa osećanjima koja su adekvatna stvarnosti, jer okolnosti koje mogu da pokvare prijatna osećanja udaraju u bit hedonističkog smisla života. Neprijatne okolnosti kvare prijatna osećanja i tako ometaju čoveka u zadovoljenju njegove sebičnosti, telesnosti, ponositosti i samopravednosti. Ometaju ga u nameri da uživa u životu i zato ih on krivi da su one izvor njegove nesreće.

Oni koji optužuju okolnosti da su one krive za njihovu nesreću, nesvesno time prebacuju krivicu na svoju prirodu (genetiku), kao da sa njihovom prirodom nešto nije u redu, kada ih nije osposobila da mogu da podnesu susret sa osećanjima koja su adekvatna stvarnosti, pa na svako kvarenje prijatnih osećanja oni padaju u tešku krizu i ispoljavaju iracionalne i destruktivne motive ponašanja.

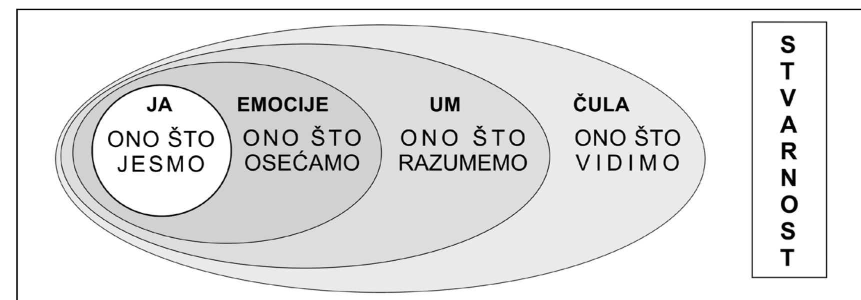
Ako čovek po svojoj prirodi nije u stanju da na okolnosti odgovori svrhovitim motivima, onda sa njegovom prirodom očigledno nešto nije u redu. Prirodna selekcija u borbi za opstanak nikada ne bi favorizovala iracionalne motive ponašanja, već bi kod čoveka formirala motive svrhovite njegovom opstanku, motive kojim će da nadvlada svoja životna iskušenja. Sebičnost, kukavičluk, mržnja i zabrinutost, koji odlikuju ljudsku prirodu, ne pružaju čoveku nikakvu evolutivnu prednost u borbi za opstanak, već ga upravo ugrožavaju u egzistenciji.

Sebičnost će nas navesti da žrtvujemo svoju egzistenciju radi svoga užitka, kukavičluk će nas navesti da se obeshrabrimo i odustanemo od suprotstavljanja opasnosti, mržnja će nas navesti da nepotrebno provociramo svoga protivnika, a briga će nam nepotrebno oduzeti životnu snagu i navesti da se bavimo simptomima problema, a ne njihovim uzrokom.

UM	→	OSEĆANJA	→	MOTIVI
DOBITAK SAZNANJE PRAVDA	→	RADOST	→	SEBIČNOST
OPASNOST	→	STRAH	→	KUKAVIČLUK
NEPRAVDA	→	GNEV	→	GNEVLJIVOST
GUBITAK	→	TUGA	→	DEPRESIJA

Takva je naša prirodna reakcija na neprijatne okolnosti. Međutim, čovek nema samo svoju prirodu, već ima i svoju ličnost (razum, savest i svoje htenje) kojima može, ako to hoće, da reaguje zrelo na stresne okolnosti i da ostvari motive ponašanja koji su svrhoviti njegovim realnim potrebama života.

Da bismo shvatili kako čovek atributima svoje ličnosti može zrelo da reaguje na stres tj. da pobedi svoje iskušenje, prvo ćemo analizirati sve elemente čovekovog odnosa sa stvarnošću.

Na osnovu čula dolazimo do informacija o dešavanjima u stvarnosti, a na osnovu razuma ih razumemo. A zatim, na osnovu umne predstave o stvarnosti reagujemo adekvatnim osećanjima.

Prirodno je da osećamo radost kada smo svedoci nečeg dobrog, lepog, ispravnog, itd. Kada su okolnosti takve da za nas predstavljaju opasnost, realno je da tada osećamo strah. Kada smo svedoci nepravde, adekvatno stvarnosti je da osećamo gnev. Kada smo svedoci nevolje i gubitka prirodno je da osećamo tugu.

UM	→	OSEĆANJA
DOBITAK SAZNANJE PRAVDA	→	RADOST
OPASNOST	→	STRAH
NEPRAVDA	→	GNEV
GUBITAK	→	TUGA

Osećanja treba da budu adekvatna stvarnosti, i ona sama ne mogu da snose odgovornost za našu stresnu reakciju. Problem stresne reakcije nije u našim prijatnim ili neprijatnim osećanjima, već u karakteru motiva kojima na stres odgovaramo (u pobudama našeg srca). A ti motivi stoje do našeg htenja (izbora).

Nezrela (stresna) reakcija na stresne okolnosti pojavljuje se upravo onda kada svoju volju pokoravamo destruktivnim motivima svoje prirode, a ne onim motivima koji su zaista svrhoviti našem dobru.

UM	→	OSEĆANJA	→	MOTIVI (GREŠNI ILI DOBRI)
DOBITAK SAZNANJE PRAVDA	→	RADOST	→	SEBIČNOST ILI ZAHVALNOST
OPASNOST	→	STRAH	→	KUKAVIČLUK ILI HRABROST
NEPRAVDA	→	GNEV	→	GNEVLJIVOST ILI KROTOST
GUBITAK	→	TUGA	→	DEPRESIJA ILI MIR

To se dešava onda kada prema izvoru naše radosti reagujemo sebičnošću umesto zahvalnošću, kada u opasnosti reagujemo kukavičlukom umesto hrabrošću, kada na nepravdu reagujemo mržnjom umesto krotošću, kada na nevolju reagujemo brigom umesto starateljstvom.

Zapazimo da okolnosti deluju isključivo na karakter naših osećanja, ali ne i na karakter naših motiva. Kako na iste okolnosti, na istu predstavu o stvarnosti u našem umu, i na ista osećanja možemo da reagujemo sasvim suprotnim motivima (zahvalnost umesto sebičnosti, hrabrost

umesto kukavičluka, krotost umesto mržnje, ...), otpada besmisleni izgovor da su za nerazumno (zlo) ponašanje ljudi krive određene životne (ne)prilike. Šema zrele i nezrele reakcije na životna iskušenja pokazuje da motivi (pobude) kojima odgovaramo na naša osećanja, zavise isključivo od našeg htenja, a ne od samih okolnosti.

Razum i savest pružaju slobodu našoj volji (htenju) da sami odredimo kvalitet naših motiva, kvalitet naše reakcije na različite stresne situacije. U tome je suštinska razlika između životinje i čoveka. Dok je životinja u svojim reakcijama i postupcima determinisana genetikom puta spoljnim uticajima, čovek ima slobodu, a samim tim i odgovornost da postupa slobodno od svoje prirode i spoljnih uticaja, i to onako kako on to sam hoće. Životna iskušenja od nas zahtevaju našu reakciju, a do nas stoji kojim motivima ćemo na njih da odgovorimo. Sloboda naše volje je omogućena zahvaljujući našem razumu i savesti. Za razliku od životinje, čovek je biće koje je razumno i odgovorno za svoje postupke.

Kako je čovek razumno i odgovorno biće, nameće nam se pitanje — kakva je funkcija našeg razuma i naše savesti u susretu sa prethodno pomenutim iracionalnim motivima?

Razum nas čuva od destruktivnih motiva, raskrinkavajući njihov besmisao, dok nas savest čini odgovornima da se svojom voljom odupremo tim motivima, proglašavajući ih moralno lošim motivima. Zrela reakcija na iskušenje zahteva upotrebu razuma i savesnu odgovornost naše volje.

Ukoliko, ipak, po svaku cenu odlučimo da se pokorimo destruktivnim motivima, tada otupljujemo glas savesti i dolazimo u sukob sa zdravim razumom. Tada naš razum više nema zadatak da razlikuje dobre motive od loših, već da pred našom savešću loše motive opravda kao dobre motive. Kako nam tada smetaju atributi ličnosti (koji nam inače daju slobodu volje), jer nas opterećuju svešću da grešimo, mi želimo da ih se otarasimo, tražeći neki autoritarni sistem koji će sa nas da preuzme na sebe odgovornost da misli i odlučuje umesto nas samih.

Prosvećivanje čovekove ličnosti znači preuzimanje na sebe sopstvene odgovornosti za svoje motive i postupke.

“Kad god nismo u mogućnosti da menjamo situaciju, mi smo suočeni sa izazovom da menjamo sebe.” (Viktor Frankl)

Onaj ko misli da su okolnosti i drugi ljudi krivi za njegovo nesrećno stanje, pokušavaće da promeni svet oko sebe, da bi u toj promeni našao zadovoljenje i satisfakciju svoje duše. Međutim, onaj ko problem vidi u sebi, u svom sopstvenom srcu, on će raditi na tome da promeni samog sebe, da bi mogao da pomogne drugima.

TREĆI DEO

KOLIKO SMO ZAISTA SRBI?

Zaboravivši na iskustvo ranijih generacija, jedan deo naše populacije se pokrenuo ka pothranjivanju lične sujete njenom projekcijom na opšti plan — kroz identifikaciju sa nacionalnim vrednostima.

Promovisanje nacionalne svesti utemeljeno je na osvešćivanju u međuvremenu zapostavljenih nacionalnih vrednosti — srpskog jezika, srpskog pisma, srpskih imena, srpske vere, srpske zemlje, srpskog porekla i srpskog karaktera. Pothranjivanje sujetnog Ega, utemeljeno je, igrom slučaja, na sve samim zabludama:

Jezik kojim govorimo izmenjen je dinarizacijom i mediteranizacijom pod uticajem starosedelaca Balkana u različite, nekad između sebe čak teško razumljive dijalekte. Samo ćirilično pismo je semitskog a ne srpskog porekla. Svoje izvorne slovenske vere odrekli smo se pod uticajem tri nove vere koje nismo izabrali svesno i dragovoljno, već pod uticajem grčkog, rimskog i turskog političkog uticaja. Izvorno slovensko genetsko poreklo nam je sačuvalo svega oko desetak procenata stanovništva zapadnog Balkana. Svetinje — što god proglasimo svojom svetinjom, to ubrzo izgubimo, pa se može reći da su naše svetinje jedan od najvećih izvora naših nevolja. Čak i naš karakter nije izvornog slovenskog porekla, već smo ga formirali pod velikim uticajem zatečenih starosedelaca Balkana.

KOLIKO SU NAŠA IMENA ZAISTA SRPSKOG POREKLA?

U filmu “Nož”, koji je urađen na osnovu istoimenog romana Vuka Draškovića, jednom muslimanu koji se zove Alija, hodža postavlja pitanje kako se zvao njegov otac, zatim kako se zvao otac njegovog oca, itd. Alija za ime oca odgovara sa Husein Osmanović, i zatim ređa čitav spisak muslimanskih imena Kemal, Sefkija, Ibro, Rušid, Ekrem, Muslija, Adem i Alija. Na pitanje kako se zove otac od Alije, musliman odgovara “Nema dalje!”. Hodža, znajući njegove dalje pretke, odgovara da je Alija bio Ilija, sin Cvijete i Spasoja Jugovića, koji je primio islam i postao Alija. I objašnjava dalje hodža, dalje u prošlosti, njegovi preci su se zvali: Veljko, Miloš, Dušan, Vidak, Gojak, Momčilo, itd.

Oni koji strahuju za gubitak našeg nacionalnog identiteta upozoravaju da je vrlo važno da dajemo deci srpska pravoslavna imena da bismo sačuvali svoj identitet. Zato pogledajmo deset najpopularnijih srpskih muških imena u Beogradu, data rođenima od 2003. do 2005. godine. To su: Nikola, Luka, Marko, Stefan, Aleksa, Lazar, Aleksandar, Filip, Nemanja i Miloš.

Od tih prvih deset imena poređanih po stepenu popularnosti samo zadnje Miloš jeste slovenskog porekla. Ostala imena su grčkog ili jevrejskog porekla.

Sledeća popularna srpska imena jesu grčkog porekla: Nikola, Luka, Marko, Stefan, Aleksa, Aleksandar, Filip, Andrej, Arsenije, Dimitrije, Dositej, Tadej, Katarina, Anđela, Teodora, Sofija, Sandra, itd.

Sledeća srpska imena jesu jevrejskog porekla: Sava, Mihailo, Danilo, Ilija, Lazar, Nemanja, Gavrilo, Jovan, Josif, Jelisaveta, Marija, Sara, Tamara, Ivana, Suzana, Ana, itd.

Dakle, analiza porekla najpopularnijih srpskih imena, otkriva da ona nisu ništa više srpska od muslimanskih imena. Kao što su islamska imena došla sa islamskim uticajem, tako su i grčka i jevrejska imena došla na Balkan pod vizantijskim kulturnim uticajem.

No, vratimo se sada na scenu iz filma “Nož” i pretpostavimo da je hodža nastavio da ređa imena predaka, pa posle muslimanskih “Kemal, Sefkija, Ibro, Rušid, Ekrem, Muslija, Adem i Alija” i srpskih “Veljko, Miloš, Dušan, Vidak, Gojak, Momčilo” da nastavi sa ilirizovanim nazivima starosedelaca Balkana: “Agirus, Agron, Albin, Bardilis, Dazas, Epidius, Grabos, Mesor, Posantio, Teuta, Thana, Verzo i Zanatis.” Ili ako bismo otišli u vreme drevnih starosedelaca tog područja, zar ne bismo došli do imena tih ljudi koje drevni izvori nazivaju sa “Pijušti, Hirbi, Pamba i Hati”?!

Različiti kulturni uticaji su podelili ljude između sebe na nacionalnoj i verskoj osnovi, pa možemo li jednog Srbina, Bošnjaka ili Hrvata ili jednog pravoslavca, muslimana ili katolika više ili manje ceniti na osnovu nacije, vere i kulture koju sam nije izabrao svojim dragovoljnim izborom, već mu je nametnuta jakim kulturnim, političkim i verskim uticajem?

Ili ćemo ceniti ljude na osnovu htenja da budu ljudi onda kada u trenucima teških iskušenja odlučuju da budu ljudi, uprkos žrtvi koju njihovo čovečno postupanje iziskuje?!

KOLIKO SMO IZVORNI SRBI — SLOVENI, A KOLIKO STAROSEDEOCI BALKANA?

Da li se naš čovek koji se toliko ponosi svojim srpskim i slovenskim poreklom ikada zapita zašto po svom izgledu i karakteru toliko odstupa od ostalih Slovena, kao na primer Rusa, Čeha i Slovaka koje odlikuju izražene plave oči, plava kosa, a u karakteru — gotovo potpuno odsustvo epskog duha, gordosti, bunta i ratobornosti?!

Istorijski izvori i arheološki nalazi opisuju Slovene ranog srednjeg veka na Balkanu kao tipične predstavnike nordijskog rasnog tipa, dakle drugačijeg izgleda od prosečnog izgleda naše populacije. U delu "U vrtlogu života — prilozi etničkoj i istorijskoj antropologiji" prof. dr Petra Vlahovića čitamo:

> "Po Pseudo-Cesariju, odnosno 525. godine nove ere, po dolasku u Norik, Panoniju i Ilirik, Sloveni su visokog rasta, dolihoidni (po Županiću oko 60%), svetle kompleksije. Kožu je odlikovao, kako kaže Županić, jači roze inkarnat a kosu crvenkast sjaj. Ovaj opis potkrepljuju i podaci arapskih pisaca VII-XII veka, kao i podaci vizantijskog istoriografa Prokopija iz 562. godine nove ere."

Poznati antropolog Vladimir Dvorniković u svom delu "Karakterologija Jugoslovena" takođe kaže:

> "Jugosloveni ranog srednjeg veka pokazuju još pretežno nordijski karakter. Lobanje najstarijih jugoslovenskih grobova većinom su dolihoidne (85,7%). Jugosloveni u prvoj polovini srednjeg veka bili su narod snažna i visoka uzrasta, izdužena oblika lobanje i svetle kompleksije. Boja kože pokazivala je ružičast inkarnat, a plava ili otvorena smeđa kosa crvenkasti sjaj. Prema tome se rasno obeležje starih Jugoslovena u glavnim crtama podudara sa spoljašnošću keltskih i germanskih plemena u vreme njihove seobe na jug. Jugosloveni ranog srednjeg veka zastupali su prilično čistu arijevsku rasu (ksantodolihokefaliju), kako je još i danas nalazimo u Švedskoj i Engleskoj."

Posle ovih citata, nameće nam se pitanje:

Ako su Sloveni plavi i imaju izduženu i pozadi zabačenu lobanju, zašto mi izgledamo drugačije? Zašto smo tako tamnoputi i ravno isečenog temena? Često se čuje misao da smo takvi zbog mešanja sa Turcima.

Turci su pre mešanja sa starosedeocima Male Azije bili narod uglavnom mongolskog porekla, pa ako smo izmešani sa njima, trebalo bi da prepoznamo među nama znatan broj ljudi sa njihovim tipičnim prćastim nosem, uskim očima i crnom čekinjastom kosom. Ali, to svakako nije naš prosečan izgled.

NEKADAŠNJI IZGLED TURAKA OSMANLIJA PRE NJIHOVOG MEŠANJA SA STAROSEDEOCIMA MALE AZIJE

Obratimo pažnju gde su se u našoj zemlji plavokosi ljudi slovenskog izgleda najviše sačuvali? Upravo u onim područjima gde su se najviše zadržali Turci, i gde je islam najviše zastupljen, a to su područja Sandžaka i muslimanskih gradova u Bosni. U tim područjima srećemo ljude najsvetlije puti, koji najviše odgovaraju izgledu tipičnih Slovena, kakvi su danas, na primer, Rusi.

Godine 1942. grupa bosanskih muslimana (među kojima je bio i tadašnji gradonačelnik Sarajeva — Mustafa Softić) šalje Adolfu Hitleru svoj memorandum, tražeći nezavisnu Bošnjačku državu. Kao argumenat u prilog arijevskog porekla bosanskih muslimana oni navode antropološku razliku u njihovom izgledu u odnosu na Srbe i Hrvate, tvrdeći da "90 odsto Bošnjaka ima tanku, plavu kosu, plave oči i svijetlu boju kože" dok "80 odsto Srba i Hrvata imaju gustu crnu kosu, crne oči i tamnu boju kože".

Takođe, obratimo pažnju na ona područja naše zemlje koja su gotovo sasvim čista od mešanja sa Turcima, kao što su pojedina planinska područja Crne Gore. Da li tu nailazimo na plave Slovene, ili upravo na najtamnoputije stanovništvo na Balkanu? Očigledno je da naša tamnoputost nema veze sa Turcima, niti bilo kojim drugim mongolima (Avarima i dr.), već sa starosedeocima Balkana koje antropolozi svrstavaju uglavnom u dinarce i mediterance.

Po doseljavanju na Balkan, Sloveni su izazvali migraciju starosedelaca u više brdovite i planinske krajeve, pa su u vreme turske okupacije Sloveni prvi bili izloženi odvođenju u ropstvo, turskim osvetama povodom čestih buna i jakom uticaju islama. U opustošene krajeve zemlje su se zatim spuštali starosedeoci sa viših planinskih područja, i tako se genetski sastav stanovništva naše zemlje vrlo brzo promenio u dominaciju dinarskih i mediteranskih starosedelaca. Oni Sloveni koji su primili Islam, a to je bilo uglavnom gradsko stanovništvo, najviše su sačuvali svoj izvorni slovenski genetski entitet. Njih je muslimanska vera najviše sačuvala od mešanja sa gordim i ratobornim starosedeocima Balkana.

ISTORIJA I GENETIKA O NAŠEM POREKLU

O samim starosedeocima Balkana istorija vrlo malo govori. Istorija dosta govori o osvajačima Balkana, Ilirima, Keltima, Tračanima i Germanima, koji su istog antropološkog porekla kao i izvorni Sloveni — pripadaju nordidima i njihovi jezici pripadaju istoj jezičkoj grupi kojoj pripadaju i slovenski jezici — indoevropskoj jezičkoj grupi. Svi ti narodi su u različitim istorijskim razdobljima vladali delovima Balkana, a zatim bi se stapali sa tamnoputim starosedeocima o kojima istorija gotovo ništa ne govori. Kada bismo o stanovništvu Balkana sudili samo na osnovu istorijskih saznanja, mi bismo uglavnom trebalo da budemo plavi, kao što su i ti narodi koji su pre dolaska Slovena naseljavali Balkan, u istorijskim izvorima opisivani kao plavi. Ali kao što vidimo, poreklo većine nas nije zabeleženo u istoriji. Ono seže daleko u praistoriju ovog podneblja. Ali tamo odakle nam istorija gotovo ništa ne govori, govore nam potomci drevnih ljudi sa tog područja, naš narod, koji je u sebi do dana današnjeg sačuvao gene svojih predaka iz praistorijskog vremena.

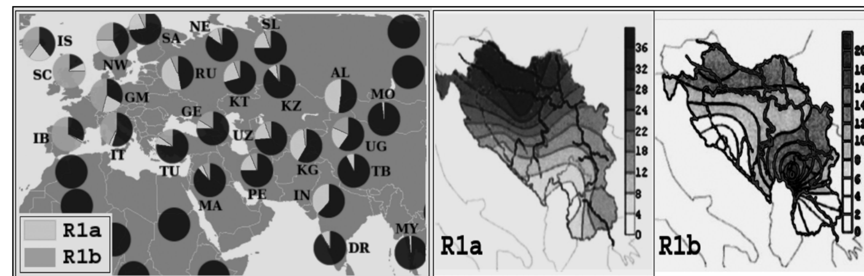
Savremena saznanja iz genetike nam pružaju metodologiju kojom možemo mnogo egzaktnije od same istorije da utvrdimo poreklo i kretanje naroda kroz vreme i prostor. Analiza genetičkih markera tipičnih za određenu populaciju, koji se nasleđuju i koji se mogu analizirati i u živoj populaciji i u skeletima starim hiljadama godina, može nam često mnogo više reći od uvek nesigurnih istorijskih izvora. Genetika nam neće mnogo reći o poreklu samog srpskog imena, ali nam može mnogo toga reći o poreklu same srpske populacije.

Y HROMOZOM O NAŠEM POREKLU

Cela ljudska populacija je na osnovu različitih mutacija na analiziranom području Y hromozoma podeljena na haplo grupe (HG), čije se različite varijante obeležavaju slovima abecede (od HG-A do HG-T).

Najzastupljenija haplo grupa kod Beograđana (36,28%) jeste HG-I koja odlikuje atlantske mediterance (koji su kod nas dinarizovani). Zatim sledi HG-R, koja odlikuje nordide, i nju ima 26,55% muških Beograđana. Ona se deli na dve velike grane, na HG-R1b koja odlikuje zapadne nordide (Ilire, Kelte, Germane...), i HG-R1a koja odlikuje istočne nordide (Slovene, Balte, Indoirance...).

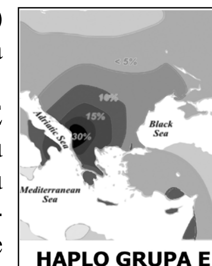

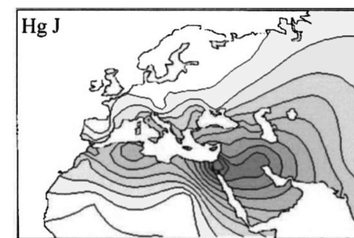

HG-R1a ODLIKUJE ISTOČNE NORDIDE (SLOVENE, INDOIRANCE...) a HG-R1b ZAPADNE NORDIDE (ILIRE, KELTE, GERMANE...)

U populaciji Beograđana istočna (ili slovenska) grana HG-R1a je zastupljena sa 15,93%, a zapadna (ilirsko-keltsko-germanska) grana R1b sa 10,62%.

Zatim, po procentualnoj zastupljenosti sledi HG-E koja odlikuje semite (armenoide i orijentalide), koju ima 21,25% Beograđana. Nosioci HG-E na Balkanu su uglavnom poreklom od drevnih Feničana i sa muške strane semiti su je najviše sačuvali na jugu Srbije i kod Albanaca.

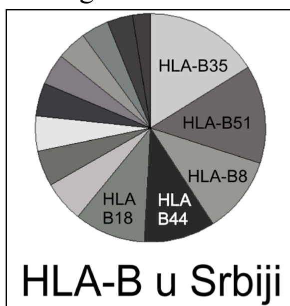
Zatim sledi četvrta haplo grupa po svojoj zastupljenosti kod Beograđana HG-J koja je zajednička za dinarce i razne grane mediteranaca, osim atlantskih mediteranaca, i nju ima 8% Beograđana. Ona je najzastupljenija na jugu Srbije i na Kosovu.

Peta haplo grupa jeste HG-K koju ima 7,1% Beograđana, a koja odgovara mediteranizovanim predstavnicima žute rase koji inače naseljavaju Okeaniju. Kod nas ih ima u istočnoj Srbiji. Ostale haplo grupe su vrlo malo zastupljene da bi bile vredne pomena u ovom kontekstu.

Videli smo da sa muške strane imamo samo 15,93% Beograđana koji imaju haplo grupu R1a koja odlikuje izvorne Slovene, dok je ista haplo grupa zastupljena kod oko 50% Rusa, Ukrajinaca i Poljaka, koji su tipični predstavnici populacija sa visokim procentom izvornih Slovena. Y hromozom se nasleđuje samo sa muške strane, pa nam ne otkriva realnu sliku o poreklu neke populacije, posebno kada je dolazilo do mešanja različitih populacija. Često pridošli okupator pobije određen broj muških starosedelaca a uzme njihove žene. Takođe, pravo prve bračne noći je postojalo i pre pojave Turaka, pa i ono u nekoj meri dovodi zaključke o poreklu na osnovu analize Y hromozoma. Tako alpidi umesto izvorne HG-N imaju nordijsku HG-R sa muške strane, a mnogi dinarci umesto HG-J imaju sa muške strane atlantsko mediteransku HG-I.

HLA SISTEM O NAŠEM POREKLU

Do mnogo objektivnije slike o poreklu stanovništva dolazimo analizom gena HLA sistema, koji se nasleđuje preko oba roditelja i realnije otkriva prosečno poreklo populacije. Svaki čovek ima gene HLA sistema (The human leukocyte antigen system) tj. gene belih krvnih zrnaca. Različiti geni HLA sistema se obeležavaju različitim slovima abedece HLA-A, HLA-B, itd, a različite varijante (aleli) istih gena se obeležavaju različitim brojevima HLA-A1, A2, ili HLA-B5, B12, itd. Svaka druga varijanta istog gena ekspresuje u drugu varijantu antigena.

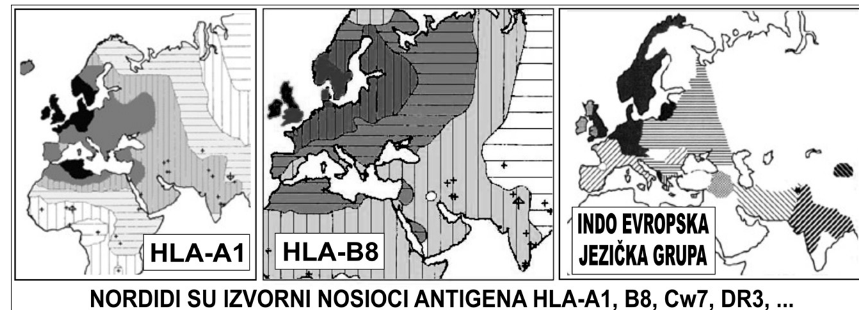

Najzastupljeniji HLA-B antigen kojeg ima 29,02% stanovništva bivše Jugoslavije jeste dinarski antigen HLA-B5. Drugi po zastupljenosti su potomci drevnih Pelazga — istočni mediteranci, čiji antigen HLA-B35 ima 24,09% stanovništva. Zapadno mediteranski antigen HLA-B18 ima 17,76% stanovništva, a atlantsko mediteranski antigen HLA-B12 ima 16,03% stanovništva. Zatim su na redu mongoli čiji antigen HLA-B16 ima 13,69% stanovništva, pa odmah zatim nordidi (izvorni Sloveni, Germani, Kelti, Iliri), čiji antigen HLA-B8 ima 13,43% stanovništva. Alpida i Baltida ima 10,65%. Analiza HLA-A gena otkriva da 19,6% stanovništva bivše Jugoslavije ima HLA-A24 koji odlikuju potomke drevnih Feničana, — semite, koji su u međuvremenu prilično mediteranizovani i dinarizovani. Dakle, opet vidimo da je nordijski genetički marker, ovoga puta antigen HLA-B8, koji odlikuje izvorne Slovene, zastupljen vrlo malo, kod svega 13,43% stanovništva bivše Jugoslavije. Ni antropologija, ni genetika nam ne otkrivaju da smo većinom slovenskog porekla, već da smo starosedeoci Balkana.

DA LI SU SE SRBI DUGO VREMENA MEŠALI SA STAROSEDEOCIMA BALKANA?

Zamislimo da imamo dve guste farbe koje se jako teško i sporo mešaju između sebe, pa možemo na osnovu trenutne finoće izmešanosti da zaključimo koliko dugo su već bile u procesu mešanja između sebe. Na sličan način možemo na osnovu genetskog mešanja različitih populacija da dođemo do odgovora na pitanje da li su Sloveni (nordidi) živeli hiljadama godina zajedno sa starosedeocima Balkana (dinarcima, mediterancima) ili su se relativno skoro, tek pre oko 1500 godina susreli na Balkanu.

Različiti geni HLA sistema, koji su blizu, jedan do drugoga, nasleđuju se zajedno u istom parčetu hromozoma (istom "bloku" gena), pa oni koji imaju nordijski antigen HLA-A1, u HLA-A genu, uglavnom imaju i nordijski antigen B8 u susednom HLA-B genu, itd.

NORDIDI SU IZVORNI NOSIOCI ANTIGENA HLA-A1, B8, Cw7, DR3, ...

Isto tako, dinarce odlikuje A2 u HLA-A genu, a B5 u HLA-B genu, itd. Drugim rečima, nordidi imaju uglavnom blok gena HLA-A1,B8, a dinarci uglavnom blok HLA-A2,B5. Postoji vrlo mala verovatnoća da se geni HLA-A i B ne naslede zajedno, i da jedan gen u bloku bude poreklom od jednog roditelja a drugi od drugog, na primer, da se ukrste nordijski A1 i dinarski B5, pa da imamo blok HLA-A1,B5; ili da se ukrste nordijski B8 i dinarski A2, pa da imamo blok HLA-A2,B8. Ali kako se to u skladu sa malom verovatnoćom ipak povremeno dešava, mi možemo na osnovu procenta pomešanih "blokova" (haplotipova) gena da utvrdimo da li su se dve populacije sa različitim alelima dugo vremena mešale između sebe ili nisu.

Od 202 osobe koje su prema jednoj studiji od pre dve decenije analizirale svoje HLA antigene u Beogradu, i utvrdile da imaju dinarski HLA-B5 antigen, od njih svega 94 ima i izvorni HLA-A2 antigen karakterističan za dinarce (i ostale mediterance) u susednom HLA-A genu. To znači da je oko polovina dinaraca izmešana sa drugim populacijama u

HLA-A,B bloku gena, i to sa raznim drugim starosedeocima Balkana, dok je sa nordijskim antigenom HLA-A1 izmešana svega u 10 slučajeva, što otkriva relativno kratko vreme međusobnog mešanja nordida (izvornih Slovena, Germana, Kelta) sa dinarskim starosedeocima Balkana. A ako analiziramo slovensku populaciju, videćemo da su njihovi nordijski antigeni HLA-A1, B8 u velikoj meri sačuvali svoje izvorne blokove gena, naime, od 100 naših osoba koje imaju nordijski antigen HLA-B8, čak 77 osoba ima takođe slovenski antigen HLA-A1, a samo 4 osobe imaju antigen HLA-A2 koji odlikuje dinarce i mediterance. To dokazuje da Sloveni nisu starosedeoci Balkana, kao i to da su živeli autohtono hiljadama godina bez mešanja sa drugim populacijama, izuzev sa dve koje uopšte ne žive na Balkanu, ali koje se sreću u severnoj Indiji i u Sibiru. Dakle, izvorni Sloveni nisu starosedeoci Balkana, iako većina populacije koja danas na Balkanu govori slovenskim jezicima jeste starosedelačkog porekla sa Balkana.

DA LI JE SRPSKA ĆIRILICA ZAISTA SRPSKA?

Verovatno smo čuli priče o tome kako je naša ćirilica srpskog porekla, te da su je izmislili naši vrlo pismeni preci pre 7000 godina. Međutim, na osnovu izgleda samih ćiriličnih slovnih znakova mi možemo doći do stvarnog odgovora na pitanje porekla ćirilice.

Verovatno smo se nekada pitali zašto određena slova naše ćirilice izgledaju baš tako i tako, i kakve veze ima njihov izgled sa samim njihovim izgovorom. Zašto se znak R (ćirilično P) koji izgleda kao silueta glave, izgovara glasom R, a ne glasom G? Zašto se znak Š (Ш), koji izgleda kao da predstavlja zube, čita kao Š, a ne kao Z, itd.

Ako hoćemo da utvrdimo poreklo srpskog pisma — ćirilice i zašto se slovni znakovi izgovaraju tako kako se izgovaraju, onda treba da utvrdimo poreklo grčkog alfabeta, jer je ćirilica nastala pod uticajem grčkog pisma, uz njegove vrlo male korekcije.

Slova grčkog alfabeta se zovu: alfa, beta, gama, delta, epsilon, zeta, eta, teta, jota, kapa, lambda, mi, ni, ksi, omikron, pi, ro, sigma, tau, ipsilon, fi, hi, psi, omega.

Ako upitamo nekog Grka šta znače ti nazivi na njegovom grčkom jeziku, on će nam odgovoriti da osim nekoliko samoglasnika ti nazivi ne znače ništa. Međutim, ako isto pitanje postavimo nekom Jevrejinu koji zna hebrejski (jevrejski jezik), on će nam odgovoriti da u nazivima grčkog alfabeta prepoznaje jevrejske reči koje imaju svoje konkretno značenje: krava (vo), kuća, kamila, vrata, oružje, ograda, motka, voda, glava, zubi, znak (krst), itd. Dakle, nazivi grčkog alfabeta imaju svoje

značenje, ali ne na grčkom, već na hebrejskom. Na hebrejskom “Alef” znači vo, “Bet” znači kuća, “Gimel” znači kamila, “Dalet” znači vrata, “Reš” znači glava, “Šin” znači zubi, “Tav” znači znak (krst), itd.

Otkuda kod Grka pismo sa nazivima na hebrejskom jeziku?

Po grčkom istoričaru Herodotu (V vek pre n. e), Grci su u VIII veku pre nove ere u gradu Botui (današnjoj Budvi) preuzeli pismo od feničanskih trgovaca, koji su uglavnom bili semićani. Feničani su govorili jezikom koji je imao zajedničke korene reči sa jezikom Jevreja. Hebrejski, arapski i feničanski pripadaju istoj semitskoj porodici jezika, koja se u nauci naziva afro-azijska jezička porodica.

Kada bismo obratili pažnju na slikovni izgled slova feničanskog pisma, mogli bismo da prepoznamo da semitski nazivi zapravo predstavljaju opis onoga što slovna slika prikazuje. Slovni znak “Alef” zaista i predstavlja crtež krave (kravlje glave) to je naše slovo — A. Znak “Bet” predstavlja kuću — B (Б). “Gamel” predstavlja kamilu — G (Γ). “Dalet” predstavlja vrata Δ — D (Д). “Reš” predstavlja glavu — R (P). “Šin” predstavlja zube — Š (Ш), “Tav” predstavlja znak (krstić) — T, itd.

	PROTO SINAJSKO	FENIČAN-SKO	GRČKO		PROTO SINAJSKO	FENIČAN-SKO	GRČKO
a			Α	l			Λ
b			Β	m			Μ
g			Γ	n			Ν
d			Δ	s			Ξ
h			Ε	ʿ			Ο
w			Υ	p			Π
z			Ζ	ṣ			M
ḥ			Η	q			Ϙ
ṭ			Θ	r			Ρ
y			Ι	š			Σ
k			Κ	t			Τ

Grčki nazivi alfabeta su zapravo mediteranizovani nazivi semitskog alefbeta, prilagođeni melodičnoj akcentuaciji tadašnjeg grčkog jezika, koji su prethodno, u svom izvornom semitskom obliku, imali dinamičku (udarnu) akcentuaciju. Tako je semitsko “Alef” postalo grčko Alfa, “Bet” je postalo Beta, “Gimel” je postalo Gama, “Dalet” — Delta, itd. U drevno vreme Grci su bili uglavnom Pelazgi (mediteranci), a sa Feničanima se nisu mešali. Današnji Grci su u najvećem procen-

tu mešavina Feničana (semita) i Pelazga (mediteranaca), pa su izgubili nekadašnju melodičnu akcentuaciju i danas govore semitskom udarnom akcentuacijom, izuzev na pojedinim ostrvima.

Mnogi narodi su od Feničana preuzeli njihovo pismo, pa su tako od feničanskog pisma nastali i aramejsko, arapsko, frigijsko, koptsko, jermensko, gruzijsko, pa čak i indijsko brahmi pismo, koje je poslužilo kao osnova za formiranje ostalih pisama Indije (na primer, devanagari pisma, na kojem su napisane Vede) i mnogih pisama naroda Azije (Tibetanaca, Kmera, Thai, Lao, Tamila, i dr).

Dugo se nije moglo sa sigurnošću Feničanima odricati autorsko pravo na feničansko pismo. A zatim, 1906. godine, na tlu Sinajskog poluostrva pronađeno je proto-sinajsko pismo, koje svojim izgledom predstavlja koren tj. slikovnu osnovu feničanskog pisma. Time je osporeno shvatanje da su sami Feničani izmislili pismo, kome su naučnici dali naziv "feničansko pismo".

Naučnici procenjuju da je proto-sinajsko pismo nastalo oko 1700. godine stare ere. A to je upravo vreme između nastanjivanja jevrejskog naroda u Egiptu i njegovog izlaska iz egipatskog ropstva. Kako proto-sinajsko pismo ima u svojoj osnovi slikovne elemente, a nazive slika na hebrejskom jeziku, očigledno je da su ga izmislili semiti. Arheološki nalazi na tlu nekadašnjeg Izrailja otkrivaju njegove kasnije verzije i potvrđuju da je jedno od njegovih verzija (proto-hanansko) bilo pismo Jevreja sve do njihovog odlaska u vavilonsko ropstvo (VI. vek pre n. e), kada su preuzeli aramejsko pismo. Na tom pismu Jevreji su zapisali i potom prepisivali spise Starog zaveta. Kada bismo danas imali na raspolaganju Deset Božjih zapovesti, ispisanih na njihovim originalnim kamenim pločama, prepoznali bismo pismo blisko našoj današnjoj ćirilici, na kojem bismo čak mogli da pročitamo naziv sedmog dana od odmora, koji se spominje u sadržaju Četvrte zapovesti — "šbt" (W⊴✝), samo što bi on bio napisan sa desne na levu stranu.

Jedna od varijanti feničanskog pisma nađena je i kod mesta Vinča, pored Beograda, po kojem je i dobila naziv vinčansko pismo. Da je to vinčansko pismo prethodilo proto-sinajskom pismu, ono bi svakako moralo da bude prostije, a ne složenije od proto-sinajskog. Međutim, upravo je proto-sinajsko pismo najizraženije po slikovnim elementima, što znači da je starije od feničanskog. Na primer, znak R (reš = glava) u proto-sinajskom pismu se predstavlja bukvalno nacrtanom siluetom glave sa čak nacrtanim okom. Možemo zamisliti kako je lako jevrejsko dete moglo da nauči svoj alfabet, jer je bilo dovoljno samo da poveže sliku koju slovo predstavlja sa prvim glasom naziva te slike. Na primer, kada

ugleda slovo R koje predstavlja ljudsku glavu, ono bi znalo da se to slovo izgovara glasom R zato što se glava na hebrejskom kaže "reš". Da su Srbi izmislili proto-sinajsko, tj. vinčansko ili feničansko pismo, znak R bi se čitao kao glas G, znak A bi se izgovarao glasom K, i svi ostali znaci bi imali drugačiju fonetsku vrednost, prilagođenu izgovoru istih slovnih znakova na srpskom a ne na hebrejskom jeziku. Jevreji su imali religioznih motiva da budu pismeni. U njihovim sinagogama, svaki vernik je povremeno dolazio na red da čita Sveto pismo, pa se opismenjavanje podrazumevalo. Feničani su imali drugih razloga da budu pismeni, a to su razlozi trgovine. Da bi neko bio pismen, mora da ima motiva da bude pismen. To je još jedan od razloga zašto je verovanje u tvrdnju da su naši preci izmislili ćirilicu bez argumenata.

Deset zapovesti rekonstruisanih za film Deset zapovesti, na osnovu jedne od kasnijih redakcija proto-sinajskog pisma (proto-hananskom pismu), na kojoj su bili pisani spisi Starog zaveta, sve do odlaska Jevreja u vavilonsko ropstvo (VI vek p.n.e.), gde će usvojiti aramejsko pismo.

U ovom razmatranju mi nismo došli ni do kakvih epohalnih razmatranja koja od ranije nisu bila poznata naučnoj javnosti. U Enciklopediji leksikografskog zavoda čitamo:

> "Da su Grci primili svoj alfabet od Semita, očigledno je već po tome što su grčki nazivi za pojedina slova potekli od semitskih reči." (Enciklopedija leksikografskog zavoda, str. 74)

ČETVRTI DEO

DA LI JE NACIONALIZAM LJUBAV PREMA NACIJI?

Bratstvo i jedinstvo naroda bivše SFRJ jeste bilo silom nametnuto i silom održavano. Tokom devedesetih godina, došlo je vreme da narodi SFRJ svoje bratstvo i jedinstvo sami izaberu ili odbace, kroz svoje reakcije na iskušenje međunacionalnih sukoba.

Nacionalna sujeta, ugušivana i ponižavana u vreme komunizma, padom komunizma ponovo doživljava svoj vaskrs. Ponovo vaskrsli nacionalni mitovi, u svojoj pozadini nemaju argumente istorijskih činjenica i zdravog razuma, već jedino argumente velike potrebe ljudske sujete za svojim zadovoljenjem. Pothranjujući nacionalnu uobraženost, oni donose i tragičan plod raspaljene sujete u narodu — sujetnu preosetljivost, uvređenost i mržnju. Nacionalna sujeta rađa čedo svoje nezasite neutoljivosti i uvređenosti — agresivni šovinizam.

Kako nacionalna prava nisu stvarni cilj, već samo sredstvo zadovoljenja ljudske sujete, ona će se i sama radije ugroziti, nego da se ostvare pod ponižavajućim političkim uslovima. Između poniznosti prema ponuđenim političkim kompromisima i poniženja ratom koji je unapred bio osuđen na propast, naš čovek je izabrao ne da bude ponizan, već da bude ponižen. Narod koji je mnogo iskrenije vikao “bolje rat nego pakt”, i “bolje grob nego rob” nego što se molio “Oče naš...” dobio je odgovor na svoje traženje.

ISTORIJSKI I TRANSISTORIJSKI IMPERATIV

“Mirno, objektivno i savesno ispitivanje karakterologije srpskog naroda, odavno nam se postavilo kao imperativ, zapoved i božanska i ljudska, i istorijska i transistorijska, koju uporno, još od 1918. godine ne želimo da čujemo, i pored izvanrednih tema ponuđenih za razgovor od strane velikog Jovana Cvijića i njegovog dostojnog učenika Vladimira Dvornikovića. Poslednja tragična zbivanja sa srpskim narodom, nisu li još jedna i možda poslednja opomena, šansa i izazov da na stoletna pitanja o karakteru srpskog naroda progovorimo otvorenu reč, kao konzilijum lekara nad bolesnikom, jer će od postavljene dijagnoze zavisiti i lečenje. ...

Ne treba se bojati iznošenja istine! Dugogodišnja laž duboko je iskvarila ovaj narod zadržavajući ga na stupnju deteta koje to više nije. Istina uvek čisti i pomaže sazrevanju i pojedinca i naroda. Moramo biti spremni da saslušamo istinu o sebi, a posle toga – ne svetiti se, niti dozvoliti u sebi mesta anarhičnoj obesti. Samo u tome slučaju istina će delovati katarzično!” (Beseda prof. dr Vladete Jerotića “O tragičnom optimizmu Srba” u Udruženju književnika Srbije, 30.6.1999.)

DA LI JE NACIONALIZAM GREH?

Neko je rekao: “Ja volim čovečanstvo, ali ne i čoveka!”

Samo osećanje nacionalne, internacionalne, religiozne ili bilo koje druge pripadnosti i motiv ljubavi prema grupi kojoj pripadamo nisu ista kategorija. Osećanje zajedništva, bliskosti i ljubavi je jedno, a motiv ljubavi je nešto sasvim drugo.

Osećanje zajedništva, bliskosti i ljubavi predstavljaju samo povod za manifestaciju unutrašnjih motiva koji nas inače pokreću — sebičnih motiva ili motiva prave ljubavi. Samo osećanje zajedništva, bliskosti i ljubavi tako predstavlja ili povod za manifestaciju čovekove opterećenosti (sebičnosti, sujete...) ili povod za manifestaciju njegove nesebične dobrote. Kada su osećanja objekat čovekove sebičnosti, onda se pojavljuju takozvane psihološke potrebe. Samo zadovoljenje psihološke potrebe (na primer, za osećajem identiteta, sopstvene pravednosti, voljenosti, itd) ne rešava čovekov problem, već samo ugušuje svest o njegovom unutrašnjem nezadovoljstvu.

Kada nacionalistu upitamo zašto voli svoju naciju više od drugih, on će navoditi razloge koje vidi u nacionalnim osobenostima, koje on proglašava vrednostima svoje nacije.

Zapravo on time priznaje da ne voli pripadnike svoje nacije, već njihove vrednosti!

I kao što praksa pokazuje, on će radi ostvarenja ili očuvanja samih vrednosti zbog kojih voli svoju naciju biti sklon da žrtvuje i samu naciju.

On ne voli ljude — pripadnike svoje nacije — već voli vrednosti koje u njima vidi i sa kojima se identifikuje, tražeći u njima odgovor na svoje psihološke potrebe za osećanjem vrednosti, moći, sigurnosti, pripadnosti, posedovanja, pravednosti, itd. Kako je njegova ljubav sebična (jer traži razlog), on će biti sklon da žrtvuje ljude (naciju) radi razloga zbog kojih ih voli. On će se radovati kada čuje kako je neko žrtvovao sebe u borbi za svoje ognjište, za svoju azbuku i ostale nacionalne vrednosti, kao da čovek postoji radi njih, a ne one radi njega. Čovek je, naravno,

pretežniji od ognjišta, svoje azbuke itd, jer ne postoji on radi njih, nego one radi njega. Neko je izjavio: "Do poslednjeg čoveka ćemo se boriti da se ne izvrši genocid nad nama!"

Pojam ljubavi prema naciji se tako zloupotrebljava da bi opravdao najniže i najdestruktivnije čovekove porive. Po Svetom pismu, ako volimo samo one koji nas vole, mi smo isti kao i neznabošci:

"Jer ako ljubite one koji vas ljube, kakvu platu imate? Ne čine li to i carinici? I ako Boga nazivate samo svojoj braći, šta odviše činite? Ne čine li tako i neznabošci?" (Matej 5,46-47)

Bilo da su vrednosti nacionalne, moralne, ili bilo koje druge, one treba da služe čoveku, a ne čovek njima. Navodeći primer iz Starog zaveta, kako David nije bio kriv što je jeo svete hlebove (namenjene isključivo svetoj službi) jer je bio gladan, Isus je pokazao da nije načinjen čovek radi religioznih pravila, već su ona načinjena radi čoveka. Međutim, idolopoklonik materijalnih, nacionalnih ili religioznih vrednosti se često ponosi svojom ludošću, što će radi samih vrednosti žrtvovati svoj novac, trud, zdravlje, pa i sam svoj život.

Mnogi hrišćani se pozivaju na činjenicu da svojim shvatanjima i postupcima ne ugrožavaju druge ljude. Ali, takvo njihovo pravdanje ne samo da nije hrišćansko, već je satanističko. Tvrdeći da su u svom nacionalizmu ispravni zato što ne ugrožavaju druge ljude, oni se tada nesvesno pozivaju na onu definiciju morala koju zastupaju pripadnici crkve satanista. Osnivač crkve satanista je u jednom intervjuu izjavio:

"Greh nije greh ukoliko se izražava na prirodan način i ukoliko ne ugrožava druge!" (Anton Šandor LaVejv)

Međutim, po Bibliji, nije dovoljno da drugoga ne ugrožavamo, već je neophodno da pobude našeg srca budu ispravne, "jer Gospod gleda na srce" (1.Samuilova 16,7). "Svrh svega što se čuva čuvaj srce svoje, ... ", "jer od srca izlaze zle misli" (Priče 4,23; Matej 15,19) Sam nacionalizam pothranjuje čovekovu gordost i sujetu. A gordost je najveći greh i izvor skoro svih drugih zala, pre svega nesloge među samim pojedincima, pripadnicima iste porodice, vere i nacije. Poznati ruski pravoslavni mislilac Vladimir Solovjov piše:

"Ali, oni koji ne žele da žrtvuju svoj nacionalni egoizam vaseljenskoj istini ne mogu se i ne smeju nazivati hrišćanima. ... Da bi taj deo postao hrišćanski on se mora odreći novog idolopoklonstva, manje grubog, ali ne i manje ružnog a, u svakom slučaju, štetnijeg od idolopoklonstva naših neznabožačkih predaka koje je odbacio Sveti Vladimir.

Govorim o novom idolopoklonstvu, o zaraznom bezumlju nacionalizma koji navodi narod da se klanja svom sopstvenom liku, a ne Višnjem Presvetom Bogu. ...

Istinita crkva uvek osuđuje doktrinu prema kojoj ne postoji ništa iznad nacionalnog interesa, to novo varvarstvo, koje stvara sebi od nacije vrhovno božanstvo, taj lažni patriotizam koji želi da dođe na mesto religije. Crkva priznaje prava nacije napadajući istovremeno nacionalni egoizam; ona uvažava vlast države, ali se bori protiv njenog apsolutizma." (V. Solovjov "Svetlost sa Istoka" izbor iz dela, str. 115.120, Logos Ortodos, Bg. 1995.)

Zbog toga što je utemeljen na sujeti, nacionalizam ne širi ljubav već mržnju i rat. Identifikacija sa određenim vrednostima diskriminiše one koji te vrednosti ne ispunjavaju. Na primer, ideja da oni koji nisu pravoslavni ne mogu biti Srbi, napravila je od svih Srba katolika i od Srba muslimana — nacionalne neprijatelje i tako ugrozila samu naciju. Dakle, nacionalizam prirodno rađa šovinizam. Iako se sakriva iza imena ljubavi, on svojim plodovima otkriva svoje stvarno poreklo. Isus Hristos je uputio čovečanstvu poziv da na osnovu analize plodova određene životne filozofije preispitamo kvalitet njenog sadržaja i smisla:

"Po rodovima njihovim poznaćete ih. Eda li se bere s trnja grožđe, ili s čička smokve? Tako svako drvo dobro rodove dobre rađa, a zlo drvo rodove zle rađa. Ne može drvo dobro rodova zlih rađati, ni drvo zlo rodova dobrih rađati. Svako dakle drvo koje ne rađa roda dobra seku i u oganj bacaju. I tako dakle po rodovima njihovim poznaćete ih." (Matej 7,16-2)

PSIHOLOŠKA POZADINA TRANSFORMACIJE NACIONALIZMA U ŠOVINIZAM

Kao što je sujetna osoba veoma osetljiva i sklona da reaguje mržnjom onda kada su njene vrednosti dovedene u pitanje, tako i nacionalista lako postaje šovinista kada su njegove nacionalne vrednosti ugrožene. Ako pokušate da sujetnoj osobi pomognete dobronamernom kritikom, ona će biti sklona da vas proglasi za neprijatelja, zato što dovodite u pitanje vrednosti na kojima ona temelji svoje samopoštovanje. Ona ne bi mogla da voli samu sebe ukoliko bi njene vrednosti bile dovedene u pitanje, pa zaključuje da je u tom slučaju i vi ne volite. Ni nacionalista ne bi mogao da voli svoju naciju kada ne bi imao posebnu sliku o njenoj veličini. To je takođe razlog zašto on tako olako proglašava nacionalnim neprijateljem svakoga ko ugrožava njegovu lažnu sliku o posebnosti njegove nacije.

Isus Hristos je kao prorečeni Mesija došao među jevrejski narod da bi mu doneo slobodu. Ali sam jevrejski narod u Njemu nije prepoznao svog prijatelja, već neprijatelja. Kao što ljubav pravog prijateljstva ne laska i ne prećutkuje ljudske slabosti, tako i Isusova ljubav prema svom izabranom narodu nije mogla da ne osudi duh gordosti, samopravednosti i osvetoljubivosti koje su Jevreji gajili prema rimskim okupatorima. Isusove reči ukora su shvaćene kao reči izdaje, i njegovo raspeće je opravdano tvrdnjom da je bolje da on jedan strada, nego da ceo narod zbog prihvatanja Njegove nauke propadne. Uskoro se jevrejski narod digao na ustanak protiv Rima. Međutim, nacionalna gordost nije oslobodila i sačuvala jevrejsku naciju, već je rezultovala njenim desetkovanjem, omrznutošću od strane drugih naroda i viševekovnim izgnanstvom po svetu. Naš nacionalizam ne bi doneo ništa bolje plodove da smo nastavili da mu se pokoravamo. Nije ljubav sve što se ljubavlju naziva. Najveća zla u istoriji sveta su učinjena upravo u ime najuzvišenijih ideala, u ime slobode, ljubavi, i u ime Boga.

O LJUBAVI PREMA NEPRIJATELJU

Oni isti motivi koje je naš narod pokazivao prema okupatoru kroz povređenu gordost, mržnju, inat, podvalu, neposlušnost i nerad, ostaju među nama i onda kada okupator ode, pa se taj isti duh manifestuje zatim i u našim međusobnim odnosima, i postaju temelj naše poznate "srpske nesloge".

> "Unutrašnja politika za vas je bila strančevanje, to jest vezivanje za sudbinu neke ličnosti, vođe ili grupe... Sve dok su vas vaši spoljni neprijatelji ostavljali na miru, svoje borbene potrebe ste zadovoljavali svađama političkih stranaka." (Arčibald Rajs, Čujte Srbi!)

> "U nama kao da stalno čuči neko 'ne', nešto protiv nekoga, pa makar taj neko bio i blizak, što se ispoljava i kao rascep, podela ličnosti, srpska 'šizofrenija', stalna prinuđenost na seobe i deobe, izdeljeni u sebi, unutar grupe ili između sebe, što dovodi do pomisli da i u drugom vreba stalna opasnost po opstanak ('ksenofobija')." (Dejan Milićević, psiholog, Politika 26. II 2003.)

Uopšte nije važno da li mržnju izražavamo između sebe zbog različite vere, ideologije, partije ili nacije, ili nekim drugim povodom. Mržnja je mržnja. Isus je govorio potlačenim Jevrejima da ako ih rimski vojnik potera na neki posao jedan sat, da onda idu dva sata. Takav duh ljubavi, poniznosti i krotosti je od egzistencijalnog značaja za duh nacije.

Svaki drugi duh bi unesrećio samu našu naciju, i na žalost, već ju je unesrećio.

> "Zaista, ako je za nas reč Božija istinitija od svih ljudskih ocena i ako nam je delo Carstva Božijeg bliže od svih zemaljskih interesa, onda je put pomirenja s našim istorijskim neprijateljima pred nama otvoren. I nećemo pitati: hoće li naši neprijatelji prihvatiti taj mir s nama, kako će oni reagovati i šta će nam odgovoriti? Tuđa savest nama je nepoznata, i tuđi postupci nisu u našoj vlasti. Nije u našoj vlasti da se drugi lepo odnose prema nama, ali je u našoj vlasti da budemo dostojni takvog odnosa. Mi ne smemo razmišljati o tome šta će nam drugi reći, već o tome šta ćemo mi reći svetu." (V. Solovjov "Svetlost sa Istoka" izbor iz dela, str. 92, Logos Ortodos, Bg. 1995.)

DA LI JE SUŠTINA NACIONALNOG PREPORODA U PROVOCIRANJU LJUDSKIH SLABOSTI?

Razuman nalog na ljubav prema bližnjem, razumna svest o potrebi drugog čoveka, nema šta da pokrene u grehom okamenjenom ljudskom srcu. Bog je predvideo lek za takvo srce i obećao blagoslov svima koji priznaju svoje duhovno siromaštvo, svoju potrebu za duhovnim novorođenjem: "Blaženi siromašni duhom, njihovo je carstvo nebesko." (Matej 5,3) Ali, mnogi ne žele da se ponize priznanjem da nemaju prave ljubavi u svom srcu. Oni nisu zadovoljni jednostavnom svešću o potrebama drugih da bi se pokrenuli na dobročinstvo, i da bi se ipak potakli na revnost (jer ih savest pritiska), oni imaju potrebu da razumnom i jednostavnom nalogu jevanđelja dodaju iracionalni nalog koji pokreće krivicu, strah, oholost ili sebični sentiment njihove nepreporođene prirode.

Razumnom nalogu "Ljubi!" oni dodaju fanatičan nalog: "Da li si svestan svoje odgovornosti?" (pobuđivanje krivice), "Kako te nije žao?" (pobuđivanje sentimenta), "Kako te nije sramota?" (pokretanje sujete), itd. Uz razumne biblijske naloge na dobrotu, oni dodaju pojmove kao što su "tradicija", "preci", "srpstvo" itd, da bi tako potakli fanatične motive čovekove prirode.

Kada se jednostavnom i razumnom biblijskom pozivu na dobrotu pridoda iracionalni poziv, sračunat da pobudi fanatične snage čovekove prirode, u tom trenutku racionalni poziv gubi pokretačku funkciju. Tu funkciju sada preuzima iracionalni poziv, dok razuman poziv dobija funkciju izgovora za one grešne motive koje je sada pobudio iracionalni poziv.

Ako bi čovek na dobra dela zaista bio pokrenut pravom ljubavlju, onda mu iracionalni dodaci koji pokreću snage njegovog Ja zaista više ne bi bili potrebni. Ne bi bilo potrebno to tako često svojatanje, spominjanje srpstva, korena, i sl. Ni ljudska religioznost ne bi bila iskompliko-

vana svim onim dodacima koji čoveku pružaju psihološku satisfakciju i koji pokreću ljudske slabosti. Bila bi dovoljna samo razumna svest o određenoj ljudskoj potrebi da bi se na tu potrebu odgovorilo. Ali kada čovek čini dobra dela radi zadovoljenja sujete svoga velikog Ja, onda su mu uvek potrebni ti dodaci koji zapravo predstavljaju pravi razlog njegove revnosti.

Kako su ljudi pokrenuti na dobrotu iz svoga Ja, a ne iz prave ljubavi, dovoljno je da se pojavi bilo kakav veći stres, pa da se i praktično pokaže da uopšte nema govora o pravoj dobroti. Stres će navesti čoveka da na delu pokaže da ga na dobrotu nije motivisala ljubav već svojevrstan interes. U ime čoveka, ići će se protiv samog čoveka. U ime Boga, ići će se protiv samog Boga. Istorija balkanskih naroda je prepuna otrežnjujućih iskušenja koja su raskrinkavala sve priče o ljubavi i dobroti koje su samo bile izgovor i pokriće za pokvarene motive ljudskog srca.

DA LI JE SUŠTINA NACIONALNOG PREPORODA U POVRATKU NA TRADICIJU?

Pretpostavimo da nam naša voljena osoba postavi pitanje: "Kako si tako dobar prema meni? U čemu je tajna tvoje ljubavi prema meni?" A mi joj tada odgovorimo: "Tradicija! Draga moja, tradicija!"

Malo je verovatno da bi ijedna normalna osoba bila zadovoljna ovakvim odgovorom. Zašto?

Zato što samo priznanje da mi činimo nešto zbog tradicije pokazuje da to ne činimo iz ljubavi prema toj osobi, već radi same tradicije. A da to delo zaista činimo iz prave ljubavi, u tom slučaju ne bismo imali potrebu da svoje iskrene i plemenite pobude obezvređujemo pozivanjem na tradiciju.

Nije li bogohulno kada neko kaže da je religiozan zato što poštuje svoju tradiciju, a ne zato što ima ljubav prema Bogu i bližnjem? Zar sama svest o potrebi da se drugom čoveku pomogne nije dovoljna, nego je potrebno u to uplitati tradiciju? Zašto postoji potreba da se u čovekovu dobrotu i religioznost uplиće tradicija?

Zato što čovek u svom ogrehovljenom stanju nema prave ljubavi i dobrote, pa mu razumna svest o tuđoj potrebi, ili o zahtevima Božjeg zakona ne predstavlja nikakav povod za izražavanje ljubavi. Ali, pozivanje na zanemarene tradicionalne vrednosti pokreće ljudsku sujetu. Sujetna osoba je dobra zato što u svojoj dobroti vidi vrednost kojom će zadovoljiti svoju sujetu. Kako takva dobrota nije stvarni odgovor na potrebe drugoga, već na potrebe sopstvenog Ja, držanje tradicije i ljudskih običaja se lako prepoznaje po tome što je ono samo sebi cilj, dok je prava

dobrota svrsishodan i razuman odgovor na stvarne potrebe ljudi oko nas. Kako je tradicionalisti dobrota sama sebi cilj, ona predstavlja izvor formalizma i religioznog izopačenja, zbog kojeg je Isus samopravednim farisejima morao više puta da objašnjava da čovek nije načinjen radi samih zapovesti, već su zapovesti načinjene radi čoveka. Kada čoveka ne pokreće ljubav, nego sujeta, on je sklon da radi zadovoljenja sujete, kroz držanje određenih pravila ponašanja, ugrozi i same ljude radi kojih pravila postoje. Ljudski život je svetiji od svetih stvari, jer ne postoji on radi njih nego one radi njega. No, kada čovek nema ljubavi u svom srcu, onda je sklon da svoju grešnu ravnodušnost opravdava slepim držanjem određenih pravila i da idolatrijski uzdiže svoje vrednosti iznad realnih potreba drugih ljudi. Kada je Isus isceljivao bolesne u subotu, fariseji su mu prigovorili da tim skrnavi subotu i na taj način krši Božji zakon. Isus je raskrinkao njihovo licemerstvo: "Mojsije vam dade da se obrezujete i u subotu obrezujete čoveka. Ako se čovek u subotu obrezuje da se ne pokvari zakon Mojsijev, srdite li se na mene što svega čoveka iscelih u subotu?" (Jovan 7,22-23) Isto tako i danas, mnogi kao nekada fariseji, prave idole od objekata svoje dobrote ili religije i spremni su da žrtvuju svoje živote radi svojih idola, dok su istovremeno nesposobni da svakodnevni život žive u skladu sa principa i duhom religioznih zakona, na koje se licemerno pozivaju kada svojim rečima žele da odbrane uzvišenost svoga verovanja. Mnogi otvoreno uzdižu vrednost tradicije iznad ljudskih života, dok duhovne zahteve koji predstavljaju temelj opstanka i blagoslova zajednice gaze da bi sačuvali vrednosti same tradicije u svojim očima.

Dobrotu koja je zasnovana na tradiciji odlikuje još jedna karakteristika: Tradicija svojim površnim zahtevima duhovno ne obavezuje čoveka, ona nikada ne zahteva reformu pobuda čovekovog srca, kao što je to slučaj sa Božjim zapovestima koje zahtevaju određen kvalitet pobuda. Tradicija će zahtevati od čoveka da učini određeno delo u određenoj situaciji, na primer, da primi neznanog gosta u kuću. Međutim, za razliku od tradicije, Božje zapovesti će zahtevati da čovek ima ljubavi u svom srcu iz koje će onda naravno pomoći svakom čoveku i u svakoj drugoj situaciji. Kako je tradicija u svojim zahtevima površna, ona predstavlja opasnost za čovekov zdrav razum, jer ga navodi da kao kriterijum dobra i zla gleda na slepo držanje određene forme, umesto na same pobude i konkretan smisao učinjenog dobrog dela. Držanje tradicije predstavlja izraz čovekove neodgovornosti uma i nedostatka ljubavi u srcu.

KAKO NASTAJE TRADICIJA

Upravo ono što se naziva tradicionalnom vrednošću jeste nuspojava duhovnog otpadništva. Naime, u svakoj civilizaciji koja nema odlučnu duhovnu borbu za duhovni prosperitet, koju ne čuva proces duhovne reformacije, postoji suprotan proces duhovne degradacije. Ako na iskušenja koja ih snalaze, ljudi ne reaguju zrelo, onda reaguju nezrelo i dolazi do njihovog konstantnog kvarenja koje traje do raspada same civilizacije.

Ono što je predstavljalo prirodnu duhovnu odliku ljudi jednog istorijskog trenutka, to u sledećem trenutku, procesom duhovne degradacije prelazi u vrednost tradicije. Forma dobrote se zadržala, ali se sadržaj ljubavi izgubio u istoriji.

Na primer, kod mnogih ljudi zapadne tradicije prepoznajemo formalni osmeh koji zapravo predstavlja sadržaj njihove tradicije. Roditelji uče decu da pokazuju osećanja koja često ne odgovaraju stvarnosti ili koja nisu adekvatna njihovom unutrašnjem sadržaju. Ali taj osmeh na njihovim licima nije nekada bio samo formalan. Nekada je on imao svoj stvarni duhovni sadržaj, ali je u međuvremenu od njega ostala samo forma koja je postala sastavni elemenat pristojnog ponašanja. Tako je nekada iskren osmeh prešao u tradiciju i postao samo forma. Forma otkriva da joj nedostaje sadržaj čim se suoči sa konkretnim životnim iskušenjima. Čovek koji je na osnovu tradicije dobro razumeo da ne treba da bude osvetoljubiv, u trenucima teških iskušenja možda uopšte neće izdržati iskušenje i pašće u gnevljivost i mržnju. Njegovo poštovanje tradicije je utemeljeno upravo na pothranjivanju lične sujete i gordosti. On se odlučio da drži zahteve tradicije kao vrednosti kojima će zadovoljavati svoju sujetu, pa je nerealno očekivati da ta ista sujeta i gordost, kada budu bili povređeni, neće doneti svoj plod kroz gnevljivost i mržnju. Tradicija, ma kako da su visoki njeni ideali, nije u stanju da nadomesti odrastanje same ljudske ličnosti i pobedu nad sopstvenom gordošću, sujetom i ostalim slabostima karaktera.

BORBA ZA PUKI OPSTANAK ILI ZA POVREĐENO JA

Izjava na meiling listi “Ljudska prava”:

“Kad nam se ti zlikovci i njihovi naslednici, to jest današnji protagonisti domaći i strani, budu izvinili i priznali svoj kukavičluk, onda se mi Srbi možemo izviniti za našu reakciju i grehe radi borbe za puki biološki opstanak”

Odgovor:

Ako hoćemo da čekamo da se prvo drugi izvine za svoje grehe, nećemo se nikada pokajati za sopstvene.

Takođe, mi se nismo borili za puki biološki opstanak, već smo pokazali spremnost da žrtvujemo svoj opstanak radi odbrane zemlje na kojoj živimo.

Da smo se borili za puki opstanak kroz istoriju, ne bi bile tolike žrtve ni u Prvom svetskom ratu, niti u Drugom, niti u zadnjih deset godina (imali bismo danas mnogo veća prava da smo pristali na sporazume koji su nam se nudili). Ovako, postupili smo po rečima: “Do poslednjeg čoveka ćemo se boriti da se ne izvrši genocid nad nama.”

PONIZIMO SE DA NE BISMO BILI PONIŽENI

Povodom NATO bombardovanja 1999. Tekst pročitala glumica Sonja Savić

Iguman manastira Hilandara nam poručuje:

> “U doba nebivalog stradanja vreme je za suze i pokajanje. Vreme je da shvatimo da nam ne mogu pomoći bučni protesti, nego smerna molitva u hramovima i domovima.” (Arhimandrit Mojsije)

Pitamo se, zašto nam ne mogu pomoći bučni protesti?

Nezdravo uzbuđenje koje prati bučne proteste ugušuje onu svest o našoj ličnoj odgovornosti koja bi nas navela na preispitivanje sopstvenih srca i dovela do razumne reakcije na iskušenje.

Umesto da reagujemo istinskim starateljstvom i dobrotom jedni prema drugima, mi u nepravednoj agresiji nalazimo izgovor i povod za manifestaciju naše povređene ponositosti, gordosti i gneva.

Isus Hristos kaže:

> “Ili koji car koji pođe s vojskom da se pobije s drugim carem, ne sedne najpre i ne drži veće — može li s deset hiljada sresti onoga što ide na njega sa dvadeset hiljada. Ako li ne može, on pošalje poslanike dok je onaj još daleko, i moli da se pomire.” (Luka 14,31-32)

A kako mi postupamo?

Da bismo izbegli poniženje, spremni smo da žrtvujemo i sopstvene i tuđe živote, spremni smo da otpočnemo i treći svetski rat, samo da bi istrajali u svom ponosu i inatu.

Opijeni privremenim i lažnim uspehom (kojim nas đavo uvek omamljuje u početku) mi polazimo putem gordosti i ponositosti sa koga posle nemamo snage da se ponizimo i vratimo nazad.

Pokazujemo sklonost da tako olako žrtvujemo život, kao da je on toliko bezvredan, da je zemlja na kojoj ljudi žive vrednija od samih ljudi.

A onda tu idolatriju čak nazivamo čovekoljubljem.

Za razliku od Amerikanaca koji svojom tehnikom čuvaju svoja tela, mi svojim telima čuvamo našu tehniku (mostove, na primer).

U stanju tako nezdravog uzbuđenja neko je čak uzviknuo:

"Do poslednjeg čoveka ćemo se boriti da se ne izvrši genocid nad nama."

Ne treba li da nam ljudi budu svetiji od zemlje na kojoj žive?

Da li ognjište postoji radi čoveka ili čovek radi ognjišta?

Nacionalne vrednosti postoje radi nacije, a ne nacija radi svojih nacionalnih vrednosti. Dok je zapadni svet u ropstvu materijalizma, mi smo u ropstvu naših idola. Materijalne vrednosti bar nečemu služe (i sami hrlimo ka njima), dok naši idoli ne služe nikome.

> "Ne sabirajte sebi blaga na zemlji, gde moljac i rđa kvari, i gde lupeži potkopavaju i kradu; nego sabirajte sebi blago na nebu, gde ni moljac ni rđa ne kvari, i gde lupeži ne potkopavaju i ne kradu. Jer gde je vaše blago, onde će biti i srce vaše." (Matej 6,19-20)

Nemojmo se boriti za carstvo zemaljsko, već za carstvo Božje a carstvo Božje je ljubav prema bližnjem, prema živom čoveku. O, kako je lakše voleti ćirilicu, domovinu i mrtve pretke nego žive ljude oko nas!

Hoćemo li dati život za onu zemlju koje su se naši preci odrekli pred opasnošću od neprijatelja?

Seoba Srba pod Čarnojevićem bi mogla da se shvati kao izdajstvo zemlje i nacionalni kukavičluk, ali je ona pre svega bila razuman izraz prave ljubavi prema naciji.

Isus savetuje:

"Ako vas poteraju u jednom gradu, bežite u drugi." (Matej 10,23)

O, kako je teško ponosnom i oholom srcu da se ponizi i postane razumno!

Ako već hoćemo da branimo uzvišene principe do same smrti, onda se pokajmo za grehe Amerike i principe Novog svetskog poretka koje smo sami usvojili; pokajmo se za sebični materijalizam naših srca i totalitarizam na lokalnom planu.

Umesto da se borimo protiv grešnika sa Zapada, ustanimo u borbu protiv samog greha, a grešnicima pokažimo ljubav, jer im je ljubav potrebna. Umesto da izmišljamo klasne, nacionalne ili verske neprijatelje, ustanimo protiv onoga našeg najvećeg neprijatelja — zla u našim sopstvenim srcima. Kada svoja sopstvena srca budemo očistili od greha, kada sami budemo dobili moć i silu ljubavi da od neprijatelja stvaramo prijatelje, tada ćemo moći da Novom svetskom poretku pružimo bolju alternativu od one koju on zastupa.

Da bi sebe uništili, nama ne trebaju nikakvi spoljni neprijatelji. Ako se ne pokajemo za svoje grehe, sami ćemo sebe da uništimo, samo da prestanu da nas uznemiravaju ovim bombardovanjem, koje sada izaziva veštački mir među nama. Ima onda da nastavimo da se međusobno gložemo do potpunog istrebljenja.

> "Zato još govori Gospod: Obratite se k meni svim srcem svojim, posteći, plačući i tužeći. I razderite srca svoja a ne haljine svoje, i obratite se ka Gospodu Bogu svojemu, jer je milostiv i žalostiv, spor na gnev i obilan milosrđem, i kaje se oda zla. Ko zna, neće li se povratiti i raskajati se i ostaviti iza toga blagoslov!" (Joil 2,12-14)

Bolje da se sami ponizimo pred milostivim Bogom, nego da budemo poniženi pred nemilostivim čovekom.

Borba protiv sopstvenog greha je najveća borba koja se ikada vodila. Pretpostavimo da je Isus došao u naše vreme i u našu zemlju, i počeo da, kao nekada kod Jevreja, ukorava ne spoljnjeg neprijatelja — rimskog okupatora, već nacionalnu i versku oholost i samopravednost. Pretpostavimo da je zatim uhapšen i kao izdajnik osuđen na smrt. Te da je narodu dato da izabere da li će pustiti na slobodu Njega ili Varavu koji je zapravo kriv za smrt vojnika okupatora. Da li bi naš narod pre oslobodio onoga koji ga ukorava za greh i poziva na pokajanje ili onoga koji pretstavlja snagu otpora stranom okupatoru? Protiv koga se naš narod zapravo bori? Zar mi ne bismo Hrista razapeli na krst isto kao nekada Jevreji a Varavu proglasili nacionalnim junakom? Razmislimo zašto su sudbine jevrejskog i našeg naroda tako slične. Krenimo prvo u borbu protiv zla koje nosimo u sopstvenim srcima, a Bog će tada moći u skladu sa svojom pravednošću da nas sačuva od zla koje nas snalazi spolja.

RELIGIJA I MEĐUNACIONALNI SUKOBI

Predstavnici Iranskog kulturnog centra u Beogradu pozvali su me u leto 2003. godine da uzmem učešća na njihovom seminaru "Sličnosti između pravoslavlja i islama". Kada sam razmišljao o učešću, pala mi je na pamet uobičajena praksa verskih predstavnika da na takvim javnim skupovima iznose jedni drugima uzvišene moralne zahteve svojih sopstvenih verovanja, ograđujući se od svoje odgovornosti za minule ratne sukobe na našim prostorima.

Pomislio sam koliko li je licemerno zahtevati od vernika da budu tolerantni prema onima koji veruju drugačije, kako je licemerno citirati Isusove stihove o ljubavi prema neprijatelju, a prethodno te iste vernike motivisati na religioznu revnost pobuđivanjem lične sujete, krivice i straha. Pogledajmo reči jednog istog sveštenika, kako prvo laska nacionalnoj sujeti, a zatim kritikuje njene plodove:

"Šta je to Srbski nacionalizam? To je ram u kome je ikona Hristova. To je dom u kome je Hristos domaćin. ... To je tkivo istorije Srbskog naroda, koje je osnova Hristos, a potka Sveci, Svetiteljke, junaci i mučenici Hristovi. ..."

"Vreme mi je svedok, da svi oni što su se svetili, gomilali su otrov u sebe, i otrovom izbrisali sebe iz knjige živih. Čime se hvalite, osvetnici, pred protivnicima svojim, ako ne time što vi možete ponoviti njihovo zlo? Ne kazujete li time: i mi nismo bolji od vas? Bog mi je svedok: i vi i vaši protivnici podjednako ste bezbrižni za dobro. ... Osveti nema kraja, i potomci nastavljaju delo svojih otaca, i odlaze ostavljajući ga nesavršena. ... Ah, kako su žalosni svi zlotvori i svi osvetnici! Zaista, kao stado što ide na zaklanje, a ne zna kuda ide, pa se bode i stvara klanicu pre klanice." (Nikolaj Velimirović)

Kako može osoba kojoj je raspaljena sujeta da voli svoje neprijatelje?

Kako može osoba koja je opterećena krivicom i strahom da se ne oseća ugroženom od onih koji veruju drugačije?

Otrovati vernike otrovnim duhovnim sadržajem a zatim očekivati da iz pokrenutih motiva pokažu ljubav i toleranciju nije samo licemerno nego je to potpuno nerealno i nemoguće.

Zato sam organizatorima seminara poručio da ću da govorim o sličnosti dve religije u zajedničkim iskušenjima, što su oni, na moje iznenađenje prihvatili. Evo tog rada u celini:

ISKUŠENJA SUŽIVOTA PRAVOSLAVNIH I MUSLIMANA I NJIHOVO PREVAZILAŽENJE

PITANJE KOJE NAM SE NAMEĆE

Kako je moguće da sledbenici dve religije sa tako uzvišenim božanskim zahtevima, na ispitu vere u svojim međusobnim susretima tako često krše svoja proklamovana načela, i da čak to kršenje božanskih načela čine u ime same svoje religije i u ime samog Boga?! Štaviše, pripadnici različitih religija, koji su decenijama živeli u dobrim međusobnim odnosima, bivaju za vrlo kratko vreme dovedeni u stanje međusobnog nepoverenja, a zatim i sukoba i mržnje.

Da bismo objasnili kako je moguće da vernici u trenucima teških životnih iskušenja pokazuju načela suprotna svom proklamovanom verovanju, analiziraćemo procese koji su se još daleko pre samih iskušenja dešavali u njihovom umu, savesti i volji.

ANALIZA RELIGIOZNOG ISKUSTVA

Zdrava religioznost je pokrenuta nesebičnom ljubavlju prema Bogu i bližnjem, dok je fanatična religioznost pokrenuta sujetom, krivicom, strahom, ili nekim drugim lošim motivom. Zbog razlike u motivaciji, zdrava religiozna revnost je odgovor na potrebe drugih ljudi i na zahteve Boga, dok je fanatična religiozna revnost odgovor na potrebe čovekovog velikog Ja.

Čovek je po svojoj prirodi sklon da sledi porive svoga Ja, tj. da čini dobra dela i da ispunjava religiozne dužnosti, ne iz prave nesebične dobrote, već iz lične sujete, krivice, straha i drugih fanatičnih poriva. Ali, čovek je čovek upravo zato što ima slobodu da svojom voljom postupa nezavisno i slobodno od iskušenja svoje prirode. Zato je čovek biće odgovorno za svoje postupke. Kada mu razum ukaže na iracionalnost njegovih postupaka, tada stupa na scenu njegova savest i traži od njega da se svojom voljom odupre iskušenju i da se pokori uzvišenim božanskim principima duha i života.

Religija ima za cilj da čoveka učini svesnim razlike između dobra i zla, prave i fanatične dobrote, i da mu pruži božansku snagu u pobedi nad iskušenjem njegove prirode. Ali, ukoliko čovek svoju volju pokorava lošim pobudama, njemu smeta upotreba razuma, jer postoji rizik da razum raskrinka njegovu dobrotu kao lažnu dobrotu. Takođe, tada on ima problem i sa svojom nečistom savešću koja ga osuđuje za pokoravanje slabostima. U skladu sa izopačenjem funkcije volje, razuma i savesti dolazi i do izopačenja funkcije religioznog iskustva:

TRI ELEMENTA PSEUDORELIGIOZNOSTI

PROBLEM LOŠE MOTIVACIJE

Umesto da religijom pothranjuje svoju volju uzvišenim motivima, čovek pokušava da njome pobudi svoje fanatične porive. Razumnom nalogu na dobrotu (ljubi Boga i bližnjeg) dodaju se iracionalni dodaci koji imaju za cilj da pokrenu slabosti čovekovog velikog Ja (sujetu, strah, krivicu, sebični sentiment, ...) kao motiv njegove religiozne revnosti.

PROBLEM NEODGOVORNE UPOTREBE RAZUMA

Umesto da religija svojim visokim idealima čoveka sačuva od zla, ona postaje izgovor za zlo koje se čini u ime njenih visokih ideala. Razum se upotrebljava ne da bi se jasno razgraničila razlika između dobra i zla, već da bi se ta razlika uklonila i da bi se fanatični ljudski motivi proglasili dobrim motivima. Kritičko samopreispitivanje je proglašeno tabuom.

PROBLEM NEČISTE SAVESTI

Umesto da religija čoveka učini svesnim odgovornosti za njegove motive i postupke, ona mu pruža utočište za ugušivanje lične neodgovornosti. Umesto da religiozna revnost bude izraz nesebične ljubavi i čiste savesti, ona dobija funkciju ugušivanja glasa nečiste savesti. Otuda se dešava da religiozni ljudi u svom izopačenju budu spremni da učine veća zla od otvorenih bezbožnika, jer im religiozno iskustvo ugušuje svest o ličnoj odgovornosti za sopstvene postupke.

POSLEDICA KRIVICE I STRAHA

Osoba koja je na religioznu revnost pokrenuta strahom i krivicom je sklona formalizmu i legalizmu. Umesto da svojim delima odgovara na realne potrebe života ljudi sa kojima se susreće, ona svojim delima odgovara na potrebe svoje nečiste savesti. Sklona je da se slepo pridržava određenih pravila i recepata ponašanja, pokušavajući da njima ostvari satisfakciju svoje nečiste savesti.

Zbog površne (formalne) predstave o dobru i zlu, osoba pokrenuta krivicom je sklona da se kaje za manifestaciju greha u svom ponašanju, a ne za sam greh u svom srcu. Ona će da se kaje što je nešto rekla, a ne što je to mislila. Kajaće se što je dozvolila da njena slabost dođe do izražaja, a ne za samu slabost u svom srcu. Zbog formalnog pokajanja, uzrok slabosti će i dalje ostati, pa samim tim i krivica. Nečista savest vremenom budi podsvesni prezir prema samom sebi. Nepraštanje samom sebi formira duh licemerstva i nepraštanja drugima. Sklonost da se drugi ljudi osuđuju postaje srazmerna sopstvenoj nečistoj savesti i sopstvenim nepriznatim gresima. Tolerantnost prema sopstvenim slabostima je srazmerna netoleranciji prema onima koji drugačije veruju. Naime, zbog nečiste savesti koja je posledica sopstvenog neposvećenog srca, javlja se Kajinov sindrom. Kajin, koji je sam ubio, projektovao je svoj karakter drugima i zbog nečiste savesti se plašio da ga drugi ne ubiju. Nečista savest predstavlja stalan izvor osećanja ugroženosti i izvor nesvesne projekcije sopstvenih pobuda drugima, pa je otuda često izvor sumnjičenja i sukoba između ljudi i između ljudskih zajednica.

POSLEDICA SUJETE

Sujetna osoba ne čini dobra dela zato što njima izražava pravu ljubav prema Bogu i bližnjem, već zato što vidi vrednost u svojim dobrim delima kojima pothranjuje svoje veliko Ja.

Potreba za psihološkom satisfakcijom dovodi do projekcije sopstvene sujete na opšti plan u pokušaju da se ona na taj način zadovolji. Formira se plemenska svest sa tipičnim plemenskim izopačenjem predstave o dobru i zlu. ... Pitanje dobra i zla nije više pitanje kakav je neko čovek po svom realnom karakteru — da li je sebičan, gord, lažljiv, itd, već da li podražava kultni odnos prema svojoj zajednici. ...

Sama pripadnost ne zahteva reformu srca i karaktera, pa je ljudima lakše da se po njoj ravnaju po pitanju svoje moralne i duhovne podobnosti, nego da u svetlu uzvišenih Božjih zahteva preispituju pobude svoga srca i da vode borbu protiv sopstvenih slabosti karaktera.

SKLONOST KA MEĐUVERSKIM SUKOBIMA

Površno poimanje religioznosti koja je zasnovana na nečistoj savesti, odsustvu odgovornog preispitivanja duhovnog iskustva i na pokoravanju sopstvene volje sujeti i drugim lošim pobudama, u vreme životnog blagostanja retko otkriva svoj stvarni karakter, i život takvih vernika deluje spolja posmatrano valjano. Suživot vernika različitih religija može dugi vremenski period prolaziti bez ikakvih konflikata. Međutim, jedan stresni momenat može da isprovocira sadržaj ljudskih srca koji godinama nije imao priliku da pokaže svoju iracionalnost, i da izazove sasvim neočekivane sukobe i krvoproliće.

Ukoliko je religiozna revnost u vreme mira i blagostanja bila provocirana buđenjem krivice i straha, ona će u vreme iskušenja da se transformiše u duh sumnjičenja, nepoverenja i projekcije sopstvenih loših motiva drugima. Strah od Boga sada će se manifestovati kao opšta plašljivost, sumnjičenje pripadnika druge religije, što će dati novih povoda za izazivanje sukoba.

Ukoliko je religiozna revnost u vreme mira i blagostanja bila zasnovana na pothranjivanju lične sujete, a ne na pravoj nesebičnoj ljubavi, ona će u vreme životnih iskušenja jako lako da se transformiše u agresivnu odbranu povređenog ega, zato što sujeta čoveka čini veoma osetljivim i uvredljivim.

ZAKLJUČAK

Slabosti karaktera koje nisu bile pobeđene u vreme mira, nego su čak postale temelj čovekove revnosti, u vreme iskušenja bivaju isprovocirane i postaju izvor mržnje, sukoba, i na taj način izvor kršenja svih onih principa koje vernici zvanično proklamuju. Najveća zla u istoriji sveta učinjena su u ime najuzvišenijih ideala, u ime ljubavi, slobode i u ime Boga. Za tako nešto nisu krivi ni Bog, ni ljubav, ni uzvišeni ideali, ni sama religija, već sam čovek.

Odgovornost za međusobne sukobe i netoleranciju leži ne samo na vernicima, već i na sveštenstvu obe religije. Iako svaki pojedinac pred Bogom i ljudima sam jeste odgovoran da razume duhovnu prirodu svoje

religije i da po njoj živi, mnogo bi se pomoglo kada bi mu se učenje serviralo tako da on može sasvim jasno da napravi razliku između dobra i zla; i da revnost pokrenuta sujetom, krivicom i strahom bude raskrinkana i ukorena još u vreme mirnog suživota različitih verskih zajednica. Sveštenstvo obe religije ima veliki zadatak da ljude ohrabri u zdravoj savesti da budu poslušni Božjem zakonu čak i onda kada svetovna vlast ili većina zahteva od njih drugačije. Zbog sujetnog odobravanja većini i zbog straha od autoriteta vlasti, mnogi su skloni da izopače suštinska načela svog verovanja. Onda kada oni koji postupaju ispravno bivaju u iskušenju da od mnoštva budu proglašeni izdajicama zato što ne gledaju ko je ko, tada sveštenstvo treba autoritetom svoje nauke da ohrabri zdravu ljudsku savest i da otvoreno osudi duhovno izopačenje i njegov plod — netoleranciju i nepoštovanje drugačijeg. Ako religija svojim zahtevima ljude ne čuva od zla, onda ona postaje svoja najveća suprotnost, jer ljude navodi da čine zlo upravo u ime onih ideala koji postoje zato da bi ljude sačuvali od zla. Bog je dao svakome mesto pod suncem, i ako ljudi svoj život ne zemlji ne naprave paklom, u Bogu će naći silu i karakter da od života naprave raj, onoliko koliko to do njih stoji.

Gordost i sujeta prožimaju svakodnevne odnose većine ljudi zapadnog Balkana i zato predstavljaju uzrok gotovo svih njihovih problema. U sledećim razmišljanjima Ive Andrića vidimo posledice njene nepobeđenosti:

IVO ANDRIĆ, PROKLETSTVO HOMO BALKANIKUSA

"Znatan broj nesporazuma, sukoba i nezgoda u duhovnom životu jednog naroda dolazi otud što mnogi nepozvani i nesposobni ljudi osećaju potrebu da brinu narodnu brigu, da "strepe" za budućnost naroda, da ga brane od opasnosti koje samo oni vide.

To su ljudi koji veliku i nezajažljivu sujetu svoje sitne i uske ličnosti prenose na opšti plan, u jalovoj nadi da bi je tu mogli zadovoljiti, a sa njom prenose i svoje kratke mere i bedne račune. Od takvih, duhom malih ljudi, postaju često veliki gonioci novih istina i mučitelji ljudi. — Takva je bila većina Vukovih glavnih protivnika." (Ivo Andrić, Znakovi pored puta, 94)

"Čuvajte se ugroženih ljudi i ljudi koji misle da su ugroženi. Oni osećaju potrebu da se štite i brane, i zbog toga često i neočekivano i podmuklo napadaju. ... Oni uvek idu više u pravcu nipodaštavanja protivnika nego u pravcu sopstvenog usavršavanja. Oni se više trude da umanje ugled protivnika nego da podignu svoju sopstvenu vrednost." (Isto 62-63)

"Takav je "naš čovek" onaj pravi. Ne misli, ni mnogo ni istrajno. Ali čim uspe da skrpi nekako jednu misao u glavi, prva mu je briga ne da tu misao razrađuje, proverava i upoređuje kritički sa onim što drugi ljudi o istoj stvari misle, nego da svoju misao proglasi za jedinu tačnu i jedinu pravu, a odmah zatim da između nje i svake tuđe misli iskopa što dublji rov prezira, mržnje i borbe do istrage. U toj borbi oni ponekad pokazuju ljudoždersku revnost na reči i delu. Sreća je što u nas ima dosta i takvih koji su drukčiji i koji nisu pravi 'naši ljudi'." (Isto 205)

"Kad god sam i gde sam naišao na ljude koji su pokazivali suviše razvijenu brigu za nacionalni ponos i opšti interes ili preteranu osetljivost za ličnu čast i dostojanstvo, uvek sam, gotovo po pravilu, nailazio i na ograničen um, nerazvijene sposobnosti, tvrdo srce i grubu kratkovidu sebičnost." (Isto 70)

"Zašto balkanske zemlje ne mogu da uđu u krug prosvećenog sveta, čak ni preko svojih najboljih i najdarovitijih predstavnika? Odgovor nije jednostavan. Ali, čini mi se da je jedan od razloga odsustvo poštovanja čoveka, njegovog punog dostojanstva i pune unutarnje slobode, i to bezuslovnog i doslednog poštovanja. To je naša velika slabost, i u tom pogledu svi mi često i nesvesno grešimo. Tu školu nismo još prošli, ni taj nauk potpuno izučili. Taj nedostatak mi svuda nosimo sa sobom kao neki istočni greh našeg porekla, i pečat manje vrednosti koji se ne da sakriti. O tome bi trebalo govoriti i na tome raditi. ..."

"U nas je čest tip čoveka koji misli da je svađa akcija, a grubost isto što i energija, da naneti neprijatelju uvrede znači isto što i zadati mu udarce, da je svaka uzdržljivost u govoru slabost, a svaki pokušaj predviđanja — danguba; ukratko: da se tzv. životna borba sastoji od neprestanog i naizmeničnog laveža i režanja...

Suviše je ovaj narod patio od nereda, nasilja i nepravde, i suviše navikao da ih podnosi sa podmuklim roptanjem ili da se buni protiv njih, već prema vremenima i okolnostima. Između zlokovarnih, osvetničkih misli i povremenih pobuna prolazi im gorak i pust vek.

Za sve drugo, oni su neosetljivi i nepristupni.

Ponekad se čovek pita da nije duh većine balkanskih naroda zauvek otrovan i da, možda, nikad više neće ni moći ništa drugo do jedno: da trpi nasilje ili da ga čini." (Andrić, Cvijić, Psihološki tipovi Balkana, str. 152-154)

IVO ANDRIĆ, BOSNA – ZEMLJA MRŽNJE (1920. god.)

Ivo Andrić 1892-1975

"Bosna je divna zemlja, zanimljiva, nimalo obična zemlja i po svojoj prirodi i po svojim ljudima. I kao što se pod zemljom u Bosni nalaze rudna blaga, tako i bosanski čovek krije nesumnjivo u sebi mnogu moralnu vrednost koja se kod njegovih sunarodnika u drugim jugoslovenskim zemljama ređe nalazi. Ali vidiš, ima nešto što bi ljudi iz Bosne, bar ljudi tvoje vrste, morali da uvide, da ne gube nikad iz vida: Bosna je zemlja mržnje i straha. Ali da ostavimo po strani strah koji je samo korelativ te mržnje, njen prirodan odjek, i da govorimo o mržnji. Da, o mržnji. I ti se instinktivno trzaš i buniš kad čuješ tu reč (to sam video one noći na stanici), kao što se svaki od vas opire da to čuje, shvati i uvidi. A stvar je baš u tome što bi to trebalo uočiti, utvrditi, analizirati. I nesreća je u tome što to niko neće i ne ume da učini. Jer, fatalna karakteristika te mržnje i jeste u tome što bosanski čovek nije svestan mržnje koja živi u njemu, što zazire od njenog analiziranja, i mrzi svakoga ko pokuša da to učini. Pa ipak, činjenica je: da u Bosni i Hercegovini ima više ljudi koji su spremni da u nastupima nesvesne mržnje, raznim povodima i pod raznim izgovorima, ubijaju ili budu ubijeni, nego u drugim po ljudstvu i prostranstvu mnogo većim slovenskim i neslovenskim zemljama.

Ja znam da mržnja, kao i gnev, ima svoju funkciju u razvitku društva, jer mržnja daje snagu, a gnev izaziva pokret. Ima zastarelih i duboko ukorenjenih nepravdi i zloupotreba, koje samo bujice mržnje i gneva mogu da iščupaju i otplave. A kad te bujice splasnu i nestanu, ostaje mesto za slobodu, za stvaranje boljeg života. Savremenici vide mnogo bolje mržnju i gnev, jer pate od njih, ali potomstvo će videti samo plodove snage i pokreta. Znam ja to dobro. Ali ovo što sam gledao u Bosni, to je nešto drugo. To je mržnja, ali ne kao neki takav momenat u toku društvenog razvitka i neminovan deo jednog istorijskog procesa, nego mržnja koja nastupa kao samostalna snaga, koja sama u sebi nalazi svoju svrhu. Mržnja koja diže čoveka protiv čoveka i zatim podjednako baca u bedu i nesreću ili goni pod zemlju oba protivnika; mržnja koja kao rak u organizmu troši i izjeda sve oko sebe, da na kraju i sama ugine, jer takva mržnja kao plamen, nema stalnog lika ni sopstvenog života; ona je prosto oruđe nagona za uništenjem ili samouništenjem, samo kao takva i postoji, i samo dotle dok svoj zadatak potpunog uništenja ne izvrši.

Da, Bosna je zemlja mržnje. To je Bosna. I po čudnom kontrastu, koji u stvari i nije tako čudan, i možda bi se pažljivom analizom dao lako objasniti, može se isto tako kazati da je malo zemalja u kojima ima toliko tvrde vere, uzvišene čvrstine karaktera, toliko nežnosti i ljubavnog žara, toliko dubine osećanja, privrženosti i nepokolebljive odanosti, toliko žeđi za pravdom. Ali ispod svega toga kriju se u neporoznim dubinama olujne mržnje, čitavi uragani sapetih, zbijenih mržnji koje sazrevaju i čekaju svoj čas. Između vaših ljubavi i vaše mržnje odnos je isti kao između vaših visokih planina i hiljadu puta većih i težih nevidljivih geoloških naslaga na kojima one počivaju. I tako, vi ste osuđeni da živite na dubokim slojevima eksploziva koji se s vremena na vreme pali upravo iskrama tih vaših ljubavi i vaše ognjene i svirepe osećajnosti.

Možda je vaša najveća nesreća baš u tome što i ne slutite koliko mržnje ima u vašim ljubavima i zanosima, tradicijama i pobožnostima. I kao što tle na kom živimo prelazi, pod uticajem atmosferske vlage i toplote, u naša tela i daje im boju i izgled, i određuje karakter i pravac našem načinu života i našim postupcima tako isto silna, podzemna i nevidljiva mržnja na kojoj živi bosanski čovek ulazi neprimetno i zaobilazno u sve njegove, i najbolje postupke. Poroci rađaju svuda na svetu mržnju, jer troše a ne stvaraju, ruše a ne grade, ali u zemljama kao što je Bosna i vrline govore i deluju često mržnjom.

Kod vas asketi ne izvlače ljubav iz svoje askeze, nego mržnju na sladostrasnike; trezvenjaci mrze one koji piju, a u pijanicama se javlja ubilačka mržnja na ceo svet. Oni koji veruju i vole smrtno mrze one koji ne veruju ili one koji drugačije veruju i drugo vole. I, na žalost, često se glavni deo njihove vere i njihove ljubavi troši u toj mržnji. Najviše zlih i mračnih lica može čovek sresti oko bogomolja, manastira i tekija.

Oni koji tlače i eksploatišu ekonomski slabije, unose u to još i mržnju, koja tu eksploataciju čini stostruko težom i ružnijom, a oni koji te nepravde podnose, maštaju o pravdi i odmazdi, ali kao o nekoj osvetničkoj eksploziji koja bi, kad bi se ostvarila po njihovoj zamisli, morala da bude takva i tolika da bi raznela i tlačenog zajedno sa mrskim tlačiteljem. Vi ste, u većini, navikli da svu snagu mržnje ostavljate za ono što vam je blizu. Vaše su voljene svetinje redovno iza trista reka i planina, a predmeti vaše odvratnosti i mržnje tu su pored vas, u istoj varoši, često sa druge strane vašeg avlijskog zida. Tako vaša ljubav ne traži mnogo

dela, a vaša mržnja prelazi vrlo lako na delo. I svoju rođenu zemlju vi volite, žarko volite, ali na tri-četiri razna načina koji se među sobom isključuju, smrtno mrze i često sudaraju.

U nekoj Mopasanovoj pripoveci ima jedan dionizijski opis proleća koji se završava rečima da bi u takve dane po svim uglovima trebalo izlepiti oglase: „Građanine francuski, proleće je, čuvaj se ljubavi." Možda bi u Bosni trebalo opominjati čoveka da se na svakom koraku, u svakoj misli i svakom, i najuzvišenijem, osećanju čuva mržnje, urođene, nesvesne, endemične mržnje. Jer toj zaostaloj i ubogoj zemlji, u kojoj žive zbijeno dve različite vere, trebalo bi četiri puta više ljubavi, međusobnog razumevanja i snošljivosti nego drugim zemljama.

A u Bosni je, naprotiv, nerazumevanje, koje povremeno prelazi u otvorenu mržnju, gotovo opšta karakteristika stanovnika. Između raznih vera jazovi su tako duboki da samo mržnja uspeva ponekad da ih pređe. Znam da mi se na to može odgovoriti, i sa dosta prava, da se u tom pogledu ipak primećuje izvestan napredak, da su ideje XIX veka i ovde učinile svoje, a da će sada posle oslobođenja i ujedinjenja sve ići mnogo bolje i brže. Bojim se da nije sasvim tako. (Ja sam, čini mi se, za ovo nekoliko meseci dobro video strašne međusobne odnose meću ljudima raznih vera i raznih narodnosti u Sarajevu!) štampaće se i govoriće se svuda i svakom prilikom: „Brat je mio, koje vere bio" ili „Ne pita se ko se kako krsti, neg čija mu krvca grije prsi". „Tuđe poštuj, a svojim se diči", „Integralno narodno jedinstvo ne poznaje verskih ni plemenskih razlika". Ali oduvek je u bosanskim građanskim krugovima bila dosta lažne građanske učtivosti, mudrog varanja sebe i drugih zvučnim rečima i praznim ceremonijalom. To prikriva kakotako mržnju, ali je ne uklanja i ne sprečava u rastenju. Bojim se da i pod pokrovom svih savremenih maksima mogu u tim krugovima da dremaju stari nagoni i kainovski planovi, i da će živeti dok god ne budu potpuno izmenjene osnove materijalnog i duhovnog života u Bosni. A kad će doći to vreme, i ko će imati snage da to?" (Ivo Andrić, Pismo iz 1920.)

PETI DEO

POREKLO NACIONALIZMA, NACIZMA I SUKOBA MEĐU LJUDIMA

FENOMEN AUTORITARNOSTI

Pojava nacizma tridesetih godina XX veka i strahote holokausta četrdesetih, izazvale su zbunjenost i iznenađenje, ne samo psihologa i sociologa, već i samih Jevreja koji nisu mogli da pretpostave da će jedan kulturan i civilizovan narod XX veka biti sposoban na takva zverstva. U pokušaju da objasne poreklo takvog zla, grupa psihologa i sociologa definisala je 1950. godine takozvanu F skalu autoritarnosti koja opisuje 9 karakteristika nacističkog (autoritarnog) tipa ličnosti:

1) Konvencionalnost (rigidno pridržavanje vrednosti srednje klase i njihovo rigidno održavanje);

2) Autoritarna submisivnost (nekritičko prihvatanje autoriteta i zavisnost od njih);

3) Agresivnost (pre svega u odnosu na osobe koje krše konvencionalne vrednosti, zalaganje da se kazne, prezru i odbace);

4) Antiinterceptivnost (neprihvatanje subjektivnog i imaginativnog i nesklonost ka bavljenju vlastitim doživljajima);

5) Poštovanje vlasti i pozitivan odnos prema njoj (identifikacija sa onima koji imaju moć, naglašavanje strogosti, discipline...);

6) Destruktivnost i cinizam (negativan odnos prema humanim vrednostima i uopšte odbacivanje humanosti);

7) Sklonost ka čestom korišćenju mehanizama projekcije (projektovanje u spoljni svet vlastitih nesvesnih impulsa, sklonost da se veruje da je svet pun tajni i opasnih stvari);

8) Rigidnost mišljenja i postojanje praznoverica i stereotipija (sklonost da se misli u rigidnim kategorijama i verovanje u mistične uzroke sudbine pojedinca);

9) Preterano interesovanje za seksualne nastranosti (njihovo osuđivanje, često pominjanje, lažno moralisanje). ADORNO. T.W. FRENKEL-BRUNSWIK, E., LEVINSON. D.J. and SANFORD, R.N., 1950

Nivo autoritarnosti je potom analiziran po celom svetu, i otkrio je različite nivoe između različitih naroda i između različitih socijalnih grupa unutar istih naroda. Američki zatvorenici su otkrili znatno viši nivo autoritarnosti u odnosu na one koji su van zatvora. Protestanti SAD-a su pokazali nešto niži novo autoritarnosti u odnosu na katolike, a pravoslavni severne Afrike viši u odnosu na katolike SAD-a. Muslimani severne Afrike su malo autoritarniji u odnosu na pravoslavne sa istog područja. A zatim, godine 1973. dr Nikola Rot i dr Nenad Havelka su istražujući nivo autoritarnosti kod srednjoškolske omladine Beograda i Kragujevca otkrili najviši nivo autoritarnosti u svetu, koji je prevazilazio čak i nivo autoritarnosti američkih zatvorenika. Dr Nikola Rot je tada pretpostavio da je uzrok visoke autoritarnosti delom u patrijarhalnom vaspitanju, a delom u autoritarnosti same komunističke ideologije. Sva demokratska opozicija, zajedno sa Nikolom Rotom, nadala se da bi pad komunizma, demokratizacija društva i sloboda govora rezultovali otrežnjenjem našeg naroda i smanjenjem nivoa autoritarnosti. Međutim, kada se sloboda misli i govora konačno pojavila 1989. godine, i kada je pukao autoritet komunističke ideologije, krajem iste 1989. godine utvrđeno je da je došlo do porasta, a ne do pada nivoa autoritarnosti. Bivši komunisti su u velikoj meri postali antikomunisti, ali su u nivou autoritarnosti postali još gori. Zatim, sledećih godina dolazi do povišenja nivoa autoritarnosti i do građanskog rata.

“Ovaj tip ličnosti, koji podjednako dobro uspeva i na tlu fašističke i boljševičke diktature, pored navedenog, odlikuju i sledeće vrednosti, stavovi i crte karaktera: obožavanje vođe, ropska odanost vlasti i istovremena mržnja prema svemu što je razvlašćeno, nemoćno i nepodobno (klasni neprijatelji, domaći izdajnici, i sve socijalno marginalne grupe), zatim snažna inhibicija seksualnosti, spontanosti, potisnuta patološka agresivnost i mržnja, sadizam prema nižima u hijerarhiji, rigidnost u mišljenju, kult reda vojničke hijerarhije i stroge discipline, zalaganje za rigoroznu kaznenu politiku (Žarko Trebješanin, Duša i politika 121-122).” (Lazar Marićević, Samopoštovanje i autoritarnost 55)

“Valja naglasiti da sindrom autoritarnosti nije isključiva odlika bilo kojeg pojedinačnog ideološkog autoriteta, društvene klase ili profesije. “Autoritarne ličnosti” mogu se naći na bilo kojem mestu — u radničkim udruženjima i u upravi industrijskih preduzeća: u čaršijskim klubovima kao i u državnoj službi: one nipošto nisu nepoznate u crkvi, pa čak ni u učionici.” (Dejvid Kreč, Ričard Kračfild, ELEMENTI PSIHOLOGIJE, Naučna knjiga — Beograd, 1976. str. 637)

RAZLIKE U STEPENU AUTORITARNOSTI UNUTAR NAŠE POPULACIJE

ANALIZA ZANIMANJA I AUTORITARNOSTI

“Najviši skor na skali autoritarnosti postižu proizvodni radnici (94,78), zatim radnici u uslužnim delatnostima (92,29), dok su niži skorovi kod administrativnih službenika i učitelja i nastavnika (oko 84), a najniže skorove postiže tehnička inteligencija (72,99).” (Mr Nebojša Petrović, Putevi istraživanja autoritarnosti, Beograd 2001, str. 75.)

AUTORITARNOST I OBRAZOVANJE

Analiza stepena autoritarnosti pokazuje najveću autoritarnost kod osoba čiji otac ima najmanje obrazovanje, dok sa porastom obrazovanja oca, opada i autoritarnost.

AUTORITARNOST I POLITIČKE STRANKE

U publikaciji “Putevi istraživanja autoritarnosti” objavljeni su rezultati istraživanja stepena autoritarnosti među pristalicama različitih političkih stranaka u Jugoslaviji: “Pokazalo se da su najautoritarnije pristalice SRS (95,41), JUL (94,17) i SPS (93,96), zatim sledi SPO (87,90), a manji stepen autoritarnosti pokazuju pristalice DSS (78,29), DS (73,39) i oni koji su se opredelili za ostale stranke (DPS CG, DA, GSS... — 74.95).” (Dr. Nebojša Petrović, Putevi istraživanja autoritarnosti, 80) Glasačko telo Demokratske stranke je najmanje autoritarno zbog odsustva autoritarne ideologije, ali je ipak autoritarno u priličnoj meri, zato što je naš čovek u globalu neodgovoran i samim tim sklon autoritarnosti.

FENOMEN BALKANSKE AUTORITARNOSTI

ZAŠTO JE NAŠA AUTORITARNOST ENIGMA ZA PSIHOLOGE?

Primena Adornove analize u istraživanjima autoritarnosti na našem tlu, izazvala je zbunjenost naših psihologa:

> “Ovde se nameće diskusija o nečemu specifičnom za naše uslove, što se teško uklapa u bilo koju diskusiju o autoritarnosti. Naime, nije teško primetiti da većina ljudi kod nas (koji inače dobijaju više skorove na skalama autoritarnosti) u mnogo manjem stepenu poštuju neka svakodnevna pravila nego što je to recimo slučaj u Engleskoj, Nemačkoj, Skandinaviji. Ovde se jednostavno ne uzimaju za ozbiljno recimo javna upozorenja kao što su “Zabranjeno pušenje”, “Ne gazi travu”, ne obraća se pažnja da se ulica pređe na mestu gde je za to određeno, izbegava se kupovina karte u prevozu čak i kad novac nije problem. ... Kuzmanović pominje da pored poslušnosti prema vlasti u isto vreme postoji i sklonost da se vlasti podvali, da se ona prevari. Ostaje zato otvoreno pitanje da li se poštovanje pravila može atribu-

irati istom fenomenu kao i poštovanje vođe." (Mr Nebojša Petrović, Putevi istraživanja autoritarnosti 48)

Naime, u nekoliko tačaka Adornove skale autoritarnosti, istraživanja su kod nas pokazala suprotne rezultate od onih koji su dobijeni na Zapadu.

Doživljaji vlastitog Ega su kod nacističke autoritarnosti gotovo sasvim ugušeni (pod pritiskom savesti i osećanja krivice), dok su kod nas glavna pokretačka snaga (a savest i svest o sopstvenoj odgovornosti su gotovo sasvim ugušeni). Srazmerno nivou autoritarnosti, kod većine naših ispitanika, umesto sklonosti ka držanju konvencionalnih pravila, raste sklonost da se ona krše. Na primer, nacistički tip autoritarne ličnosti pokazuje sklonost da čeka na zeleno svetlo na semaforu čak i kada na kilometre nema automobila u blizini, dok prosečan predstavnik naše balkanske autoritarne ličnosti pokazuje sklonost da prelazi na crveno svetlo sa posebnim zadovoljstvom čak i ako ispred njega jure automobili. Istraživanje je takođe otkrilo da se kod nacističke autoritarnosti agresivnost više izražava prema manjinskim grupama (npr. Romima), i prema nižima u hijerarhiji (npr. prosjacima), dok se kod nas mržnja više izražava prema onima koji su na višim pozicijama moći u društvu (npr. prema šefovima na poslu, vlasti, velikim svetskim silama).

RAZLIKE U MOTIVIMA REZULTUJU RAZLIKAMA U VRSTAMA AUTORITARNOSTI

Jedno u korenu isto neodgovorno ponašanje može da rezultuje sasvim suprotnim odbrambenim mehanizmima kod različitih ljudi u zavisnosti od toga kojim pokretačkim motivima oni pokoravaju svoju volju. Postoji fundamentalna razlika između autoritarnosti onih ljudi koji su pokrenuti na revnost ponositošću ("balkansko-afrička" ili "plemenska" autoritarnost), onih koji su pokrenuti krivicom ("klasična zapadna" ili "nacistička" autoritarnost) i onih koji su pokrenuti sebičnošću ("savremena zapadna" autoritarnost).

AUTORITARNOST NACISTIČKOG TIPA — POSLEDICA KRIVICE

Kada čovek pokorava svoju volju onim motivima koje njegova sopstvena savest osuđuje, on prirodno oseća krivicu, i zbog sopstvene nečiste savesti ima iskušenje da te svoje motive samo potisne u podsvest (umesto da im se odupre). Krivica i strah prirodno rezultuju licemerstvom i formalizmom. Potiskivanje Ega se u drastičnim slučajevima može prepoznati i po emotivnoj hladnoći i strogosti, kao i disciplini koja je sama sebi cilj. Danas je možda najčešće možemo sresti kod pojedinih religioznih ljudi, ukočenog stava i hladnog izraza lica. Zbog krivice smisao ponašanja takve osobe postaje rigidan i iracionalan. Umesto da svojim postupcima odgovara na realne potrebe života, ona svojim postupcima odgovara na potrebe svoje nečiste savesti. Ona pokazuje sklonost i da čak ugrozi svoju egzistenciju slepim držanjem određenih pravila i recepata ponašanja, kojima pokušava da ostvari satisfakciju svoje nečiste savesti. Zbog svog formalizma (površnosti), takva osoba ne ume da se pokaje za uzrok svog problema, već se kaje za kršenje svojih normativnih vrednosti ponašanja, koje često nemaju nikakve veze sa realnim uzrokom njene krivice. Zato, uprkos njenom stalnom kajanju i izvinjavanju, krivica i dalje ostaje postajući izvor rigidnosti mišljenja. Osoba više ne razmišlja o smislu svojih postupaka, već podrazumeva da treba tako i tako da se ponaša. Pravila ponašanja su sama sebi cilj. Iako takva osoba na prvi pogled deluje kao veoma odgovorna, ona je ipak veoma neodgovorna. Odgovorna upotreba razuma u cilju preispitivanja smisla sopstvenih postupaka je isključena, jer bi izazvala stres uma, koji je pod uticajem krivice blokiran u svojoj kreativnosti. Neodgovornost uma rezultuje potrebom za formiranjem kulta prema autoritetu (crkveni ili ideološki autoritet, vođa, sistem, kodeks pravila) koji sada misli i odlučuje umesto samog čoveka, i formiranjem tabua vezanih za preispitivanje smisla ponašanja. Ko u takvoj vrsti autoritarnosti misli svojom glavom, taj sumnja, a ko sumnja, on ugrožava autoritet i stabilnost sistema, i zato se shvata kao neprijatelj vere i poretka. Pored odsustva odgovorne upotrebe razuma, krivica provocira strah i paranoidnost, što predstavlja stalni izvor osećanja ugroženosti i stalni podsticaj na traženje neprijatelja i izazivanje sukoba. Motivi potisnuti u podsvest teže da se projektuju drugome, posebno onome ko je drugačiji jer ne prihvata iste konvencionalne vrednosti. Osoba opterećena krivicom je sklona da prezire upravo one osobe koje se otvoreno ponašaju onako kako bi ona sama želela, ali kako ne sme zbog sopstvene savesti i pobuđenog osećanja krivice. Mržnja kojom nacisti mrze Jevreje i Rome, ili kojom biblijski fariseji preziru carinike, ili kojom inspektor Drajfus prezire inspektora Kluzoa su upravo takve prirode. Komunizam i nacizam su u svojim postojbinama upravo bazirani na takvoj vrsti autoritarnosti. Mržnja kao izraz prezira, cinizma i gađenja prema onima koji su na nižim pozicijama moći je odlika upravo takvog nacističkog autoritarnog načina razmišljanja.

AUTORITARNOST BALKANSKOG TIPA — POSLEDICA PONOSITOSTI

Realno je da čovek koji se ponaša neodgovorno (u onom najdubljem smislu te reči) ima adekvatno osećanje krivice koje ga navodi na reformu motiva kojima pokorava svoju volju. Sposobnost samokritičkog

preispitivanja je uslov odgovornog razmišljanja i odlučivanja koje čoveka uzdiže iznad njegove biološke prirode i iznad iskušenja životnih okolnosti. Međutim, ukoliko čovek svoju volju pokorava svojoj ponositosti, on postaje sujetan i nesposoban za samokritičko preispitivanje, jer bi njime ugrozio svoj sujetni Ego. Kako sujetna osoba zbog svoje nesamokritičnosti stalno kroz život reaguje nezrelo, bez odgovorne upotrebe razuma, savesti i volje, njena ličnost vremenom postaje potpun rob velikog Ega. Iako zna da će popuštajući porivima svoga Ega da ugrozi i sopstvenu i tuđu egzistenciju, ona nema vlast nad sobom, jer nije naučila da odgovorno samokritički misli i postupa. Nezreo susret sa stresom života postaje odlika kojom se prepoznaje čovek Balkana kao različit od čoveka Zapada. Svi razumni principi ponašanja, svaki obzir o realnim potrebama drugih ljudi (na primer, apstinencija od duvana u prostoriji gde ima drugih ljudi), svaki odgovoran način ponašanja, balkanskom tipu autoritarca deluje kao navlačenje okova ropstva, za razliku od nacističkog autoritarca koji u pravilima ponašanja (kojih se slepo drži) traži izvor svoje sigurnosti. Otuda, u balkanskoj autoritarnosti vidimo mehanizme mišljenja i ponašanja suprotne nacističkoj autoritarnosti. Dok krivica nacističke autoritarnosti rezultuje kompleksom niže vrednosti, sujeta balkanske autoritarnosti rezultuje kompleksom više vrednosti. Za razliku od nacističke autoritarnosti gde savest (krivica) potiskuje Ego u podsvest, ovde kod nas, sujetni Ego ugušuje svest o sopstvenoj odgovornosti, pa jedno, u korenu isto neodgovorno ponašanje, rezultuje sasvim suprotnom reakcijom — nacističku autoritarnost odlikuje licemerstvo, formalizam i disciplina, a balkansku autoritarnost odlikuje otvorena neodgovornost, primitivizam i divljaštvo.

POREKLO PONOSITOSTI I SUJETE

Ponositost je uvek srazmerna nepoštovanju čoveka jer ona i jeste posledica nepoštovanja sebe i drugoga. Naime, kada sujetna osoba ne bi imala uobraženu sliku o sopstvenoj veličini, ona bi samu sebe mrzela, jer joj nedostaje elementarno poštovanje prema samoj sebi. Da bi sačuvala samu sebe od posledica sopstvenog nepoštovanja ona zato i postaje ponosita (opterećena svojim vrednostima), a zatim i sujetno osetljiva (uvredljiva i sklona sukobima) po pitanju svojih vrednosti u sopstvenim i tuđim očima.

Nacionalizam kod nas najčešće predstavlja projekciju sujete na opšti plan. Kada sujetna osoba ne bi imala preuveličanu sliku o vrednosti svoje sopstvene nacije, ona bi svoju naciju mrzela. Toliko malo ljubavi prema svojoj naciji ima, da mora da bude nacionalista da bi mogla da je voli. Dakle, sujeta i sujetni nacionalizam su mehanizmi odbrane onih ljudi koji nemaju ljubavi prema sebi i prema sopstvenoj naciji. Tek u kriznim situacijama se može jasno otkriti prava priroda “altruizma” ljudi koje pokreće sujeta, pa će tada pokazati spremnost da žrtvuju i svoja nacionalna prava, pa i same živote pripadnika sopstvene nacije, samo da bi izbegli poniženje svog sujetnog Ega, što tada otkriva da njihovom nacionalizmu nije cilj dobrobit samog naroda, niti nacionalna i ljudska prava, već iracionalni porivi njihovog Ega. Kako ne voli sebe i druge ljude, već njihove vrednosti, ponosita osoba pokazuje spremnost da žrtvuje i sebe samu i druge ljude radi razloga zbog kojih voli sebe i druge. Verovatno smo već čuli za one besmislene parole za vreme rata koje otkrivaju takve iracionalne motive ljudskog srca: “Do poslednjeg čoveka ćemo se boriti da se ne izvrši genocid nad nama!” Naravno da ne postoje ljudi radi svojih vrednosti, već vrednosti postoje radi ljudi. Sama sujetna osetljivost balkanskog autoritarca prirodno rezultuje njegovom uvredljivošću i sukobima sa drugima. Zato je licemerno kada naše sveštenstvo iznosi narodu uzvišene fraze jevanđelja o ljubavi prema neprijatelju i međusobnoj slozi, a prethodno te iste ljude otruje pričama o korenima, srpstvu i tradiciji. Osoba kojoj je zapaljena ponositost, sujeta i gordost, prirodno rađa sukobe sa svima koji ne podražavaju uobraženu i nesamokritičku sliku o njenoj sopstvenoj veličini. Sama crkva biva hendikepirana u svom nastojanju da narod povede na reformu karaktera, jer bi kritikom opštenarodnih greha povredila sujetni Ego naroda, i samim tim bi izgubila svoje pozicije koje su u narodu i izgrađene zahvaljujući njenom laskanju nacionalnoj i verskoj sujeti. Laskanje sujeti, kroz zloupotrebu nacionalnih osećanja i tradicije, rezultovalo je time da ljudi srazmerno svojoj religioznosti pokazuju, ne manju, nego veću sklonost ka netoleranciji i nepoštovanje drugog čoveka, upravo zbog pomenute sujetne preosetljivosti i uvredljivosti. Istraživanje koje je obelodanio Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu otkriva “da najniže skorove spremnosti za pomirenje postižu oni koji se deklarišu kao ´ubeđeni vernici koji prihvataju sva učenja svoje religije i po njima se ponašaju´. Potom slede vernici koji ne prihvataju baš sve zahteve svoje vere, koji takođe imaju niže skorove od ostalih neodlučnih, nezainteresovanih i nereligioznih.” (Dr. Nebojša Petrović, Psihološke osnove pomirenja, 265, 2005). Zapazimo da najčešći izvor sukoba kod nas nije, kao u nacističkoj autoritarnosti, posledica projekcije potisnutih motiva prema manjinskim grupama koje se ponašaju “nedolično” i “primitivno”, već je posledica povređenog sujetnog Ega od strane onih koji mogu da taj Ego povrede. Otuda balkansku autoritarnost odlikuje izražena mržnja prema onima koji su na višim pozicijama moći, za razliku od nacističkog tipa autoritarnosti, koji je sklon da gaji prezir prema manjinskim grupama.

SUJETA REZULTUJE FORMIRANJEM PLEMENSKE SVESTI

Kako je zbog svoje sujete zavisna od toga šta će drugi o njoj da misli, sujetna osoba je sklona da žrtvuje načela poštenja i pravičnosti da bi zadržala odobravanje zajednice. Ako pođemo od poznatog prepisivanja na ispitima, pa preko rođačkih veza, stići ćemo čak do zločina protiv čovečnosti učinjenih u ime vere i nacije. Dok prepisivanje na času ima pokriće pred savešću prijatelja, zločini učinjeni u ime vere i nacije imaju pokriće pred savešću čitave zajednice. Izopačava se predstava o pravom prijateljstvu i pravičnosti, pa onaj ko odbija da saučestvuje u nepravdi biva proglašen izdajicom, a strah od takvog etiketiranja ne može da podnese onaj ko se pokorava svojoj sujeti.

Sujeta je osnov formiranja plemenskih odnosa i plemenskog izopačenja predstave o dobru i zlu. Na pitanje "Šta je za vas zlo?" poglavica afričkog plemena odgovara: "Zlo je kada nas susedno pleme napadne i opljačka!" A na pitanje "Šta je za vas dobro?" on odgovara: "Kada to isto mi uradimo njima!"

Nosioci takve autoritarnosti kod nas zastupaju da su ličnosti sa haških poternica "nacionalni junaci", bez obzira na to da li su ubice, zato što su se "borili za interese naše nacije!". Dakle, plemenska svest je odlika i naše psihologije. Ne gleda se kakav si, već za koga si. Ako bi se gledalo kakav je ko, a ne za koga je, onda bi se takvim kriterijumom osudili sopstveni loši motivi, koji za razliku od nacističke autoritarnosti nisu skriveni i potisnuti. Zato se balkanski autoritarac odriče apsolutnih kriterijuma dobra i zla (koji su, na primer, definisani sa Deset zapovesti i koji gledaju "kakav je ko"), pa umesto njih formira subjektivni kriterijum plemenskog načina razmišljanja ("za koga je ko" "ko nije za naš kult, on je protiv nas"). Posledice takvog načina razmišljanja su katastrofalne. Onaj ko ne podražava kultni odnos prema zajednici, ko radi njega nije spreman da žrtvuje načela poštenja i pravednosti, proglašava se izdajnikom i neprijateljem, a onaj ko se bori za kult zajednice, proglasiće se i herojem pa makar bio i ubica. Takav odnos iskrivljuje i predstavu o prijateljstvu pa se osoba koja neće pomoći u prepisivanju proglašava da ona "nije prijatelj", te da je svojevrstan izdajnik "prijateljstva". Svest o ličnoj odgovornosti ne postoji, već su za sve krivi "oni drugi". Kult pruža izgovor za svako zlo koje se čini u njegovo ime, jer su "plemenski ciljevi sveti". Naravno, plemenski ciljevi mogu biti klasni, partijski, nacionalni, verski, ili neki drugi, ali uvek uvijeni u formu trenutno aktuelne ideologije.

SAVREMENA ZAPADNA AUTORITARNOST — POSLEDICA SEBIČNOG SENTIMENTA

Za razliku od klasične zapadne autoritarnosti koja je utemeljena na krivici, i balkanske, koja je utemeljena na sujeti, savremena zapadna ("američka") autoritarnost je utemeljena na sebičnim motivima, tj. na sebičnom sentimentu. Za razliku od klasične zapadne autoritarnosti, koja je najizraženija na području katoličkih zemalja centralne Evrope, savremena zapadna autoritarnost je najizraženija na području protestantskog sveta. Ona predstavlja odbrambenu reakciju čovekove nečiste savesti na moralnu degradaciju i duhovno zahlađenje savremene zapadne civilizacije. Njeno odricanje od uzvišenih moralnih i prosvetiteljskih vrednosti, kao odliku savremenog američkog društva, otkriva dr. Bendžamin Spok u svom delu "Kako negovati i odgajati dete":

> "Izgubili smo naše uverenje o svrsi ljudskog postojanja. Retko je koje dete u SAD odgojeno tako da zaista veruje kako mu je cilj da služi porodici, svojoj zemlji ili Bogu. ... Međutim, smatram da bi mnoga naša deca rasla srećnija kad bi stekla uverenje u detinjstvu da je najvažnije za čoveka da služi čovečanstvu i da živi prema tom idealu."

Odricanje od načela prosvetiteljstva, koja su zapadni svet izveli iz tame srednjeg veka, rezultovalo je ponovnom eskalacijom zla, i samim tim potrebom da se neodgovorna savest umiri novim modelom autoritarnosti.

Kao mehanizam odbrane protiv sopstvene nečiste savesti, kao i protiv hladnoće sopstvenog srca, čovek je sklon da kod sebe pobuđuje sentimentalna osećanja. Umesto da su njegova dela pokrenuta nesebičnom ljubavlju, što bi zahtevalo reformu njegovih motiva i karaktera, on se zadovoljava promenom koja nije dublja od njegovih osećanja. Protiv kamenosti i hladnoće sopstvenog srca on se bori patetičnošću.

Dok u balkanskoj autoritarnosti čovekova savest i odgovornost biva ugušena sujetnom uobraženošću, dotle, u savremenoj zapadnoj autoritarnosti ona biva ugušena sentimentalnim osećanjima, isto onako kako se tabletom protiv bolova ne rešava sam uzrok bolesti, već samo neprijatan simptom. Međutim, iako su obe autoritarnosti izraz iste neodgovornosti, zašto se samo za balkansku autoritarnost govori da je "primitivna" i "gruba"? Uzrok je u razlici između njihovih suštinskih motiva. Dok sujetna osoba, koja je nosilac balkanske autoritarnosti, robuje umnoj zabludi o sopstvenoj vrednosti i veličini (svojoj uobraženosti), dotle sebična osoba, koja je nosilac savremene zapadne autoritarnosti, robuje svojim osećanjima. Dok će balkanski autoritarac, zbog svoje sujete, da učini svako zlo da bi odbranio uobraženu sliku o sopstvenoj veličini,

ne mareći za sukob sa drugim ljudima kojim će izazvati gubitak svojih smirenih ili sentimentalnih osećanja, dotle će savremeni zapadni autoritarac, iz sebičnosti, da učini sve da bi sačuvao svoja prijatna osećanja, izbegavajući svaki sukob sa drugim ljudima. Sve što bi moglo da povredi nečija osećanja, i samim tim da ugrozi zadovoljenje sopstvene sebičnosti, pa makar to bio i glas sopstvene savesti, ili moralni ukor pravog prijateljstva, proglašava se neprijateljem koji ugrožava mir i sreću među ljudima. Svaka kritika njegove zablude se proglašava govorom mržnje, pa se od države traži da ućutka svaki glas koji bi mogao da raskrinka njegove mehanizme samoobmane i da probudi ugušenu savest.

Kako je nosilac zapadne autoritarnosti rob svojih osećanja, a kako je normalno da osećanja zavise od okolnosti, on je sklon da odgovornost za svoje nezrele životne reakcije prebacuje na nepovoljne uticaje sredine. Umesto da se bori protiv samih slabosti sopstvenog srca, on vodi borbu samo protiv spoljnih uticaja. Kako se odriče svesti o ličnoj odgovornosti, postaje zavisan od države koja mu sada spolja obezbeđuje mir i građansku sigurnost represivnim putem (što formira autoritarnu svest i jača totalitarnost političkog sistema). Kao vrhunac nezrele reakcije, on je sklon da primenjuje odbrambene mehanizme racionalizacije i odricanja, kreirajući kod sebe osećanja koja nisu adekvatna stvarnosti (osmeh na licu koji nema svoj izvor u odgovarajućoj životnoj realnosti), opravdavajući zlo oko sebe najbesmislenijim izgovorima. On se trudi da razume ljude oko sebe, ne zato što ih voli, već da bi mogao da ih voli.

Kako se u takvoj autoritarnosti glas savesti ugušuje, a prijatna osećanja uzdižu kao vrhovna vrednost, pitanje dobra i zla se relativizuje i definiše na veoma površan način, pa umesto da se definiše pokretačkim motivima, ono se smatra neprimerenim i lošim samo ako ugrožava drugog čoveka. Ta savremena zapadna autoritarnost često predstavlja rat protiv ljudske savesti, koji se izgovara reakcijom na hladnoću klasične zapadne autoritarnosti nacističkog tipa, i zato ona predstavlja svojevrsnu negaciju Adornove skale autoritarnosti. Dok je klasična zapadna (nacistička) autoritarnost utemeljena na opterećivanju krivicom, dotle je savremena zapadna autoritarnost utemeljena na ugušivanju glasa savesti (kao da je posedovanje savesti nekakav problem). Dok prvu odlikuju rigidni i slepi principi mišljenja i ponašanja, drugu odlikuje gubljenje svih apsolutnih vrednosti i potpuna relativizacija kriterijuma dobra i zla. Dok će zastupnik nacističke autoritarnosti da homoseksualce šalje u gasnu komoru, dotle će zastupnik savremene zapadne autoritarnosti da legalizuje homoseksualnost kao da je ona normalna samim tim što je prirodna. Dok prvu autoritarnost odlikuje netolerantnost, strogost i surovost prema onome ko greši, drugu odlikuje netolerantnost prema onome ko iznosi ukor prema grehu. Dok prvu odlikuje ugušivanje i potiskivanje prirodnih motiva, drugu odlikuje legalizovanje prirodnih motiva kao da su oni ispravni i dobri samim tim što su prirodni. Time se, naravno, čovek odriče odgovorne upotrebe razuma, savesti i volje, kao da su oni nekakva greška u postanku čoveka, koja ga je unazadila, a ne uzdigla iznad njegove determinisanosti prirodom i okruženjem. Razumna analiza sebičnih motiva bi pokazala da sebičnost nema za cilj ni sopstveno ni tuđe dobro. Sebičan čovek pokazuje sklonost da radi svog užitka ugrozi i sopstvenu i tuđu egzistenciju. Njemu je važnije kako se oseća, nego da li je to što radi zaista dobro. Zato se razumna analiza kvaliteta suštinskih motiva, a samim tim realnog čovekovog stanja, proglašava tabuom u koji ne sme da se dira, dok se površno pitanje "Kako se osećaš?" postavlja na mesto vrhovnog kriterijuma čovekovog dobra i njegovog najvišeg duhovnog ostvarenja. Kao što klasična i balkanska autoritarnost imaju svoj izražaj u religiji, tako je ima i savremena zapadna autoritarnost koja je, u zadnjih vek i po, postala odlika savremenog protestantizma (uglavnom takozvanih "evanđeoskih" verskih zajednica), kod nas u pravoslavlju "bogomoljačkog" pokreta, a u katoličanstvu "karizmatskog" pokreta.

PRIRODA AUTORITARNOSTI RAZLIČITOG STRANAČKOG OPREDELJENJA

Istraživanje je pokazalo da je klasični zapadni (nacistički) tip autoritarnosti kod nas mnogo manje zastupljen u odnosu na naš balkanski (plemenski) tip autoritarnosti. Balkanski tip autoritarnosti je najviše zastupljen u glasačkom telu SRS-a, koje predstavlja značajan procenat naše ukupne populacije, dok je nacistički tip autoritarnosti zastupljeniji u glasačkom telu DSS-a, nego kod radikala. Kada predsednik radikala Vojislav Šešelj u Skupštini kida mikrofone, to najviše raduje glasačko telo samih radikala, dok najviše sablazni pripadnike glasačkog tela bivšeg DOS-a. Istraživanje je pokazalo da prema Amerikancima i masonima veću agresivnost pokazuju pristalice Srpske radikalne stranke, nego pristalice Demokratske stranke Srbije, dok pristalice Demokratske stranke Srbije pokazuju veću agresivnost prema prosjacima i Romima, nego radikali. (Dr. Nebojša Petrović, Putevi istraživanja autoritarnosti, Beograd 2001, str. 80) Pozivanje na slepa pravilan ponašanja (umesto na smisao), formalizam i inhibicija osećanja su veća odlika glasačkog tela DSS-a nego glasačkog tela drugih stranaka.

Glasačko telo Demokratske stranke je u odnosu na glasačka tela ostalih stranaka najmanje autoritarno, ali ga više od drugih odlikuje

savremena zapadna autoritarnost, i zato iskušenje da se za sprovođenje uzvišenih demokratskih načela ne bori iskreno i samopožrtvovano kako to dolikuje istinski prosvećenim demokratama, već iz potrebe za ličnim sebičnim mirom.

Nosilac savremene zapadne autoritarnosti će insistirati da se sudi haškim optuženicima, ali ne prvenstveno zato šo su oni krivi, već zato što je to korisno za državu i narod. Pojam apsolutnog dobra nije vrhunski ideal savremenog zapadnog autoritarca, već njegov sebičan interes.

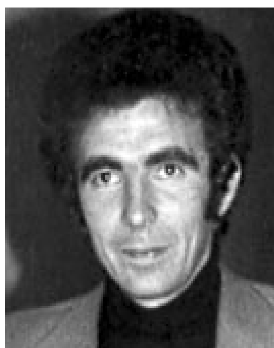
Pored uopštene podele na tri tipa autoritarne ličnosti, mogle bi se analizirati još neke specifičnije i ređe varijante autoritarnosti na našim područjima, koje bi se mogle nazvati blisko-istočna autoritarnost (tipična za LDP), zatim istočnjačka autoritarnost, itd.

PROSVETITELJSKI PRIMER MOŽE DA OHRABRI OSTALE

Sukob između različitih stranaka otkriva sukob različitih vrsta autoritarnosti, pa kada u praksi dođe do, na primer, sukoba između pristalica Demokratske stranke i pristalica Radikala ili SPS-a, tada se u stranačkom sukobu otkriva sukob različitih i često suprotnih psiholoških tipova. No, postoje primeri kada su ljudi odlučili da se uzdignu iznad svoje ljudske slabosti, i da nadvladaju svoje autoritarne sklonosti i međusobne sukobe. Nekada je primer i trud samo jedne osobe dovoljan da pokrene razum, savest i dobru volju ostalih.

U Koceljevi, koja se smatrala bastionom SPS-a (Socijalista), demokratska opozicija je krenula da organizuje protestni skup protiv režima Slobodana Miloševića. No, izgledalo je da će miting demokrata biti onemogućen, jer je grupa razjarenih pristalica SPS-a pokušavala da agresivnim ispadima i uvredama isprovocira incident i tako onemogući miting. U biltenu “Saveza za promene” čitamo izveštaj:

“Imajući iskustva od ranije, kada ih je policija grubo saterala u crkvenu portu, koceljevački opozicionari učinili su sve da smire provokatore, ali i da sačuvaju svoju hladnokrvnost, što nije bilo lako s obzirom na uvrede. Dušan Obradović je više puta silazio u masu i nastojao da razgovara baš sa najagresivnijim SPS-ovcima. Svojim smirenim tonom uspeo je da amortizuje njihovu “borbenost”. Tako je očigledno prikazao razliku između demokrata i režimlija, što je naišlo na odobravanje građana. Tako je miting okončan u dobrom raspoloženju koje se potvrdilo i šetnjom.”

Dušan Obradović
Jedan od disidenata sa “Otvorenog univerziteta”

LOŠI POKRETAČKI MOTIVI REZULTUJU ODRICANJEM OD ZDRAVOG RAZUMA

Preko 60% anketiranih studenata Beograda se u prosuđivanju ispravnosti nečije ideje oslanja na nerazumne kriterijume: KO je tu ideju izneo, KOLIKO ljudi je zastupa i kako govori sopstvenih OSEĆANJA, umesto da razumno prosuđuje SMISAO same ideje.

Istraživanje je otkrilo da je gubitak zdravorazumnih kriterijuma u srazmeri sa sujetom (odlika 30,9% ispitanika), krivicom (25,5%) i sebičnim sentimentom (23,6%) kao pokretačkim motivima ispitanika.

Kod onih koji su pokrenuti altruističkim motivima (koji čine dobro delo radi drugih, a ne radi predstave o svojoj vrednosti, radi svojih prijatnih osećanja ili zbog svoje savesti), analiza smisla ideje je na prvom mestu, a kod onih koji su pokrenuti sujetom, krivicom i sebičnim sentimentom, na poslednjem mestu po zastupljenosti.

Rezultati istraživanja nas upućuju na zaključak da motivacija koja ne može da izdrži kritiku zdravog razuma rezultuje čovekovim odricanjem od zdravorazumnih principa mišljenja. Da ne bi postao svestan prave prirode svojih motiva čovek se boji da misli i ima potrebu za iracionalnim autoritetima koji će da ga oslobode od te “nezgodne” i “rizične” odgovornosti.

ZAKLJUČAK

Sama kritika plodova autoritarnosti — kulta ličnosti, konzervativizma, nepoštovanja i mržnje prema osobama druge ideologije, vere, nacije i rase — ne može donositi očekivane rezultate ukoliko sami uzroci autoritarnog načina razmišljanja nisu raskrinkani i uklonjeni u samom svom korenu. Sklonost ka autoritarnom načinu mišljenja i ponašanja se uvek pojavljuje kao posledica odricanja odgovornosti za sopstveno mišljenje i ponašanje. Takođe, ljudi će pokazati sklonost ka međusobnim sukobima, nezavisno od toga koje ideali sami zastupaju, ukoliko ih njihova kultura i tradicija opterećuje sujetom ili krivicom kao pokretačkim motivima u svakodnevnom životu. Sujeta ljude čini uvredljivim, a krivica paranoidnim i tako prirodno sklone sukobima. Nezreo i neodgovoran način mišljenja i ponašanja je duboko utkan u našu kulturu i tradiciju, i zato izlazak iz naše vekovne zaostalosti zahteva radikalne promene u našem odnosu prema životu. Zašto stanovnici Balkana pokazuju drugačiju psihologiju autoritarnosti u odnosu na centralnu Evropu i Zapad, zahteva posebno, dublje objašnjenje, kojim ćemo se baviti u sledećem delu knjige.

ŠESTI DEO

GENETSKI FAKTOR U KARAKTEROLOGIJI BALKANA

PITANJA NA KOJE SOCIOLOZI NE MOGU DA PRUŽE ODGOVOR

Analize nivoa autoritarnosti srednjoškolske omladine Beograda i Kragujevca 1973. godine, otkrile su tada najviši nivo autoritarnosti na svetu. Ono zlo koje je zakamuflirano komunističkom ideologijom čučalo u našim srcima, otkrila su naučna istraživanja koja se bave analizom nivoa autoritarnosti. Na neki način, moglo se na osnovu urađenih testova pretpostaviti još tada, u vreme mira i blagostanja socijalizma bivše Jugoslavije, da je naš mentalitet spreman na svakakve zločine, onakve kakvi su se desili devedesetih, i mnogo puta kroz celu istoriju, kad god mu se za njih pruže dobri povodi i izgovori. Ali to nam nameće ozbiljna pitanja.

Zašto su narodi Balkana, i u vreme stresne situacije za vreme rata, pa i onda kada su živeli u blagostanju najmirnijeg vreme komunizma — sedamdesetih godina XX veka, imali u svom srcu takve destruktivne potencijale, čak viši nivo autoritarnosti nego što su otkrila istraživanja nivoa autoritarnosti kod američkih zatvorenika?

Zašto postoje razlike između autoritarnosti nacističkog i balkanskog tipa? Zašto kod nas osobe koje su veoma autoritarne mrze najviše autoritete, a u centralnoj Evropi mrze manjinske grupe, dok su prema autoritetima pokorni? Zašto je u nacističkoj autoritarnosti Ego ugušen pod teretom stroge savesti i osećanja krivice, dok je na Balkanu, kod autoritarnih ličnosti, savest ugušena velikim Egom? Zašto nosioci centralno evropske autoritarnosti uživaju da drže pravila, a naši autoritarci uživaju da ih krše?

Sociologija nije u stanju da nam pruži odgovore na ova pitanja. Ili zapravo, možda ne želi da nam pruži odgovor iz vrlo jakih ideoloških razloga. Potreba savremenog čoveka da izgovori svoje nezrele reakcije pozivanjem na okolnosti je toliko jaka, da on ne želi ni da pomisli kako bi izvor njegovih problema mogao da bude u njegovoj nutrini, već jedino spolja. Zato ćemo se razočarani pristrasnošću i površnošću savremenih sociologa okrenuti ka antropologiji, odbacujući sve one savremene dogme i tabue koji bi nas omeli u dolaženju do odgovora na pitanje porekla balkanskog primitivizma i primitivizma uopšte.

Na preparatima za sportiste koji podižu nivo muškog hormona testosterona, čitamo upozorenje da se mogu očekivati sledeći simptomi povećanja muškog hormona:

"Javlja se uobičajena iritacija i agresivnost. ..." "Povećana agresivnost je još jedna od uobičajenih pojava povezanih sa upotrebom vodenog rastvora testosterona. ..."

Na isti način i promene u nivou ženskog hormona tokom mesečnog ciklusa izazivaju kod mnogih žena oscilacije u osećanjima, i u pojedinim momentima sklonost ka razdražljivosti.

Svima nam je poznato kako pubertetski bum hormona dovodi do promena u ponašanju pubescenta, da roditelji često ne mogu da prepoznaju svoju decu. Isto tako i staračko smanjenje nivoa hormona dovodi do specifičnih promena u psihi mnogih ljudi.

A šta bismo zaključili o ljudima koji genetski imaju viši ili niži nivo različitih hormona i zbog toga različite psihološke osobine i različita iskušenja?

Savremena egzaktna istraživanja otkrila su razlike između različitih rasa u nivou različitih hormona, pa je utvrđen viši nivo muških hormona kod crne rase, a viši nivo ženskih kod žute. Time je objašnjeno zašto su u Americi crnci u proseku skloniji kriminalu u odnosu na belce, a belci u odnosu na pripadnike žute rase. Time je objašnjeno i zašto su u globalu muškarci skloniji kriminalu u odnosu na žene. No, antropolozi su primetili da postoje razlike u nivoima hormona između različitih antropoloških tipova unutar istih rasa:

> "Možemo zapaziti i već dokazati biostatističkim metodama, da — bar do sada baš u Evropi — su neke podrase ili tipovi morfološki više vezani za muški pol i za leptosomatski vektor. Alpidi na primer, su bliže evrisomatskom i ženskom vektoru, mediteranidi i atlantidi leptosomatskom i muškom. Tako se može teorijski za svaku podrasu ili tip smatrati kao "rasni znak" muškost ili ženskost i lepto ili evrisomatičnost. Ovaj ovde samo za evropske podrasne tipove utvrđeni pregled može se proširiti na sve rase. Žuti — uopšte — više su evrisomatski i više "ženski" nego crnci. Među žutima su, na primer, palemongolidi više ženski i evrisomatski od sinida." (Božo Škerlj, Opšta antropologija, str. 89)

Grupa naučnika je utvrdila i objavila u delu "An Association Between Serum Testosterone Level and HLA Phenotype" otkriće da nosioce antigena HLA-B5 i HLA-B12 odlikuje viši nivo muškog hormona testosterona čak i kod žena koje imaju te antigene.

Različite varijante antigena se nasleđuju i odlikuju različite antropološke tipove. Tako antigen HLA-B5, koji odlikuje izvorne dinarce, ima 29,02% stanovništva bivše Jugoslavije, u Iraku ga ima 33,9%, u Saudijskoj Arabiji 36,6 a kod Paštuna u Avganistanu u Pakistanu čak 39,9% stanovništva. Antigen HLA-B12 koji odlikuje izvorne atlantske mediterance ima 16% stanovništva bivše Jugoslavije, 26,2% stanovništva centralne Dalmacije i 28% Bosne i Hercegovine. Kada se saberu nosioci HLA-B5 i HLA-B12 dobijemo na Zapadnom Balkanu priličan procenat stanovništva koji ima visok nivo muških hormona kod oba pola.

Dakle, vidimo genetske korene naše specifične autoritarnosti. Mi ne možemo tvrditi da drugi narodi koji imaju drugačiju hormonalnu aktivnost nisu autoritarni, ali možemo tvrditi da je sasvim različita priroda njihove i naše autoritarnosti objašnjiva razlikama u genetskom sastavu stanovništva.

DA LI POSTOJE LOŠI HORMONI?

Iz prethodnih saznanja nam se nameće pitanje — da li čovek nije odgovoran za svoje motive i reakcije ukoliko ima viši nivo muških hormona koji ga čine uvredljivim i agresivnim ili ako ima višak ženskih hormona pa je zato ranjiv i razdražljiv? Ili zato što ima manjak oba polna hormona pa je zato sklon čangrizavom lažnom moralisanju? ...

Da bismo odgovorili na ovo pitanje treba da shvatimo svrhu sposobnosti koje aktiviraju različiti hormoni i ulogu čovekove volje od koje zavisi njihova funkcija.

Svrha različitih hormona jeste da aktiviraju sposobnosti koje će biti odgovor na naše realne potrebe života. Dakle, njihovo postojanje nije loše samo po sebi. Međutim, njihova funkcija može biti dobra ili loša u zavisnosti od toga da li je njihova aktivnost zaista odgovor na realne potrebe života ili možda na naše unutrašnje hirove, čime naravno, realne potrebe života bivaju zapostavljene i samim tim ugrožene. Kada sposobnost postane izvor unutrašnje satisfakcije, ona se pretvara u pokretački motiv ponašanja.

Dokle god ne odrastemo kao ljudi, mi svesno ili nesvesno tražimo satisfakciju u svojim polnim, razvojnim i adaptivnim sposobnostima, pa kako nam tada te sposobnosti ne služe za egzistenciju, već za satisfakciju, logično je da njima ugrožavamo svoju egzistenciju.

ZLOUPOTREBA POLNIH SPOSOBNOSTI

Svaki pol ima oba polna hormona ali u različitoj meri, zato što svaki pol ima svoje mesto pod suncem. Ženski hormoni aktiviraju emotivnost da bi osoba saosećala sa potrebama bliskih osoba (žena sa potrebama dece i muža). Muški hormoni smanjuju emotivnost da muškarac ne bi bio dekoncentrisan sa svoje apstraktne odgovornosti analize smisla, strategije i pitanja društvene pravde. Zato, kada nešto radi, ženi jeste najvažnije da se lepo oseća, jer to znači da je sve u redu sa onima sa kojima usled svoje bliskosti saoseća. Muškarcu nije najvažnije da se lepo oseća, već da ima predstavu u umu da je to što radi vredno i značajno.

Dakle, te polne razlike imaju svoje mesto jer svakome daju sposobnosti koje su potrebne njegovom mestu pod suncem. Međutim, ukoliko žena počne da traži satisfakciju u osećanjima, onda će joj sama osećanja biti važnija od onih osoba radi kojih ona postoje, pa će zanemariti realne potrebe dece i supruga radi užitka u osećanjima. Traženje satisfakcije u osećanjima predstavlja njihovu zloupotrebu koja se zove sebičnost. Kako je sebična majka sa detetom radi sebe (radi uživanja u osećanju ljubavi prema detetu), a ne radi deteta (zadovoljenja njegovih realnih potreba), biće sklona da dete razmazi, jer neće moći da dozvoli negativna osećanja koja se prirodno javljaju prilikom ukoravanja deteta za njegovu sopstvenu neodraslost (popuštanje hirovima).

Isto tako, ako muškarac počne da traži satisfakciju u predstavi o vrednosti svojih postupaka, sama vrednost će mu biti važnija od ljudi (ljudske zajednice) radi kojih predstava o vrednosti životnog dela postoji, pa će on biti u iskušenju da žrtvuje potrebe ljudi zarad vrednosti koje vidi u svom delu. Traženje satisfakcije u predstavi o vrednosti predstavlja zloupotrebu predstave o vrednosti koja se zove sujeta (ponositost). Primer sujete projektovane na opšti plan vidimo u fenomenu nacionalizma. Kako nacionalista više voli nacionalne vrednosti nego ljude, biće sklon da žrtvuje ljude radi njihove nacionalne vrednosti (Srbe radi srpstva, i sl).

Postoje još neke polne razlike koje su same po sebi dobre, ali se često izopačavaju. Produkt muških hormona: nezavisnost, izopačava se u oholost, autoritet u gordost, sposobnost moći i upravljanja u želju za moć i nasilništvo. Produkt ženskih hormona: zavisnost, izopačava se u autoritarnost (slepa pokornost svakom autoritetu: porodičnom, političkom...), krotost u slabost, itd. U istoj stresnoj situaciji muškarac oseća gnev prema izvoru opasnosti i kreće u napad da sačuva porodicu, dok žena sa decom beži što dalje od opasnosti. Osećanje gneva kod muškarca koje samo po sebi nije loše može da se izopači u gnevljivost (mržnju), a osećanje straha koje takođe kod žene nije loše samo po sebi, može da se izopači u kukavičluk. Mržnja će da provocira nepotrebne sukobe, a kukavičluk da obeshrabruje akcije koje vode rešenju problema.

ZLOUPOTREBA RAZVOJNIH SPOSOBNOSTI

Sposobnosti koje nam se prirodno razvijaju prirodno nam i predstavljaju iskušenje da na njima "parazitiramo" tražeći u njima svoju unutrašnju satisfakciju. Takvo "parazitiranje" se u psihologiji naziva vezivanjem, učvršćivanjem ili "fiksacijom". Ono dovodi do zaostajanja u razvoju naše ličnosti.

"Duševni razvoj deteta odvija se postupno kroz pojedina razdoblja. U svakom novom, uznapredovanom i uslovno rečeno zrelijem razdoblju zaostaju i učvršćuju se (fiksiraju), u manjem ili većem obimu zaostaci, uporišne tačke, prethodnog razdoblja. Koliko će se razvoj zadržavati i učvrstiti na jednoj ravni zavisi od bioloških obeležja ali i iskustva deteta u odnosima sa okolinom. Pod pritiskom loših iskustava i jakih osujećenja, dete doživi snažan strah i strepnju i "okleva" da se izlaže novim, bolnim i osujećujućim iskustvima. Ono se oseća mnogo sigurnije u već zauzetom položaju, "busiji". Kao da mu se "ne ide dalje", "ne raste" i "ne razvija", jer bi ova nova iskustva u odnosima mogla biti neizdrživo bolna. Tu počinju prava vezivanja i učvršćenja nagonske energije u pojedinim fazama razvoja." (Nevenka Tadić, Psihijatrija detinjstva i mladosti, str. 69)

Učvršćivanje (fiksacija) je utoliko jače ukoliko je dete više osujećivano u svojim težnjama i potrebama, ali i u slučaju njegovog preteranog zadovoljavanja:

"Preterana zadovoljavanja i preterana osujećenja olakšavaju učvršćivanje jer dete, zahvaljujući preteranoj popustljivosti, nije osposobljeno da izdrži čak ni blaga osujećenja." (Isto, str. 70)

Normalno je da dete bude usmereno ka sebi samom, jer učeći se kako da odgovara na svoje potrebe, priprema se da kasnije, kada za tako nešto postane psihofizički sposobno, odgovori isto tako brižno i na potrebe drugih ljudi. Ukoliko je njegova realna potreba za pažnjom osujećena, ili ukoliko je preterano zadovoljavana, dete biva navedeno da počne da se bavi traženjem satisfakcije u tome da bude u centru pažnje drugih ljudi, što dovodi do fiksacije i zadržavanja na toj fazi razvoja i formiranja egocentričnog karaktera.

Zaustavljanje na oralnoj fazi razvoja, kada je dete po svom rođenju u potpunosti zavisno od majke, može da osobu zadrži celog životnog veka u uverenju da sve postoji da bi služilo njenim potrebama i da formira preterana očekivanja od onoga što drugi pojedinci i zajednica treba da urade za nju, i da je osakati odsustvom svesti o potrebi drugih ljudi i interesovanjem da se na potrebe drugih ljudi odgovori.

Zaustavljanje malog deteta na fazi autonomije, rezultuje nezavisnošću prema autoritetima koja je sama sebi cilj, a koja se zove gordost. Zaustavljanje u periodu izražene imaginacije rezultuje kasnijom sklonošću da se beži od sveta odgovornosti u svet sopstvene mašte i imaginacije.

Kako dete zavisi od roditelja ono ima naivan odnos poverenja prema njemu, pa ga takva fiksacija može učiniti naivnim i kada fizički odraste i tako nedoraslim za susret sa obmanama od strane drugih ljudi.

Timusni hormoni su najaktivniji u periodu dečjeg razvoja, sve do pojave polnih hormona koji dovode do pojave puberteta i delimične atrofije timusne žlezde. Odrasle osobe koje zbog raka timusne žlezde imaju nenormalno povišenje timusnih hormona, često dobijaju iskušenje sebične usmerenosti ka sebi samima — egocentričnosti. Pojedine osobe imaju genetski visok nivo timusnih hormona u periodu ranog detinjeg razvoja, pa im je iskušenje da se vežu za fazu detinjeg razvoja i da celog života ostanu nesazreli i detinjasti. Naučnici su o tim timusnim tipovima ljudi još odavno zabeležili:

"Oni ostaju detinjasti u svom karakteru pa su egocentrični, ... traže zaštitu i brigu, i više ili manje su nepodobni za aktivne borbe života." (James Vence May, Mental diseases; a public health problem, p. 216)

"Neki istraživači veruju da timus može da kontroliše u nekoj meri mentalne sklonosti, naime, oni ljudi kod kojih timusna akcija istrajava ostaju detinjasti, egocentrični i prosti u svojim mentalnim procesima i inicijativi, dok oni kod kojih timus prebrzo nestaje, jesu gnevljivi i osvetoljubivi. Dok su mladi, deluju kao da su u prednosti, ali izgleda da nikada ne sazru sasvim." (Morris Fishbein, Illustrated medical and health encyclopedia, vol 7 and 8, p. 2022)

"Iako duševni razvoj može biti odložen... ovi pojedinci su među najpametnijim i najinteligentnijim u svojoj zajednici." (James Vence May, Mental diseases; A Public Health Problem, p. 216)

Visoka razumnost i razvijen intelekt ljudi sa viškom timusnih hormona jeste produkt intenzivnijeg razvoja nervnog sistema pod uticajem timusa, ali i kasnijeg početka puberteta. Mozak svoju punu veličinu formira oko 12. godine života, a zatim njegova siva moždana masa počinje da se smanjuje, dok se povećava broj veza između nervnih ćelija. Prerana pojava puberteta zato dovodi do nesazrelosti određenih intelektualnih sposobnosti jer polni hormoni svojom prevremenom pojavom izazivaju prevremenu atrofiju timusa. Snažne stresne situacije takođe dovode do atrofije timusa, jer da bi osoba imala psihofizičke snage da se bori protiv stresne situacije, ona mora da ima razvijene polne, a ne detinje sposobnosti.

Ukoliko se seksualna interesovanja pobude kod mlade osobe pre nego što ona uspe da se okrene od sebe same ka drugim ljudima, egocentričnost će je dovesti u iskušenje samozadovoljavanja (masturbacije). A ukoliko se seksualna interesovanja pobude pre nego što je polni hormoni okrenu od sopstvenog pola ka suprotnom polu, ona će imati seksualnu sklonost ka svom istom polu (homoseksualnost).

Pojava puberteta donosi nove vrste iskušenja u razvoju pubescenta.

Kao osoba u intenzivnom psihofizičkom razvoju pubescent mora više da jede nego što je jeo ranije, pa mu hrana postaje veoma ukusna. Da bi se od sebe i svog pola okrenuo ka suprotnom polu, intenzivno se razvijaju njegove genitalne sposobnosti (seksualnost). Izražena čulnost lako može da postane objekat fiksacije i zadržavanja na fazi puberteta. Traženje satisfakcije u zadovoljstvu jedenja ukusne hrane se lako izopačava u proždrljivost, a traženje satisfakcije u seksualnosti u seksualnu opterećenost. Proždrljiva osoba će pokazati spremnost da žrtvuje zdravlje i život radi užitka u hrani, kao što će seksualno opterećena osoba biti nesposobna za bračnu zajednicu i nezainteresovana za potomstvo. Seksualna apstinencijalna kriza se mora zrelo prebroditi u vremenu puberteta i predbračnog života, kroz odupiranje seksualnim impulsima, da ne bi seksualnost postala sama sebi cilj. Umesto da seksualne sposobnosti postanu oruđe izražavanja ljubavi prema bračnom saputniku, bračni saputnik često postaje oruđe zadovoljenja nepobeđene seksualne želje.

Seksualno iskustvo (orgazam) izaziva lučenje hormona vazopresina koji memoriše seksualni doživljaj i zaključava seksualna interesovanja za druge osobe osim za izabranog partnera. Utvrđeno je da visok nivo vazopresina u krvi prerijskog vuka jeste uzrok njegove monogamnosti (usmerenosti ka samo jednoj ženki), a nizak nivo kod livadskog vuka jeste uzrok njegovog promiskuiteta. Ukoliko osoba ne odrasta kao ličnost, njena hormonalna aktivnost neće biti odgovor na realne potrebe života, već će biti odgovor na neutoljive unutrašnje hirove, pa će ometati čovekov normalan psihofizički razvoj.

Osamostaljivanje ličnosti i izgradnja identiteta u pubertetu počinje pojavom sumnje prema autoritetima, koja ima za svrhu da navede pubescenta da misli i odlučuje nezavisno, ali ga fiksacija na fazi sumnje zaustavlja da celog života zadrži sumnjičav stav prema svakom autoritetu, kroz sklonost ka teoriji zavere i buntovnosti. Kao što nepobeđena telesnost za vreme pubertetske apstinencije onesposobljava pubescenta za kasniju bračnu odluku i zdravu funkciju bračnog odnosa, kao i za brižnost za potomstvo (jer mu je telesni užitak važniji od potreba seksualnog partnera i potomstva), tako ga i nepobeđena sumnjičavost i buntovnost onesposobljavaju da kasnije na sebi ponese odgovornost bavljenja društvenim odgovornostima (jer ne može da zrelo trpi nepravdu).

Potreba pubescenta da donese životne odluke kojima će na sebe preuzeti važne i značajne odgovornosti, prirodno ga navode da nađe ono mesto pod suncem na kojem će svojim aktivnostima biti najveći blagoslov društvenoj zajednici. Kroz potrebu za originalnošću on prirodno traži ona mesta u zajednici koja su najmanje “popunjena”. Međutim, on se može odreći razvoja svog ličnog identiteta tako što potrebu za vrednošću sopstvenog životnog dela počne da traži i zadovoljava u identifikaciji sa vrednostima društvene zajednice ili vođe, što od njega formira autoritarnu ličnost, sklonu plemenskom načinu razmišljanja i postupanja (sklonu nacionalizmu...).

Psihofizička odraslost organizma zavisi od nasleđa i uslova življenja, dok razvoj naše ličnosti stoji do nas samih. Otuda, iako sam naš organizam nastavlja sa razvojem svojih psihičkih i fizičkih sposobnosti mimo naše zloupotrebe i fiksacije, smisao svih naših sposobnosti biva oskrnavljen ukoliko sposobnosti zloupotrebljavamo za funkcije koje im nisu svrha, dok tada naše realne potrebe života bivaju zanemarene i samim tim i naša egzistencija biva ugrožena.

ZLOUPOTREBA ADAPTIVNIH SPOSOBNOSTI

Različiti klimatski uslovi i samim tim različiti uslovi života rezultovali su različitim adaptivnim sposobnostima između različitih ljudskih rasa. Topla klima sa obiljem vegetacije i životinja koja omogućava opstanak čoveku lovcu zahteva kod njega razvijene lovačke i uopšte muške sposobnosti (borben duh, hitrinu, sposobnost brzog trčanja, veću mišićnu masu), koje se mogu izopačiti u grubost i surovost, brzopletost i nepromišljenost, avanturizam koji je sam sebi cilj, itd. Gorštačku klimu tipičnu za planinska područja umerenog pojasa odlikuje toplo leto, a hladna zima, topao dan, a hladna noć. Isti tiroidni hormoni koji gorštacima ubrzavaju metabolizam i zagrevaju organizam u periodima hladnoće, daju energiju i sposobnost čoveku u trenucima fizičke borbe, pa mogu svoju funkciju lako da izopače u izraženu neobuzdanu plahovitost kod osoba koje nisu razvile svoju moć samosavlađivanja. Stalno hladna (polarna) klima zahteva adaptaciju za opstanak usporenijim metabolizmom i zato niskim nivoom tiroidnih hormona, jer oskudna vegetacija nudi manju količinu hrane. Hladna polarna klima takođe rezultuje potrebom da se oba roditelja staraju za potomstvo aktivirajući brižnost za porodicu višim nivoom ženskih hormona kod oba pola. Izopačena funkcija viška ženskih hormona se otkriva kroz sebičnost, kukavičluk i autoritarnu poslušnost i prema najnepravednijoj vlasti. Adaptivna potreba za pravljenjem zaliha za periode većeg mraza i nestašice hrane može se izopačiti u posesivnost, škrtost i nepotrebno pravljenje zaliha (skupljanje starih i nepotrebnih stvari). Itd.

ODRASTANJE LIČNOSTI

Kao što smo primetili, psihofizički razvoj čoveka jeste posledica interakcije njegovog nasleđa i sredine, ali razvoj same čovekove ličnosti stoji do samog čoveka — njegovog htenja koje je utemeljeno na razumu, savesti i volji. U vreme ranog razvoja, do početka školskog doba, samo dete nema razvijen razum da bi shvatilo koje su realne potrebe njegovog života, pa kroz poslušnost autoritetu roditelja ono razvija svoju moć volje da vlada sobom i da se odupire svojim hirovima. Ukoliko dete ne razvije moć volje da vlada sobom kroz poslušnost autoritetu roditelja, ono neće kasnije imati moć volje da bude poslušno ni autoritetu sopstvenog razuma, kada se kroz školsko doba njegov razum bude formirao. Roditelj može (što je pogrešno) razvijati poslušnost deteta manipulišući njegovim hirovima (nagrada — kazna), umesto razvojem njegove ličnosti kroz odupiranje hirovima. U tom slučaju će kod deteta formirati autoritarnu ličnost, koja će, kao i fizički odrasla osoba, biti zavisna od autoriteta (ideološkog, crkvenog, državnog) koji manipuliše njenim slabostima onako kako je to radio sa njom roditelj.

Za vreme školskog doba nastupa latentna faza, kada postaje teško razviti detinju volju zato što je sada detetu lako da bude licemer, sve do iskušenja puberteta. Ali zato ta ista latentna faza stišane polnosti omogućava detetu da razvije pravilnu funkciju svog razuma. Dok je ranije dete gradilo slepu poslušnost autoritetu roditelja, sada počinje samo da razume potrebe života i svrhovite odgovore na potrebe života. Ukoliko dete ne razvije zdravorazumno razmišljanje u periodu do pojave puberteta, neće biti sposobno da se u pubertetu, osim uz izuzetan napor razuma, sačuva od sopstvenih iracionalnih motiva, jer neće shvatiti njihovu iracionalnost da bi im se oduprlo.

Razvoj ličnosti u pubertetu zahteva volju razvijenu u predškolskom dobu, razum razvijen u školskom dobu i samostalnost odlučivanja koja se razvija tokom samog puberteta. Odluke koje predstavljaju izraz životnog opredeljenja završavaju adolescentski razvoj. Prirodni faktori psihofizičkog razvoja ih omogućavaju oko 21. godine života.

U odrastanju ličnosti, čoveka ometa sklonost njegove prirode da nezadovoljstvo svog duha utoli zloupotrebom umnih predstava i čulnih i emotivnih doživljaja, koje mu pružaju njegove sposobnosti. Bez zadovoljenja čovekovih duhovnih potreba nije moguće ukloniti nezadovoljstvo duha koje dovodi do fiksacije na određenoj fazi razvoja ličnosti, ili do zloupotrebe adaptivnih, ili bilo kojih drugih njegovih sposobnosti, jer se čovek kao davljenik za slamčicu hvata za one užitke koji mu stoje na raspolaganju (bilo iz njegove prirode, bilo iz okruženja).

Zato nikakva promena hormonalne aktivnosti ne bi mogla da nadomesti odrastanje, već bi samo promenila objekat zloupotrebe i vrstu čovekovog izopačenja.

Kao što ćemo videti u sledećem poglavlju, svaki antropološki tip ljudi treba sam da odluči da pobedi svoja specifična iskušenja i da odraste. Ne postoji nijedna rasa ljudi koja po prirodi jeste zrela, već svako treba da svojim dragovoljnim izborom sam odraste, dajući svojim sposobnostima viši smisao od pukog izvora satisfakcije, smisao odgovora na realne potrebe života.

Čovek nije stvoren samo da opstane, već da ispuni smisao svog postojanja i zato njegove sposobnosti nisu samo egzistencijalne, već daleko prevazilaze potrebe egzistencije. Čovek je stvoren da voli, i ako ga pokreće prava nesebična ljubav, on će biti sklon da iz ljubavi žrtvuje svoj život za potrebe drugih ljudi, jer mu je važniji smisao života od puke egzistencije.

Do čoveka stoji koji će smisao života da izabere, pa i ako izabira loš smisao života, da u neodraslosti svoje ličnosti zloupotrebljava svoje razvojne, adaptivne i polne sposobnosti, on i tada pokazuje sklonost da ugrozi egzistenciju radi užitka. Smisao života je čoveku uvek važniji od samog opstanka života, bilo da je izabrani smisao života dobar, bilo da je loš. Na primer, škrta osoba će zanemariti zdravlje radi škrtarenja, kao što će osoba neumerena u jelu i piću da naruši zdravlje radi svog užitka, kao što će i gorda osoba biti u stanju da žrtvuje svoj život zbog osvete svog povređenog Ega. Da je čovek zaista nastao mehanizmima prirodne selekcije i evolucije, egzistencija bi mu bila važnija od smisla života, pa mu ne bi palo na pamet da ugrozi život radi, na primer, užitka u duvanu, kao što zavisnik od duvana, bolestan od raka, radije odlučuje da živi kratko sa svojim smislom — konzumiranjem duvana, nego da živi 100 godina, a bez smisla — bez užitka u kojem je ogrezao.

GENETSKO POREKLO I KARAKTEROLOGIJA ANTROPOLOŠKIH TIPOVA ZAPADNOG BALKANA

Da bismo razumeli razlike između različitih vrsta autoritarnosti, dublje razumeli posebnost balkanske autoritarnosti u odnosu na centralnoevropsku i zapadnu autoritarnost, potrebno je da upoznamo psihofizičke posebnosti i iskušenja različitih antropoloških tipova na zapadnom Balkanu.

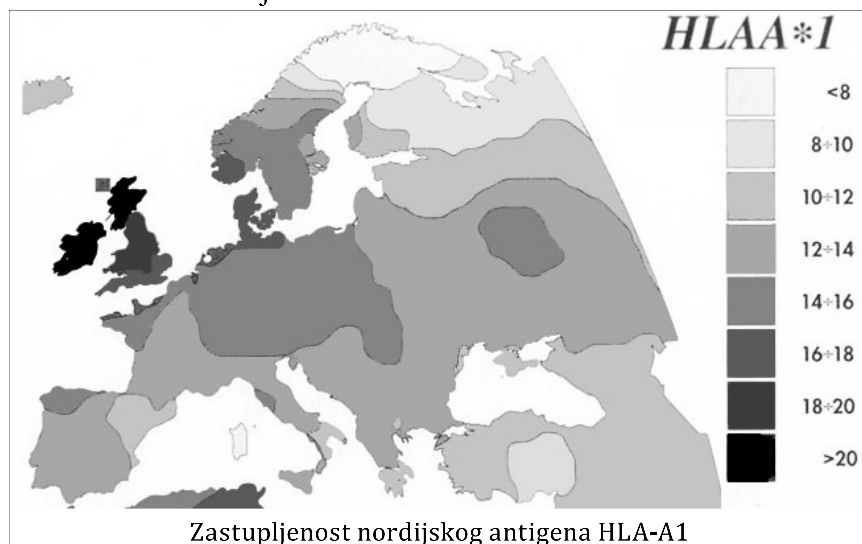
NORDIJSKI ANTROPOLOŠKI TIP

Izgled nordijskog antropološkog tipa prepoznajemo po sledećem opisu:

Nordijka

"Stas visok i vitak. Ramena snažna i široka, noge dugačke. Lobanja dugačka, sa strane spljoštena, potiljak izbočen. Lice duguljasto, crte oštre, vilice izrazite. Usta su uska i „tvrdo" formirana, uvo maleno. Čelo je usko, ravno i natrag zavraćeno; obrve ravne. Nos uzak i istaknut, u korenu visok. Oči svetle, plave ili sive, srednje veličine. Koža tanka i bleda, sa providnim venama. Kosa plava ili crvenkasta, tanka, glatka i mekana." (V. Dvorniković, K.J. 174)

Nordidi su u više navrata naseljavali Balkan, često mešani sa alpidima centralne Evrope pod entitetom Kelta i Ilira, zatim i u kombinaciji sa atlantskim mediterancima pod entitetom Germana, i na kraju pod entitetom Slovena koji su ovde došli izmešani sa baltidima.

Zastupljenost nordijskog antigena HLA-A1

Nordide odlikuje izražena aktivnost timusnih hormona, pa samim tim i iskušenje zadržavanja na aseksualnim fazama razvoja, prvo na fazi odojčeta (oralna faza po Frojdu ili asocijalna po Ruti Nelson), a zatim na fazi razvoja deteta u školskom dobu (latentna faza po Frojdu što se tiče seksualnosti ili faza socijalnog istraživanja po Ruti Nelson).

Tipičan predstavnik nordijskog antropološkog tipa

Iz toga sledi da se te razvojne sposobnosti, ukoliko osoba ne odraste kao ličnost, mogu manifestovati u svom izopačenju kao tipične psihološke odlike nordida. Zadržavanje na oralnoj fazi rezultuje egocentričnim uverenjem da svi drugi postoje da bi ugađali željama te osobe. Takva osoba, ako ne odraste, ceo život živi samo za sebe, ne prepoznajući potrebe drugih ljudi. Zadržavanje uma na fazi školskog doba rezultuje radoznalošću koja je sama sebi cilj tj. "filozofiranjem". Zadržavanje na fazi razvoja govora osobu čini brbljivom.

Naivno poverenje u druge ljude, koje je normalno kod dece u toj fazi razvoja, čini je "glupom" u očima drugih ljudi, uprkos tome što je ona inteligentnija i razumnija u odnosu na druge ljude. Iako je njen razum nezavisan, njena volja je nerazvijena, pa lako potpada pod spoljni uticaj kada treba da donosi odluke. Zbog slabe volje ona je gotovo nesposobna da sama donosi odluke i da se drži principa. No, slaba volja ne rezultuje neobuzdanim postupcima, jer su i sama iskušenja nordida tipična za fazu razvoja deteta u školskom dobu, koja se naziva latentna faza zato što su tada polna iskušenja stišana na minimum.

Pre pojave polnih hormona osoba je još uvek okrenuta ka svom sopstvenom polu. Pubertetska nesazrelost zbog zadržavanja na prethodnoj latentnoj fazi razvoja rezultuje sklonošću osobe da na seksualnom planu bude okrenuta ka sebi samoj (samozadovoljavanju) ili ka istom polu (homoseksualnosti).

Polovinom XX veka dr Aleksandar Kostić upozorava na iskušenje hipertimusnih ljudi, koje će uskoro snaći nordijske narode kao iskušenje njihove seksualne perverznosti:

"Hipertimusni tip je delo preteranog rada timusne (grudne) žlezde. Njegova osnovna crta je nepouzdani, polno neizgrađeni kolebljivi izgled lica i celog tela. Jedinka dugo zadržava detinji, nesazreli izgled. Nadražljivost i labilnost u neurovegetativnom sistemu u skladu je sa slabom mišićnom snagom, sa slabom voljom i s nepostojanom afektivnošću.

Kod ovog tipa kao da polnost nema dovoljno telesnog oslonca: kao što je telesni sastav zadržao svoj detinji izgled, tako i polnost teško i sporo nalazi svoj zreli oblik.

Ta duga polna neodredljivost pretstavlja povoljnu okolnost za razvijanje polnih i moralnih perverzija. Zato pubescenti ovoga tipa treba da budu stalno pod budnim pedagoškim nadzorom." (Aleksandar Kostić, Polno saznanje III, str. 90, Beograd, 1953)

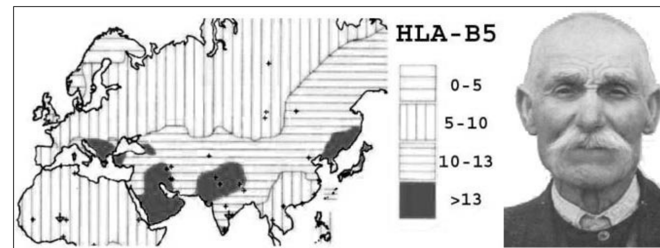
Zbog egocentričnosti, odnos nordida sa drugim osobama jeste lišen načela i prijateljske vernosti, pa su njegova prijateljstva privremena (trenutna) i egocentrična. Umesto socijalnog odnosa, on pokazuje sposobnost odnosa samo sa jednom osobom (onom koja mu u tom trenutku posvećuje svu pažnju) a ne sa grupom ljudi. Odsustvo socijalnog momenta se vidi i u njihovom odevanju, jer su skloni da odeću izabiraju bez svesti o tome kako ona deluje na druge, već samo na osnovu ličnog sviđanja, tako da ona često deluje neprilično šareno, u skladu sa njihovom dečjom naravi.

Odbrambeni mehanizmi velikog Ega su kod nordida adekvatni detetu školskog doba, pa nordide odlikuje sklonost ka šali i neozbiljnosti (osmehom dete pokazuje da nije krivo što je kao dete nesposobno da bude odgovorno). Nesazrelost i zadržavanje razvoja njihove ličnosti na nivou deteta rezultuje i egocentričnim očekivanjima, koja više nije moguće zadovoljiti, ne samo zato što nema ko da ih zadovolji, već zato što su sama egocentrična očekivanja po svojoj prirodi neutoljiva. Rezultat nezadovoljenosti jeste konstantna nota depresije koju često možemo prepoznati kod mnogih predstavnika nordijskog antropološkog tipa. Oslobađanje od sebične egocentričnosti, kao i dečje neozbiljnosti i samosažaljenja, predstavljaju neophodne faze razvoja njihove ličnosti.

Nordijska prirodna razumnost svakako izaziva divljenje, ali je ne možemo ceniti jer nije plod čovekovog htenja i izbora, već njegove prirode. Ali možemo ceniti nordida ako svojim sposobnostima prida viši smisao, ako se od sebe samog okrene ka potrebama drugih ljudi, i ako istraje u načelu ispravnog življenja mimo svih pritisaka sredine koji ga teraju da ide protiv sopstvene savesti i da žrtvuje načela poštenja zarad lične ugodnosti.

DINARSKI ANTROPOLOŠKI TIP

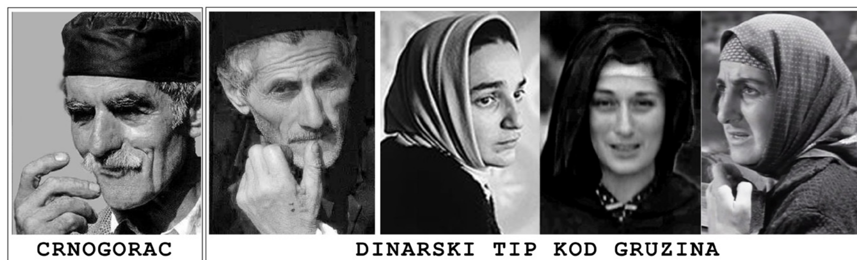
Dinarski tip prepoznajemo po visokom i mršavom stasu, tankim usnama, dugim i tankim udovima, istaknutom profilu, velikom nosu i istaknutim obrvama, maljavosti i kosmatosti, živom pogledu i užurbanom hodu blago pognutom napred. Drevna prapostojbina dinarca je Egipat, pa su ga u "sitnijem" mediteranizovanom odliku prepoznali antropolozi u skeletima donjeg Egipta, posebno iz vremena IX dinastije.

Danas je pak dinarski antropološki tip najzastupljeniji na planinskim područjima umerenog pojasa: na zapadnom Balkanu, kod Gruzina na Kavkazu, na području Tibeta, ali takođe i na području Iraka, Saudijske Arabije, itd. Viškom tireoidnih hormona je adaptiran na temperaturne ekstreme gorštačke klime, koju odlikuje hladna noć i topao dan, hladna zima a toplo leto. Tireoidni hormoni ubrzavaju metabolizam pa dovode do zagrevanja tela, ali daju i nestrpljivost i afektivnost koja je potrebna za borbu, pa je dinarski tip sklon da neobuzdano plane i da na sitne nepravde reaguje vrlo snažnim negativnim osećanjima. Za osobe koje odlikuje viši nivo tireoidnih hormona, dr Aleksandar Kostić piše:

"Donji deo tela je srazmerno razvijeniji nego gornji. Kosa je bogata, često talasasta i njena granica na čelu je nisko postavljena. Trepavice i obrve su jako razvijene. Oko je krupno, dok je pogled živ i izrazit, zubi vrlo lepi, a usne tanane. Polne oznake na licu su dobro razvijene, ali je kod devojke ovog tipa, pored gustih obrva razvijena dlakavost i na obrazima i usnicama. Kod oba pola je u ovome tipu dlakavost razvijena na udovima. ... Osobe ovoga tipa reaguju vrlo živo i brzo, nekad eksplozivno, ali se, zato, brzo istroše. Pokreti su brzopleti, a postupci plahi. Mašta je razvijena, inventivnost i pronicljivost primerne, volja jaka, altruistička naklonost duše izražena, tip inteligencije je sintetički." (Aleksandar Kostić, Polno saznanje III)

Višak muških hormona kod dinarca odlikuje oba pola pa daje ženi muškobanjast izgled. Izraženi muški atributi kod dinarca se već manifestuju u fazi autonomije (koja počinje da se ispoljava između godinu i po dana i dve godine), kada dete odbija pomoć majke i želi da po svaku cenu pokaže svoju samostalnost.

CRNOGORAC | DINARSKI TIP KOD GRUZINA

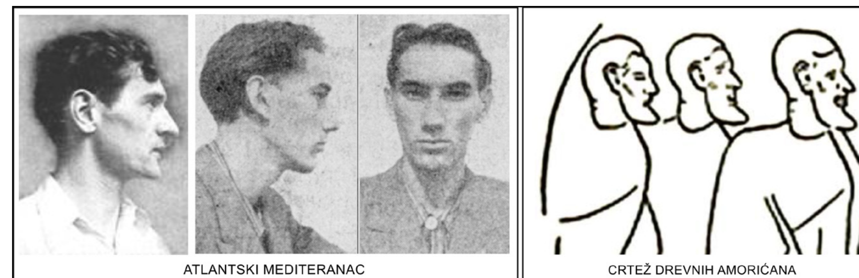
Izražena autonomija formira izražen autoritet sopstvene ličnosti koji se lako izopačava u gordost, oholu nezavisnost prema svakom drugom autoritetu. Zbog izražene autonomije, dinarac ima sklonost da, u vreme pubertetske faze razvoja identiteta, druge identitete shvata kao atak na svoj sopstveni identitet, i ako ne nauči da krotko i ponizno trpi nepravdu, njegovo bavljenje društvenim pitanjima će ostati infantilno zbog gorde preosetljivosti i uvredljivosti koja će ga navoditi na sukobe sa svima, a posebno onima koji se na bilo koji način uzdižu iznad njega samog. Uspeh drugoga, posebno nekog iznad sebe, on ne može da podnese, jer ima osećaj da su njime sve njegove sopstvene vrednosti obezvređene. Takav karakter ga čini individualistom koji je sklon sukobu sa svima drugima. Većina karakteroloških problema zapadnog Balkana se može objasniti iskušenjima dinarskog tipa, najpre njegovom nepobeđenom gordošću:

> "Aljkavost, površnost i nedostatak radne savesti, da i ne govorimo o vrlo rudimentiranom osećanju dužnosti, bitni su sastojci u etosu jugoslovenskog rada. ... Napeta budna osetljivost, težnja da se ogradi jednom naročitom atmosferom respektovanja postaje bitnom karakteristikom tog plemenskog čoveka. ... Neobuzdana, primitivna subjektivnost, uobražena osetljivost, surevnjivost, nepoverenje, mržnja, zavist, nedisciplinovanost, neobjektivnost i nepravičnost. ... Preterana lična osetljivost, sujeta, primitivno i grubo ispoljavanje zavidljivosti, bolesni i samoživi egocentrizam, to su osnovne karakterne crte koje u toj sredini koče stvaranje svakog višeg društvenog reda i potom moralnog i materijalnog prosperiteta." (Vladimir Dvorniković, Karakterologija Jugoslovena, 1939)

Gord karakter, spremnost na samopožrtvovanu borbu za svoje ciljeve i ideale, čine dinarca nesebičnim herojem, stradalnikom za druge, ali tu njegovu sklonost ne možemo da cenimo jer nije plod njegovog voljnog htenja i izbora, već najčešće neobuzdanosti njegovog gordog i povređenog Ega. Kod dinarca možemo ceniti njegovo htenje da oprosti uvredu, da krotko trpi poniženje i nepravdu nad sobom, jer mu je za takvu reakciju zaista potrebno htenje u odrastanju ličnosti, kojim on postaje zreo da se bavi društvenim pitanjima bez gneva i bez pristrasnosti.

ATLANTSKO MEDITERANSKI ANTROPOLOŠKI TIP

Atlantsko mediteranski tip je najviše zastupljen tamo gde je stanovništvo najviše telesne visine (kod nas u Hercegovini i zapadnoj Crnoj Gori), a vodi poreklo od visokih starosedelaca Male Azije i Palestine - Heteja i Amoreja.

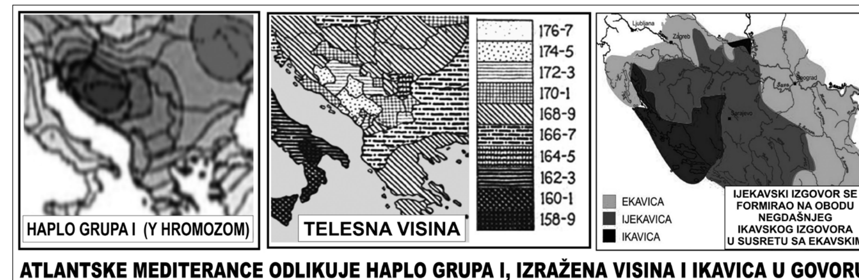

ATLANTSKI MEDITERANAC | CRTEŽ DREVNIH AMORIĆANA

U severozapadnoj Evropi je taj antropološki tip nordizovan, a vodi poreklo od drevnih nosilaca Megalitske kulture. Na području Moldavije i Rumunije je pomešan sa jedinstvenim "proto-tračkim" antropološkim tipom i preko njega je zastupljen u populaciji Vlaha istočne Srbije.

Na zapadnom Balkanu atlantski mediteranac je dinarizovan, pa ga prepoznajemo kao dinarca koga odlikuje ne samo visok i mršav, već visok i krupan stas. Zatim, na njemu vidimo više ili manje izražene elemente akromegalije, koji su posledica viška hormona rasta, a takođe i izraženu sklonost ka gubitku kose (ćelavosti). Za izgled ženskih osoba, koje imaju višak hormona rasta, dr Aleksandar Kostić piše:

> "Ovakva telesna evolucija daje ženskom polu vrlo neprijatan muškobanjast izgled. Ali zato devojke ovog tipa pokazuju uspeh kao sportistkinje." (Aleksandar Kostić, Polno saznanje III)

HAPLO GRUPA I (Y HROMOZOM) | TELESNA VISINA

ATLANTSKE MEDITERANCE ODLIKUJE HAPLO GRUPA I, IZRAŽENA VISINA I IKAVICA U GOVORU

Atlantske mediterance, zbog viška hormona rasta odlikuje ne samo veća telesna visina, krupne i jake kosti već i izražena dugovečnost, kao i skup posebnih mentalnih sposobnosti i iskušenja.

I atlantskog mediteranca, kao i dinarca, odlikuje višak muških hormona kod oba pola, ali za razliku od dinarca koji je veoma emotivan, i zbog tireoidnih hormona (koji zahtevaju trenutnu akciju) slabo osposobljen da planira sutrašnje akcije, atlantski mediteranac, zahvaljujući hormonu rasta, ima izraženu sposobnost planiranja, strategije, moći i upravljanja. Među atlantskim mediterancima je najveći procenat fakultetski obrazovanih i istinski sposobnih ljudi.

Kada neko crta vešticu, on podsvesno zna da veštica ima želju za moć, pa joj nacrta sve elemente akromegalije (koji su posledica viška hormona rasta): isturenu bradu, koščate jagodice, kost na sredini nosa, izražene nadočne lukove, pa čak i po neku dlaku na licu i nosu, zbog viška muških hormona.

Sposobnost moći se često, kada je individua neodrasla, izopačava i postaje sama sebi cilj kroz želju za moć. Zato su ti ljudi skloni visokim političkim pozicijama, ali i fizičkom nasilju. I Hrvati u Zagrebu i Srbi u Beogradu se žale da su im Hercegovci, bez obzira koje nacionalnosti, zauzeli skoro sve vodeće položaje u društvu. No, kod žena, želja za moć se često manifestuje na suptilnije načine, kroz želju za znanjem (često raznih tračeva), kroz bavljenje magijom ili parapsihologijom kojim takođe udovoljavaju svojoj želji za moć.

Viši nivo hormona rasta blokira emotivnost, jer bi emotivnost omela osobu u apstraktnoj inteligenciji i strategiji, pa osobe koje dozvole da njima vlada želja za moć zato često jesu lišene osećanja i saosećanja.

Želja za moć, ako se ne obuzda i ne stavi u funkciju višeg smisla, može čoveka da pretvori u megalomana, a to je psihopatološko stanje osobe koju odlikuje manija veličine, bogatstva, genijalnosti i svemoći. Pritajeno ili u nekom stepenu otvoreno, megaloman teži da sebe vidi ili prikaže kao "gospodara sveta", koji je iznad svih u pogledu određenih dimenzija ili po svim kriterijumima.

Za razliku od dinarca, koji u poniženju nepravdom deluje uvređeno i jadno, atlantski mediteranac je rođeni optimista, pobednik koji sebi ne može da dozvoli poraz. Jedino mu radikalno teške nesreće, neuspesi i porazi, pružaju priliku da postane svestan iracionalnog porekla svoje motivacije. Tada, ako hoće da odraste, može da odbaci svoje megalomanske ciljeve i da svoj životni smisao i sreću izrazi najpre u ispunjavanju svakodnevnih i najjednostavnijih životnih odgovornosti.

ZAPADNO MEDITERANSKI ANTROPOLOŠKI TIP

Naš čuveni Antropolog Božo Škerlj piše o mediterancima:

"Vrlo raširena, po južnoj Evropi i sredozemnim ostrvima je sredozemna podrasa ili mediteranidi. Sigurno su u bližem srodstvu sa orijentalidima, samo da su sitniji; važe za jedan od najlepših "tipova" čovečanstva. Njihov rast nije veliki (približni 164 cm), no proporcije su jako "pravilne", trup nije predugačak (što je često kod manjeg rasta), noge i ruke su vitke. ... Nos je uzak i ravan ili meko konveksan, glava je izdužena. Rašireni su posebno u Španiji i delimično u južnoj Francuskoj, u južnoj polovini Italije i Grčke. Okružuju svo Sredozemno more, a u severnoj Africi, nalazimo njihov orijentalni tip. Kod nas ih nalazimo u srednjoj i južnoj Dalmaciji i na dalmatinskim ostrvima." (Božo Škerlj, Opšta antropologija, str. 68-69)

Za razliku od dinarca koji je gord i nezavisan od drugih, i kome je zato neprijatno da sluša pohvale o sebi, mediteranac je ponosan i hvalisav. Zato ima potrebu za korzoima, na kojima pozira kroz "nameštena" lica, koja često izgledaju kao kod lutaka, što izražava njegovo najveće iskušenje — sujetu. Potreba da zadobije tuđe odobravanje zapadnom mediterancu je važnija od svega. Zato on nema svoje lično mišljenje, već mišljenje većine.

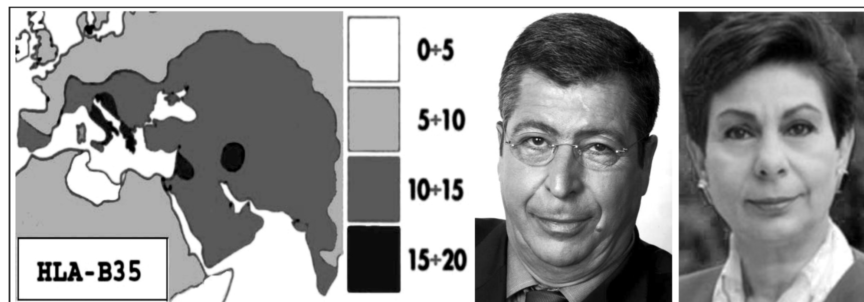
Ukoliko potrebu za odobravanjem i šarmiranjem drugih osoba ne pobedi, neće biti sposoban niti za pravo prijateljstvo (koje zbog laskanja i odobravanja tuđih slabosti nije iskreno), niti će biti sposoban za odgovornosti od društvenog značaja (jer ne može da podnese sukob sa neispravnim mišljenjem većine). Ropstvo mišljenju većine postaje temelj plemenske svesti i plemenskog načina razmišljanja.

"Mediteranac svojom pojavom, pozom i mimikom hoće pre svega da se lično ispolji, da se pokaže i da se dopadne." (Vladimir Dvorniković, Karakterologija Jugoslovena, str. 187)

"Ima veliku radost u govornoj reči, u lepim i živahnim pokretima. Teži da nađe gipkost i veštinu naročito vrednu interesa i hvale. Mediteranac je elokventan, često vešt govornik, ne retko on je (bar za nordijskog posmatrača) pričljiv i nekako površan." (Hans Ginter, The Racial Elements of European History, p. 56)

ISTOČNO MEDITERANSKI ANTROPOLOŠKI TIP

Istočni mediteranci odgovaraju Pelazgima, koji su u istoriji zabeleženi kao prastanovnici Grčke i Balkana, po Herodotu poreklom iz Egipta. Jedna njihova grana su i drevni Filisteji, a druga drevni Etrurci.

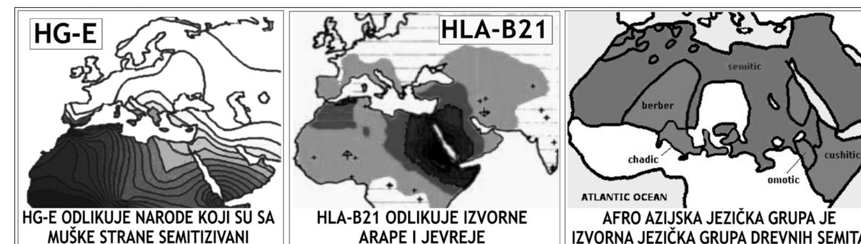
Po genetičkim markerima, istočni mediteranci su najzastupljeniji antropološki tip i kod Palestinaca i kod današnjih Jevreja. Veoma su zastupljeni kod Grka, na području centralne Italije i svugde po Mediteranu. Na području Srbije bez Vojvodine, ima ih par procenata više od dinarskog tipa. Osim nešto sitnijeg rasta i izduženog duguljastog lica teško se mogu jasno definisati po izgledu, jer su živeći u stalnom kontaktu i mešanju sa različitim antropološkim tipovima poprimili elemente izgleda svih onih sa kojima su se više hiljada godina mešali, možda najviše sa semitima, dinarcima i zapadnim mediterancima.

Ali njihove karakterološke posebnosti jesu lako prepoznatljive, jer ih odlikuje iskušenje zaostajanja u razvoju ličnosti slično nordidima, ali na nižem stepenu razvoja. Za razliku od nordida koji imaju iskušenje da zaostanu u fazi razvoja deteta školskog doba, kada ono razvija razum, istočni mediteranci imaju iskušenje da zaostanu u razvoju deteta predškolskog doba (između četvrte i sedme godine), kada ono razvija moć imaginacije. Odbrambeni mehanizmi ličnosti su takođe karakteristični za to doba, veseo duh lažnog optimizma ili depresivno kukanje nad sobom (samosažaljenje). Samosažaljenje nad sobom predstavlja mehanizam odricanja od odgovornosti za sopstveno stanje, jer se osoba predstavlja kao kakvo dete, jadno i nemoćno da na sebi ponese svoju životnu odgovornost, pa je zato prepušta drugima. Poruka koju čovek svojim kukanjem odaje glasi: "Ja sam jadan, a prema tome ne mogu da budem ni kriv za svoje nesrećno stanje!" Depresivan duh naše narodne muzike upravo vodi poreklo od ovog antropološkog tipa. Čak i ako je melodija vesela, reči pesme su depresivne: "Nije što ja patim što si me ti ostavila, već što mi plače majka", "Nesrećnik sam od rođenja", itd. Gotovo da nema naše narodne pesme koja izražava zahvalnost i radost

srca nepomućenog depresijom. Infantilnost deteta se otkriva u izraženoj sklonosti tog tipa ka kultu majke (i kultu Device Marije). To je odnos koji bi trebalo da bude prevaziđen sa odlaskom u pubertet. Kao što dete prima usluge od strane roditelja prirodno, smatrajući da je roditelj dužan da mu ugađa, tako i fizički odrasli predstavnici ovog tipa smatraju da su drugi dužni da im ugađaju. Otuda nezahvalnost i sklonost depresiji jesu dva prepoznatljiva iskušenja ovog antropološkog tipa.

SEMITSKI (ARMENOIDNO-ORIJENTALNI) ANTROPOLOŠKI TIP

Izvorni nosioci afro-azijske jezičke grupe — semiti — jesu Arapi, Jevreji, Feničani i drugi narodi koje objedinjuju zajednički genetički markeri (HG-E, HLA-A24, HLA-B21), koji tako ukazuju na njihov nekada jedinstveni antropološki tip.

HG-E ODLIKUJE NARODE KOJI SU SA MUŠKE STRANE SEMITIZIVANI | HLA-B21 ODLIKUJE IZVORNE ARAPE I JEVREJE | AFRO AZIJSKA JEZIČKA GRUPA JE IZVORNA JEZIČKA GRUPA DREVNIH SEMITA

U čistom izvornom obliku semite bismo prepoznali po "orlovskom" nosu i izraženim nozdrvama, debelim i mesnatim usnama, zagasitoj boji kože, izraženoj maljavosti, jakim obrvama, kovrdžavoj kosi, izbuljenim crnim očima, zaobljenim (bademastim) korenima noktiju i karakterističnom guturalnom (grlenom) govoru. Prirodne sposobnosti koje odlikuju semite (trgovina, zanatstvo) su takve da su stalno upućeni na pripadnike drugih antropoloških tipova, pa su se sa njima u međuvremenu veoma genetski izmešali. Semiti se dele na orijentalide i armenoide, u zavisnosti od toga sa kojim populacijama su izmešani. Danas su zastupljeni na celom Mediteranu, od Španije, južne Italije, Grčke, preko Male Azije do Bliskog istoka.

> "Armenoidi se uglavnom javljaju u krajevima muslimanskog uticaja. Orijentalidi su vezani za pojavu Jevreja. Armenoidi (jermenska rasa) odlikuju se srednjim ili niskim rastom, tamnom kompleksijom, srednje uskim licem, jako istaknutim orlovskim nosom koji je pri dnu mesnat i širi." (Branimir Maleš, O ljudskim rasama, str. 35)

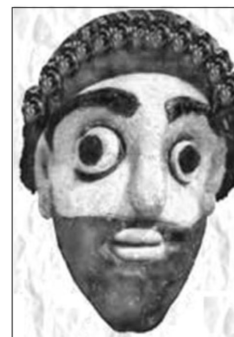
Na području Srbije, semiti su najzastupljeniji jugoistočno od Kruševca. Na osnovu analize Y hromozoma znamo da gotovo svaki drugi stanovnik Prištine (45,6%), svaki peti Beograđanin (20,35%), i svaki dvadeseti Zagrepčanin ima sa svoje muške strane semitsko poreklo tj.

haplo grupu E. Po svemu sudeći, ta grana semita vodi poreklo od semita feničanskog porekla, koji su, izmešavši se sa drevnim Grcima (mediterancima), formirali entitet savremenih Grka, prepoznatljiv po mnogim semitskim elementima (izraženoj čulnosti, orijentalnoj skali u muzici, formalističkoj religioznosti, itd). Jedna bratska genetska grana semita zastupljena je na području od Irana do Indije, u drevno vreme pod entitetom Elamaca, a danas u velikoj meri pod entitetom Dravida, i u određenoj mešavini sa nordidima i žutom rasom je zastupljena i kod Roma.

Semite odlikuje izražena funkcija polnih hormona (muških kod muškog pola i ženskih kod ženskog) sa izraženom manifestacijom sposobnosti koje oni aktiviraju u pubertetu, koji kod njih počinje ranije nego kod ostalih populacija. Mutiranje glasa, zatamnjenje kože, maljavost i jak telesan miris jesu atributi puberteta koji su kod semita prenaglašeni i često zadržani tokom celog života. Izražena senzitivnost i uživanje u ukusu hrane ima za svrhu da navede pubescenta da jede više nego ikada ranije, jer je u fazi intenzivnog razvoja. Seksualnost ima za svrhu da ga od sebe samog i od istog pola okrene ka suprotnom, komplementarnom polu. Sumnja prema autoritetima ima za cilj da ga navede na samostalno odlučivanje i na taj način formiranje sopstvenog identiteta ličnosti. I sklonost ka donošenju odluka i zaveta, kroz htenje da se sve druge želje žrtvuju zarad izabranog smisla života, to su sve odlike razvojne faze puberteta, koje semite odlikuju u veoma izraženoj meri.

Ali usled neodraslosti, one trpe svoje izopačenje. Ako se seksualna želja ne pobedi u periodu pubertetske apstinencijalne krize, onda će bračni partner biti oruđe zadovoljavanja sopstvenih strasti, umesto da seksualnost kao sposobnost bude oruđe izražavanja ljubavi prema partneru. Tako će nesazrelost seksualne funkcije onesposobiti čoveka za zdravu bračnu zajednicu. Ako užitak u hrani postane izvor unutrašnje satisfakcije, osoba će postati neumerena u ishrani i proždrljiva. Telesnost može čoveka da optereti potrebom da u svemu pokušava da ućari neku dobit. Semitska praktična inteligencija, koja se u vreme adolescencije otkriva kao izražena snalažljivost, lako može da se izopači u lukavstvo i pokvarenost; pa kod semite prepoznajemo sklonost da se prihvata uglavnom onih poslova koji mu obezbeđuju zaradu na brz, lak i zato neproduktivan (društveno nekoristan) način, kroz bavljenje trgovinom, bankarstvom, ili čak prosjačenjem. Zato semiti teže da žive uglavnom kao gradsko stanovništvo, jer su upućeni na druge ljude.

Za razliku od nordida koji se sa drugima druže samo radi sebe (da se ne bi osećali usamljeno) i bez ikakve prijateljske vernosti, semiti su sposobni na samopožrtvovano prijateljstvo koje odlikuje vernost i spremnost na žrtvu za drugoga. Oni su druželjubivi ljudi sa izraženom empatijom, ali, svojstveno zadržavanju na adolescentskoj fazi razvoja,

Drevni crtež Feničana

Karikatura Branislava Nušića

Antisemitska nacistička karikatura Jevrejina

oni pokazuju druželjubivost samo prema svojima, prema pripadnicima svoje porodice, klana, religije, sekte, organizacije, i sl. Prema ostalima grade odnos samo kao prema objektima iskorišćavanja ili kao prema izvoru opasnosti. Oni teško mogu u namerama nekoga, ko ne pripada njihovoj zajednici, da vide išta drugo do zastupnika zavere, koja je zapravo temelj njihovih sopstvenih odnosa prema pripadnicima druge porodice, klana, religije, itd. Gledajući kroz sebe i sopstvene koristoljubive principe, njima su neshvatljivi principi najvišeg razvoja čovekove ličnosti – ljubav prema čovečanstvu. Sumnja prema autoritetima, koja se prirodno javlja u pubertetu sa svrhom da čoveka navede na samostalno razmišljanje i odlučivanje, često kod semita ne uspeva da pokrene njihov razum kao odgovor na pitanja koje postavlja sumnja.

Kako je razvoj njihovog razuma zanemaren preranim pubertetom i usmerenjem na seksualna interesovanja, analitička upotreba razuma često biva preskočena, dok sama sumnja ostaje kao izvor neprestanog sumnjičenja, buntovnosti i teorije zavere. Iako su prirodno veoma snalažljivi, semiti, zbog svoje izražene adolescentske sklonosti ka odlučivanju, ne misle mnogo logično, već “crno - belo”. Umesto da razum prethodi donošenju odluke, snažno htenje da se donose odluke prethodi upotrebi razuma, koji se uglavnom koristi naknadno, sa ciljem da opravdaju već donete odluke. Spremnost da se olako i učestalo donose radikalne odluke koje ne poznaju sredinu i umerenost čini semite prepoznatljivim po njihovoj isključivosti. Ako u vreme razvoja identiteta ne nauče da krotko trpe nepravdu, njihove životne odluke mogu lako biti utemeljene na fanatičnoj mržnji i osveti. A ako nisu pobedili telesnost, onda mogu biti utemeljene na hedonizmu kao smislu života. Spremnost adolescenata da fanatično stradaju za određenu ideju jeste dobro poznata, pa je možemo prepoznati kao odliku mnogih semita, posebno arapskog porekla.

Nečista savest zbog zloupotrebe čulnih doživljaja često navodi semite na gađenje prema čulnim doživljajima i na radikalne asketske odluke. Kada neko zloupotrebljava seksualne doživljaje tražeći u njima satisfakciju najdubljih čežnji duše, on nije u stanju da shvati pravilnu funkciju seksualnosti – da ona ima za svrhu izražavanje ljubavi. Kako kroz svoje iskvarene motive teško može da shvati viši smisao čulnih doživljaja, on formira uverenje da su oni sami po sebi loši, a ne njihova pogrešna funkcija. Ugušujući ispoljavanje svojih nepobeđenih strasti, on ne rešava svoj problem neodrastanja. Kada sretne drugu osobu koja izražava one motive koje bi on sam želeo da izrazi, a ne sme zbog sukoba sa svojom licemernom savešću, on prema njoj oseća prezir, gađenje i ima potrebu da je moralno osuđuje.

> "Prednjeazijska rasa (armenidi) - podvojeni su ljudi i zato se na njima izražava neka neizmirenost tela i duše. Prednjeazijac oseća dušu i telo kao dve neprijateljske polovine svoga bića. ... Zato njegovo biće i naginje sada jednoj, sada drugoj krajnosti: ekstremnom asketizmu ili okorelom, ciničnom materijalizmu." (Vladimir Dvorniković, Karakterologija Jugoslovena, str. 187-188)

Kod Arapa, zbog mešanja sa dinarcima u vreme nastanka njihovog naroda (odlikuje ih dinarsko-semitski haplotip HLA-A2,B21), faza dinarske autonomije biva prenaglašena inače intenzivnim razvojem pubertetskog identiteta kod semita, pa su Arapi u odnosu na ostale semite mnogo skloniji buntovnom duhu i većem radikalizmu u svojim odlukama. Godine 1792. u poglavlju "Osveta kod Arapa" svoga dela "Putovanja kroz Arabiju i druge zemlje Istoka", nemački istraživač i kartograf Karsten Niebuhr opisuje karakter Arapa sledećim rečima:

> "Živahan i plahovit narod, naglih i jakih strasti, po prirodi je osvetoljubiv do krajnjih granica." (p. 197) Govoreći o krvnoj osveti kod Arapa, on primećuje: "Arapi se radije svete, pošto zakon dozvoljava, porodici ubice, i mogu da ubiju glavešinu, ili najznačajniju osobu, koju smatraju kao odgovornu za zločin, koji je izvršen jer je ona zanemarila da pazi na postupke onih koje je trebalo da nadzire. ... Ljudi se, ustvari, svuda ponašaju u direktnoj suprotnosti sa principima religije; i ove vrste osvete ne samo da su nepobožne već su apsurdne i nečovečne." (Karsten Niebuhr, p. 201-202)

Kod Roma, zbog mešanja sa nordidima u korenu njihovog nastanka (odlikuje ih nordijsko-semitski haplotip HLA-A1,B61), nordijska slaba volja, adekvatna detetu školskog doba, biva suočena sa jakim iskušenjima semitskog puberteta. Zato Rome, pored nordijske egocentričnosti, odlikuje i nordijska vidno slaba sposobnost donošenja odluka i držanja načela u susretu sa izraženim iskušenjima semitske telesnosti.

BALTIČKI ANTROPOLOŠKI TIP

Baltidi predstavljaju ostatke žute rase u istočnoj Evropi, izvorne nosioce uralske grupe jezika (koja se u Evropi sačuvala kod Finaca, Estonaca i Mađara), koji su u nekoj meri, zajedno sa Slovenima došli na Balkan, pa se i danas mogu prepoznati u područjima Balkana u kojima ima i puno nordida (muslimanski gradovi, Sandžak, jugoistočna Srbija). Prepoznajemo ih po zadebljanoj koži koja "visi" na njihovim licima, a koja zapravo predstavlja zaštitu od smrzavanja, što je samo jedan od mnoštva adaptivnih atributa žute rase za opstanak u polarnoj klimi.

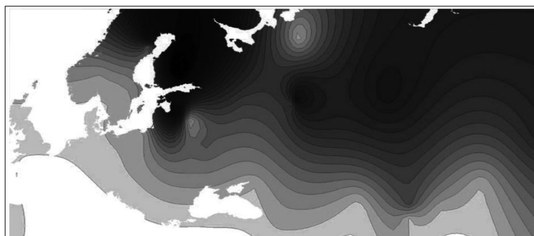

Ista osoba sa hipotireozom, manjkom tireoidnih hormona, pre i posle šestomesečnog tretmana tireoidnim hormonima

Zbog oskudne vegetacije polarnih predela i zato slabo obezbeđene ishrane, njima je usporen metabolizam manjkom tireoidnih hormona da bi mogli da prežive sa oskudnom količinom hrane. Manjak tireoidnih hormona rezultuje i promenama u fizičkom izgledu, pa se izgled pripadnika žute rase potpuno poklapa sa medicinskim opisom simptoma hipotireodizma: suva i žućkasta boja kože, odsustvo dlaka po telu, niži rast, gojaznost, zdepasto telo, kratke šake, širok nos i spušteni i kao otekli očni kapci. Takođe, višak ženskih polnih hormona odlikuje oba pola pripadnika žute rase, jer u otežanim egzistencijalnim uslovima oba roditelja treba da se bave neposrednom egzistencijom, a i potrebne su im veće rezerve sala na račun mišićne mase (kao rezerve energije i radi zaštite od hladnoće).

Bavljenje društvenim pitanjima na globalnom nivou, sklonost ka politici i filozofiji, što su sve produkti muških hormona, mogli bi da ozbiljno ugroze opstanak u polarnim uslovima. Višak ženskih hormona daje žutoj rasi izražene ženske atribute, pa su i Rusi, zbog mešanja sa žutom rasom, u velikoj meri dobili ženskaste atribute:

HG-N (Y) odlikuje žutu rasu na području od istočne Evrope (60% Finaca, 40% Litvanaca) do istočne Azije

"Ponekad se kaže da ruski narod ima žensku prirodu." (Nikolaj Loski, Fenomenologija ruske duše, str. 50)

"Ruski narod kao da ne želi da bude odvažni graditelj, njegova priroda se određuje kao ženstvena, pasivna i pokorna u državnim stvarima; Rusija uvek čeka mladoženju, muža — vlastelina. Rusija je pokorna, ženstvena zemlja. Pasivna, receptivna ženstvenost u odnosu prema državnoj vlasti je tako karakteristična za ruski narod i za rusku istoriju. ... Vrlo je karakteristično da u ruskoj istoriji nije bilo viteštva, tog muškog načela. Sa ovim je povezana nedovoljna razvijenost individualnog načela u ruskom životu. Ruski narod je uvek želeo da živi u toploti kolektiva, u nekakvoj rasplinutosti u elementu zemlje, u krilu majke. Viteštvo formira osećanje ličnog dostojanstva i časti, prekaljuje ličnost. Ovo kaljenje ličnosti ruska istorija nije stvarala. U ruskom čoveku postoji neotpornost, na ruskom licu nema oštrog i jasno ocrtanog profila. Tolstojev Platon Karatajev je okruglast. Ruski anarhizam je ženstven, a ne muževan, pasivan a ne aktivan. Ruski narod želi da bude zemlja koja se zaručuje, koja čeka muža." (Nikolaj Berđajev, Duša Rusije, Fenomenologija ruske duše, str. 8)

"Na Istoku, zbog duševnog sklopa i pogleda na život tamošnjih naroda, politička borba je mogla da bude samo slučajna pojava. Kvijetist i fatalist po prirodi i ubeđenju, zainteresovan uglavnom za večnu i nepromenljivu stranu postojećeg, istočni čovek nije bio sposoban da brani svoja prava i da se uporno bori za svoje privatne interese. Ko je bio jak, taj je i imao pravo. Suprotstavljati se jačem bila je ludost. Vladari Istoka su se mogli takmičiti i boriti jedan s drugim, ali ta borba je uvek bila kratka i nije menjala opšte stanje stvari. Prvi znak prevage sile na jednu stranu rešavao je spor i podanici su žurili da se potčine jačoj strani, videći u njoj oruđe sudbine i više volje. Otuda česta smena despotije, uz nepromenljivost samog despotizma." (Vladimir Solovjov, Duhovne osnove života, str. 114)

Nesazrelost ličnosti koja ima baltičko antropološko poreklo se manifestuje kroz pogrešnu funkciju ženskih sposobnosti, pa se ženska emotivnost izopačava u sebičnost i posesivnost, ženska krotost i strašljivost u karakternu slabost i kukavičluk, a podanički mentalitet u autoritarnu potrebu da neko drugi misli i odlučuje umesto same osobe.

"Istočnoeuropidska rasa razlikuje se u psihičkom pogledu od alpiske. Istočnoeuropidu duševan je život neuravnotežen, koleba se u svojim raspoloženjima. Čas je duboko setan a čas fanatički oduševljen ili divlje raspoložen. Uobrazilja nema granica. Osećanja su protkana izvesnim misticizmom. Razvijena je ljubav za rodni kraj. Oseća se potreba za vođenjem, a i za ispoljavanjem svojih duševnih raspoloženja." (Branimir Maleš, O ljudskim rasama, str. 37)

U svom delu "The Races of Man" antropolog J. Deniker piše za azijatske narode da ih odlikuje "pretvaranje, licemerstvo i izdajstvo" (str. 400). Iako je pripadnik žute rase veoma emotivan, mi tu emotivnost ne možemo kod njega proglašavati ljubavlju jer je reč samo o emociji, a ne i o motivu ljubavi. Tu prirodnu emotivnost ne možemo ceniti, jer ona nije izbor čovekove ličnosti, već plod njegove genetike. Ali možemo ceniti ličnost čoveka koji svojim osećanjima prida zrelu funkciju, kada pobedi svoju sebičnost, koja se kod naroda Istoka manifestuje kroz sklonost ka raznim oblicima emotivnog opijanja (ka zaljubljivanju, alkoholizmu, meditaciji, religioznim doživljajima), a u trenucima osujećenja kao ranjivost i kukavičluk. Da bi čovek imao pravu ljubav i dobrotu, potrebno je da promeni suštinske pokretačke motive, a ne osećanja, koja uvek treba da ostanu adekvatna stvarnosti. Pojedini ruski mislioci su primetili tragične posledice proglašavanja ljubavlju pukog ljudskog osećanja:

"Najtemeljniji greh slovenofilstva je i bilo to što su prirodno istorijske osobine ruskog elementa proglašene za hrišćanske vrline." (Nikolaj Berđajev, Fenomenologija ruske duše, str. 9)

Sentimentalna slabost i kukavičluk neprosvećene ženske emotivnosti su pogrešno interpretirani kao ljubav i krotost:

"Oni (slovenofili) su želeli da veruju da u ruskom narodu živi opšteljudski hrišćanski duh i veličali su ruski narod zbog njegove krotosti." (Nikolaj Berđajev, Fenomenologija ruske duše, str. 10)

Na osnovu nerazumevanja razlike između prave ljubavi i sebične sentimentalnosti dolazilo se do pogrešnog zaključka da ruski narod u svom srcu ima Hrista:

"Kažu da ruski narod slabo poznaje Jevanđelje, da ne poznaje osnovna pravila vere. To je, bez sumnje, tako; ali Hrista on poznaje i nosi u svom srcu oduvek." (Fjodor Dostojevski, Fenomenologija ruske duše, str. 235)

O tome, kako se ta čuvena "ruska ljubav" razotkrila kao njena suprotnost, upravo u onom trenutku kada je u vreme Staljinove diktature trebalo da u praksi pokaže svoju snagu kroz hrabrost, dostojanstvo, nepokolebljivost, principijelnost i samopožrtvovanost — piše ruski filozof Vladimir Kantor:

"Pisac (Dostojevski), istina, žarko želi da veruje da narod nosi Hrista u srcu, da će spasti sebe i Rusiju. Međutim, poslereformska "tereven-ka", kao što znamo, prerasla je u strašnu i rušilačku revoluciju.

A šta je sa Hristom? Ubijali su jedan drugoga čak i ne moleći se.

I ispostavilo se da bez normi hrišćanskog života sam Hristos nije dovoljan, da je potrebna navika i moralan život. A njega nije bilo." (Vladimir Kantor, "Karamazovština" kao simbol ruske stihije, Fenomenologija ruske duše, str. 235)

Ruski pisac Maksim Gorki opisuje kako je ta ruska "dobrodušnost" otkrivala svoje pravo lice i pre vladavine Sovjeta:

"Setimo se kako je dobrodušni ruski narod zabijao eksere u lobanje Jevreja iz Kijeva, Kišinjova i drugih gradova, kako su 1906. godine radnici Ivanovo-Voznesenska kuvali u kotlovima s vrelom vodom svoje drugove koje su tu bacili žive, kako su tamničari sadistički mučili zatvorenike, kako su crnostotinaši mrcvarili u svom gnevu devojke revolucionare nabijajući im klinove u polni organ, setimo se na trenutak krvavih bestidnosti 1906. i narednih godina.

Ljudi koji su tako hvalisavo i odvratno galamili da je Rusija ustala na noge "da oslobodi Evropu okova lažne civilizacije uz pomoć duha istinske kulture", ti po svojoj prilici iskreni i zbog toga i nesrećni ljudi brzo su, i nekako zbunjeno, zatvorili svoja leporečiva usta. Pokazalo se da je "duh istinske kulture" smrad svakojakog neznanja, odvratnog egoizma, grozne lenjosti i bezbrižnosti. U zemlji koja je u izobilju darovana prirodnim bogatstvima i drugim vrednostima, zavladala je, kao posledica njene duhovne bede, potpuna anarhija u svim sferama kulture." (Maksim Gorki, Novi život, br. 3, 21. april; br. 1, 18. april; godina 1917. str. 13)

ALPSKI ANTROPOLOŠKI TIP

Alpidi su zajedničkog genetskog porekla sa baltidima, vode poreklo od žute rase koja je u vreme ledenog doba naselila polarna područja centralne Evrope. Naknadno su se izmešali sa nordidima i sa njima su često spuštali sa Alpa na ostala područja Evrope, kroz entitet drevnih Itala, Kelta i Ilira. Mešanjem sa nordidima i drugim antropološkim tipovima

njihovi izvorni atributi žute rase su u određenoj meri izbledeli, pa antropolozi za njih kažu:

"Čini se da su od kraja paleolita u Evropi, ali odakle su došli, ili da li su nastali u Evropi od mešanja neke kratkoglave azijske grupe sa pra-evropljanima — ne znamo. Ovi ljudi, bar po skeletu, imaju neke sličnosti sa turanidima, a na živom čoveku ne zapažamo odlike tungida." (Božo Škerlj, Čovek, str. 328)

Ipak su kod njih i danas prepoznatljivi atributi žute rase, po njihovoj sklonosti ka gojaznosti, kratkim ekstremitetima, niskom rastu, sitnim i uvučenim očima (zaštita od polarnog slepila i snežnog vetra), i po psihološkoj potrebi za pravljenjem zaliha (za periode mraza) koja se često izopačava u škrtost i potrebu za skupljanjem nepotrebnih starih stvari.

U mešanju sa nordidima, alpidi su izgubili izražene ženske atribute tipične za žutu rasu, pa ih odlikuje manjak i muških i ženskih polnih atributa. Nedostatak ženskih odlika se primećuje kroz emotivnu hladnoću, koju pokazuju čak i prema rođenoj deci, a nedostatak muških kroz odsustvo potrebe da se preispituje viši smisao sopstvenih postupaka i samim tim kroz potrebu za oslanjanjem na kodekse ponašanja i na vođstvo od strane društvenih autoriteta. Zarađen kapital, zbog nedostatka funkcije ženskih hormona, ne dele ni sa članovima sopstvene porodice, a zbog nedostatka muških, ne ulažu ni u dalju proizvodnju, već "slažu u slamaricu". Njihov nizak nivo opšte hormonalne aktivnosti jeste adekvatan onome koji snalazi više ili manje sve ljude u poznoj starosti, i zato između iskušenja ljudi u godinama i iskušenja alpida postoje velike bliskosti. Kako su sopstveni polni atributi slabo izraženi, lako im je da svojom voljom suzbiju simptome njihove zloupotrebe. Svoje nepobeđene telesne želje lako sputaju u svom izražavanju ali zatim imaju potrebu da te iste želje projektuju drugim ljudima i da ih lažno moralno osuđuju.

Kako im zbog nedostatka polnih atributa nisu važna ni sentimentalna osećanja niti predstave o vrednosti sopstvenog dela, dolazi do izražaja osećanje straha i krivice koji često postaje njegova dominantna

pokretačka snaga, posebno u stresnim situacijama, koja ih lako pretvara u hladne, stroge i autoritarne ličnosti. Alpski duh je dao i drevnim Rimljanima i nacistima XX veka duh izražene autoritarnosti. Rasizam i nacionalizam sa kompleksom niže vrednosti jeste i danas iskušenje naroda centralne Evrope i Panonske nizije, upravo zbog prisutnosti alpida. Adornova skala autoritarnosti, koja definiše nacistički tip autoritarnosti, poklapa se sa opisom alpida od strane antropologa još s kraja XIX veka:

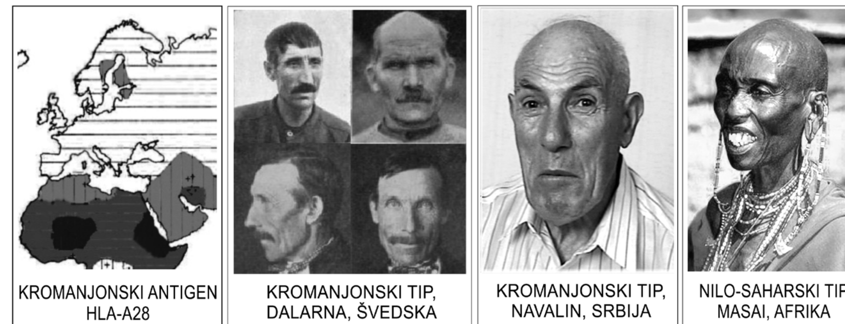
> "Homo alpinus. Niskog rasta, smeđ, okrugle glave i lica, on je brahikefalni tip kakvog predstavlja stanovnik Overnje... Ovaj tip je najzastupljeniji u Francuskoj, Švajcarskoj, severnoj Italiji, južnom delu Nemačke, Poljskoj, Austriji, na Balkanu, i dalje ka istoku. Psihološki gledano, odlikuju ga štedljivost, oprez i marljivost; obdaren je zdravim razumom (le bon sens), i vezan je za tradiciju. On više apsorbuje ideje nego što ih sam stvara. Iako je marljiv, posao obavlja sporo i bez intenziteta. ...
>
> Homo Alpinus zna samo za plašljivu odbrambenu solidarnost stada ovaca gde svako teži da se sakrije iza svog suseda. Alpid je generacijama bio "savršen rob, idealni kmet, primerni podanik, a u republikama poput naše najhvaljeniji građanin, jer dopušta sve zloupotrebe". Ovaj tip se teško menja i zato ima malo genijalaca. Katolik je, zavisi od državne akcije u politici, protivi se individualnoj posebnosti i superiornosti, voli osrednjost i boji se napretka. Njegov pogled ne seže dalje od trenutnih potreba njega samog i njegove porodice, dok su državnički poslovi izvan njegovih moći." (Frank H, Hankins, The Racial Basis of Civilization, p. 107-108)

Takav karakter možemo prepoznati kao odliku stanovništva gde god Alpidi žive u većoj meri, posebno na području Austrije, Bavarske, Savoje u Francuskoj, zatim u kontinentalnoj Hrvatskoj (posebno Hrvatskom Zagorju), Sloveniji, a kod nas u starosedelačkom stanovništvu Vojvodine i delimično u severozapadnoj Srbiji.

Pripadnici alpskog antropološkog tipa nas mogu oduševiti svojom urednošću, disciplinom, staloženošću, ali te atribute ne možemo ceniti, već bi trebalo radije da ih kudimo ukoliko vidimo da su oni sami sebi cilj i da su potrebe ljudi sa kojima alpidi dolaze u kontakt zanemarene radi pukog ispunjenja njihovog kodeksa pravila ponašanja. Možemo ceniti ličnost onih alpida koji pokazuju saosećanje i nesebičnu samopožrtvovanost, iz srca ispunjenog ljubavlju, a ne pritisnutog teretom krivice i straha, teretom zbog kojeg dobro delo čine kao moranje i obavezu svoje savesti, jer ne mogu i ne smeju drugačije.

KROMANJONSKI ANTROPOLOŠKI TIP

Kromanjonski tip je lovac, u drevno vreme došao u Evropu iz Afrike, pa sa afričkim crncima nilo-saharskog porekla još uvek otkriva i zajedničke genetičke markere i antropološke bliskosti u izraženim sportskim i intelektualnim atributima koji ga osposobljavaju za lov.

KROMANJONSKI ANTIGEN HLA-A28 | KROMANJONSKI TIP, DALARNA, ŠVEDSKA | KROMANJONSKI TIP, NAVALIN, SRBIJA | NILO-SAHARSKI TIP MASAI, AFRIKA

> "Po tom nalazištu (Cro-Magnon u Francuskoj) prozvana je kromanjonska rasa koja se odlikuje visokim rastom, širokim licem i četvorougaonim očnim šupljinama." (Enciklopedija leksikografskog zavoda I, str. 664)

Prepoznajemo ga po atletskoj građi, visokom izduženom stasu, kupolastoj lobanji, četvorougaonim očnim šupljinama, širokim licem, jakim kostima vilice, tankim listnim mišićima, dugom njišućem hodu i izraženim atributima desne moždane hemisfere, koji su mu neophodni za orjentaciju i za lov, a koji ga čine obdarenim za umetničko izražavanje kroz slikarstvo, vajarstvo, muziku i ritam.

> "Unekoliko su slični nordidima i atlantidima, no mnogo krepkijeg stasa, dugoglavi. Koža je tamnija, očne duplje su niske i široke, uopšte je ceo obraz, osobito donji deo lica, širi i uglastiji. Ostatke i delove te podrase nalazimo u Švedskoj (Dalarna), u Nemačkoj (Vestfalija), svuda po Evropi, pa takođe u Španiji i bez sumnje na Kanarskim ostrvima. I deo naših Dalmatinaca, posebno na ostrvima, spada k toj podrasi koju smo u većem broju otkrili još kod Starih Slovena, po našim grobljima (Bled, itd)." (Božo Škerlj, Opšta antropologija, str. 72-73)

U slučaju neodrastanja, njegova genetska sposobnost za hitre akcije izopačava se u brzopletost i nepromišljenost, spremnost na iznenađenje — u duh avanturizma; spremnost da u lovu ubije životinju — u iskušenje grubosti, "sirovosti" i bezobzirnosti prema drugim ljudima, fizička moć — u sklonost ka nasilnom rešavanju problema, a adaptivna nagost za toplu klimu — u sklonost ka nudizmu.

LOKALNA GOVORNA AKCENTUACIJA I INTONACIJA OTKRIVA GENETSKO POREKLO STANOVNIŠTVA

Normalno je da čovek svojom melodijom rečenice otkriva emocije koje su adekvatne onome o čemu on govori. Međutim, mnoge narode u govoru odlikuje jedna ista melodija ma o čemu govorili. To znači da emocija njihovog govora nije posledica objektivne predstave o stvarnosti u njihovom umu, jer kako se menja stvarnost, menjala bi se i melodija adekvatno trenutnim doživljajima, već je njihova tipična melodija posledica njihovog velikog Ega ili odbrambenih mehanizama velikog Ega. Kako se razlikuju njihove psihe, razlikuju se i akcentuacije i intonacije njihovih govora, pa zato možemo da na osnovu govora ljudi na određenom području prepoznamo najzastupljenije antropološke tipove sa tog područja.

Onaj antropološki tip, koji je dominantan na određenom području, otkriva svoj tipičan karakter kroz akcentuaciju, intonaciju i druge osobine svoga govora. A zatim, takav izgovor, u obliku socijalnog faktora, nameće se i ostalom stanovništvu na tom području koje je drugačijeg antropološkog porekla i sastava. Iskusan lingvista primećuje da svaki pojedinac ima svoj jedinstven izgovor, koji nesvesno ili svesno pokušava da uskladi sa izgovorom sredine u kojoj živi.

Antropološki tipovi koje odlikuje viši nivo muških atributa, govore dubljim muškastim glasom kod oba pola, dok oni koje odlikuje viši nivo ženskih atributa govore višim i piskavijim glasom kod oba pola. Kod raznih grana semita, primetno kod Indusa, muške osobe govore dubljim glasom, a žene piskavijim glasom, jer semite odlikuju izraženi muški atributi kod muškog, a ženski kod ženskog pola. Dinarci govore melodičnom akcentuacijom koju zbog njihove gordosti prožima grubost, pa je zapažamo na području istočno-hercegovačkog dijalekta. Zapadne mediterance odlikuje želja za odobravanjem i šarmiranjem koja se otkriva i kroz njihovu melodiju rečenice, koja je adekvatna govoru južnih Italijana, a kakvu prepoznajemo i u zetsko-lovćenskom dijalektu u Crnoj Gori i kosovsko-resavskom dijalektu koji se rasprostire od Metohije sve do južnih i jugoistočnih područja Banata. Svojom melodijom govora oni pokazuju sujetan strah od gubitka odobravanja druge osobe. Melodija govora se često poklapa sa muzičkim motivima koji su tipični za svaki antropološki tip, pa tako mediteransku akcentuaciju prepoznajemo u italijanskim pesmama (Tarantela, Bandiera Rosa...) i pojedinoj našoj muzici (kolo “Niška Banja”). Dinarsku prepoznajemo u crnogorskom, albanskom i gruzijskom melosu. Istočno mediteranski izgovor odgovara grčkoj muzici (Ta pedia tou peirea, Ta lemononadika), i delimično našoj narodnoj muzici (“Užičko kolo”). Intonaciju govora alpida prepoznajemo u melodiji pesama “Lepe ti je, lepe ti je, Zagorje zelene”, kao i “Hajde Kato, hajde zlato!”. Njih odlikuje otezanje u govoru tipično za Lale, starosedeoce Vojvodine, kakvo još srećemo u Bednjanskom dijalektu Hrvatskog Zagorja, takođe u delovima Slovenije, i zatim u Austriji i Bavarskoj, gde je najveća zastupljenost alpida. Semite odlikuje udarna (nemelodična, dinamička) akcentuacija, koju prepoznajemo jugoistočno od Kruševca, na području prizrensko-timočkog dijalekta. Nordide takođe odlikuje udarna akcentuacija, pa je prepoznajemo tamo gde ima dosta nordida (gradsko stanovništvo Bosne i Sandžaka, Hrvatsko Zagorje, itd). Na primer, Bosanci će dinamički izgovoriti “slan′na” umesto melodično “slanina”. Mnoge slovenske reči su doživele transformaciju da bi mogle na Balkanu da se izgovaraju u duhu melodične akcentuacije, na primer, trčal, gledal, itd, u tračo, gledao, itd. Antropološki tipovi sa viškom muških hormona imaju sklonost ka upotrebi augmentativa, a sa viškom ženskih koriste deminutive. Atlantske mediterance u govoru odlikuje podizanje melodije i zato sklonost ka ikavici (centralna Dalmacija, Hercegovina, Ukrajina, Poljska), a takođe i sklonost ka dentalnim i palatalnim frikativima — šušteće izgovaranje glasova (šjutra, šjekira), koje je najtipičnije za poljski, ukrajinski i čerkeski jezik. Kromanjonce odlikuje izražena nazalnost govora i “bluz” melodija rečenice.

ZAKLJUČAK O ANALIZI RAZLIČITIH ANTROPOLOŠKIH TIPOVA ZAPADNOG BALKANA

Bez obzira kog antropološkog porekla da je čovek, on treba sam da odluči da odraste i da svoje sposobnosti stavi u pravilnu funkciju, da one budu odgovor na realne potrebe života, a ne odgovor na hirove koje formira njegovo veliko Ja ili odbrambeni mehanizmi njegove nečiste savesti u potrazi za svojom satisfakcijom.

ANTROPOLOŠKA PRIRODA SUKOBA IZMEĐU SRBA I HRVATA

Sukob između Srba i Hrvata je zapravo sukob između dva starosedelačka antropološka tipa na Balkanu, sa kojima pravi Sloveni, nemaju gotovo nikakve veze. Kada Srbi kritikuju Hrvate, tada uglavnom kritikuju karakter alpskog tipa, koji je dominantan u kontinentalnom području Hrvatske (posebno Hrvatskom Zagorju), ali i u starosedelačkom stanovništvu naše Vojvodine, posebno Bačke i Banata i severozapadne Šumadije. Kada Hrvati kritikuju Srbe, tada uglavnom kritikuju karakter dinarskih starosedelaca Balkana, koji su se pred Turcima povukli iz dinarskih područja zapadnog Balkana na područje nekadašnje Vojne krajine, pa ih Hrvati starosedeoci prepoznaju kao ljude vrlo drugačijih karakternih sklonosti. Hrvati dinarskog porekla su istog karaktera kao i Srbi dinarskog porekla. Kao što su i Srbi starosedeoci Vojvodine sličnog antropološkog sastava kao i Hrvati Hrvatskog Zagorja.

Dinarski i alpski tip imaju potpuno različito genetsko poreklo i sasvim suprotna iskušenja. Iako su obe populacije sklone sukobima i autoritarnoj svesti, one imaju različite motive iz kojih dolaze u sukobe, i odlikuju ih različite vrste autoritarnosti. Dinarca odlukuje balkanska autoritarnost, a alpski tip nacistička autoritarnost. Dinarcem se lako manipuliše pobuđivanjem i zadovoljavanjem njegove gordosti i sujete, a alpidom pobuđivanjem i zadovoljavanjem njegove sebičnosti (u smislu škrtosti i posesivnosti), kao i buđenjem osećanja krivice i straha teorije zavere.

Jovan Cvijić opisuje karakter kontinentalnog područja Hrvatske sledećim rečima:

> "Vrlo su marljivi, trezveni i izdržljivi u radu. ... Ali ovi seljaci imaju odbojni duh, duh podvajanja i odstranjivanja. Jedino sebe smatraju pravim Hrvatima („Horvati"). Onoga koji ne govori njihovim dijalektom, gotovo smatraju za stranca; svoje neposredne susede, stanovnike Žumberka i Karlovca, nazivaju „Vlasima". Svakog stranca koji nosi evropsko odelo smatraju za „Kraljca", za Slovenca. ... Često su nepoverljivi. Sasvim su im nepoznata hrvatska istorijska predanja. Znaju samo nekoliko šturih priča o Kraljeviću Marku (npr. kako je Kraljević Marko mogao da pojede 50 kg. mesa, kako ga je jedan grof otrovao, itd.). ... Prigorci smatraju da samo vlasti i plemstvo treba da se bave državnim poslovima: oni su, vele, upućeniji nego seljaci, muži; plemstvo treba da naređuje, muži da slušaju; bez gospode ne bi bilo nikakvog reda. ... Ovo je stanovništvo poslušno, disciplinovano i potpuno se pokorava svojim starešinama."

Alpski antropološki tip se pronalazi i u skeletima praistorije i u današnjem stanovništvu Vojvodine. Kada Jovan Cvijić opisuje karakter gradskog stanovništva u Banatu tada piše da ga odlikuje "veština da se prikriju intimna osećanja, pretvaranje da se odobravaju dela koja se iz dna duše osuđuju i neka izveštačena, otužna uglađenost, koja je često prelazila u odsutnost dostojanstva" (Jovan Cvijić, Balkansko poluostrvo i Južnoslovenske zemlje, god. 1922). Alpski tip odlikuje sklonost ka licemerstvu i projekciji sopstvenih nepriznatih motiva drugima:

> "Psiholozi navode da ispoljavanje preterano stroge moralnosti veoma često ukazuje na to da kod takvih glasnih i strogih moralista postoje, ili su postojale, želje slične onima koje pripisuje drugima i osuđuje kod drugih." (Psihologija ličnosti, dr Nikola Rot, str.140)

> "Trebalo bi naglasiti da projekcija nipošto nije jednaka sa prostom tendencijom da se preterano uopštavaju nečiji sopstveni atributi na sve ostale. Tipično je da se projekcija javlja u onoj meri u kojoj je osoba NESVESNA nepoželjne crte u sebi. ... Frenkel-Brunsvikova i Sanford (1945) našli su, na primer, da su preterano rigidne i konvencionalno moralne devojke iz koledža, koje nisu bile u stanju da priznaju svoje sopstvene "nevredne" seksualne impulse, težile da ih projektuju na izvesne "inferiorne" manjinske grupe, kao što su Meksikanci iz nižih klasa i "osobe koje nose tesna, pripijena kožna odela". To jest, one su opažale da se ovi "drugi" odaju slobodnom, raspusnom i zavidnom superiornom životu. ...Ako su sve stvari potpuno neslične, one se jednostavno ne upoređuju. Isto tako, upravo ona osoba koju opažamo kao sasvim sličnu sebi, može da bude predmet naših najogorčenijih osećanja." (Dejvid Kreč, Ričard Kračfild, ELEMENTI PSIHOLOGIJE 669, 260)

Dinarski tip nije u stanju da shvati takvo licemerstvo. Jedna devojka, tipičan predstavnik dinarskog karaktera, veoma je uzbuđeno kritikovala karakter licemera. Rekla je da zna da ona sama nije zlato, ali da sebe ne laže da je pravednik, i da sve ono što radi radi iskreno i otvoreno, te da zato njih uopšte ne može da razume.

Odgovorio sam joj da ona nije u stanju da razume njihov karakter zato što gotovo uopšte nema svoju savest, dok je oni imaju. Pitala me je zatim: "Kako oni imaju savest a ja ne? Zašto oni sebe lažu ako imaju savest?" Odgovorih joj: "Pa upravo zato što imaju savest, zato sebe lažu, jer ih savest osuđuje kada u sebi prepoznaju karakterne slabosti. Oni ne mogu da sebe trpe sa svojim slabostima. ... Ti nemaš izraženu savest, pa veoma hrabro i drsko činiš ono što sama znaš da nije dobro. A da imaš savest, bar bi bila licemer, ako ništa bolje!"

Kao što dinarac nije u stanju da razume jednog alpida, tako i alpid nije u stanju da razume jednog dinarca, kako on može tako otvoreno i bez ikakve savesti da čini ono što ne valja, i još da se time ponosi?!

Sa pravom pripadnici alpskog tipa prepoznaju u Srbima dinarskog porekla paganski i primitivan karakter, koji ne samo da ne pokazuje nikakvo osećanje krivice za svoje karakterne mane, već ih čak proglašava vrlinama. Ali, sa istim pravom dinarski tip prepoznaje u Hrvatima alpskog tipa izraženo licemerstvo i formalizam. Obe populacije su u svojim međusobnim kritikama u pravu. Alpid je veoma savestan, i stalno se kaje za ispoljavanje svojih slabosti, dok se dinarac zbog svoje gordosti nikada ni za šta ne kaje. U pojedinim područjima Crne Gore i Hercegovine gotovo je nemoguće čuti reč "Izvini!" ili "Oprosti!". Ako se nekada i pokaje za svoje loše postupke prema drugom čoveku, dinarac će biti sklon da to uradi zbog svog "obraza" a ne zbog svog slomljenog "srca", jer će na pokajanje da ga pre dovede povređena sujeta, nego prava dobrota prema drugom čoveku. Gordo dinarsko srce nije spremno da se ponizi svešću o potrebi za ikakvom promenom sopstvenog karaktera. Zato, sasvim prirodno, dinarski tip ima teških problema sa svojim karakterom. To se posebno vidi kada se nađe u neprijatnim stresnim uslovima, kada otvoreno reaguje nezrelo i nepromišljeno. Kako je svoje prirodne motive i impulse proglasio ispravnim samim tim što su iskreni i što su njegovi, dinarac se odrekao svoje slobodne volje. Dinarac pokazuje potpunu nezrelost kada treba da razumno reaguje svojom voljom nezavisno od svoje prirode, jer je naučio da slepo i neprikosnoveno sluša porive svoga velikog Ja. Autoritet njegovog Ja je toliko veliki da mu se svaki akt slobodne volje, suprotan bezumnim porivima i impulsima njegovog Ja, čini licemernim.

Dinarski tip ne reaguje nezrelo samo onda kada je žrtva nepravde, već i kada je objekat prave ljubavi. Zbog svoje gordosti, on nije u stanju ni da primi ni da pokaže pravu ljubav, jer primanje i pokazivanje prave ljubavi gordo srce shvata kao ponižavajući atak na svoje veliko Ja. Svaki poklon koji je primio on ima potrebu da uzvrati i da ga na takav način obezvredi kao delo nesebične ljubavi. Ukoliko nije u stanju da poklon uzvrati poklonom, on će imati potrebu da čak obezvredi pobude darodavca, da bi na taj način izbegao poniženje pred svojim gordim i velikim Ja. Dinarac će sa velikom zahvalnošću da prima čašćavanje pićem od svojih poznanika, ili neko drugo ugađanje sopstvenim željama, ali će sa priličnom nelagodnošću da prihvati svaku nepovratnu pomoć u hrani i novcu koja ima za cilj da zadovolji njegove realne egzistencijalne potrebe. Njega ugrožava sama pomisao da ga neko voli nesebičnom ljubavlju, koja nije zasnovana na posebnom utisku koji je on svojim vrednostima izazvao kod drugoga. On će rado prihvatiti tuđu pomoć i dobročinstvo ukoliko drugi smatra da je neko dužan da mu pomogne zbog njegove posebne vrednosti, ali će takvu uslugu pokušavati da obezvredi ako mu se ona pruža kao izraz milosti i ljubavi onoga ko mu je izražava. U dobročinstvu koje dinarac rado prihvata nije u centru pažnje karakter onoga ko mu dobročinstvo čini, već njegov sopstveni karakter koji ga čini dostojnim dobročinstva drugih. Zbog toga dinarac uvek ima potrebu da karakter osobe koja mu čini dobro obezvredi, da bi njegov sopstveni karakter došao do izražaja kao razlog zašto su drugi ljubazni prema njemu. U međusobnim odnosima dinarci često imaju potrebu da jedan drugoga pri susretu snažno tresnu pesnicom u rame, da bi i na taj način uklonili povode za nežnost pravog prijateljstva i sačuvali svoju gordost bez poniženja. Iz iste gordosti nisu u stanju da se čak ni pred malim detetom ponize izražavajući mu pravu ljubav, pa umesto da koriste deminutive (koji izražavaju tepanje), oni se i najvoljenijem detetu obraćaju sa augmentativima, na primer, sa "baraba, konjina, magarac, derište," itd.

Za razliku od alpskog tipa koji dobra dela čini iz krivice, dinarac čini dobra dela da bi zadovoljio sujetu svog velikog Ja. Zapravo, dinarac čini dobro delo zato što vidi vrednost u samom dobrom delu, a ne zato što iskreno i stvarno voli drugog čoveka.

Zbog velikog i gordog Ja, dinarci su jako osetljivi i ranjivi, i upravo zato nesposobni da podnesu i najsitnije nepravde. Njihova uvredljivost otkriva da dobra dela ne čine zbog drugih ljudi, već zbog svoga Ja. Drugi ljudi su sredstvo da se zadovolji sopstvena sujeta, pa ako ugrožavaju njegovo Ja, dinarac se neće ustezati da pokaže najveću moguću brutalnost u ophođenju sa njima. Čovek koji zaista ima pravog poštovanja prema sebi i drugima, a ne gordost i ponositost, na nepravdu reaguje krotošću i poniznošću, dok uobražena i naduta osoba reaguje buntovnošću i uvređenošću. Ponizna osoba u poniženju zadržava svoje dostojanstvo, dok gorda osoba u poniženju deluje jadno i poniženo. Poniženja koja nas snalaze kroz istoriju mogu da nam pomognu da se zaista ponizimo u svom srcu i da tako pobedimo svoje Ja. Međutim, između poniznosti i poniženja mi radije izabiramo da budemo poniženi nego da se sami

ponizimo. Pokušavajući da po svaku cenu odbranimo svoje veliko Ja, mi upravo žrtvujemo svoju ličnost.

Za razliku od dinarca kod koga su preispitivanje sopstvenog karaktera i pokajanje gotovo nepoznata kategorija, alpid se stalno kaje, ali i stalno greši, zato što zbog površne upotrebe razuma ne ume da se pokaje za izvor grešenja — za samu grešnu pobudu. Izvor površnosti je u samim motivima pokajanja — krivici i strahu. Zato će on lako da se pokaje što je rekao ružnu reč, ali ne što je takav u svom srcu. On će se kajati za simptome svoga stanja u ponašanju, ali ne i za samo svoje stanje. Kako će greh i dalje ostati u njegovom srcu, ostaće i njegova krivica.

Krivica i strah ga zato čine jako lakim plenom manipulacije od strane bilo kog autoriteta koji je na vlasti. Sama krivica ga čini vrlo rigidnim u mišljenju i sklonim da se slepo drži pravila ponašanja, bez preispitivanja stvarnog smisla određenih postupaka. Zato je sklon da se slepo drži svojih autoriteta i propisanih recepata ponašanja, bez lične odgovornosti i preispitivanja njihove validnosti.

Za razliku od sujetne osobe koju prati sklonost ka uvredljivosti i mržnji, osobe koje su sebične prati sklonost ka ranjivosti i kukavičluku.

Za razliku od dinaraca koji su zbog svoje gordosti skloni da u govoru upotrebljavaju augmentative, alpidi su zbog svog straha skloni da koriste deminutive. Mirko kod nas, Mirčeta je kod dinaraca, a Mirkec u Hrvatskom Zagorju. Dok dinarci nisu u stanju da tepaju ni malom detetu, alpidi, zbog svoje strašljivosti, često tepaju i odraslim osobama. Naziv za lopova u severnoj Hrvatskoj izražava se deminutivom "dugoprstić". Vrlo je teško zamisliti da bi jedan prosečan dinarac koristio takav naziv za lopova , ili da bi sa tipičnom alpskom veselošću pevušio pesmicu: "Moj očka ima konjčka dva, ... Cing cingel, cing cingel, ... Veselo je moje srce.".

Za razliku od alpskog tipa koji ne može bez autoriteta, dinarski tip ne podnosi autoritete. Dinarac je večiti opozicionar, koji se protiv nepravde često bori toliko destruktivnim motivima, da ukoliko zauzme mesto prethodne nepravedne vlasti, on postaje još iskvareniji i od nje totalitarniji.

Takođe, za razliku od alpida koji su izraženo škrti, dinarci spadaju među najnesebičnije ljude na svetu. Smatra se da je centralna Evropa tradicionalno zaostala u odnosu na severnu Evropu jer Bavarac, zbog svoje škrtosti, sav zarađen kapital slaže u slamaricu, umesto da ulaže u dalju proizvodnju. Zbog razlike u karakteru koja postoji između dinarskog i alpskog tipa, postoje razlike i između tipičnog srpskog i tipičnog hrvatskog nacionalizma. (Naravno, govorimo o kontinentalnim Hrvatima, jer se Hrvati Hercegovine ne razlikuju mnogo po svom iskušenju od Srba koji žive takođe u Hercegovini.) Kako su dinarci gordi i sujetni, a alpidi sebični, srpski nacionalizam je sujeta koja je projektovana na opšti plan, dok je hrvatski nacionalizam sebičnost projektovana na opšti plan. Zbog sebičnosti, hrvatski nacionalizam naglašava teritorijalnu i materijalnu ugroženost, dok zbog sujete srpski nacionalizam naglašava ugrožena nacionalna prava i nacionalne vrednosti.

Osoba kojoj je ugrožena sujeta reaguje mržnjom, dok osoba koja je ugrožena u sebičnosti reaguje strahom, pa zato srpski nacionalizam više prožima mržnja, a hrvatski nacionalizam više prožima paranoidni strah, teorija zavere, koja tek naknadno izaziva mržnju (prezir) kao svoju odbranu. Dinarski nacionalizam je utemeljen na kompleksu više vrednosti, a alpski na kompleksu niže vrednosti. Dinarac postaje šovinista zbog povređene gordosti, a alpid zbog potrebe za lažnim moralisanjem i projekcijom sopstvene nečiste savesti na drugoga.

Zbog plašljivosti hrvatski nacionalizam najviše izražava šovinizam onda kada je njegov neprijatelj najviše ponižen. Kada je pala Krajina, Hrvatska je doživela euforiju nacionalizma. Zbog dinarske buntovnosti srpski nacionalizam je najveći šovinizam izražavao onda kada su sami Srbi bili najviše poniženi, na primer, za vreme NATO bombardovanja.

Zbog kukavičluka alpskog rasnog tipa, hrvatski nacionalizam izražava najveću netrpeljivost prema manjinskim grupama, na primer, prema Romima i Jevrejima, a zbog dinarske buntovnosti srpski nacionalizam prema onima koji su po svojoj moći iznad njih, na primer, prema NATO-u, i sl. Gerhard Gezeman piše o slučajevima kada je u međusobnom ratu crnogorskih dinaraca sa Turcima, Turcima u toku bitke nestalo oružja, pa su ga sami Crnogorci davali Turcima, da bi nastavili bitku do kraja. Bilo im je ispod časti bilo da pobede Turke samo zato što je ovima nestalo oružja. Dinarsku velikodušnost prema neprijateljima nalazimo zabeleženu u delu "Primeri čojstva i junaštva" Marka Miljanova:

> "…. Tako su se bili cio dan i zamrkli su u pustu goru obje strane. Crnogorci su zaklali od plijena mesa te su pekli za večeru, i znajući da nemaju Turci večere, dozvaše i(h) Crnogorci: "Ote da vi damo mesa, Turci!"
>
> Turci začuđeno pitaju: "Rugate li se ili istinu zborite?"
>
> Crnogorci: "Ne, bogme, no odite da vi damo da pijete koliko možete!"
>
> Tako im daše te su lijepo večerali i konačili kao da su bili prijatelji a ne krvnici. Sjutradan svak doma, a Turci zafališe."
>
> "U boj na Gra(h)ovo, kad su Turci okrenuli da bježe, Crnogorci, koji je koga ufatio, svaki je svoga posijeka. A Drago Jokov Petrović nije

svoga roba posijeka, no je pred njim iša. Bilo je Crnogoraca koji su se rugali kad su viđeli kako Drago ide, te bi rob moga uteć i Draga ubit. No je Drago vjerova u svoga roba toliko da mu naredi da ga obritvi. Tome su se najviše rugali. No Dragu nije dopuštila duša da brka ljubav s Turčinom, no ga je poveo kod svoje kuće na Njeguše i drža ga tri godine ka brata. Poslije posla ga je doma u Rumeliju. Ovi dva junaka koji se oprijateljiše u onakvi okršaj nijesu jedan drugoga zaboravili, no su slali darove jedan drugome: Drago Ibraimu u Rumeliju, a Ibraim Dragu u Crnu Goru. Na daleko njini pozdravi prestali su, kad su umrli. Prosta im duša!" (Marko Miljanov, Primeri čojstva i junaštva, 61-62)

Mnogi veruju da se razlika između tipičnog srpskog i hrvatskog karaktera može objasniti različitim kulturnim uticajima, a ne nekakvom genetskom razlikom njihovog stanovništva.

Često se navodi uticaj različitih religija i njime objašnjava razlika u karakteru populacija. Međutim, same religije trpe lokalne transformacije u svojoj interpretaciji u zavisnosti od karaktera populacije koja ih usvaja.

Na primer, crnogorskom dinarcu teško pada moralisanje. On nema izraženu savest i svest o sopstvenoj odgovornosti, pa je njegova interpretacija pravoslavlja vrlo liberalna (uglavnom ateistička), i sasvim drugačija od interpretacije katolicizma kakvu, na primer, srećemo kod alpskog tipa u Hrvatskom Zagorju, ili od interpretacije samog pravoslavlja kakvo srećemo među slovenskim življem u južnoj Srbiji. Jovan Cvijić opisuje suprotnost dinarskog pravoslavlja sa pravoslavljem centralnog tipa (južna Srbija) koje odlikuje "skrušenost i potčinjenost".

"Ovo pravoslavlje centralnoga tipa stoji u jasnoj suprotnosti sa dinarskim, dogmatski takođe vizantijskim pravoslavljem, koje je izmenjeno naročito pod uticajem narodnog života. Dinarcima vera nije strana, već je njihova. ... U većini slučajeva vera ih mnogo ne vezuje, osim samo crkvenim obredima; a ipak su uvereni, da se na veru mogu osloniti. Kod „popova" nema i nije bilo, osim u retkim izuzecima, one preterane poniznosti starijima, koja se drugde zapaža. ... Dinarsko pravoslavlje, onako kako ga narod shvata i vrši, predstavlja veru manje formalističku, manje vezanu za crkvu, više slobodnu. Dinarskom tipu izgleda varoško pravoslavlje centralnog tipa kao tiranija crkve i sveštenstva. Dinarci ga smatraju kao veru koja podjarmljuje narod, slično tuđinskoj državi. Varoško pravoslavlje centralnog tipa po nekim svojim osnovnim osobinama slično je katoličanstvu panonskih Južnih Slovena." (Jovan Cvijić, Balkansko poluostrvo i Južnoslovenske zemlje, 88)

No, pošto smo videli da se interpretacija istog verovanja razlikuje kod populacija različitog genetskog porekla, da se vratimo na analizu razlike između dinarske interpretacije pravoslavlja i alpske interpretacije katolicizma.

Dinarac potpuno ravnodušno sluša ukore upućene sopstvenoj savesti. Iako dobro zna da je, na primer, upotreba duvana štetna i za njega i za njegove ukućane, njegova savest je što se toga tiče potpuno mrtva. Na jednostavan nalog na dobrotu: "Ljubi bližnjeg svog!" on reaguje potpuno ravnodušno. Ali, ako se razumnom nalogu na dobrotu "Ljubi bližnjeg svog!" doda iracionalni dodatak koji laska njegovoj gordosti "Znaš li ti ko su tvoji preci? Kako te nije sramota da se tako ponašaš?" u tom slučaju će dinarac biti motivisan da prihvati nalog. Dakle, ako se i religija interpretira tako da pobuđuje njegovu sujetu, dinarac će biti pokrenut na religioznost. Otići će koji put godišnje u crkvu, slaviće svoju slavu, i činiće sve ono što može da zadovolji njegovo sujetno Ja. Međutim, zahtevi Božjeg zakona koji zahtevaju reformu srca i karaktera, biće mu potpuno strani. A Hristova žrtva kao žrtva kojom su plaćeni njegovi gresi, biće mu potpuno suvišna i nepotrebna u njegovom shvatanju religioznosti. Pošto nema svest o sopstvenoj krivici za svoje grehe, nema ni potrebu za religijom — niti za onom zdravom koja će ga osloboditi od greha, niti za onom lažnom koja će ga osloboditi samo od osećanja krivice. Zato što je gord, dinarac veoma sklon ateizmu, pa makar istovremeno sebe ponosno smatrao velikim vernikom.

Kada bi se isti nalog koji pokreće dinarca "Kako te nije sramota, znaš li ti ko su tvoji preci?", uputio jednom prosečnom alpidu — Zagorcu, koji je "operisan" od sujete, on bi verovatno odgovorio da ne zna i da ga to ne zanima. Ali, ako se alpidu morališe, i razumnom nalogu na dobrotu dodaje iracionalni dodatak koji pobuđuje krivicu i strah, na primer, "Da li si svestan svoje odgovornosti? Gorećeš večno u paklu ako se ne pokaješ!" tada će on lako da se pokrene na religioznu revnost. Doći će i do manifestacije psihološkog mehanizma premeštanja krivice i on će se verovatno opteretiti raznim nepotrebnim dužnostima i pravilima samo da bi njihovim ispunjenjem umirivao svoju savest. Otuda je alpid sklon religioznom i svakom drugom formalizmu, a dinarac paganskom liberalizmu.

Zapazimo da socijalni faktori nisu u stanju da kod ljudi pokrenu one slabosti karaktera koje oni nemaju, pa prema tome, isti socijalni faktori ne mogu da deluju na isti način kod ljudi različitog genetskog porekla. Na primer, katoličanstvo opterećuje krivicom alpide u Bavarskoj, ali ne i mediterance na jugu Italije, koje zbog izražene sujete odlikuje odsustvo

svesti o sopstvenoj odgovornosti. Mediteranci južne Italije su "dobri katolici" zbog svoje sujete, časti i obraza, ali ne i zbog osećanja krivice kojoj su skloni samo onoliko koliko su izmešani semitskom populacijom arapskog i jevrejskog porekla.

Pod uticajem spoljnih faktora, religije i vaspitanja, mladić će pokazati interesovanje da starijoj osobi u autobusu ustupi svoje mesto za sedenje. Ali, veliko je pitanje da li će on svoje dobro delo da uradi samo zato što je lepo vaspitan da to uradi (pa to onda radi iz krivice, sujete i sl.), ili zato što je on sam odlučio da tu osobu zaista voli i da joj pomogne iz prave ljubavi. Vaspitanje ne može da nadomesti ličnu odgovornost. Čovek mora sam da odluči da postane čovek. Bez lične odgovornosti čovek će da učini dobro delo zato što je tako vaspitan, zato što su njegove slabosti (osećanje krivice, ponosa ili sebičnog sentimenta) pokrenute da učini dobro delo. Ali, da bi učinio dobro delo iz pravih motiva, čovek mora da preuzme odgovornost na sebe da bude dobar iz prave ljubavi, što podrazumeva i odgovornu upotrebu razuma u preispitivanju kvaliteta sopstvenih motiva i smisla samog ponašanja. Bez obzira da li je imao dobro ili loše vaspitanje, sam čovek mora da donese odluku da postane čovek.

Ipak, socijalni faktori imaju svoje mesto. Oni mogu da provociraju izražavanje ljudskih slabosti, mogu takođe da ih ugušuju, ili da ih preusmeravaju u ovom ili onom smeru. Mogu čoveku da pruže dobru priliku da svojom voljom radikalno izmeni motive koji ga pokreću.

Zapazimo šta će se desiti ako različiti antropološki tipovi žive u istim socijalnim uslovima. Pretpostavimo da su u istoj porodici tri deteta različitog genetskog porekla vaspitana na isti način. Na primer, dinarac, alpid i baltid su vaspitani da ustupaju svoje mesto starijoj osobi u autobusu. Isti socijalni faktor će kod njih proizvesti isto socijalno ponašanje. I dinarac, i alpid, i baltid će vrlo verovatno dosledno ustati starijoj osobi u autobusu. Ali će zbog različitog genetskog porekla ustati iz različitih motiva. Dinarac će ustati zato što vidi vrednost u tom činu, iz gordosti i sujete. Alpid će ustati zbog glasa savesti, da ne bi osećao krivicu. A baltid će ustati zato što će taj čin njemu samom izazvati prijatna osećanja, a ne zbog druge osobe. Dakle, spoljni vaspitni i kulturni faktori deluju samo spolja. U svakom većem stresu otkriće se da nijednog od njih ne pokreću prava ljubav i nesebična dobrota. Dinarac će zbog uvređene gordosti pokazati sklonost da povredi osobu prema kojoj je iz iste gordosti pre toga činio dobro, dok će baltid izgubiti dobrotu čim stres pokvari njegova prijatna osećanja.

Spoljni faktori imaju svoju ulogu, ali je ipak promena suštinskih motiva nadležnost lične čovekove odgovornosti, njegove zrele reakcije na

stres života. Primer vaspitanja koji smo naveli više je adekvatan pojmu dresure. U pravilnom vaspitanju roditelj neće manipulisati detinjim slabostima (strahom, krivicom, sebičnošću, gordošću, ponositošću) da bi kod deteta razvio poslušnost, nego će dete navesti da pobedi te svoje slabosti da bi tako razvio njegovu slobodnu ličnost. Od puberteta svaki čovek postaje odgovoran za svoje postupke, i od tada nema izgovor za nezrele motive i postupke, jer sada može, mimo loših vaspitnih uticaja, ako to hoće, da postupa razumno i odgovorno, te da svoju volju u svojim životnim iskušenjima pokorava uzvišenim motivima.

Svaka populacija na zemlji ima iskušenja koja joj pomažu da postane svesna svojih karakternih slabosti i da ih pobedi. Semićanin ima iskušenja sa siromaštvom. Siromaštvo ga navodi da pobedi svoju pohlepnost, ili da učini greh više, pa da do bogatstva dođe na nepošten, kriminalan i pokvaren način (kakav inače srećemo kod semita). Dinarac ima iskušenja sa autoritetima koji mu čine nepravdu, a alpski tip sa autoritetima koji ga teraju da čini nepravdu. Dinarcu je nepravdom ugroženo sujetno Ja, a alpid je ugrožen u socijalnoj i materijalnoj sigurnosti ukoliko postupa po pravdi. Teško dinarac može da postane svestan svoga velikoga Ja, i još teže da ga pobedi, ukoliko nema iskušenja sa vlastima (bilo stranim, bilo domaćim) koje mu čine nepravdu. Teško alpid može da postane svestan svoga kukavičluka i još teže može da ga pobedi, sem kroz konkretna iskušenja u kojima se susreće sa svojom sklonošću da žrtvuje načela pravde, da bi zadržao odobravanje svojih autoriteta. Ako zrelo reaguju u svojim iskušenjima i svoju volju odupru svojim slabostima, dinarac će da stekne neophodno potrebnu krotost, a alpid neophodno potrebnu hrabrost i nesebičnost.

Onda kada ljudi reaguju odgovorno i zrelo na svoja iskušenja, tada se svojom odgovornom akcijom volje uzdižu iznad sopstvene prirode i postaju ljudi u najuzvišenijem smislu te reči.

SEDMI DEO

MOŽE LI POLITIKA DA OBUZDA ZLO MEĐU LJUDIMA?

Ako ja sam učim školu nezainteresovan za gradivo, samo da se provučem, a posao radim samo da otaljam, površno i neodgovorno; ako sam sklon korupciji, mitu, pljački i prevari, ako sam neradnik i neodgovoran, ne postoji nijedna vlast na svetu, niti i jedna druga sila u svemiru koja može umesto mene samog da odluči da ja postanem čovek.

Skoro svi problemi među ljudima jesu posledica njihovog karakternog problema. Neradništvo, neodgovornost, krađa, laž, nasilje, mito, korupcija, nezainteresovanost za siromašne, bolesne, pa i nezainteresovanost za potomstvo ili svoje sopstvene roditelje, predstavljaju karakterne probleme naroda. Ali umesto da se rešavaju reformom karaktera, oni se danas rešavaju represivnim putem, strahom od zatvora, što navodi ljude da svoje slabosti samo licemerno sputaju u izražavanju, umesto da ih pobede.

Zbog eskalacije ljudske iskvarenosti, i na nacionalnom i na globalnom planu raste potreba za totalitarnom vlašću kao izvorom sigurnosti među ljudima. Što su ljudi gori, to i sistem mora da bude totalitarniji da bi ljude sačuvao od “anarhije”.

Kada bi ljudi bili neiskvareni, kada bi svaki čovek nosio na sebi odgovornost za sopstvene postupke, tada ne bi postojala potreba za represivnim merama koje bi primoravale neodgovorne pojedince na odgovorno ponašanje.

Sami ljudi traže autoritet kome će pokloniti političku moć zauzvrat obezbeđene građanske sigurnosti. Kada jedan čovek maltretira drugog čoveka, tada vlast ovog prvog šalje u zatvor a ovom drugom obezbeđuje da živi bezbedno i u miru. Kao što na lokalnom planu postoji potreba da država svojom vlašću obezbedi osnovna ljudska prava svakom pojedincu, tako i na globalnom planu postoji potreba da nekakva međunarodna vlast obezbedi mir među narodima. Kao što lokalna vlast može da zloupotrebi svoju moć, to može i globalna. No, jednoga trenutka, kada većina postane toliko iskvarena, da svaka vlast takođe biva sastavljena od ljudi koji se mogu kupiti i prodati, opšte zlo donosi svoj tragičan danak kroz raspad pravnog sistema, jer jednostavno nema nikog da ga valjano sprovodi. I pravni sistem i demokratija tada se pretvaraju u karikature od prava i demokratije.

ON JE OTIŠAO, ALI SMO OSTALI MI

Kao što se naš narod ponadao da će odlaskom Miloševića sa vlasti 5. oktobra 2000. godine društvo krenuti stazom dobrih reformi, tako je i pre jednog veka naš narod poverovao da će samo ubistvo kralja Aleksandra Obrenovića 29. maja 1903. godine da znači istorijsku prekretnicu u bolju budućnost.

Književnik i satiričar Radoje Domanović, koji je i sam trpeo kao žrtva diktature obrenovićevskog režima, nije imao iluzija da bi promene u političkom rukovodstvu zemlje mogle ostvariti željene ideale:

> - Šta ćeš sada da pišeš? — pitali su me mnogi posle 29. maja nekako pakosno — nema više za tebe materijala!
>
> O publiko srpska, dobričino moja, kako si grdno prosta i naivna.
> Prošao je 29. maj, ali smo ostali mi.
> Mi isti onakvi kakvi smo i pre bili.
> Da je se 29. maj desio nešto u doba koje iznose priče iz “Hiljadu i jedne noći”, onda bi otprilike ovako trebalo da izgleda:
>
> Srbija se raširila do tri mora, po kojima plove naši veliki brodovi. ...
>
> A ljudi? To tek da vidite! Iz ludnice izašli svi zdravi i čitavi, budale se propametile, a već oni što su bili pametni, postali geniji. Na sve strane, na svakom koraku, kud se čovek mrdne i okrene, natrapa na kakvu veličinu prvog reda. ...
> Preobrazili se ljudi pa ne možeš da ih poznaš. Pred crkvom gomila ljudi, a već crkva puna. Svi kleče, plaču i lupaju čelom o zemlju.
> - Šta je ovo, pobogu?
> - To su pokajnici! Grešnici, oni koji su grešili pre 29. maja. Divni ljudi, stidljivi, krotki, pa ne smeju da pogledaju čoveka u oči. Teše ih, kao ljudi, ali ne pomaže.
> - Ostavite nas, savest nas grize!! — reknu tek, pa rukama u grudi.
> Kazamati prazni. Sve se prepoštenilo.
> Ministri mudri, seljaci dobri, vredni, činovnici spremni i savesni, žandarmi učtivi, pa se na svakog ljubazno nasmeše i krotko oslove: “dozvolite”, “molim najpokornije”. Popovi prosto kao svetitelji; kada ih čovek pogleda, mislio bi da su svetitelji i apostoli Hristovi sišli na zemlju.
> Žito i usevi uspevaju divno, prema odluci narodnog parlamenta. I škola i crkva i kancelarija i kasarne sve uređeno, sve dobro. Nigde da čovek može išta primetiti. Čisto da se boji čovek da ne izumre ovako divna generacija.

Kada bi srećom tako bilo onda bi "Stradija" otišla u penziju, a ja bih pisao kako se pastir i pastirke ljube, kako žubore potočići i priželjkuju slavuji, al' ovako ima se šta." (Radoje Domanović, "Stradija", broj 1, 1903)

Istorija kao da nikako ne uspeva da nas nauči da političke promene nikada nisu bile u stanju da ostvare mir i blagostanje među ljudima.

Zašto?

Kao što je Domanović primetio, diktator je otišao, ali smo mi ostali isti. Promenila se vlast, ali ne i sam narod. Narod je ostao isti, sa svim onim slabostima koje su dotle bile temelj vladavine totalitarnog režima nad njime, i koje su ostale kao snaga njegovih budućih totalitarnih režima.

Dakle, nije dovoljno da se samo vlast promeni.

Potrebno je da se promenimo mi kao narod.

"Neispravan je princip da se okovi prava i slobode skidaju bez oslobođenja savesti i da bi ijedna revolucija mogla biti bez reformacije." (Hegel, Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte, s. 558; hrv. prev. str. 404.)

"Ako misliš da je društveno uređenje loše, pa hoćeš da ga popravljaš, znaj da za to ima samo jedan način: da svi ljudi postanu bolji; u tvojoj vlasti je samo jedno: da sam postaneš bolji." (L. N. Tolstoj)

DA LI JE ODGOVORNOST DRŽAVNE VLASTI DA ISKORENI LJUDSKU ISKVARENOST?

Srednji vek je nastao kao pokušaj crkve i države da ideološkim i represivnim putem iskorene divljaštvo starog veka, divljaštvo koje je dovelo do raspada rimskog carstva. Hiljadu godina je crkva političkim sredstvima i na kraju inkvizicijom pokušavala da ljude nauči kakvi da budu, i šta je takav pokušaj mogao drugo da proizvede osim onoga što se uvek dešava kada neko drugi umesto samog čoveka hoće da bude njegova savest i razum? On ne može nikako da odraste, a rezultat su moralno licemerstvo i formalizam.

Jedan musliman mi je hvalio njegovu arapsku zemlju. Kaže da tamo zlato stoji na tezgama na ulici, i nikome ne pada na pamet da ga ukrade. "Da" odgovorih mu "kada mu za tako nešto seku ruku! Ali pravo stanje stvari bi se videlo kada šerijatski zakon ne bi bio na snazi! Tada bi se videlo kakvi su ljudi zaista u svom srcu, da li su zaista iskorenili zlo iz sebe!"

Koliko možemo da cenimo vrednosti koje ljudi nisu sami izabrali svojom ličnošću, već su im one nametnute? Da li možemo da cenimo bratstvo i jedinstvo naroda bivše Jugoslavije? Ne možemo, jer ga sami narodi nisu izabrali. Pravi izbor se pokazao devedesetih, kada su narodi Jugoslavije pokazali da nisu dostojni svoga zajedništva. Principi radi kojih neko ne može da trpi žrtvu i stradanje nisu nikakvi principi. U teskobi teškog iskušenja se vidi šta čovek zaista jeste i šta zaista izabira.

Ako ljudi ne izaberu da pobede svoje slabosti karaktera: gordost i sumnjičavost (koji rezultuju međunacionalnim sukobima), sujetan strah od gubitka odobravanja većine, lenjost i neodgovoran odnos prema radu, lažljivost i kradljivost i svaku pokvarenost, onda oni nisu ni dostojni blagoslova međusobnog mira i poštovanja, vrednoće i visoke produktivnosti rada, poštenja i poverenja u međusobnim odnosima.

Odgovornost vlasti jeste da sačuva ljude jedne od drugih (dakle od manifestacija zla), ali ne i da iskoreni samo ljudsko zlo iz ljudskih srca. Nikakav sistem vlasti to niti može da uradi, niti ima prava da uradi.

Iskorenjivanje zla je uslovljeno slobodom izbora svakog pojedinca, njegovim dragovoljnim htenjem da u borbi protiv zla krene od samog sebe. To umesto njega ne može niko drugi da učini, već jedino on sam.

Proces osvedočenja ljudi o ličnu odgovornost i reformu karaktera je jedini proces koji bi mogao da sačuva svaku vlast, bilo lokalnu, bilo globalnu, od zloupotrebe sopstvene moći. Vlast neće imati potrebe da represivnim putem interveniše tamo gde ljudi sami na sebi nose odgovornost za svoje postupke, pa će se smanjenjem njene uloge smanjiti i mogućnost njene zloupotrebe. Većina koja nije sklona potkupljivosti obezbeđivaće takav karakter i nosiocima vlasti. Štaviše, narod koji je pobedio u samom sebi svoje slabosti karaktera, ne može više da bude objekat manipulacije niti zloupotrebe od strane bilo kakve vlasti, jer nema slabosti preko koga bi se zastrašio, polaskao ili podmitio na nepravde od strane vlasti.

Sistem može valjano da funkcioniše onda kada je većina ljudi neiskvarena, i tada pravni sistem uspešno čuva većinu od iskvarene manjine. To je još uvek iskustvo jednog dela civilizacije Zapada. Ali onda, kada većina naroda postane iskvarena, tada nema ko da valjano sprovodi pravni sistem, jer se sama vlast sastoji od ljudi koji su iz tog istog naroda, pa koji su, samim tim, isto tako skloni korupciji, mitu, nepotizmu, laži i svakoj drugoj prevari.

DA LI JE SUŠTINA NACIONALNOG PREPORODA U PROMOVISANJU NACIONALNOG I VERSKOG JEDINSTVA?

Danas je pitanje verske i nacionalne pripadnosti postalo važnije od pitanja morala i karaktera. Zašto? Zato što pripadnost određenoj zajednici moralno ne obavezuje kao što to obavezuje zahtev za ostvarenje vrednosti određenog karaktera.

Oni koji pokušavaju da izgrade jedinstvo sveta ili samog naroda radeći na uklanjanju klasnih, verskih i nacionalnih razlika između ljudi, uklanjaju samo povod za međusobne sukobe, ali ne i sam izvor sukoba, koji i dalje ostaje u grešnom ljudskom srcu.

Zato pripadnici iste vere, iste nacije, iste partije pa i iste porodice opet dolaze u međusobne sukobe, jer nemaju isti karakter — karakter nesebične ljubavi i dobrote. Najveći procenat ubistava u našoj zemlji ne dešava se negde noću u mraku, od strane neke nepoznate osobe. Preko 60% ubistava u našoj zemlji izvedeno je od strane najbližih, članova sopstvene porodice i bliže rodbine.

Kakva je vajda imati "zajednicu" ali bez sloge, "osećanje ljubavi" bez dela dobrote i "religiju" bez Boga?

Naglašavanje međusobne bliskosti i zajedništva, a bez reforme unutrašnjeg sadržaja, predstavlja povratak na plemenske odnose. Jovan Erdeljanović opisuje ovo izopačenje:

"Ovo rođakanje je po sebi lepa crta, ali u savremenom životu ima ono i svojih ružnih strana. Dospe li neki čovek do visokog položaja i do velikog ugleda u društvu, njegova blizina smatra, da je on sasvim prirodno dužan na prvom mestu svuda potpomagati i preporučivati svoje rođake bez obzira da li oni to zaslužuju. On ne može biti valjan čovek, ako nije dobar svome bratstvu i plemenu, kako vele Kuči. Bila je sveta dužnost potpomagati i braniti svuda svoga bratstvenika bez obzira na to, da li je prav ili kriv. ... Čudimo se otkud nam toliko jada i nedaća, a ne vidimo da je mnogima od njih koren u tim tako lepim osećanjima srodničke privrženosti." (J. Erdeljanović, Kuči, Naselja IV, 1907, str. 225-226)

Naravno da sama osećanja bliskosti nisu izvor ljudske nepravičnosti, već samo povod i prilika da se nepravičnost i druga zla ispolje iz ljudskog srca. Dakle, ne treba raditi na promovisanju zajedništva, već na reformi karaktera populacije, pa kada ljude bude pokretala prava ljubav i dobrota, oni će onda sami da se ujedine.

Jedinstvo, sloga i mir se ne mogu ostvarivati na silu, političkim rešenjima kao što to pokušavaju zastupnici Novog svetskog poretka na globalnom planu ili mnogi nacionalisti na nacionalnom. Država ima svoje mesto, ali ona nije u stanju da rešava duhovne probleme naroda. Njih mora da rešava svaki pojedinac sam sa sobom i Bogom.

Ljudi zaista treba da se ujedine, ali ne zato da bi mogli da se vole, već zato što se već vole. Ako se vole, oni će sami da se ujedine. A ako nemaju ljubavi u svom srcu, formalno jedinstvo ih neće osloboditi od međusobnih sukoba, već će se ti sukobi nastaviti unutar nametnute forme zajedništva.

DA LI JE PROBLEM U POLITICI ILI U KARAKTERU NARODA?

Izjava na meiling listi "Ljudska prava":

"Meni se čini da nisu tu u pitanju ljudi, njihove vrline, moral, etika, osećaj odgovornosti itd, već naprotiv vlada, a preko njih i narod čije interese ona zastupa, uvideli su i osetili da pošto je zemlja slaba i mala, mora se slušati onaj koji je moćan, super sila ..."

Odgovor:

Kako je na globalnom, tako je i na lokalnom planu unutar države. Zato možemo reći — mora se slušati i država jer je pokazala moć svojim represivnim aparatom — policijom, itd. Ko god zavisi od vlasti, on joj sam daje pravo da vlada, a kome god se daje vlast da vlada, ima priliku da vlast zloupotrebljava.

Ako je potreba za vlašću posledica toga što su ljudi grešni, pa neka vlast odozgore mora da čuva red i mir prisilom, kako onda očekivati da i sama vlast bude bezgrešna i da svoju moć ne zloupotrebljava?

Postoji međusobna zavisnost — što su ljudi u globalu grešniji, to je njihova potreba za intervencijom vlasti veća, pa sam narod ima potrebu za što većom ulogom državnog aparata u što većoj sferi ljudskih odnosa. Tako se dešava da srazmerno grešnosti ljudi i sama vlast ima veću vlast, i samim tim veću priliku da je zloupotrebi. Ako su ljudi većinom iskvareni u društvu, onda će i državno rukovodstvo biti većinom iskvareno, jer njegova moć počiva na tim istim ljudima, pa će ono uvek moći da zaplaši, podmiti, kupi, uceni i zavede većinu upravo preko njenih slabosti.

Razumete li da Milošević nije otišao sa vlasti zato što se narod konačno osvestio shvativši sa kim ima posla, već zato što je od Miloševića postao ugrožen u onim istim sebičnim i samoljubivim porivima zbog kojih ga je ranije izabrao?!

Država može ispravno da funkcioniše samo onda kada je većina ljudi neiskvarena i tada ona čuva većinu od manjine kriminalaca, Međutim, ako je većina naroda iskvarena, onda ona sama demokratskim putem legalizuje mito, korupciju, izvlačenje sa posla, nerad, itd, i tako se na kraju formira mafijaški sistem. Kako takva većina ima problem nečiste

savesti, neophodna joj je ideologija (ili religija), u čijim idealima ona nalazi izgovore za zlo koje čini (u ime partije i naroda, u ime vere i nacije, i sl). Zato možemo primetiti fenomen da što je država totalitarnija (zbog velike grešnosti ljudi), to je i ideologija fanatičnija (zbog nečiste savesti). Ideologija mora da ima tabu teme koje će sačuvati čoveka da ne razmišlja o svemu što ga podseća na ličnu odgovornost, i mora da ima dežurne krivce (žrtvene jarce) na koje se prebacuje sopstvena neispunjena odgovornost (krivica).

Tako se formira takozvana autoritarna svest.

A sada prebacite ceo ovaj nivo odnosa na analizu Novog svetskog poretka.

Kao što je u društvu neophodno da postoji državni aparat koji će sankcionisati zlo onda kada jedan pojedinac ugrožava druge, tako je i na globalnom nivou neophodan autoritet vlasti koji će da sankcioniše zlo kada jedan narod ugrožava druge.

Zar treba mirno dopustiti da jedan narod čini pokolj nad drugim narodom, ili se opštim snagama treba umešati i ostvariti mir, kao što to radi na lokalnom planu sama državna vlast unutar svoje teritorije?!

Naravno da će svetska vlast imati prilike da zloupotrebljava svoju vlast, ili da je primenjuje nepravedno (onako kako joj odgovara), isto onako kako to čini država na lokalnom planu.

Bilo bi pravedno da onaj ko kritikuje Novi svetski poredak, istim argumentima kritikuje i svaku lokalnu državnu vlast i da zastupa svojevrsnu anarhiju.

Kao što se podrazumeva da svaka lokalna vlast zloupotrebljava svoju moć, da policajac često nepravedno pretuče uhapšenoga, tako i Novi svetski poredak čini iste greške; ali kao što niko ne pomišlja da zbog zloupotrebe državne vlasti ukine sam princip vlasti, istim argumentima se može opravdati vlast Novog svetskog poretka.

Takva totalitarna vlast je nužno zlo grešnih ljudi, i bolje je da postoji bilo kakva vlast (bilo na svetskom, bilo na državnom planu) nego nikakva vlast, inače bi svi mogli da ustanemo protiv vlasti države i da sprovedemo anarhiju.

Međutim, i tada bi se odmah nametnula potreba za formiranjem vlasti koja bi održavala red i čuvala zajednicu od onih koji čine zlo.

Mi se bunimo što je Zapad intervenisao da bi obustavio naš rat na Balkanu. Pa da se Zapad nije umešao, mi bismo svoju borbu nastavili do potpunog međusobnog istrebljenja. Neki kažu “Zapad je izazvao rat! On nas je međusobno zavadio!”. Pa ako su u pravu da je Zapad izazvao rat na Balkanu, onda neka mu dozvole da taj rat i okonča. Ako nemamo vlast nad sobom, ako nismo bili u stanju da se odupremo manipulaciji koja je po njima izazvala rat, onda dozvolimo da neko drugi taj rat i obustavi.

Ono što jeste za osudu, to nije sama vlast (bilo lokalna, bilo svetska) već su za osudu one ljudske slabosti koje joj daju snagu.

Da mi nismo pravili probleme ne bi ni Novi svetski poredak imao izgovora i povoda da izgradi svoj autoritet i osili svoju moć u svetu poslednjih godina.

Mi smo mu svojom slabošću dali snagu i slavu.

To isto funkcioniše na lokalnom planu: eskalacija zla navodi državu da stalno povećava svoju vlast, pa se na kraju narod potpuno oslanja na bavljenje politikom, pokazujući tako svoju nemoć da sam vlada svojim postupcima. Zar strah od zatvora treba da čuva mir i poredak jednog naroda, koji se uz to predstavlja kao hrišćanski?

Slični procesi postoje svugde u svetu, pa i na samom Zapadu. To što Amerikanci raspravljaju o zabrani da maloletna deca konzumiraju duvan, nije li znak strašne slabosti naroda koji dozvoljava da mu se država meša u svaku poru društvenih odnosa? Vidite li kako eskalacija zla bilo koje vrste, u ovom slučaju konzumiranje duvana od strane maloletnika, daje u ruke vlasti svu moguću moć, koju naravno ona sama posle može vrlo lako da zloupotrebi!

Kada mi nismo u stanju da sami rešavamo probleme ne samo u odnosu sa susednim narodima (Hrvatima, Muslimanima, Albancima), nego se i na unutrašnjem planu uzdamo u pomoć Zapada (odnosi sa Crnom Gorom), pa i na planu samog uređenja smo bili zavisni od Zapada (sećate se ranije nemoći opozicije protiv Miloševićeve vlasti, kada je tražila pomoć Zapada), nije nikakvo čudo što Novi svetski poredak raste i jača zahvaljujući našoj sopstvenoj slabosti i neodgovornosti.

Kod nas nacionalisti najviše kritikuju Novi svetski poredak i globalizaciju, plašeći se gušenja svojih nacionalnih prava u cilju ostvarenja globalnog jedinstva među narodima. Razlog zašto im toliko smeta Novi svetski poredak i treba tražiti u projekciji njihovih sopstvenih nepriznatih principa i motiva. Oni sami sprovode gušenje prava drugačijih u cilju ostvarenja sopstvenog nacionalnog jedinstva, pa taj svoj duh onome ko isto takvo jedinstvo formira na globalnijem planu od nacionalnog plana. Njihova kritika Novog svetskog poretka je licemerna, jer na nacionalnom planu grade totalitarno jedinstvo kakvo zameraju Novom svetskom poretku da gradi na globalnom. Njihova kritika Novog svetskog poretka je površna, jer kada bi bila razumna i suštinska, raskrinkali bi iste mehanizme kod sebe samih.

Kada opšta eskalacija zla na zemlji bude dostigla svoj vrhunac, ona će rezultovati neophodnom i ključnom ulogom Novog svetskog poretka u uspostavljanju spoljašnjeg mira i blagostanja među narodima. Tada će, sasvim prirodno, vlast Novog svetskog poretka moći da zloupotrebljava svoju moć, kao što to radi i svaka druga vlast kada joj se za tako nešto ukaže prilika. Niko drugi za tako nešto neće biti kriv nego sam ljudski rod svojom neodgovornošću.

Dakle, naš ključni problem je ipak karakterne prirode, on je u našim sebičnim i ponositim motivima zbog kojih bivamo žrtva manipulacije svake vrste, i zbog kojih sami zavisimo od bilo koje totalitarne vlasti, bilo lokalne, bilo vlasti Novog svetskog poretka. Kada sami sebe nećemo razumno da kontrolišemo, dajemo pravo bilo državnom rukovodstvu, bilo Novom svetskom poretku opravdane argumente da nama upravljaju, jer sami za tako nešto ne pokazujemo zrelost i sposobnost.

Kada nemamo božanski zakon ljubavi upisan u sopstvenim srcima, onda ljudski zakoni moraju da upravljaju nama spolja, i to je uvek u međusobnoj obrnuto srazmernoj funkciji.

Dokle god država mora da rešava ono što čovek neće sam dragovoljno da rešava, dotle taj čovek nije čovek u punom značenju te reči, jer se on odriče:

A) Svog razuma da razlikuje dobro od zla (otuda njegova potreba za autoritarnom ideologijom i institucijom koja će da misli umesto njega samog);

B) Zdrave savesti koja ga čini odgovornim za svoje postupke (otuda njegova konstantna potreba za dežurnim krivcem na koga prebacuje svoju ličnu neodgovornost), i

C) Svoje volje kojom bi mogao da se odupre iskušenju, pa zato sada mora neko drugi (država) da njega kontroliše.

Ali čovek je čovek upravo onda kada sam preuzima odgovornost za svoje stanje, kada sam razlikuje dobro od zla u iskušenju, i kada se svojom voljom odupire iskušenju zla. Tada je pravedno da snosi blagoslov koji je sam dragovoljno izabrao. Nije pravedno da ljudi imaju blagoslov koji nisu bili voljni uz samopožrtvovani napor da izaberu.

Postoje trenuci u istoriji kada su pojedini narodi odlučivali da se urazume, da porade na sebi, da se iznutra reformišu, i tada nisu imali potrebu za totalitarnim režimom koji će da misli i upravlja umesto njih samih.

PROSVETITELJSKE MISLI POKOJNOG PREMIJERA ZORANA ĐINĐIĆA O POTREBI ZA REFORMOM KARAKTERA

“Ne može da se promeni Srbija a da svi ostanemo nepromenjeni. Da bi se promenila Srbija svako od nas po malo mora da se promeni. U svom pristupu problemima, u svome mentalitetu, u svojim radnim navikama, jer Srbija, to je zbir svih nas. Odnos prema životu, odnos prema poslu, odnos prema odgovornosti, odnos prema porodici, odnos prema sebi i svojoj ambiciji. Mi moramo da nešto u svom mentalitetu promenimo. Prvo da budemo pozitivni ljudi. Ne da kad god se probudimo kažemo “Au, još jedan dan!” Ili šta god da dođe nepoznato, mora da je neki neprijatelj nešto smislio. Ili šta god ne razumemo, to je protiv nas.”

“Mi smo veseo narod, koji istovremeno ceni pesimizam jer ga smatra otmenim i oslobađa od odgovornosti. Ako već unapred sumnjate u svoj uspeh, neuspeh će vam lakše pasti jer ste ga mudro predvideli.”

“Reforme su uvek plivanje uz vodu. Reforme su uvek sukobi s mentalitetom, nasleđem, interesima, entropijom i inercijom.”

“Reforme izazivaju strah, bole, i nema te šećerne vodice koja će ublažiti taj bol.”

“Da bi promene uspele većina članova društva koje je ušlo u promene mora se svakog jutra buditi sa osećanjem izuzetnog istorijskog trenutka, s osećanjem nečeg velikog i vanrednog.”

“Moramo kao narod da odrastemo i kao ljudi da prihvatimo cenu tog odrastanja.”

“Ljudi treba da imaju pre svega pozitivan odnos prema životu. Moraju da se bore i da shvate zašto se bore. To za šta se izbore, jedino je sigurno. Niko ne može da razvije našu zemlju, našu ekonomiju i naše porodice, nego mi sami.”

“Pojava Miloševića bila je rezultat slabosti društva, koje stoga snosi odgovornost za njegovu dugu vladavinu. Milošević nije pao sa Marsa. Pojavio se u nas, kao i Hitler u Nemačkoj, zbog slabosti društva — opozicije, pravoslavne crkve, intelektualaca. Odgovorni smo za to što je tako dugo vladao.”

“Koalicija je kao jedan klub. Ne možete biti član kluba vegetarijanaca, a da u međuvremenu postanete ljudožder i da i dalje tvrdite da ste član.”

“Ja se celog svog života opredeljujem. Život je, naročito u poslu i politici, stalni proces donošenja odluka i preuzimanja odgovornosti. Međutim, ljudi to ne žele. Većina ljudi donese mali broj odluka a

ostalo ostavi u nedefinisanom stanju. To ne trpim. Tražim da ljudi budu „za" ili„protiv". Oni to doživljavaju kao pritisak. Budim ih iz sna, a oni ne vole da ih neko budi iz tog sna."

"Hirurg koji vas operiše nije vam baš simpatičan. Simpatičniji vam je lekar koji vas uverava da ste u odličnom stanju, da operacija nije potrebna, da ćete ozdraviti pijući čajeve. Želim da ljudi uvažavaju moj rad, ne da me vole."

"Moto koji me vuče napred je nikad se ne predaj. ... Radi ono što smatraš da je ispravno, a ne ono što će većina da podrži."

"Nisam došao na ovo mesto da budem popularan. Došao sam da obavim istorijski posao uvođenja reda u Srbiji, a taj prvi koji uvodi red uvek je nepopularan."

"Ja sam došao danas, jutros ... pred fabriku kablova u Jagodinu, i video sam jedan lep sat, divan jedan sat na ulazu koji ne radi. Ja sam hteo da se vratim. Rekao sam — Ok! Imate problema sa tehnologijom, imate problema sa sirovinom, imate problema sa obrtnim kapitalom, ali koji je problem da ovaj sat radi? Je l' to problem?

I to je ono što sam hteo da vam kažem. Dajte da uradimo ono što možemo da uradimo, a da se ne vadimo na opravdanja — svetska zavera.

Možda ima i svetska zavera! Ali hajde prvo da vidimo šta mi radimo u svom dvorištu, šta mi radimo u svom gradu, šta mi radimo u svojoj zemlji, pa ako uradimo svoj domaći zadatak, onda da vidimo da li nas mrzi nastavnik ili nas ne mrzi nastavnik."

"Ako mi od Evrope ne naučimo, da mogu 24 nacije, protestanti i katolici koji su 300 godina ratovali, da žive zajedno, i da prave jedinstvenu Evropu, ako od njih to ne naučimo, onda nismo ni zaslužili da postojimo kao zemlja. Ja sam naučio, i budite sigurni, da ja nikada neću biti neko ko će igrati na razlikama, mada znam da se u ovoj zemlji najviše glasova dobije ako kažete 'oni su nam krivi'. Bilo na koju stranu. Moj problem je što kad kažem ljudima, dajte da nešto uradimo, pitaju me 'A protiv koga? Amerike? Rusije? Kine?' Ja kažem: 'Ne, ni protiv koga! Mi nemamo protivnike, mi imamo partnere!' Onda oni meni kažu: 'Mi to ne razumemo! Mi razumemo da nam kažeš brate ko je protiv nas, pa da mi vidimo šta da radimo.'

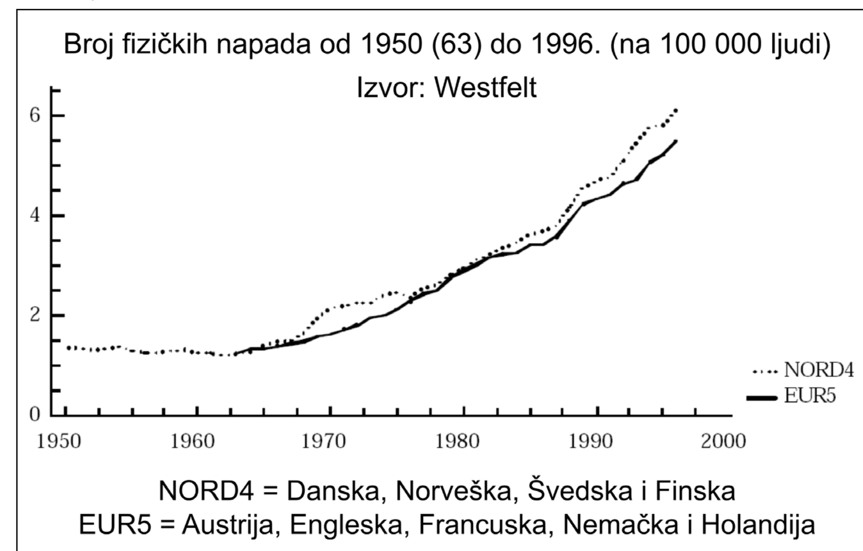
To je naš problem da se mi lako ujedinjujemo protiv nekoga, a teško se ujedinjujemo za sebe. ... I ja vam kažem, gledajte u budućnost, gledajte u budućnost i tamo ćemo se sastati vi i ja. Pošto ja imam nameru da još živim u budućnosti."

OD PROSVEĆENOSTI KA TOTALITARIZMU

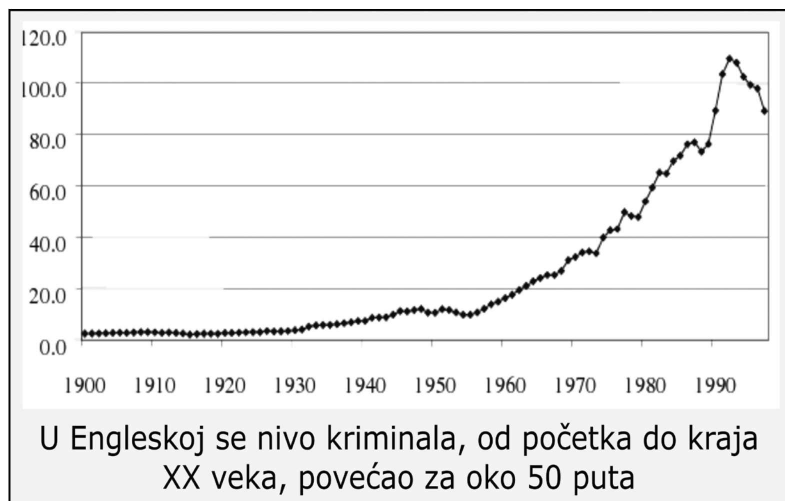
"Najviše zakona ima u najpokvarenijoj državi." (Tacit)

Do skora, u zapadnoj Evropi i Americi mnoge zakonske regulative nisu postojale, jer nikome nije padalo na pamet da ih krši. Kada je jedan Jugosloven u jednoj evropskoj državi bespravno napravio kuću na ivici jezera, vlasti nisu znale šta da rade, jer dotle nisu imali slučaj bespravne gradnje, pa ni zakonske regulative kojima bi se protiv nje borili. Prodaja proizvoda bez prodavaca, na poverenje mušteriji da će uredno ostaviti novac adekvatan ceni uzetog proizvoda, bila je nešto uobičajeno u zemljama severne Evrope.

Međutim, pojava imigranata iz raznih zemalja juga Evrope i sveta, zemalja koje nikada nisu prošle proces prosvetiteljstva, a uskoro i sama moralna dekadencija zapadnog čoveka, dovode do eskalacije kriminala na Zapadu i formiranja mnogih novih zakonskih regulativa, kao i pooštravanja starih.

Prema izveštaju sekretarijata za kriminologiju Univerziteta u Stokholmu, broj prijava za krađu u različitim Skandinavskim zemljama se povećao sedam do dvanaest puta od početka šezdesetih godina XX veka do sada, dok je za period pre toga "pljačka bila više manje nepoznata u ovim zemljama" (Hanns von Hofer, Notes on Crime and Punishment in Sweden and Scandinavia).

U Engleskoj se nivo kriminala, od početka do kraja XX veka, povećao za oko 50 puta

Kada pogledamo nivo porasta kriminala u Engleskoj i Velsu od početka do kraja XX veka, vidimo da se on povećao čak pedeset puta, uprkos pokušajima da se obuzda pooštravanjem zakonskih regulativa.

Kada ljudi ne pobeđuju svoja životna iskušenja i ne odrastaju kao ličnosti, onda iskušenja pobeđuju njih i oni bivaju zadržani na ranijim fazama odrastanja svoje ličnosti, gde zatim, kao i mala deca, zavise od drugih staratelja, čiju funkciju u njihovoj neodraslosti sada preuzima na sebe država. Što su ljudi gori, to je njihova potreba za ulogom države veća. Eskalacija ljudskog zla donosi svoj danak u autoritarnosti sistema.

Seksualna revolucija šezdesetih donela je kao posledicu svoje razuzdanosti ne samo opštu eskalaciju kriminala, već i pojavu novih krivičnih dela. Stoga su se, posebno u Americi, formirale nove zakonske regulative, a pojedine stare su postale drakonski stroge. Međutim, slabosti karaktera nisu bile pobeđene, već su strahom od represivnog državnog aparata samo sputane u svom izražavanju. Dok je sa jedne strane zapadni svet raspaljivao seksualne strasti ili bar ništa nije činio da ih obuzda i stavi u zdravu funkciju, sa druge strane je represivnim putem suzbijao njihovo otvoreno i neobuzdano ispoljavanje.

Novoformirano licemerstvo je rezultovalo potrebom za dežurnim krivcima kojima će se kroz sumnjičenje i lažno moralisanje projektovati sopstvene potisnute slabosti karaktera. Filip Dženkins u svojoj "Istoriji Sjedinjenih američkih država" otkriva raširene elemente autoritarne svesti koji su posledica svakog represivnog sistema koji ljude navodi na licemerstvo:

"Tih godina (posle seksualne revolucije) je došlo i do raširene prakse ponovnog uvođenja smrtne kazne, krajnjeg oblika čisto retributivnog kažnjavanja. Konzervativna tumačenja bila su vidljiva i u stereotipima i u moralnim histerijama koje su preovladavale u medijima i političkoj debati tih godina, s oživljavanjem košmara i strahova od raznih spoljnih snaga koje navodno predstavljaju veliku pretnju za Američki narod. ... Ovaj više nego doslovan "lov na veštice" davao je optuženima manju zaštitu nego što bi je imali u Novoj Engleskoj u XVII veku." (Filip Dženkins, Istorija SAD, 236)

Uzrok paranoidnog straha od "veštica" tj. potrebe za teorijom zavere Filip Dženkins vidi upravo u pokušaju da se odgovornost za moralnu dekadenciju društva prebaci na nekog drugog:

"U političkom kontekstu tih godina svaka od ovih očigledno različitih pretnji služila je u osnovi za istu svrhu, oličavajući nemoralnost i istinsko zlo proisteklo iz moralne i političke dekadencije prošlih administracija, sloma porodice i seksualnog hedonizma proteklih 15 godina." (Isto, 236)

Duh srednjeg veka ponovo vaskrsava ali u novom ruhu. Strah od kazne svevidećeg Boga sada je zamenjen strahom od države koja svevidećim okom svog policijskog aparata kontroliše život građana i meša se u one pore privatnosti koje su ranije bile tehnički i etički nedostupne državnoj kontroli. Svake godine, nove zakonske regulative daju pravo državi da se sve više meša u život pojedinca, tako da se može slobodno reći da nivo mešanja države u život pojedinca sve više prevazilazi granice poštovanja dostojanstva čovekove ličnosti.

Pre više od jednog veka, kada je nivo kriminala bio veoma nizak u odnosu na današnje kriterijume, potreba za rešavanjem problema zakonskim putem se smatrala kao ponižavajuće i poražavajuće priznanje nemoći ljudi da sami izađu na kraj sa sopstvenim zlom. Velški književnik Ričard Leulin (1906 – 1983), u svom delu "Kako je zelena bila moja dolina" objavljenom 1939. godine, na osnovu ispovesti svoga dede, opisuje moralnu dekadenciju jednog mesta u Velsu u drugoj polovini XIX veka. U sledećem insertu iz pomenutog romana, lokalni propovednik Grifit proriče pojavu policije kao posledicu duhovne dekadencije meštana:

"Pokvarenost je počela da se uvlači u dolinu nesmetano i bez oklevanja. U njoj već ima lopova, skitnica i pijanica u velikom broju, pa čak i rđavih žena. Pre nego postanete mnogo stariji" vikao je, a glas mu je odzvanjao dolinom "imaćete ovde policiju. A zatim sud. Možda čak i zatvor. S njima će doći glad i oskudica, beda i besposlica. Crna noć se sprema. Bdijte i molite se." ...

Srećna su to vremena bila. Pitam se samo, kako se moglo desiti da se sve to za pedeset godina izmeni. ... Ali, kada su ljudi prestali da žive u ljubavi sa svojim majkama i očevima, da žude da se izvuku iz kuće i luduju za drugim zadovoljstvima, zbilja ne bih umeo reći. Bio je to kao neki napad astme, koji čoveka nenadano snalazi. Čovek uopšte ne zna da je ima, a ona je ipak tu i pomoći nema. ...

Istina nije u nama, niti se mi staramo da je pronađemo, mi smo kukavice, a ne ljudi. U doba kralja Artura, čovek se borio na smrt za čast neke žene, ali danas oni koji sebe nazivaju ljudima, zadrhtaće čak i na pomisao da treba da se izlože očima i jezicima bradatih podvodača i prljavih bludnica koje šire svoje smrdljive priče." (Richard Llewellyn, How Green Was My Valley, 154-158)

Oko pola veka pre ovih događaja opisanih u noveli Ričarda Leulina, Amerikanci su se gnušali ideje o uvođenju policije, ali ih je sedam puta povećani broj ubistava u vreme pojave irskih imigranata sredinom XIX veka ipak na to primorao:

"Izgledalo je da su Amerikanci neprijateljski raspoloženi prema bilo kakvoj formi socijalne kontrole, a takođe i prema porezima potrebnim za izdržavanje profesionalnih policijskih snaga." (Richard F. Selcer, Civil War America, 1850 to 1875, p. 437)

"Imigracija od 1850. do 1855. je dosegla nivo pet puta viši nego dekadu ranije. Većina novih doseljenika bili su siromašni katolički seljaci ili radnici iz Irske i Nemačke, koji su se gomilali u oronulim zgradama velikih gradova. Kriminal i troškovi života bili su u porastu." (James M. McPherson, Battle Cry of Freedom, p. 131)

"U urbanim područjima bilo je gore zbog ... poplave imigranata, naročito iz Irske, Italije i Kine, koji su uveli organizovane bande i organizovani kriminal u glavnim gradovima SAD." (Richard F. Selcer, Civil War America, 1850 to 1875, p. 438)

"Takvi preteći neredi ubedili su gradske vlasti da razmisle o onome što su nekada odbacile kao nedopustivo evropsko rešenje — o uvođenju policije. U toku naredne decenije (od 1850. godine) svi veliki gradovi su dobili uniformisane snage po modelu londonske policije ser Roberta Pila." (Filip Dženkins, Istorija SAD, str. 98)

Kada smo svedoci dekadencije i eskalacije svakakvog zla među ljudima, nameće nam se pitanje odakle, iz kog perioda ljudske istorije ta dekadencija vodi poreklo? Da bi moglo duboko propadati, čovečanstvo mora prethodno da bude visoko uzdignuto. Kada je zapadna civilizacija imala svoj najviši prosvetiteljski uspon, da bismo mogli govoriti o njenom potonjem padu? Svakako ne u vreme srednjeg veka, koji je bio utemeljen na onim principima ka kojima hrli i savremeno doba, već u onom veku, koji je upravo izveo civilizaciju Zapada iz tame srednjeg veka, a to je bio novi vek, ili kako se on često naziva — vek razuma. To je bio vek čijim idealima je naš najveći prosvetitelj Dositej Obradović (1742 — 1811) klicao:

"Evo vreme zlatno i veselo,
Kad nam nije zabranjeno jelo!
Evangelska carstvuje sloboda,
Zbacivši jaram s ljudskoga roda!
O vek zlatni! O slatka vremena
Kad je opšta ljubav užežena!"
(Dositej Obradović, Pismo Haralampiju, str. 1-2)

A sa njime i načelnik prosvete kneževine Srbije, Ljubomir Nenadović (1826-1895), o svojoj viziji novog čovečanstva peva:

"Prosveta se blista ka´ svetlost od zraka,
ni u jednom kraju ja ne vidim mraka.
Svaka glupost pala, svuda je čistina.
Jedan hram vidi se, zove se istina.
Srušeni idoli sviju ljudskih jada,
jedan presto vidim i tu sedi pravda."
(Ljubomir Nenadović, Celokupna dela, str. 181)

U nastavku našeg razmišljanja pokušaćemo da odgovorimo na pitanje, kako je bilo moguće, u novom veku, bez oslanjanja na političku moć, krivični zakon i policiju, radikalno promeniti mentalitet naroda zapadne Evrope, da su istorijski izvori između XVI i XIX veka mogli zabeležiti sledeće reči:

"Mir se nastanio u našem gradu... nema više svađa, zavisti, licemerstva i nesloge. ... Velikodušnost je tako velika da siromasi ne moraju da prose. Ljudi bratski opominju jedan drugoga, kako Hristos propisuje. Sudske parnice su proterane iz grada, i tu nema ni simonije, ubistava ili stranačkog duha, već vlada mir i milosrđe. ... Svuda vidite sretnu i zadovoljnu čeljad. Nigde ne vidite pakosti i zavisti. Svak se raduje tuđem dobru, svak sažaljeva tuđu nesreću." (Urlih Cvingli, Bernardin Okino, Ljubomir Nenadović)

OSMI DEO

MOŽE LI RELIGIJA DA OBUZDA ZLO MEĐU LJUDIMA?

Reč religija vodi poreklo od latinske reči “religare” što znači ponovo svezati, prepovezati, i što pojmu religije daje značenje povezanosti čoveka sa Bogom.

Pojam religije je značajan za analizu čovekovog bivstvovanja jer ukazuje na one potrebe čovekove ličnosti koji nije moguće zadovoljiti ičim drugim, pa pokušaj čoveka da ih zadovolji sam, bez povezanosti sa Bogom, znači pokušavati nemoguće ili tražiti boga (zadovoljenje potrebe) u onome što bog nije (što ne može da zadovolji čovekovu duhovnu potrebu). Ako duhovne čežnje čovekovog bića nisu nisu zadovoljene i ispunjene u samom Bogu, onda on pokušava da ih zadovolji van Boga, a to dovodi do zloupotrebe funkcije one delatnosti koja niti ima dati smisao da čoveka zadovolji, niti to može da uspešno izvede. Na taj način nezadovoljenje čovekove duhovne potrebe i pokušaj da se ona zadovolji nezavisno od Boga, rezultuje čovekovim iracionalnim ponašanjem, zloupotrebom njegovih sposobnosti, njegovom neumerenošću i perverznošću.

Pravilno shvatanje pojma odrastanja čovekove ličnosti takođe zahteva pravilno razumevanje religioznog iskustva, bez kojeg čovek ne može kao ličnost da odraste jer ga duhovno nezadovoljene potrebe dovode do fiksacije i zadržavanja razvoja čovekove ličnosti na onoj fazi razvoja čije razvojne sposobnosti čovek zloupotrebljava tražeći u njima satisfakciju koju može samo Bog da mu pruži.

Kako je pojam religije zajedno sa pojmovima ljubavi, dobrote, pravde i istine najčešće zloupotrebljen i iskrivljeno predstavljen, naše bavljenje pojmom religije ćemo najpre i započeti analizom njene pogrešne funkcije i zloupotrebe.

DA LI SU RELIGIOZNI LJUDI BOLJI ILI GORI OD ATEISTA?

Ni politika niti psihologija ne smatraju da je njihova prevashodna odgovornost da rešavaju čovekove duhovne i karakterne probleme, već tu odgovornost na sebe preuzimaju predstavnici religije i crkve. Oni zastupaju da su u stanju da duhovnim iskustvom obezbede čoveku i čovečanstvu ljubav kao životni princip i samim tim rešenje problema zla.

Čini nam se da ne mogu postojati uzvišeniji zahtevi od onih koje pred čoveka stavlja Jevanđelje:

> “Ljubite neprijatelje svoje, blagosiljajte one koji vas kunu, činite dobro onima koji vas mrze i molite se za one koji vas vređaju i gone. ... Jer ako ljubite one koji vas ljube, kakvu platu imate? Ne čine li tako i carinici? I ako Boga nazivate samo svojoj braći, šta odviše činite? Ne čine li tako i neznabošci?” (Matej 5,43-47)

Sveto pismo opisuje duhovno iskustvo prepoznatljivo po svojim rodovima:

> “Po rodovima njihovim poznaćete ih. Eda li se bere s trnja grožđe, ili s čička smokve? Tako svako drvo dobro rodove dobre rađa, a zlo drvo rodove zle rađa. Ne može drvo dobro rodova zlih rađati, ni drvo zlo rodova dobrih rađati. ... I tako dakle po rodovima njihovim poznaćete ih.” (Matej 7,16-20)

“Krotost vaša da bude poznata svim ljudima.” (Filibljanima 4,5)

Zato nam se nameće pitanje — koliko okretanje čoveka ka duhovnosti zaista dovodi do njegove karakterne reforme i pobede nad njegovim životnim iskušenjima? Da li religija zaista čini vernike karakterno boljim ljudima od ateista ili agnostika?

Kako je najveće iskušenje savremenog Zapada hedonizam, koji čoveka onesposobljava da živi za bračnog saputnika i za svoje potomstvo, pogledaćemo da li su religiozni ljudi na Zapadu u proseku skloniji stabilnijoj bračnoj zajednici i manjem procentu razvoda od onih koji ne veruju i onih koji su neopredeljeni.

Verske zajednice u Americi po razvedenosti brakova	
Evanđeoski vandenominacionalni hrišćani	34%
Baptisti	29%
Novo-rođeni hrišćani	27%
Tradicionalni protestanti	25%
Mormoni	24%
Luterani	21%
Katolici	21%
Ateisti, agnostici	21%

Istraživanje koje je 1999. godine sprovedeno u 48 američkih država na 3854 ispitanika otkrilo je da je svaki peti ateista razveden, za razliku od religioznih ispitanika, posebno evanđeoskih vandenominacionalnih hrišćana, kod kojih je razveden čak svaki treći vernik. I razna druga istraživanja na Zapadu su pokazala da su religiozni gori od ateista. Među američkim zatvorenicima procenat ateista je zanemarljiv (0,21%), u odnosu na zastupljenost ateista u prosečnoj populaciji Amerikanaca (8-16%). Od svih religija katolici su zastupljeniji u mnogo većem procentu u zatvoru nego u populaciji van zatvora. Istraživanja otkrivaju da i učenici katoličkih škola pokazuju veću sklonost ka krađi, a takođe i ka konzumiranju alkohola, marihuane i kokaina, nego učenici svetovnih škola.

Kao što vidimo religiozno iskustvo ne samo da ne pomaže prosečnom zapadnjaku da nadvlada iskušenje hedonizma i kriminala, već mu pomaže da greši slobodnije i hrabrije nego da je ateista ili agnostik.

Pogledajmo sada kakva je uloga religije na Balkanu. Karakterološki problem naroda Balkana je utkan u samu definiciju pojma balkanizacije, kojim se označava stanje rascepkanosti i zaoštrenosti sukoba. Kako je najveće iskušenje stanovništva zapadnog Balkana sklonost ka međunacionalnim sukobima, proverićemo da li su religiozni ljudi na Balkanu skloniji praštanju i međunacionalnom pomirenju u odnosu na ateiste i agnostike.

Istraživanje koje je obelodanio Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, a koje je rađeno u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu, među pripadnicima pravoslavne, katoličke i islamske religije, otkrilo je da su pripadnici sve tri religije skloniji sukobima i manje spremni na praštanje i pomirenje u odnosu na ateiste i agnostike. Najgore rezultate su pokazali "oni koji se deklarišu kao ´ubeđeni vernici koji prihvataju sva učenja svoje religije i po njima se ponašaju´. Potom slede vernici koji ne prihvataju baš sve zahteve svoje vere, a najspremniji praštanju i pomirenju jesu ateisti i agnostici." (N. Petrović, Psihološke osnove pomirenja, 265, 2005) Psiholog prof. dr. Nebojša Petrović koji je vodio istraživanje, iznosi zaprepašćujuće saznanje da oni koji visoko vrednuju religiju, jesu manje spremni da u protivniku vide ljudsko biće i da mu oproste, nego oni koji se deklarišu kao ateisti ili agnostici. Takođe, istraživanje (donja shema) koje je radio dr. Jovan Čokorilo u Hercegovini (Trebinju i Mostaru), otkrilo je viši nivo autoritarnosti kod pripadnika sve tri religije nego kod ateista. Najautoritarniji su vernici pravoslavne vere, zatim islamske, i potom katoličke, dok su najmanje autoritarni oni koji ne veruju.

VEROISPOVEST I AUTOKRATIJA U HERCEGOVINI					
VEROISPOVEST		AUTOKRATIJA			Σ
		Niska	Srednja	Visoka	
Nisam vernik	f	31	24	13	68
	%	45,6	35,3	19,1	100
Islamska	f	28	32	19	79
	%	35,4	40,5	24,1	100
Pravoslavna	f	65	140	79	284
	%	22,9	49,3	27,8	100
Katolička	f	35	22	16	73
	%	47,9	30,1	21,9	100
Σ		159	218	127	504

Dakle, i na Balkanu, religiozni ljudi ne samo što nisu uspešniji u nadvladavaju svog duha mržnje i nepraštanja, već se tom duhu prepuštaju hrabrije i slobodnije nego ateisti i agnostici.

Okrenimo se sada ka istoku Evrope i pogledajmo zapažanje o razlici između ateista i vernika kakvo je u pretprošlom veku zabeležio Lav Tolstoj:

> "Kao i sada, tako i ranije, javno prihvatanje i ispovedanje pravoslavlja najčešće se sretalo među glupim, grubim i pokvarenim ljudima, i među onima koji su sebe smatrali veoma značajnim. Pamet, poštenje, iskrenost, dobrota i moral najčešće se sreću među ljudima koji su priznavali da ne veruju. Ljudi žive onako kako svi žive, a svi žive po načelima koja ne samo što nemaju ništa zajedničko s veronaukom nego su joj najčešće oprečna." (Lav Nikolajevič Tolstoj, Publicistički spisi, str. 55)

Sada nam se prirodno nameću pitanja:

Zašto su uprkos svojim visokim idealima i vrednostima religiozni ljudi u proseku gori od ateista i agnostika, i kako sami nisu svesni da ih religiozno iskustvo u proseku čini gorim nego da nisu krenuli putem religioznosti?

ZAŠTO SU RELIGIOZNI LJUDI GORI OD ATEISTA?

Postoje najmanje četiri razloga zbog kojih su religiozni ljudi gori od ateista. Prvi razlog jesu loši motivi religiozne revnosti, zatim površni moralni zahtevi koji vernike navode da vode svoju borbu na pogrešnom planu u nameri da se poprave, zatim religiozni sistemi kojima vernici umiruju svoju savest, čime sebe oslobađaju od odgovornosti za svoje postupke i na kraju, odricanje od zdravog razuma, tako da ljudi gube sposobnost da postanu svesni svoje samoobmane.

PRVI PROBLEM VEĆINE RELIGIOZNIH LJUDI — LOŠI MOTIVI RELIGIOZNE REVNOSTI

Religiozna revnost je najčešće utemeljena na lošim pobudama, a ne na nesebičnoj ljubavi i dobroti. Iako religiozan čovek može biti spreman da da svoj život za vrednosti svoga verovanja, on često nije svestan prave prirode svoje religiozne revnosti. Iza njegovih iskrenih namera često se kriju fanatični motivi gordosti, sebičnog sentimenta i nečiste savesti.

Čovek koji je dobar iz gordosti, sebičnog sentimenta ili nečiste savesti (krivice), u trenucima stresa otkriva pravu prirodu pokretačkih motiva koje inače pogrešno naziva pojmom ljubavi. Gordost čoveka čini preosetljivim na uvrede i sklonim sukobima, nečista savest ga čini pa-

ranoidnim i sklonim da u drugima vidi neprijatelje koji mu rade o glavi, dok ga sebični sentiment čini ranjivim i nesposobnim da se žrtvuje za druge ljude.

Kako nastaju ti loši motivi?

Svrha prijatnih osećanja jeste da usmere našu pažnju ka potrebama drugih ljudi. Ali ako su nam sama osećanja važnija od ljudi radi kojih postoje, onda je reč o našoj sebičnosti. Sebična osoba čini dobro delo radi sebe, da bi se lepo osećala, a ne radi odgovora na potrebe drugih ljudi.

Isto tako predstava i o vrednosti i značaju onoga što činimo ima svrhu da nas navede da se bavimo pitanjima od opšteg značaja i da tako odgovorimo na potrebe šire društvene zajednice. Ali ako nam je vrednost našeg dela važnija od drugih ljudi, to se zove ponositost. Nacionalista više voli nacionalne vrednosti nego same ljude, pripadnike svoje nacije, i pokazaće spremnost da žrtvuje ljude radi razloga i vrednosti zbog kojih ih voli.

Takođe, savest ima svrhu da nas opomene kada grešimo. Međutim, ako sama savest postane pokretačka snaga umesto ljubavi, tada dobro delo ne činimo zato što zaista volimo druge ljude, već zato što dobrim delima želimo da umirimo glas svoje nečiste savesti.

Sveštenstvo svesno ili podsvesno zna da većinu ljudi ne pokreće ljubav i da bi zato razumni nalozi na dobrotu njihova srca ostavila tupim i ravnodušnim. Da bi imali uticaja nad masom sveštenici pobuđuju kod svojih vernika fanatične motive. Pričom o korisnosti i prijatnosti religioznog iskustva, oni pobuđuju sebičnost. Pričom o korenima, precima i raznim drugim verskim i nacionalnim vrednostima oni pobuđuju ljudsku gordost. Plašeći ljude posledicama njihove neposlušnosti oni manipulišu njihovom nečistom savešću. Licemerno je kada sveštenstvo otruje svoje vernike sebičnim sentimentom, gordošću i krivicom, a onda izusti reči “Ljubite neprijatelje svoje!” Gord čovek ne može da voli ni prijatelje jer ga gordost prirodno čini preosetljivim i uvredljivim. Čovek nečiste savesti ima sklonost da iz straha izmišlja neprijatelje i tamo gde oni realno ne postoje. Sebičan čovek jeste kukavica koji se odriče svojih principa u svakom stresu koji ga omete u uživanju u zanosu njegovih osećanja.

DRUGI PROBLEM VEĆINE RELIGIOZNIH LJUDI — POVRŠNI MORALNI ZAHTEVI

Promovisanjem formalnih i izopačenih moralnih zahteva, religija navodi vernike da svoju borbu vode na pogrešnom planu, pa se vernici zavaraju formalnim korekcijama svojim postupaka, ili reformom svojih osećanja, umesto da imaju za cilj reformu i ispravljanje svojih pokretačkih motiva. Ateista mnogo lakše zadržava svest da je pitanje dobra i zla pitanje njegovih pokretačkih motiva, od vernika, koga formalni i površni religiozni zahtevi odvraćaju od svesti da je problem u njegovom sopstvenom srcu. Zato će takvom verniku biti važnije da li radi na crveno slovo u kalendaru, nego da li ima u srcu gordost, gnevljivost i sebičnost. Ljudi vole da drže pravila koja ne zahtevaju reformu srca i karaktera, a čijim držanjem mogu sebe da zavaravaju da su ispravni. Takođe, isto tako ljudi vole i da svoja prijatna osećanja proglašavaju ljubavlju, dok kvalitet svojih pobuda zanemaruju.

Formalni i površni religiozni zahtevi će formirati površni i formalni način razmišljanja, pa će se vernik pokajati što je rekao ružnu reč drugom čoveku ili što je imao prema njemu negativna osećanja, ali se neće pokajati što je takav u svom srcu, pa će ostati i dalje sa istim motivima, istim nepromenjenim karakterom. On će se čak možda svakodnevno kajati za manifestacije svoje uvređene gordosti, ali se neće pokajati za samu svoju gordost, već će je i dalje koristiti kao pokretačku snagu za svoja dobra dela, čudeći se i ispovedajući kako nikako ne može da savlada svoju laku uvredljivost i osvetoljubivost. Kako će u srcu ostati nepokajan za svoje realne slabosti karaktera, zadržaće i svoju nečistu savest, a samim tim i svoju zavisnost od institucije koja mu pruža psihološko razrešenje krivice svojim autoritetom i svojim religioznim sistemom.

TREĆI PROBLEM VEĆINE RELIGIOZNIH LJUDI — SISTEM UGUŠENJA SAVESTI

Za razliku od ateista, religiozne osobe imaju u religiji veoma razrađen sistem koji im pruža psihološku satisfakciju kada greše i koji ih oslobađa od osećaja odgovornosti za svoje motive i postupke. “Niko me ne može ubediti kako se ja ne osećam uzvišeno posle ispovesti!” izjavljuje vernik, nesvestan da tom potrebom za ispovedanjem upravo otkriva nečistu savest zbog svog i dalje nepokajanog greha. Kada u životnom stresu ispolji svoje nepobeđene slabosti karaktera, on tada probuđene savesti odlazi u svoj hram, da bi religioznim ritualima i izazvanim pobožnim osećanjima ugušio svoju savest i svest o potrebi za unutrašnjom reformom. On uistinu izlazi iz hrama promenjenih osećanja, ali ne i promenjenog karaktera, koji će u životnim probama opet otkriti svoje staro lice, i tako opet u krug. Da se zaista pokajao za svoje grehe, imao bi čistu savest, i ne bi imao potrebe za psihološkom satisfakcijom koju mu pruža njegov religiozni sistem.

Sada nam se nameće pitanje: Zašto religiozni ljudi nisu svesni da ih njihovo duhovno iskustvo čini gorim od ateista? Odgovor nas upućuje na četvrti razlog zašto su religiozni ljudi gori od ateista i agnostika:

ČETVRTI PROBLEM VEĆINE RELIGIOZNIH LJUDI

— GUBLJENJE ZDRAVORAZUMNIH KRITERIJUMA

Razumnom analizom svojih motiva i postupaka vernici bi mogli da postanu svesni da svoja dobra dela ne čine iz nesebične ljubavi i dobrote, već iz gordosti, sebičnog sentimenta i nečiste savesti. Takođe, upotrebom razuma bi shvatili da vode duhovnu borbu na pogrešnom planu, kajući se za simptome svojih loših motiva — za loša osećanja i postupke, umesto za same loše motive ponašanja. Takođe, razumnom analizom bi mogli postati svesni da im religija kroz razne rituale i izvore prijatnih osećanja pruža umirenje savesti koje im ne bi bilo potrebno da su zaista pokajani za svoje grehe. Ali kako religiozna učenja odvraćaju vernike od razumne analize smisla sopstvenih motiva i postupaka, navodeći ih da se umesto na razum oslanjaju na svoja osećanja ili na mišljenje duhovnog autoriteta, oni gube jedini način kojim bi mogli postati svesni svoje samoobmane — gube sposobnost zdravorazumnog razmišljanja.

Sa pravom je Ljubomir Nenadović, načelnik prosvete kneževine Srbije, još sredinom XIX veka konstatovao:

> “Morate se čuditi šta može glupa vera od jednoga čoveka načiniti, i šta se koješta besmislenoga kroz vekove, među prostim narodom, može na veri nazidati. Takva vera, ko se od nje kao od kakve duševne bolesti ne odbrani i ne otima, uzme čoveku sav razum, zabrani mu razmišljanje, pretvori ga u neko čudovište, koje, kad govori o svojim ubeđenjima, o svom sujeverju, ne znate pouzdano kazati: ili je lud, ili se šali, ili ozbiljno tako misli i veruje.” (Ljubomir Nenadović, Celokupna dela 706)

DA LI JE ATEIZAM ZAŠTITA OD OBMANE RELIGIOZNOG ISKUSTVA?

Konstatovali smo da postoje ukupno četiri razloga zbog kojeg su religiozni ljudi gori od ateista. Ti razlozi su sažeto rečeno:

1) Zato što svoja dobra dela čine iz loših pobuda: gordosti, sebičnog sentimenta i krivice, umesto iz nesebične ljubavi.

2) Zato što imaju takvu predstavu o dobru i zlu koja ne zahteva da reformišu svoje pokretačke motive, već ih ona zavarava promenama u njihovim osećanjima i postupcima.

3) Zato što im kroz različite rituale i izvore osećanja religiozni sistem pruža umirenje savesti u njihovom nepokajanju, pa mogu slobodnije od osude savesti da čine zlo, nego oni koje takve mehanizme nemaju.

4) I zato što ih oslanjanje na religiozne vođe i na sopstvena osećanja oslobađa od odgovornosti da razumno preispitaju svoje motive i tako postanu svesni svoje samoobmane.

Nameće nam se pitanje, da li postoji životna filozofija koja čoveka čuva od ova četiri iskušenja. Da li je to ateistička životna filozofija?

PRVI PROBLEM ATEISTIČKE FILOZOFIJE

— NEMOĆ PROMENE POKRETAČKIH MOTIVA

Ateistička životna filozofija nije u stanju da reformiše motive ljudskog srca. Umesto unutrašnjeg rada na sebi i svom srcu, ona se oslanja na spoljašne pritiske koji čoveka strahom od kazne čuvaju da ne ispoljava zlo. Zato je svaki ateistički poredak obeležen represijom državnog aparata koji se meša u svaku poru ljudskog življenja da bi tako nadomestio odsustvo lične odgovornosti rada na sebi.

Srednjevekovni strah od osvetoljubivog Boga ateizam zamenjuje strahom od osvete države, koja umesto svevidećim Božjim okom, svojom službom bezbednosti snima i kontroliše ispravnost ljudskog ponašanja. Kako ateizam nije u stanju da reformiše ljudske motive, on pruža samo formalnu promenu ljudske ideologije, pa ono isto zlo koje se ranije činilo u ime religioznih ideala (dobrote, pravde, itd), sada se čini u ime ateizma i njegovih ideala (dobrote, pravde, itd).

DRUGI PROBLEM ATEISTIČKE FILOZOFIJE

— POVRŠNOST MORALNIH ZAHTEVA

Kako nije u stanju da reformiše motive ljudskog srca ateistička životna filozofija ima površne moralne zahteve koji ne ulaze u kvalitet ljudskih pobuda (jer je nemoćna da ih promeni), već se zadovoljava time da čovek svoje slabosti ne izražava na štetu drugog čoveka. Kako ne uspeva da iskoreni zlo iz samog ljudskog srca, ateistička životna filozofija se oslanja na ulogu države, tražeći od nje da ona obezbedi spoljašnji mir i sigurnost, da bi tako od čoveka uklonila iskušenje koje on u svom postojećem stanju nije u stanju da zrelo podnese. Raznim tabuima i zabranama ateistička ideologija i država uklanjaju povode za međusobne sukobe (verske, nacionalne u druge razlike), ali ne i samo zlo iz ljudskog srca.

TREĆI PROBLEM ATEISTIČKE FILOZOFIJE

— UGUŠIVANJE GLASA SAVESTI

Iako religiozni trikovi i mehanizmi koji oslobađaju čoveka od njegove odgovornosti svakako prevazilaze one koje koriste ateisti, ni sami ateisti nisu na njih imuni. Pojam religije kao opijuma naroda u ateizmu jeste adekvatan pojmu opijanja narkoticima, meditacijama, zloupotrebom muzike, filma, video igrica, itd od strane ateista. Pojam ispovedni-

ka koji u religiji pruža čoveku psihološku satisfakciju u rasterećenju od osećanja krivice, zamenjen je kod ateista ulogom psihoterapeuta koji takođe površno pomaže svom pacijentu, ne da reši svoje probleme u svom korenu, već da se prijatnije oseća. Razni religiozni rituali sa svojom psihološkom satisfakcijom su u ateizmu zamenjeni raznim sujevernim pravilima, strahovima i interesovanjima (zanimanjem za horoskop, itd).

ČETVRTI PROBLEM ATEISTIČKE FILOZOFIJE

— ODRICANJE OD ZDRAVORAZUMNIH KRITERIJUMA

Kao što se religiozni ljudi oslobađaju potrebe da razumno preispitaju smisao svojih motiva i postupaka, i umesto toga imaju potrebu da se oslanjaju na svoja osećanja i utiske, kao i na stavove svojih religioznih autoriteta, tako i ateisti pokazuju sklonost da se u prosuđivanju ispravnosti svojih motiva i postupaka više oslanjaju na kvalitet svojih osećanja (prijatnost hedonističkog užitka) i stavove svojih svetovnih autoriteta, nego da sami razumno analiziraju smisao svojih motiva i postupaka u prosuđivanju njihove ispravnosti.

ŠTA JE NAJBOLJA ZAŠTITA OD OBMANE RELIGIOZNOG ISKUSTVA?

Najbolja zaštita od religiozne obmane ne može da bude ateizam iz prostog razloga što bi sposobnost ateiste da suštinski raskrinka temeljne zablude religioznog iskustva raskrinkala i iste te mehanizme kod njega samog, koje on takođe koristi pod formom svog sopstvenog ateizma. Samo priznanje ateiste da su religiozni ljudi obmanuti ukazuje na potrebu za istinom koja će čoveka sačuvati od zablude samoobmane. Samo priznanje ateiste da religiozni ljudi imaju karakterni problem predstavlja njegovo priznanje da je ljudima potrebno spasenje od greha. I zaista, najbolja zaštita i raskrinkavanje sve četiri zablude religioznih ljudi, ali i ateista koji te zablude nose pod svojom ateističkom formom, nalazi se u vrhovnom autoritetu hrišćanske religije, u samom Svetom pismu.

UPOZORENJE NA ISKUŠENJE SAMOOBMANE

GUBLJENJA ZDRAVORAZUMNIH KRITERIJUMA

Za razliku od uvraženog religioznog shvatanja da treba u veri da isključimo svoj razum, da slepo verujemo i da se oslanjamo na svoje utiske i osećanja, Sveto pismo opominje:

> "Lud veruje svašta, a pametan pazi na svoje korake." "Razum će te čuvati izbavljajući te od zla puta" (Priče 14,15; 2,11-1)

> "Srce je prevarno više svega i opako: ko će ga poznati?" "Ko se uzda u svoje srce, bezuman je; a ko hodi mudro, izbaviće se." "Bezumniku nije mio razum nego da se javlja srce njegovo." (Priče 17,9; 28,26; 18,2)

Sveto pismo ne uči da treba imati jednu osobu (duhovnika) kojoj slepo verujemo, već nam preporučuje da tražimo savete, i to ne samo od jedne osobe već od mnoštva: "Izbavljenje je u mnoštvu savetnika." (Solomun 24,6) U mnoštvu savetnika ćemo svakako naići na različite stavove, pa ćemo opet morati na sebi da zadržimo odgovornost da sami zaključimo na osnovu smisla rečenoga ko je u pravu, što nas čuva od onog patološkog oslanjanja na druge ljude, koje bi nas onesposobilo da odrastemo i postanemo ljudi.

Da ne bismo odgovornost mišljenja i razumevanja istine sa sebe prebacivali na ikog drugog, pa i na religiozne autoritete, opomenuti smo sledećim rečima:

> "A vi se ne zovite ravi; jer je u vas jedan ravi Hristos, a vi ste svi braća. I ocem ne zovite nikoga na zemlji; jer je u vas jedan otac koji je na nebesima. Niti se zovite učitelji; jer je u vas jedan učitelj Hristos. A najveći između vas da vam bude sluga..." "Da je proklet čovek koji se uzda u čoveka." "Kupljeni ste skupo, ne budite robovi ljudima." (Matej 23,8-11; Priče 17,5; 1 Korinćanima 7,23)

Kult ličnosti je jasno osporen sledećim primerom — kada je Kornelije kleknuo da se pokloni apostolu Petru, bio je zbog toga ukoren:

> "A kad Petar šćaše da uđe, srete ga Kornelije, i padnuvši na noge njegove pokloni se. I Petar ga podiže govoreći: Ustani, i ja sam samo čovek." (Dela 10,26)

Ako je greh pokloniti se živom apostolu, kako onda nije greh pokloniti se njegovoj slici ili kipu?

Biblijski Bog se ne otkriva kroz slike i meditaciju, pa zato ne može da ima funkciju idola, već se otkriva razumno kroz karakter, jer ima funkciju uzora:

> "A znamo da sin Božji dođe i DAO NAM JE RAZUM da poznamo Boga istinitoga i da budemo u istinitome sinu njegovom Isusu Hristu." (1.Jovanova 5,20)

SISTEM UGUŠENJA SAVESTI

Sveto pismo ne poznaje rituale i obrede koji imaju svrhu da pruže psihološku satisfakciju čovekovoj nečistoj savesti. Ispovedanje je usmereno na sve one koje smo lično uvredili ili oštetili, a ne samo ka sveštenicima:

> "Ispovedajte, dakle, jedan drugom grehe, i molite se Bogu jedan za drugog." (Jakov 5,16)

Odnos sa Bogom preko slika i kipova, koji pružaju psihološku sigurnost, jeste zabranjen zahtevom Druge Božje zapovesti:

"Ne gradi sebi lika rezana niti kakve slike od onoga što je gore na nebu, ili dole na zemlji, ili u vodi ispod zemlje. Nemoj im se klanjati niti im služiti;" (2.Mojsijeva 20,4-5)

Da je obožavanje umrlih preko njihovih slikovnih predstava manipulacija ljudskim slabostima jasno otkrivaju reči mudrog Solomuna:

"I dojučerašnjeg mrtvaca sad već kao Boga poštuje i odredi svojim podanicima tajne obrede i žrtve. One koje ljudi nisu mogli u osobi njihovoj poštovati, jer su predaleko od njih prebivali, približavahu sebi njihovo daleko obličje, te je svetina, ponesena lepotom dela počela pridavati božanske počasti onome koga je nedavno slavila kao čoveka. ... Nas nije zaveo nikakav izum opakih ljudskih sposobnosti, ni jalovo slikarsko delo, ukrašeni likovi koji u budalama potiču žudnju te žude za neživim obličjem mrtvoga lika. Ljubitelji su zla i dostojni takvih nada oni koji ih čine ili žele ili poštuju." (Mudrosti Solomunove 15,4-6)

Da čovek ne može ostvariti viši nivo duhovnosti od onoga koji ima pred sobom, otkriva psalmista David:

"Usta imaju a ne govore, oči imaju a ne vide, uši imaju a ne čuju, ... Kakvi su oni, onaki su i oni koji ih grade, i svi koji se uzdaju u njih." (Psalam 135,15-18)

Bezumlje idolopoklonstva otkriva prorok Jeremija:

"Kao što posuda kojom se čovek služi postaje beskorisna kada se razbije, tako je i s njihovim bogovima koji su postavljeni u hramovima. Oči su im pune prašine što je dižu noge onih koji ulaze. ... Ako ljude pogodi rat ili nevolja, sveštenici se međusobno savetuju gde da se s njima sakriju; kako ne uvideti da to nisu bogovi kad ni sami sebe ne mogu izbaviti od rata i od nevolja? ... Ne mogu se odbraniti ni od kradljivaca ni od razbojnika, ... Bolja su i vrata u kući koja čuvaju ono što je u njoj, nego lažni bogovi." (Pismo Jeremije proroka, Varuh 6,15-23)

Apostoli otkrivaju da funkcija rituala, kao i funkcija dobrih dela ne sme biti pokušaj da se njima podmiti Bog i zasluži spasenje:

"Jer ste vi milošću spaseni, po veri. I to ne dolazi od vas. Dar je to Božji, i ne po delima da se niko ne bi pohvalio." "Jer se delima zakona ni jedno telo nece opravdati pred Njim." "A kada se javi dobrota i čovekoljublje Boga, Spasitelja našega, ne za dela pravedna koja mi učinismo, nego po svojoj milosti spase nas banjom novoga rođenja i obnovljenja Duhom Svetim." (Efescima 2,8-9; Rimljanima 3,20; Titu 3,4-5)

POVRŠNI MORALNI ZAHTEVI

Površni moralni zahtevi koji navode čoveka da se kaje za prekršaje nebitnih pravila ponašanja, a da istovremeno zanemaruje pokajanje za loše pobude sopstvenog srca, takođe su osuđeni u Svetom pismu:

"Ovi ljudi usnama me poštuju, a srce njihovo daleko stoji od mene, no zaludu me poštuju učeći naukama, zapovestima ljudskim. Jer ostaviste zapovesti Božje, a držite običaje ljudske."

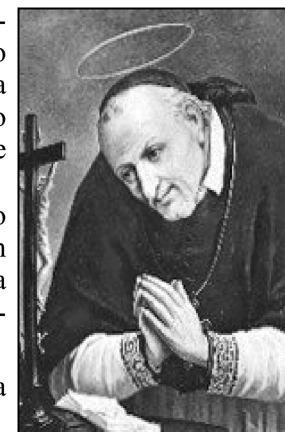
"Teško vama književnici i fariseji, licemeri što čistite spolja čašu i zdelu a iznutra su pune grabeža i nepravde. Fariseju slepi! Očisti najpre iznutra času i zdelu da budu i spolja čiste. Teško vama književnici i fariseji, licemeri, što ste kao okrečeni grobovi, koji se spolja vide lepi a unutra su puni kostiju mrtvačkih i svake nečistote. Tako i vi spolja se pokazujete ljudima pravedni, a iznutra ste puni licemerja i bezakonja."

"Još reče: Šta izlazi iz čoveka ono pogani čoveka; Jer iznutra, iz srca ljudskog, izlaze misli zle, preljube, kurvarstva, ubistva, Krađe, lakomstva, pakosti, zloće, lukavstvo, sramote, zlo oko, huljenje na Boga, ponos, bezumlje. Sva ova zla iznutra izlaze, i pogane čoveka." (Marko 7,6-8; Matej 23,25-28; Marko 7,20-23)

LOŠI MOTIVI RELIGIOZNE REVNOSTI

Sveto pismo upozorava na mogućnost da čovek bude pokrenut na dobra dela lošim (fanatičnim) motivima, umesto nesebičnom ljubavlju. Jedan od najčešćih motiva iz kojih čovek čini dobra dela jeste sujetna želja za odobravanje drugih ljudi. Zato Isus Hristos upozorava:

"Pazite da pravdu svoju ne činite pred ljudima da vas oni vide; inače plate nemate od Oca svojega koji je na nebesima." (Matej 6,1)

No, čovek se može gorditi i pred samim sobom. Pokušaj čoveka da postane ponizan tako što će sam sebe ponižavati, rezultuje time da će on goreti od uobraženosti što se tako lepo ponizio otvorenim priznanjem svoje prevelike grešnosti i ništavnosti.

Da čovek ne bi pobuđivao i pothranjivao svoju sopstvenu gordost i ponositost bavljenjem svojim dobročinstvom, Isus Hristos upozorava da čovek ne treba da svoj um usmerava ka bavljenju svojim postupcima:

"A ti kad daješ milostinju, da ne zna levica tvoja šta čini desnica tvoja." (Matej 6,3)

Realna poniznost može biti samo posledica čovekovog bavljenja onim što ga prevazilazi - poznanja samog Boga, a nikako bavljenja sobom.

Takođe, strah je često motiv koji ljude pokreće na religioznu revnost:

> “Strah kojim me se boje zapovest je ljudska kojoj su naučeni.” “U ljubavi nema straha, nego savršena ljubav izgoni strah napolje; jer je u strahu mučenje, a ko se boji nije se usavršio u ljubavi.” “Jer nam Bog ne dade duha straha, nego sile i ljubavi i čistote.” (Isaija 29,13; 1.Jovanova 4,18; 2.Timotiju 1,7)

Jedan od čestih motiva religiozne revnosti može biti i nečista savest zbog nepokajanih greha, koja ljude navodi na mehanizam obrnutog ponašanja tj. da donose odluke da spolja čine suprotno od onoga što bi u srcu želeli, na primer, da se uzdržavaju od hrane i seksualnosti upravo zato što u srcu nisu pobedili njihovu zloupotrebu. Sveto pismo govori o onima koji su “u licemerju laža, žigosanih na svojoj savesti, koji zabranjuju ženiti se, i zapovedaju uzdržavati se od jela koja Bog stvori za jelo sa zahvalnošću vernima i onima koji poznaše istinu.” (1.Timotiju 4,1-4)

Da samopožrtvovanost nije garancija ispravnosti motiva koji čoveka navode na samopožrtvovanost otkrivaju sledeće reči apostola Pavla:

> “I ako razdam sve imanje svoje, i ako predam telo svoje da se sažeže, a ljubavi nemam, ništa mi ne pomaže.” (1.Korinćanima 13,3)

Da su loši pokretački motivi tesno povezani sa odricanjem od zdravog razuma, otkriva takođe apostol Pavle kada o takvim vernicima piše:

> “Jer svedočim da imaju revnost za Boga, ali ne po razumu!” (Rim.10,2)

Odmah u sledećem stihu apostol objašnjava da nerazumnost (gubljenje zdravog razuma) jeste posledica odsustva htenja da se razume razlika između motiva ljudske pravednosti (gordosti, sujete, nečiste savesti, sebičnog sentimenta ...) i božanske pravednosti (nesebične ljubavi):

> “Jer ne poznaju pravde Božje i gledajući da svoju pravdu utvrde ne pokoravaju se pravdi Božjoj.” (Rimljanima 10,2-3)

ZAKLJUČAK

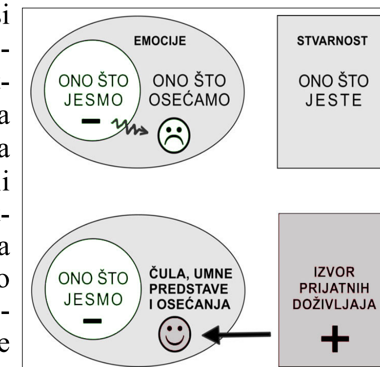
Najbolja zaštita od lošeg uticaja religije jeste poznavanje religije Svetog pisma koja raskrinkava sve mehanizme religiozne obmane. Otkrivenje Svetog pisma zapravo čuva čoveka od njega samog i predstavlja put izbavljenja od ropstva sopstvenim slabostima karaktera: “I poznaćete istinu, i istina će vas izbaviti.” (Jovan 8,32) Kada čovek pobedi svoje grehe i kada zato stekne čistu savest, tada ne može biti izmanipulisan ni preko svojih slabosti karaktera (sebičnosti, gordosti, telesnosti), niti preko svoje nečiste savesti, niti preko potrebe za odricanjem od odgovornosti da misli svojom glavom, jer više nema razloga da se odriče zdravog razuma.

NEOPHODNOST DUHOVNOG ISKUSTVA

BEZ DUHOVNOSTI ČOVEK NE MOŽE DA BUDE ISTINSKI ZADOVOLJEN

“U srcu svakog čoveka postoji vakuum koji jedino Bog može da ispuni.”
(Blez Paskal)

Odvojenost od Boga rezultuje dubokim unutrašnjim nezadovoljstvom koje izvire u čovekova osećanja i zbog kojeg se čovek oseća nesrećno i neprijatno. Čovek ima potrebu da uguši svest o unutrašnjem duhovnom nezadovoljstvu, zloupotrebljavajući prijatna osećanja i doživljaje, tako što njima pokušava da se zadovolji. Međutim, ma kako da su ostvarena osećanja sreće ili čulnog užitka - iskrena, snažna, prijatna i uzvišena, ona nikada ne mogu da zadovolje žeđ čovekove duše, već samo mogu da uguše njegovu svest o unutrašnjem nezadovoljstvu, koje nastaje zbog njegove odvojenosti od Boga.

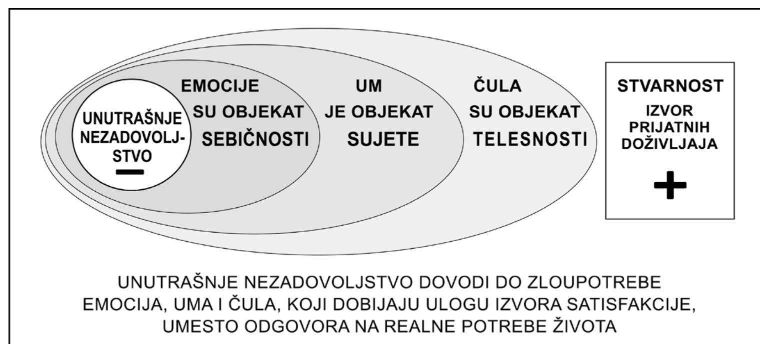
SREĆA	NESREĆA	
IMA SREĆU	IMA NESREĆU	NEMA SREĆU
DAJE SREĆU	DAJE NESREĆU	TRAŽI SREĆU
KROZ NESEBIČNU LJUBAV	KROZ POTREBU ZA PSIHIČKIM PRAŽNJENJEM	KROZ SEBIČNE MOTIVE
+ ONO ŠTO JESMO DOBROTA I STVARALAŠTVO SU ODGOVOR NA POTREBE ŽIVOTA	BRIGA NERVOZA AGRESIVNOST DESTRUKCIJA – ← – ONO ŠTO JESMO + PONAŠANJE JE ODGOVOR NA POTREBE "VELIKOG JA"	← + SUJETA SEBIČNOST TELESNOST

VEZA IZMEĐU UNUTRAŠNJEG (NE)ZADOVOLJENJA I OSNOVNIH MOTIVA PONAŠANJA

Dokaz da iza prijatnih osećanja, uprkos užitku, unutrašnje nezadovoljstvo i dalje ostaje, jeste u čovekovim i dalje nepromenjenim motivima ponašanja. Da je čovek zaista zadovoljio žeđ duše, on svojim motivima ponašanja ne bi tražio sreću ako je već ima (ne bi bio sujetan, sebičan, telesan), niti bi izražavao nezadovoljstvo ako ga zaista nema u sebi (ne bi imao potrebu da se psihički prazni). Da je zaista zadovoljen, on bi svojim motivima izražavao svoje zadovoljenje kroz nesebičnu ljubav i dobrotu. Čovekovo duhovno nezadovoljenje ili nezadovoljenje direktno determiniše karakter njegovih pokretačkih motiva.

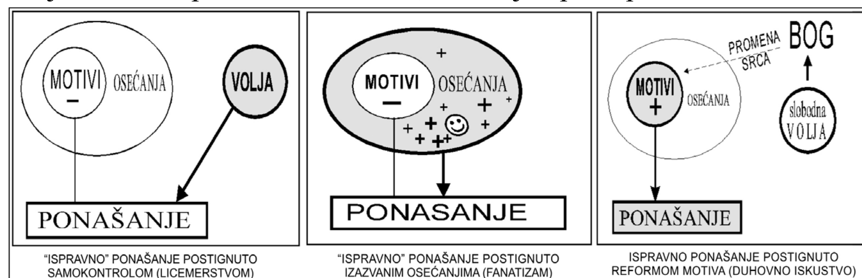
BEZ DUHOVNOSTI ČOVEK NE MOŽE DA SE OSLOBODI DESTRUKTIVNIH MOTIVA PONAŠANJA I DA OSTVARI NESEBIČNU LJUBAV

Svaki čovek, bio on religiozan ili ne, ima moć volje kojom može da u većoj ili manjoj meri ostvari željeno ponašanje pa čak i željena osećanja. On bez Boga ima moć da čini dobra i samopožrtvovana dela, ali nije u stanju da bez duhovnog iskustva promeni svoje suštinske motive i da svoja dobra dela čini iz nesebične ljubavi i dobrote, već će zbog svog duhovnog nezadovoljstva biti primoran da traži satisfakciju u svojim dobrim delima, što znači da ta dobra dela neće iskreno činiti radi drugih, već radi sebe i sopstvene satisfakcije.

UNUTRAŠNJE NEZADOVOLJSTVO DOVODI DO ZLOUPOTREBE EMOCIJA, UMA I ČULA, KOJI DOBIJAJU ULOGU IZVORA SATISFAKCIJE, UMESTO ODGOVORA NA REALNE POTREBE ŽIVOTA

Prijatna osećanja koja oseća dok čini dobro delo će mu biti iskušenje za njegovu sebičnost, predstava o značaju i vrednosti dobrog dela će biti iskušenje za njegovu ponositost, a moralna ispravnost njegovog dela će biti odgovor na potrebe njegove nečiste savesti za satisfakcijom. Dakle, i bez duhovnog iskustva čovek ima sposobnost da formira iskrene i dobre namere, ali će pobude iz kojih čini dobra dela biti plod sebičnog sentimenta, ponositosti i nečiste savesti, a ne nesebične ljubavi. Jedini način da čovek ne zloupotrebljava i ne oskrnavljuje svoja dobra dela lošim motivima, jeste u tome da njegove duhovne potrebe budu zadovoljene, pa onda neće u sebi imati nezadovoljstvo koje ga navodi na zloupotrebu svojih dobrih i plemenitih namera, osećanja i postupaka.

"ISPRAVNO" PONAŠANJE POSTIGNUTO SAMOKONTROLOM (LICEMERSTVOM)

"ISPRAVNO" PONAŠANJE POSTIGNUTO IZAZVANIM OSEĆANJIMA (FANATIZAM)

ISPRAVNO PONAŠANJE POSTIGNUTO REFORMOM MOTIVA (DUHOVNO ISKUSTVO)

BEZ DUHOVNOSTI ČOVEK NEMA SLOBODNU LIČNOST

Čovek je slobodan kada nije primoran na svoje postupke, već ih čini dragovoljno svojim slobodnim htenjem, bez potrebe da pita svoje srce da li mu se nešto radi ili ne radi. Međutim, kad god čovek nešto mora da čini, on je u ropstvu. Izvor ropstva (moranja) jeste unutrašnje nezadovoljstvo koje kod čoveka formira veliki Ego. Veliki Ego predstavlja izvor svih motiva kojima čovek pokušava da zadovolji žeđ duše nezavisno od Boga. Veliki Ego je zamena za pravoga Boga, kome bi čovek služio iz unutrašnjeg zadovoljenja izraženog kroz nesebičnu ljubav i dobrotu. Kada se čovek odvoji od Boga, u čoveku se pojavi unutrašnje nezadovoljstvo koje kroz novoformirane motive velikog Ega pokušava da zadovolji. Veliki Ego oduzima čoveku slobodu ličnosti, jer on mora sada stalno da pita svoj veliki Ego da li mu se nešto radi ili ne radi, da bi to mogao da uradi. Dok slobodan čovek nosi na sebi samom odgovornost za svoje postupke, dotle čovek koji je u ropstvu, svoju odgovornost izbora uslovljava time da li se njegovom Egu nešto sviđa ili ne sviđa da uradi. Ako mu se neki posao ne radi, jer mu ne predstavlja izvor satisfakcije, on nije u stanju da ga uradi ili može da ga uradi ali licemerno.

Zbog konflikta sa velikim Egom, čak i pokušaj da se udovolji zahtevu zdravog razuma i sopstvenoj savesti, takođe biva propraćen doživljajem moranja, jer zbog velikog Ega čovek ne može celim srcem iskreno da postupa ispravno. Jedino čovek koji umre velikom Egu ima slobodnu ličnost da živi kako on sam razumno hoće, a ne kako mora pod vlašću Ega. Samo čovek koji je u biti zadovoljen čovek jeste slobodan čovek. On ništa ne mora, jer je već srećan i zadovoljen u Bogu. Ono što čini, on čini iz sreće, a ne zato što mora da bi se time zadovoljio, i zato jeste istinski slobodan.

Kada je čovek odvojen od Boga, tada njegov veliki Ego dolazi u konflikt sa njegovim razumom i njegovom savešću, pa čoveka opterećuje još jednim teretom, a to je teret odbrambenih mehanizama kojima čovek brani veliki Ego od glasa razuma i savesti koji ga osvedočavaju o njegove iracionalne motive i koji traže da im se on odupre svojom voljom. Kao što duhovno nezadovoljen čovek mora da ulaže neprestani napor volje da bi zadovoljio žeđ duše, tako mora i neprestano da se bori protiv atributa svoje ličnosti koji ga pozivaju na reformu. Kao što je grešni užitak odgovor na potrebe unutrašnjeg duhovnog nezadovoljstva, tako je i zabluda odgovor na potrebe čovekove nečiste savesti, kojom čovek umiruje savest koja ga poziva na reformu njegovih loših motiva.

BEZ DUHOVNOSTI ČOVEK NE MOŽE DA ISPUNI PREDVIĐENI SMISAO ŽIVOTA

Sve što postoji ima svrhu da svojim postojanjem služi drugome. Elektron ima smisao da ide oko jezgra atoma, a Zemlja oko Sunca. Jedna biljka svojim postojanjem oslobađa kiseonik neophodan ostalim živim bićima, svojim nektarom hrani insekte, a plodovima hrani životinje i čoveka, dok prijatnim mirisom i izgledom čini radosnim bića u njenoj okolini. Sve što postoji služi drugome, osim grešnog čovekovog srca, koje je u svojoj nezavisnosti od Boga izgubilo smisao da živi radi drugoga. Kada je čovek odvojen od Boga, tada u njemu prebiva duboko unutrašnje nezadovoljstvo, pa njegov smisao života sada jeste usredsređen na pokušaj da tu sreću ostvari sam nezavisno od Boga. Opterećen traženjem sreće u svoj tvari koja ga okružuje i sposobnostima koje nosi u sebi, on nema ni vremena ni volje da voli, tj. da odgovara na realne potrebe života, i tako njegov predviđeni smisao života — da voli, ostaje neispunjen. Opterećen čovek ne može da voli.

BEZ DUHOVNOSTI ČOVEK NE MOŽE DA ZRELO REAGUJE NA STRES

Odvojen od Boga čovek će prirodno reagovati sebičnim motivima prema izvoru prijatnih osećanja, a destruktivnim motivima prema izvoru neprijatnih osećanja. Uzrok takve reakcije jeste u duhovnom nezadovoljstvu koje jeste posledica čovekove nezavisnosti i odvojenosti od Boga. Unutrašnje nezadovoljstvo prirodno navodi čoveka da prema izvoru prijatnih doživljaja i osećanja gradi odnos sebičnosti i nezahvalnosti, a prema izvoru neprijatnih osećanja kukavičluk, gnevljivost i depresivnu reakciju. Da čovek ne bi na prijatna osećanja reagovao sebičnošću već zahvalnošću, on treba u svojoj biti da bude rasterećen od unutrašnjeg nezadovoljstva i samim tim duhovno zadovoljen. Isto tako, da bi u susretu sa opasnošću pokazao hrabrost a ne kukavičluk, u susretu sa nepravdom krotost a ne gnevljivost, a u susretu sa gubitkom — mir i poverenje, a ne brigu i depresiju, on prethodno treba da bude u svojoj biti duhovno zadovoljen.

Stresna situacija je samo povod da čovek kroz svoje motive pokaže da li je u svojoj biti zadovoljen ili nije tj. da li je sa Bogom ili nije. Ako ostvarenjem zajednice sa Bogom zadovolji žeđ svoje duše, čovek će prirodno na stres da reaguje ispravnim motivima, a ako je u biti nezadovoljen, to nezadovoljstvo će se prirodno u vreme stresa manifestovati kroz destruktivne motive i postupke.

BEZ DUHOVNOSTI ČOVEK NE MOŽE DA ODRASTE KAO LIČNOST

Jedini razlog zbog kojeg čovek zaostaje u razvoju svoje ličnosti jeste njegova fiksacija, učvršćivanje i vezivanje za određene faze razvoja zato što on zloupotrebljava sposobnosti te faze razvoja tražeći u njima svoju satisfakciju. Psiholozi mogu da konstatuju da je osoba fiksirana na određenoj fazi razvoja, i da je zato zaostala u razvoju svoje ličnosti, ali ne mogu da je oslobode od unutrašnjeg nezadovoljstva koje dovodi do njene potrebe za fiksacijom. Oni mogu da jedan izvor fiksacije zamene drugim, ali ne mogu da čoveka oslobode od same potrebe za fiksacijom, jer ne mogu čoveka da oslobode od duhovnog nezadovoljstva koje nastaje zbog njegove odvojenosti od Boga.

ŽIVOTNO DOBA	2. Petrova 1,5-7	Razvoj čovekove ličnosti	Posledice nesazrelosti
ODOJČE	VERA	Dete je sasvim nemoćno, sposobno jedino da se **uzda** u moć svoje majke	Premalo zadovoljenje formira nepoverenje prema ljudima, a preveliko - pasivan odnos vere u druge koji su "dužni" da ugađaju sve želje
RANO DETINJSTVO	DOBRODETELJ	Dete razvija moć da **vlada** svojim postupcima i da bude poslušno autoritetu roditelja (njihovim pravilima ponašanja), ali nema razvijen razum da shvati viši smisao postupaka koji se od njega zahteva	Ukoliko dete ne razvije moć volje da vlada sobom kroz poslušnost autoritetu roditelja, neće kasnije imati moć volje da bude poslušno ni autoritetu sopstvenog razuma. Roditelj može (što je pogrešno) razvijati poslušnost deteta manipulišući njegovim hirovima (nagrada - kazna), umesto razvojem njegove ličnosti kroz odupiranje hirovima.
KASNO DETINJSTVO	RAZUM	Dete razvija sposobnost razuma da **shvati** potrebe života i svrhovit odgovor koji treba da pruži, ali je i dalje zavisno od odluka svojih roditelja	Ukoliko dete ne razvije zdravorazumno razmišljanje, neće biti sposobno da se sačuva od sopstvenih iracionalnih motiva niti da ima postupke koji su razuman odgovor na potrebe drugih ljudi
ADOLESCENCIJA	UZDRŽANJE	Iskušenje čulnosti koje treba da se pobedi da bi seks dobio viši smisao u braku (izražavanje ljubavi, umesto telesni užitak)	Ukoliko pubescent ne podnese apstinenciju zrelo, nepođene želje će ga onesposobiti za zdravu bračnu zajednicu
	TRPLJENJE	Iskušenje osamostaljivanja (buntovnost) koje treba da se pobedi krotošću i poniznošću zarad formiranja zrelog identiteta	Ukoliko se ne izgradi da zrelo trpi nepravdu, buntovnost će ga onesposobiti za zdravo bavljenje društvenim pitanjima
	POBOŽNOST	Sposobnost donošenja odluke i žrtvovanja svega ostalog za izabrani smisao života	Pogrešan smisao života zbog prethodne nesazrelosti kroz odluku da se živi za hedonizam, asketizam, osvetu (pseudoreligiju)
ODRASLO DOBA	BRATOLJUBLJE	Ljubav prema osobama sa kojima postoji neposredan kontakt, življenje za njih, zrelost formiranja braka i porodice	Sklonost ka sebičnoj zloupotrebi prijateljstva i braka ili nezainteresovanost i nesposobnost da se živi za drugu osobu (za bračnog saputnika i porodicu)
	LJUBAV	Življenje za potrebe šire društvene zajednice, bavljenje društvenim pitanjima, ljubav prema čovečanstvu	Nezainteresovanost za društvena pitanja i dobro čovečanstva ili nezrela reakcija na društvene probleme kroz brigu i depresiju, strah (teoriju zavere), ili gnevljivost prema društvenoj nepravdi

MOŽE LI RELIGIJA DA OBUZDA ZLO MEĐU LJUDIMA?

Pre svoje duhovne reformacije, sve do XVI veka, narodi severne Evrope su otkrivali tako surov i divljački mentalitet, da su ga antički mislioci i istoričari pokušavali opravdati surovom i hladnom klimom u kakvoj ti narodi žive. Rimski istoričar Tacit je tada zabeležio o Germanima sledeće:

> "Mnogo ćeš lakše nagovoriti Germana da pođe u rat i da se kolje s neprijateljem, nego da ore zemlju i da čeka šta će mu doneti letina. Čak je sa njegovog gledišta lenjost i kukavičluk dobiti znojem ono što se može dobiti krvlju. Kad nema rata, onda obično idu u lov, ali većinom sede besposleni, i provode vreme u spavanju i jedenju. Najbolji junaci ne rade ništa, a kuću i penate i polje ostave ženama, starcima, i slabijoj čeljadi: dok ovi rade, oni lenstvuju." (Caius Cornelius Tacitus, Germany, p. 17)

Međutim, autoritet Svetog pisma, koji je uzdigla protestantska reformacija XVI veka, rezultovao je radikalnom promenom karaktera naroda severne Evrope. Sredinom XIX veka načelnik prosvete kneževine Srbije pisao je o Nemcima:

> "Lepa Germanijo! Idealima — na koje svi narodi u budućnosti glede — ti si najbliža; veštini tvoga uma i tvojih ruku divi se svet. Tvoj napredak, to je napredak celog čovečanstva. Ti si ono sunce što od zapada istoku putuje da svetlost donese udaljenim narodima; dok dopiru zraci tvoje prosvete, dotle je videlo. ...
>
> Nemci su pobožni, vredni i umereni. Oni žive po onoj poslovici: radi kao da ćeš doveka živeti, a moli se Bogu kao da ćeš sutra umreti. Nijedan narod ne izobličava sam svoje nedostatke i pogreške tako oštro kao Nemci. Francuz i same svoje pogreške hvali i lepom bojom prevlači. Nemac se i o svojim vrlinama sumnja i o njima skromno govori. Francuz, kada hvali svoj narod, on bira samo lepe reči. Francuska je sunce na nebu. Englez nigda vam ne hvali svoj narod; drži da mu nije potrebno dokazivati da je sunce svetlo. Nemac, za svaku nesreću koja postigne njega ili njegovu zemlju, krivi samo sebe. Francuz svagda obara krivicu na drugoga. Englez ne krivi nikoga, on ćuti, kao narod koji čita mnogo Bibliju, nalazi, da su to sve putevi Božjeg proviđenja, kojima se mora proći, pa bili oni uglađeni ili trnoviti." (Ljubomir Nenadović, Sabrana dela)

U sledećem delu knjige ćemo objasniti kako je došlo do prosvećenosti i radikalne promene karaktera naroda severne Evrope, koji se u nekoj meri još uvek primećuju, iako se zapadni svet odrekao principa prosvećenosti koji su ga izvukli iz tame srednjeg veka.

DEVETI DEO

KAKO JE CIVILIZACIJA ZAPADA IZAŠLA IZ TAME SREDNJEG VEKA?

"Po milosti Božjoj ja sam kralj Španije.
To je jedna zemlja, vi po zemlji mravi,
Ja jedan slobodan, vi robovi pravi.
Neću vašu ljubav, strah nek s vama vlada!
Sve što ja činim to se zove pravda.
A hrišćanska vera - nek svak ispoveda -
Nije drugo nego što kralj zapoveda.
Ko ne misli tako, proglašavam ih krive,
Naložite vatru i spalite ih žive.
Pedeset hiljada - još toliko mogu -
Svi su izgoreli, svi u slavu Bogu.
To je moja radost, tim ću da se posvetim;
Hajd'mo sad u crkvu, da se ja pričestim."

"Ta sad ću da vičem nek se svuda ori;
Slobodu mi dajte´ o ljudski zlotvori!
Pre dvesta godina, radili ste tako,
Al´ više nećete, sloboda je jako.
Sad Evropa nova — devetnaestog veka,
U svakom čoveku poštuje čoveka."

"Po vrhu Alpa svuda zora rudi,
Žubore tiho jezera plava;
Mila Švajcarska iz sna se budi,
Pozdravlja sunce kad sav svet spava,
Čuju se zvonca prebelog stada,
Čuju se pesme, nestalo jada.
Bujno teče reka uz pritoke nove,
Teče iz daleka, sloboda se zove."

Ljubomir Nenadović

BLAGOSLOV PROSVEĆENOSTI

Izvori iz svih perioda ljudske istorije nam stalno ponavljaju jednu istu konstataciju — kako su novije generacije iskvarenije od prethodnih. I naravno, eskalacija zla koja je prirodan plod ljudske neobuzdanosti, neodgovornosti čoveka prema sebi i drugim ljudima, na kraju dovodi do propasti same civilizacije.

Jedini zabeleženi period istorije u kojem su ljudi hvalili nove generacije kao prosvećenije i bolje od prethodnih, jeste period prosvetiteljstva. Prosvećen čovek je čovek koji je na sebe preuzeo odgovornost za svoje postupke, pa zato više ne zavisi od represivnog sistema koji ga spolja prinuđuje na ispravno ponašanje.

Po Kantu, prosvetiteljstvo predstavlja "čovekovo napuštanje vlastite nezrelosti koju je sam sebi nametnuo. Nezrelost je nemoć da se svoj razum upotrebljava bez vođstva nekog drugog. ... Lenjost i kukavičluk su uzroci zbog kojih tako veliki deo ljudi, premda ih je priroda odavno oslobodila od tuđeg upravljanja, ipak dragovoljno do kraja života ostaje nezreo i zbog kojih drugima biva sasvim lako da im se nametnu za njihove tutore. Veoma je udobno biti nezreo. Ukoliko imam ... dušebrižnika koji umesto mene ima savest ... onda, zacelo nije potrebno da se sam trudim. Nema potrebe da mislim kada mogu samo da platim; neko drugi će već za mene preduzeti mrski posao. ... Pošto su najpre zaglupeli svoju domaću stoku, brižljivo sprečavajući da se ta mirna stvorenja ne odvaže ni na jedan korak iz dupka u koji su ih zatvorili, ti tutori posle ukazuju na opasnost koja im preti ako pokušaju da idu sami" (Imanuel Kant, Um i sloboda, 43).

Proces prosvećivanja zapadne civilizacije i, samim tim, njen izlazak iz tame srednjeg veka počeo je par vekova pre definisanja samog pojma prosvetiteljstva, u vreme kada je protestantska reformacija ustala protiv autoritarne svesti čoveka srednjeg veka.

Protestantizam je nastao kao kritika osnovnih elemenata čovekove neodgovornosti: odsustva odgovorne upotrebe razuma, prebacivanja odgovornosti (u ovom slučaju na autoritet crkve), i pobuđivanja samopravednih motiva kao motiva (religiozne) revnosti.

Crkva je do tada bila glavni nosilac autoritarnih principa, a podražavajući sujeverje, držala je narod potčinjenim, ali i zaostalim u stanju njegovog primitivizma, divljaštva i licemerstva. Odgovorna upotreba razuma i preispitivanje su se smatrali hulom na autoritet crkve i sveštenstva koji su bili jedini legitimni tumači istine. Odricanje lične odgovornosti uma, kakvo prevazilazi fanatizam najdestruktivnijih verskih sekti, moglo se čuti iz nauke crkvenih otaca:

> "Poslušnost je vršenje dužnosti bez ispitivanja. To je dobrovoljna smrt, život bez radoznalosti, bez brige za opasnosti, nepripremljena odbrana pred Bogom, odsustvo straha od smrti, bezopasna plovidba, hodanje u snu. Poslušnost je grob volje a uskrsnuće smirenja. Kao da je mrtav, poslušnik ne odgovara niti razmišlja, bilo da se radi o dobrim stvarima ili o nečemu što izgleda zlo, jer će za sve odgovarati onaj koji je pobožno umrtvio njegovu dušu. Poslušnost je odustajanje od rasuđivanja pri bogatstvu rasuđivanja. ... Od pomisli koja ti predlaže da ispitaš ili da osudiš svog duhovnog oca, odskoči kao od bluda. Toj zmiji uopšte ne daj ni najmanje slobode, ni mesta, ni pristupa, ni početka. ... Treba imati puno poverenje u one koji su u Gospodu na sebe preuzeli staranje o nama, makar i naredili nešto što je suprotno našem mišljenju i što se naizgled protivi našem spasenju." (Sveti Jovan Lestvičnik, Lestvica 114)

Za razliku od Jovana Lestvičnika koji upotrebu razuma i preispitivanje naziva zmijom koje treba da se klonimo, Hristos kaže da treba da budemo mudri kao zmije, a što se tiče pobuda — bezazleni kao golubovi.

Narodna priča o Svetom Savi i Svetom Nikoli govori kako je Sveti Sava poklonio zlatni pehar čoveku koji odbio mu pruži prenoćište, dok je od čoveka, koji mu je velikodušno pružio prenoćište, tražio da mu dozvoli da mu ubije sina, na šta je njegov otac pristao ne tražeći nikakvo obrazloženje. Na kraju Sveti Sava objašnjava Svetom Nikoli da je prvome stavio otrov u zlatni pehar, te će on da od njega umre, a da bi ovaj sin, da je ostao u životu, postao veliki ubica. Poenta ove, kao i mnoštva sličnih priča, ima za svrhu da ljude sasvim oslobodi od odgovornosti upotrebe razuma i da ih navede na slepu veru i pokornost crkvenom autoritetu. Odricanjem od razuma crkva je čuvala ljude da ne postanu svesni negativne funkcije religioznog iskustva, koje ljude čini gorim nego da su nevernici. Ljudska odgovornost je tada ugušivana oproštajnicama i raznim drugim oblicima religioznosti koji nude samo psihološku satisfakciju čoveku koji greši, i koji svakako nisu potrebni onome koga odlikuje iskreno pokajanje za greh. Kao pokretačka snaga za religiozna dela pobuđivan je fanatizam zasnovan na strahu, krivici i drugim motivima samopravedne ljudske prirode.

Protestantizam, autoritetom Svetog pisma, pružio je razložnu kritiku takvog religioznog izopačenja. Pozvao je ljude na lično razumevanje božanskih zahteva, a zvanično religiozno verovanje osudio kao suprotnu nauci Svetog pisma i večnoj Istini. Misliti svojom glavom je do tada značilo rizik odlaska na lomaču, i naposletku, značilo je rat sa onima koji ne misle svojom glavom, sa sujevernim mnoštvom.

Naš pesnik Đura Jakšić, povodom godišnjice pogubljenja češkog reformatora Jana Husa, opevao je njegovu mučeničku smrt, ali i pobedu njegovih reformatorskih ideja, sledećim rečima:

JAN HUS

Na saboru kosničkome
Ima valjda pet stotina
Crnih riza i mantija —
Ali nigde vedra lika,
Već ka´ ona tuga tiha,
Spustila se pomrčina,
Pa se valja kao zmija
Po grudima stanovnika...
Samo one crne zveri,
Što đavolji šapat čuju —
Samo crni kaluđeri
Podmuklo se osmejkuju.

Pred njima je borac stari,
Uzor sveta i čoveka,
Što idejom svoga veka,
I vekova gospodari;
Čelo mu je bez oblaka,
Mudro oko puno plama,
Gleda decu crnog mraka,
Gleda četu pustinjaka,
U tim crnim mantijama...

“Zvali ste me da porečem
Svojom krvlju što sam pis´o,
Mojim nožem da presečem
Od pomisli prvu mis´o;
Da se klanjam nemoj slici,
Koju ne znam niti čujem —
I u njojzi — varalici!
Hrista Boga da poštujem!”...

Tako reče smelim glasom
Poučitelj nove vere,
A glas mu je sa užasom
Ispunio kaluđere;
Digoše se ćelepuši
Ko da druga kosa niče,
Pa ko zmija kada siče
Sav se sabor zapenuši:

“Teško tebi nesrećniče!
Teško tvojoj grešnoj duši!
Oporeci knjigu gada!
Knjigu greha, knjigu jada! ...”

“... Ja nikada! ...”

“Na spalište! Na spalište!
Pak´o svoju žrtvu ište!
Dušu, telo i spiskove,
I nauka vere nove,
Sve nek ide na spalište!
Na spalište! Na spalište! ...”

Narod ćuti, Rajna ćuti,
A učitelj novog znanja
Od sudija strogih, krutih,
I ne traži poravnanja:
“Neka Rajna nosi pep´o!
U Rajni je tako lepo!
Brda plava, reka plava,
Od pakosti zaštićava,
I grehove prašta svima:
A nauke, nova vera,
Potresaće vekovima,
Podlu četu kaluđera! ...”

Đura Jakšić, 1877.

Da bi čovek pobedio iskušenja spoljnih pritisaka, morao da je uđe u borbu protiv slabosti sopstvenog karaktera (sebičnosti, sujete...), i u borbu protiv sopstvenog autoritarnog načina razmišljanja (da gleda smisao ideje, a ne stav većine prema njoj, itd). A kada se takav proces borbe raširio na veliko mnoštvo, kada je proizveo otrežnjenje većeg dela naroda, on nije mogao da ne donese svoj blagoslov na svakom planu društva.

Jan Hus
1369-1415

Sredinom XIX veka, načelnik prosvete kneževine Srbije i sin Prote Mateje, Ljubomir Nenadović, opisuje tu promenu sledećim rečima:

> “Za nekoliko kratkih vekova Nemci su čudesa učinili, pretvorili su u pravi raj svoju zemlju, o kojoj su Rimljani kao o nekom Sibiru govorili; podigli su industriju, reformisali rimsku veru, stvorili su škole, nauke, zakone, slobodu, i pravom prosvetom prosvetili su sredinu Evrope. ... U predelima odakle su izašli apostoli — u otačastvu Isusa Hrista, caruju mrak i sujeverstvo, a na severu nemački pastor pred okupljenim narodom razlaže hrišćansku ljubav i tumači evanđeoske reči onako kako treba da čuju i razumeju ljudi koji ljube pravu istinu i koji teže sve daljem napretku i prosvećenju svoga razuma.”

Reformacija je ukinula autoritete koji su putem straha i krivice preuzimali pravo na sebe da misle i odlučuju umesto čovekove sopstvene savesti, osvedočila je ljude o sopstvenu odgovornost za sopstvene postupke, i navela ih da sami koriste razum u samoanalizi kvaliteta sopstvenih motiva i postupaka. Ljudski um, oslobođen od stega nametnutog jednoumlja i krivice, oslobodio se u svojoj kreativnosti. Srca reformisanog karaktera donela su svoje plodove kroz dela privrednog, naučnog, i kulturnog preporoda. Probuđena svest o ličnoj odgovornosti u razumevanju istine i pokoravanju njenim principima na nivou srca i pobuda, rezultovala je promenom karaktera čitavog tadašnjeg protestantskog sveta. Ratoborni Šveđani postali su miroljubivi i krotki. Švajcarski reformator Cvingli je pisao:

> “Mir se nastanio u našem gradu... nema više svađa, zavisti, licemerstva i nesloge. Odakle može doći takav sklad, ako ne od Gospoda i od naše doktrine koja nas ispunjava rodovima mira i pobožnosti?” (James A. Wylie, The History of Protestantism, Published by Hartland Publications, 2003, pg 496)

Bernardin Okino, italijanski protestant koji je našao utočište u Ženevi, piše:

> “Proklinjanje i psovanje, blud, svetogrđe, preljuba i poročan život, koji preovlađuje u mnogim mestima u kojima sam živeo, ovde su nepoznati. Nema podvodača i bludnica. Ljudi ne znaju šta je rumenilo i svi se odevaju na doličan način. Igre na sreću nisu uobičajene. Velikodušnost je tako velika da siromasi ne moraju da prose. Ljudi bratski opominju jedan drugoga, kako Hristos propisuje. Sudske parnice su proterane iz grada, i tu nema ni podmićivanja, ubistava ili stranačkog duha, već vlada mir i milosrđe. S druge strane, tu nema orgulja, nema zvuka zvona, niti bučnih pesama, ni razgorelih sveća ili lampi, ni relikvija, slika, kipova, baldahina ili raskošnih haljina, niti lakrdija i hladnih ceremonija. Crkve su sasvim oslobođene od svake idolatrije.” (Philip Schaff, History of the Christian Church, pg 645)

Sličnim rečima, par vekova kasnije, sredinom XIX veka, Ljubomir Nenadović opisuje karakter reformisanih Nemaca:

> “Svuda vidite sretnu i zadovoljnu čeljad. Nigde ne vidite pakosti i zavisti. Svak se raduje tuđem dobru, svak sažaljeva tuđu nesreću. Nemačka društva tako su uređena i udešena da vam se čini da svaki živi samo na korist i na zadovoljstvo svojega bližnjeg. Ovo je zemlja gde se brinu da i stoka oseti blagodati pitome civilizacije. Svaki čovek obavezan je da čovečno i sa svojom stokom postupa.” (682)

Umesto pesimistične konstatacije kako su nove generacije iskvarenije od prethodnih, sada su otrežnjeni ljudi, puni razumnog optimizma, hvalili moralni i duhovni preporod civilizacije, nastanak novog doba, doba prosvećenosti, tehničkog, naučnog, privrednog i svakog drugog napretka ljudske civilizacije.

Pokojni premijer Srbije Zoran Đinđić je često ukazivao na razliku između karaktera prosvećenih i neprosvećenih naroda:

> “Znate, ima zemalja koje imaju dijamante, zlato i energiju, pa su siromašne, zato što ljudi nisu sposobni da to koriste. Ima zemalja koje nemaju ništa, pa su bogate, zato što su ljudi sposobni da se dobro organizuju. Znači u principu je sve do ljudi. ...
>
> Kanadi klima nije naklonjena, tamo je često minus 30 stepeni, ali su sve ulice super. U Moskvi su sve ulice izrovane, i kada pitate zašto oni kažu: Zimi puca asfalt jer je mnogo hladno. Znam, kažeš, ali i u Kanadi je mnogo hladno. Pa, dobro, u Kanadi... Znači, klima je nepovoljna i tamo i tamo. Jedni su se snašli i našli neka rešenja, a drugi su našli opravdanja.”

Protestantske zemlje pokazuju upadljivi privredni, naučni, zdravstveni i svaki drugi blagoslov u odnosu na zemlje drugih veroispovesti, iako su se njeni stanovnici danas u velikoj meri odrekli svojih prvobitnih reformatorskih načela.

Krajem XIX veka istraživanja su otkrila postojanje očiglednih razlika ne samo između protestantskih i katoličkih država već i između protestantskih i katoličkih vernika unutar istih država i gradova.

Na primer, u stanovništvu nemačkog grada Badena godine 1895. bilo je 37,0% protestanata, 61,3% katolika, i 1,5% Jevreja. Ali je konfesionalnost učenika u školama iznad osnovnih, koje se ne moraju obavezno pohađati, izgledala 1885-1891 ovako: Učenika realnih gimnazija je bilo: 69% protestanata, 31% katolika, i 9% Jevreja. Učenika viših građanskih škola je bilo: 51% protestanata, 37% katolika, i 12% Jevreja. Itd.

Takođe, godine 1895. u Badenu je prikupljen porez na kapital: na svakih 1000 protestanata 954.060 maraka, na svakih 1000 katolika 589.000 maraka, dok je na 1000 Jevreja prikupljen porez iznosio preko 4.000.000 maraka.

Samodisciplina, poštenje, urednost, čistota i averzija prema jednostavnim zadovoljstvima pratili su protestante zajedno sa njihovim uspehom u neverovatno brzom i uspešnom sticanju kapitala. Filozof Maks Veber (1864-1920) je pokušavao da objasni zašto su protestanti pokazivali takvu prednost u odnosu na katolike u pribavljanju ekonomskog kapitala, dok su istovremeno pokazivali skroman interes ka njegovoj potrošnji. Primetio je da se takav uspeh protestantskog kapitalizma ne može objasniti ni visokim ni niskim nadnicama, niti bilo kojim drugim spoljnim faktorom koji ga neposredno izaziva, te da je on svakako u sadržaju njihove religije.

Ideal komunizma “svakom (prima) prema potrebama, svako (pruža) prema mogućnostima” je u velikoj meri bio ostvaren među protestantima zapadnog sveta. Ljubav je navodila protestante da rade posao nesebično i marljivo, nezavisno od visokih ili niskih nadnica, dok zarađen kapital nisu trošili na užitak (jer su ga smatrali grehom), već prema realnim potrebama života. Kako se na takav način formirao višak kapitala, on je korišćen za ulaganje u dalju proizvodnju, što je dovelo do pojave kapitalizma. Komunistički ideal “svakom prema potrebama, svako prema mogućnostima” je najviše postao popularan u zemljama koje nisu imale proces duhovne reformacije i koje su, u skladu sa svojom tradicijom, navikle da probleme rešavaju represivnim putem (jakom ulogom države), umesto reformacijom karaktera, pa su tako i pokušale da ga ostvare.

Smatra se da je jug Evrope zaostao zato što se sav zarađen kapital brzo potroši na užitak, a da je centralna Evropa manje razvijena od severa Evrope, jer se zarađen kapital više slaže u slamaricu nego što se ulaže u dalju proizvodnju. Dakle, hedonizam juga i škrtost srednje Evrope su bili tradicionalni uzroci krize i zaostalosti. Međutim, danas i kapitalizam severne Evrope i celog Zapada propada iz razloga suprotnog nekadašnjem novovekovnom progresu, a to je zbog eskaliranog hedonizma, jer se novac troši više nego što se zarađuje, a bankarsko zelenašenje preko pozajmljenog novca, koji se često nema čim vratiti, formira savremeni ekonomski feudalizam.

Ako želimo da blagoslov reformacije u duhovnom i moralnom preporodu nacije analiziramo u njegovom punom sjaju, potrebno je da ga analiziramo “izbliza” i odemo u vreme njegovog najvišeg uspona.

PROSVEĆENA ENGLESKA KRAJEM XVIII VEKA

Putopis “Pisma ruskog putnika” istoričara Nikolaja Mihailoviča Karamzina (1766-1826) spada u najveća dela ruske književnosti XVIII veka. Napisan je između 1789. i 1790. godine i opisuje blagoslov tadašnje reformisane Engleske. Sam Karamzin ne objašnjava zašto je duh protestantske Engleske toliko različit od katoličke Francuske, ali on tu razliku jasno primećuje i sa divljenjem opisuje:

> “Stigli smo u Englesku, u zemlju koja je po karakteru stanovništva i stepenu narodne prosvećenosti, naravno, jedna od prvih zemalja Evrope. Ovde je sve drugačije: i kuće i ulice, i ljudi su drugačiji, i hrana je drugačija, jednom rečju, čini mi se, da sam kročio u neki drugi svet. ...
>
> Poželeo sam da vidim englesku kuhinju. Kakva čistoća! Na podu ni jedne mrlje, lonci, šerpe, tacne, šolje, sve belo blistavo, sve u neve-

rovatnom redu. Kameni ugalj gori u svom ognjištu i ružičasta vatrica raduje ljudsko oko. Domaćica se osmehnu prijatno, a ja rekoh: "Izgled francuske kuhinje vrlo često kvari apetit, izgled vaše kuhinje ga razbuktava." Koliko ljudi! I kakva poslovnost! Uz sve to kakav red! Sve odiše zadovoljstvom, i mada nema raskoši, postoji izobilje. Od Duvra do Londona, nema ničega što bi pomutilo taj utisak, što bi podsećalo na ljudsko siromaštvo. ... Ako se veličina i lepota sastoje od ogromnih zdanja koje se, slično granitnim liticama, gordo uzdižu uvis ka nebu, onda London sigurno nije takav. Obišavši 20, 30 najboljih ulica, ja ne ugledah nikakve velelepne palate, pa čak ni ogromne zgrade. Ali dugačke široke, lepo popločane ulice, krupnim kamenjem ukrašena pešačka zona, vrata kuća sačinjena od drveta crvene boje, namazana voskom, koje se blistave cakle kao ogledala, čitav niz fenjera sa obe strane ulice, lepi skverovi na kojima su ili statue ili neki drugi istorijski spomenici, zatim bogati izlozi u kojima se kroz staklo još sa ulice vidi mnoštvo raznovrsne robe. Čistoća zavidna, urednost u odevanju i onih najjednostavnijih žitelja, opšte blagostanje svugde i u svemu. Sve to čini sliku neopisivo prijatnu, i vi samo uzvikujete: "London je divan!" Kakva razlika od Pariza! Tamo je i veličina i ružnoća, a ovde je jednostavnost sa zadivljujućom čistoćom. U Parizu je raskoš i siromaštvo, uvek u večnoj suprotnosti, a ovde jednakost opšteg izobilja; tamo su palate iz kojih izlaze bledi ljudi, u ritama i dronjcima, a ovde iz malih ciglenih kućica izlaze zdravi i zadovoljni ljudi sa plemenitim i smirenim izgledom — i lord i zanatlija čisto odeveni i skoro bez ikakvih razlika; tamo napuderisani, nakinđureni ljudi se voze u veličanstvenim fijakerima, a ovde se svi voze u lepim kočijama upregnutim sa dva gorda konja. Tamo je blato i mračna tesnoća, a ovde je suvo i glatko svuda gde je svetli prostor bez obzira na gužve. ... Onaj ko vam kaže: "Bučni London!" budite sigurni da ga nikad u životu nije ni video. Da, ima mnogo stanovnika, ali je zato začuđujuće tih grad, ne samo u poređenju sa Parizom, već čak i sa Moskvom. ...

Žene u Londonu su vrlo lepe, odevaju se vrlo jednostavno i ljupko, sve su bez pudera i šminke, sa šeširima graciozno kreiranim. ...

Još nisam nikog posetio u Londonu, nisam još ni razmenio novac u banci, ali već sam u Vestminsteru čuo Hendlov oratorijum "Mesiju" pa sam za ulaznicu dao poslednji sitniš. Kakva veličanstvena harmonija! Kakve dirljive arije! Moćni horovi! ... Plakao sam od ushićenja dok je Meri pevala ariju o Hristu: "Bio je čovek bola, upoznat sa tugom", "Ko je car slave?", "Gospod nad vojskama", "Ja znam da je živ moj Iskupitelj." ...

Slika dobrih naravi i porodične sreće najviše me ushićuju u engleskim selima, gde sad žive mnogi imućni stanovnici Londona koji celo leto tamo borave. Svake nedelje posećujem neku od seoskih crkava i slušam moralne jasne propovedi i gledam mirna lica očeva i supruga koji se svi usrdno mole Svevišnjem, i mole, čini se, da im Bog sačuva ono što već imaju.

U crkvi su lože i u svakoj sedi posebna, vredna pažnje, porodica. Majke su sa decom, i ja nigde nisam video takvu divnu decu kao ovde. ... Iz crkve svaka porodica ide u svoj vrt koji razigranoj mašti liči barem na kutak Miltonova Edema, ali u tom vrtu na svu sreću, nema zmije — kušača, već mila domaćica što ruku pod ruku šeta sa mužem svojim, a ne sa drugim nekim lepotanom. Jednom rečju, ovde će svaki neženja da uzdahne, gledajući lepotu i sreću dece, i skromne i poštene, lepo vaspitane žene. Da, drugovi moji, ovde su žene skromne i poštene, pa prema tome i muževi su srećni. Ovde bračni parovi žive za sebe, a ne za svet. Ja govorim o ljudima srednjeg staleža. Uostalom, i sami lordovi engleski i lordice ne žive drugačije, raskošnije od njih za razliku od našeg "visokog društva". Engleskinje su, naprotiv, vaspitane u duhu domaćinskog života sa dobrim osobinama supruge, majke, koja svoju dušu ukrašava onim navikama i sklonostima koje će je čuvati od dosade i samoće, pa jedan čovek za onog drugog predstavlja dragoceno blago."

Naš najveći prosvetitelj Dositej Obradović, takođe je koračao ulicama Londona toga vremena, oduševljen narodom čiji prosvećen duh i karakter više nikada nije mogao da zaboravi. Slično ruskom putopiscu Karamzinu, koji je izjavio da mu se čini da je kročio u neki drugi svet, i sam Dositej svoj utisak o toj prosvećenoj zemlji iskazuje sličnim rečima:

"I sam sam se sebi krstio i čudio u kakav me je blaženi čas mila mati moja začela. Gdi sam ja ovo sad? Ko li sam ja? Činjaše mi se kao da sam se iznova u nekakav novi svet rodio."

Slično Karamzinovom opisu Engleskinja, koje se ne ukrašavaju puderom i šminkom već plemenitošću svoga karaktera, i Dositej biva oduševljen njihovim poniznim izgledom i srdačnim duhom:

"Ta i po drugim zemljama ima lepotica, ali su svuda one većim delom ponosite, pa kada ih čovek vidi da se gorde i visoko o sebi misle, ne mari za njih i kaže: neka idu svojim putem. Al´ evo čuda ovde, jer one niti mare, niti misle, niti znaju da su prekrasne, nego gledaju na svakoga s takvim prirodnim i prostosrdačnim očima, a u isto vreme s otvorenim prijateljskim i blagim licem, baš kao da ga odavno poznaju."

Opisujući svoje oduševljenje prosvećenom Engleskom, Dositej kaže da će mu se oni koji se uzdaju u svoj stomak i koji po bogatstvu mere cenu nečije duše, podsmevati kao bezumnome, ali da, s druge strane, oni koji poznaju nebesku i božanstvenu vrlinu prosvećene i razumne duše, koji umeju raspoznati neuporedivu odliku besmrtnog i večnog bogatstva razuma, srca i naravi od onog što je privremeno i zemaljsko — da mu se oni neće podsmevati, nego da će ga sasvim pohvaliti i dati mu za pravo. Slično Karamzinovom zapažanju kako u Engleskoj ne postoji gotovo nikakva razlika u odevanju i izgledu između zanatlija i lordova, Ljubomir Nenadović opisuje antiautoritarnost Engleza i ravnopravnost njihove kraljice se ostalima građanima:

> "Englezi su vrlo monarhični, a njihov monarh, vladalac, nema nikakve vlasti. Sve što je državno oni kažu da je to Njenoga Veličanstva Kraljice, a pri tome skoro polovina njene plate mora da se izdaje po zakonskim propisima na blagotvorne ciljeve; svaka vlast u ime njeno radi, a među tim novi ministar ima pravo sve njene sluškinje promenuti. Englezi su svojim ustavom i zakonima i svojim stalnim karakterom pretvorili svoje kraljeve u građane, a građane u kraljeve." (Ljubomir Nenadović, Pisma iz Nemačke, 25)

I danas, engleska kraljica "uhvaćena" bez karte u gradskom prevozu, morala je da plati kaznu. A vozač našeg visokog srpskog političara, ne samo da odbija da plati kaznu zbog prekršaja u saobraćaju, već komandir policije koji se usudio da prosledi prijavu biva suspendovan.

Dok kod nas demokratski predsednik ima kult kralja, dotle u prosvećenoj Evropi kraljevi imaju status kao da su obični građani.

RAZLIKA IZMEĐU ENGLESKE I SRPSKE DOBROTE

Bogdan Popović, u svojoj raspravi "Šta Srbi imaju da nauče od Engleza", upoređujući nas i Engleze, od svih engleskih osobina najviše je preporučio englesku dobrotu. Pri tom je imao u vidu da je "Srbin za onoga koga voli u stanju učiniti više od Engleza, ali da Englez čini dobro i za onoga koga ne voli, kada ga vidi u nevolji". Zapravo, naš čovek je najčešće pokrenut na dobrotu motivom da ostavi utisak kod drugih ljudi, i da bi, stekavši tako odobravanje i hvalu, zadovoljio svoju sujetu. Prirodno mu nije stalo da učini dobro delo osobi do čijeg mišljenja i uvažavanja ne mari, dok za razliku od njega, prosvećen čovek ne gleda ko je ko, već pomaže svakome ko je u njegovoj sferi uticaja, pa makar se radilo i o osobi koju naš čovek ne bi smatrao vrednom pažnje i ljubavi. Takvu dobrotu, kao posledicu nekadašnje reformacije, do skora su u velikoj meri sačuvali narodi severne Evrope, pa samim tim i Englezi.

Razlika između motiva koji ljude pokreću na dobra dela rezultuje i razlikom između smisla učinjenog dela. Polazeći od namere da osobu što više šarmira, naš čovek ne razmišlja o stvarnom smislu svog dobrog dela, pa će osobi koju "voli" da pruži i ono ugađanje koje, ne samo da joj nije potrebno, već koje predstavlja iskušenje za slabosti njenog karaktera. Na primer, prijatelja će da časti čašicom alkoholnog pića, jer mu je važnije šta će on o njemu da misli, nego da li je to za njega zaista dobro. Prosvećen čovek će u svom dobročinstvu razmišljati o realnim potrebama druge osobe, a ne o ugađanju njenim sebičnim željama, pa će joj dati samo ono što njoj zaista treba. Kako nema za cilj da svojim postupkom pokrene kod drugih bilo kakve slabosti karaktera, on će delovati isuviše razumno i hladno onima koje ne pokreće prava ljubav, pa oni u njegovim postupcima često neće ni prepoznati uzvišeni karakter prave ljubavi.

NESLAGANJE NE PODRAZUMEVA MRŽNJU

Primetili smo da pozivi na ljubav prema neprijatelju nemaju nikakvu moć da pomire sukobljene strane, ukoliko su motivi koji ljude rukovode u svakodnevnim odnosima utemeljeni na gordosti, sebičnosti i nečistoj savesti. Isto tako, vrlo negativni kritički stavovi protestanata prema određenim manjinskim grupama u njihovim zemljama (Jevrejima i katolicima) nisu bili u stanju da pobude mržnju prema njima, onda kada su protestanti u svakodnevnom življenju bili rukovođeni duhom nesebične ljubavi i dobrote.

Jevreji su do pred kraj XIX veka gajili tako prezriv i ponižavajuć odnos prema nejevrejima, da su prirodno izazivali i opravdane i neopravdane kritike. Smatrali su da svaki kontakt sa nejevrejima predstavlja rizik njihovog oskrnavljenja pred Bogom. Nejevreje čak nisu ni nazivali ljudima, već pogrdno "gojima".

Jedan od pokretača protestantske reformacije, Martin Luter, neposredno pred svoju smrt, govorio je i pisao protiv Jevreja, pokrenuvši dekrete za spaljivanje njihovih verskih škola i njihovo proterivanje. Luter se "zalagao za naturalnu privredu... borio se i protiv zelenaškog i trgovačkog kapitala..." (Miomir Jakšić, Aleksandra Prašćević: Istorija ekonomije), pa je jevrejsku sklonost ka bavljenju trgovinom i zelenašenjem (koje je utkano u temelje savremenog bankarstva) smatrao opasnom zbog promovisanja neproduktivnog rada. Između ostalog, pisao je protiv Jevreja:

> "Ako lopov ukrade deset guldena, mora da bude obešen; ako opljačka ljude na putu, ostaće bez glave. Ali kada Jevrejin ukrade deset tona zlata preko svog lihvarenja, draži je od samog Boga! Zar njihov Talmud i rabin ne pišu da nije greh kada Jevrejin ubije nekog pagani-

na, ali jeste greh ako ubije brata u Izraelu? Nije greh ako ne održi reč datu paganinu. Zato je pljačkanje (što čine lihvarenjem) od paganina, u stvari služba Bogu. A oni su gospodari sveta, a mi njihove sluge — da, njihova stoka! Ako neko misli da govorim previše — ja kažem da govorim premalo! Jer vidim kako u spisima proklinju nas goje i kako nam u školama i molitvi žele sve najgore. Oni nas pljačkaju uz pomoć lihvarenja i, kad god mogu, varaju nas... Burgenzis, koji je bio veoma učeni rabin među njima i koji je milošću Božjom postao hrišćanin (što se retko događa), veoma je uznemiren zbog činjenice da oni u (svojim verskim) školama tako grozno proklinju nas hrišćane (što i Lira takođe piše) i iz toga izvodi zaključak da oni nikako ne mogu da budu narod Božji." (Martin Luter, O Jevrejima i njihovim lažima)

Uprkos ovim rečima, nigde drugde na zemljinoj kugli Jevreji nisu našli bolje i sigurnije utočište nego u protestantskim zemljama, jer su ti pozivi Martina Lutera ubrzo bili osporeni a dekreti poništeni kao suprotni evanđeoskom duhu tadašnjeg protestantizma. Vođa nemačkih Jevreja je uspeo da „pomoću mišljenja hrišćanskih teologa, te na osnovu vlastitih dokaza, izdejstvuje poništenje značajnog broja protivjevrejskih dekreta u ovoj protestantskoj zemlji, čak uprkos Luterovim savetima" (Šarl Etinger, Istorija jevrejskog naroda, str. 287). Kada ljudi imaju ljubav u svojim srcima, tada im nije problem da vole druge, iako se sa njima ne slažu, iako ne odobravaju njihove postupke. Jevreji su uskoro počeli da zauzimaju visoke pozicije u protestantskim zemljama:

"Na ulicama jevrejske četvrti sedamnaestovekovnog Amsterdama mogao se sresti svojevremeni katolički ispovednik sa španskog kraljevskog dvora koji je postao jevrejski naučenjak ili trgovac, te bivši španski ministar ili vojskovođa koji je postao starešina jevrejske opštine i deoničar brodarskog društva koje šalje svoje lađe za Novi Svet. U trgovini dragim kamenjem, koja se razvila na amsterdamskoj pijaci, holandski Jevreji vodili su poslove zajedno sa nemačkim. Među holandskim Jevrejima bilo je nekoliko krupnih obrtnika; godine 1688 jedan od jevrejskih bankara dao je Viljemu III Orlanskom, vladaru Nizozemske beskamatni zajam od dva miliona goldena. Jevreji su se mogli naći i među dioničarima holandske Istočno indijske kompanije; krajem XVII veka u njihovim rukama nalazila se približno četvrtina svih akcija ovoga društva. U Holandiji skoro da nije bilo trgovačke grane u kojoj Jevreji nisu sudelovali živo i uspešno. Pošto je holandska vlada 1619. godine i zvanično priznala postojanje jevrejske opštine u zemlji, tamošnji su Jevreji, prvi u Evropi, u pravima privređivanja i na privatnu svojinu bili izjednačeni sa drugim podanicima, te su živeli u dobrosusedskim odnosima sa svojim hrišćanskim sugrađanima. Svojoj novoj otadžbini bili su duboko odani, a hrišćanska okolina je, sa svoje strane, njih cenila i poštovala. Ovakav odnos jasno izražavaju, na primer, Rembrantove slike i crteži koji predstavljaju Jevreje." (Šarl Etinger, Istorija jevrejskog naroda 270)

U vreme drugog svetskog rata duh poštovanja prema Jevrejima se na neobično dirljiv način manifestovao kod Holanđana. U "Istoriji jevrejskog naroda" od strane Šarla Etingera" čitamo na 474. stranici:

"Kada su februara (1941.) nacisti napali jevrejsku četvrt u Amsterdamu, holandski radnici požurili su Jevrejima u pomoć. ... U znak solidarnosti s njima u Amsterdamu je planuo radnički štrajk, koji se postepeno pretvorio u generalni štrajk, ali ga je ugušila vojska. Slučaj u Amsterdamu bio je jedinstven događaj ovakve vrste u nacistima okupiranoj Evropi." (Šarl Etinger, Istorija jevrejskog naroda, str. 474)

Kako je u okupiranom Amsterdamu Jevrejima bio zabranjen pristup u kafane, kad god bi neki nemački oficir ušao u holandsku kafanu, svi Holanđani bi u znak protesta i saosećanja sa Jevrejima izašli napolje. Holandska princeza je povodom tog principa ophođenja Holanđana prema Jevrejima u štampi spomenula krvnu bliskost Nemaca sa Holanđanima i zatim izjavila "Sta vam smeta da bar petnaestak minuta provedete sa nemačkim vojnicima zajedno u kafani?" Od tada, kad god bi neki nemački oficir ušao u kafanu, Holanđani bi izvadili sat na sto i posle petnaest minuta bi svi izašli napolje iz kafane.

Iako su kroz celu istoriju protestantski narodi sačuvali vrlo negativne stereotipe o Jevrejima, oni nisu podrazumevali mržnju, već, kao što smo videli u raspravi Bogdana Popovića o engleskoj dobroti, imali su poštovanje i ljubav i prema svojim neistomišljenicima i verskim protivnicima.

Osvedočavajući čoveka o sopstvenu grešnost pred Bogom, hrišćanstvo čoveka čini svesnim da je najveće zlo ono koje on nosi u sopstvenom srcu. Dokle god su protestantski narodi nosili svest o potrebi za unutrašnjom reformom karaktera, dotle su i druge ljude prihvatali sa svojim slabostima kao što su prihvatali i sami sebe kao grešne i nesavršene. U to vreme se smatralo da pravo prijateljstvo nije laskanje, već spremnost da se uputi kritika onda kada je ta kritika potrebna. Međutim, eskalacija hedonizma rezultovala je time da je krajem XIX veka i početkom XX veka postalo nepristojno biti samokritičan i govoriti o sebi kao grešnom čoveku. Hedonista ne može imati duh zdrave samokritičnosti, kada ga zbog samog hedonizma pritiska sopstvena nečista savest. Zato je sada, njegova vrlo strogo formirana savest, počela da se okreće ka drugima i da kroz lažno moralisanje tuđih slabosti nalazi sopstvenu satisfakciju. Tako se rodila potreba za rasizmom i nacizmom, a Luterovi antisemitski spisi, postali su veoma aktuelni u nacističkoj Nemačkoj. Najveća zverstva prema Jevrejima učinjena su u XX veku, u vreme kada je autoritet

Svetog pisma zamenjen sa autoritetom Majn Kampfa, a samokritičnost sopstvenih greha zamenjena osuđivanjem drugih grešnika.

Savremeni čovek nije u stanju da voli drugog čoveka kakav on zaista jeste, a da ima realnu sliku o njemu i njegovim slabostima. Umesto da se rešenje potraži u reformi motiva sopstvenog srca, ono se danas traži u reformama predstave o stvarnosti, zatvaranju očiju pred slabostima koje zaslužuju kritiku. Dekadencija duha rezultuje time da se otvoreno ukoravanje ljudskih slabosti proglašava govorom mržnje, dok se kritika same mržnje na nivou ljudskog srca tabuizira i proglašava nepristojnom. Tako imamo apsurd da se smatra krivim onaj koji na zlo ukazuje, a ne onaj ko zlo u srcu gaji i koji će zato, kada ga snađu konkretna iskušenja, vrlo lako i da ga učini.

NADA PROSVETITELJSTVA

Blagoslov prosvetiteljstva rezultovao je verom i nadom u preporod celokupnog ljudskog roda na zemlji. Ponesen takvim optimizmom, Ljubomir Nenadović je pisao:

Prođoše oblaci, sve se nebo plavi,
Gledam raj na zemlji u snu ka´ na javi:
Oko cele zemlje, ka´ oko jabuke,
Obvio je Hristos svoje svete ruke.
Prosveta se blista ka´ svetlost od zraka,
Ni u jednom kraju ja ne vidim mraka.
Svaka glupost pala, svuda je istina.
Srušeni idoli sviju ljudskih jada,
Jedan presto vidim i tu sedi pravda.
Ne vidim razlike kod ljudskog roda,
Sve je jedan narod, ime mu sloboda.
Ne čujem nikoga da plače i ječi,
Nikog jačeg nema da nejače gnječi.
Svaki komad zemlje uređen, zasađen,
Svaki ljudski život radošću zaslađen,
Drukčija je duša u svima ljudima,
Drukčije je srce u svima grudima.
Svi su srećni ljudi, jer su svi pametni,
Svi su zadovoljni, jer su svi pravedni.
Niko ne zna šta su svađe i ratovi,
Ljubav je kći Božja, ljudi su joj sinovi.
Hristos progovori one reči svoje:
"To je moja vera! To je carstvo moje!"

PROSVETITELJSTVO KOD NAS

PROSVETITELJSKE MISLI VLADIKE PETRA CETINJSKOG

Stric Petra Drugog Petrovića Njegoša, vladika Petar Prvi Petrović – Cetinjski (1748-1830), preuzeo je na sebe odgovornost da razumnim ukorima, preklinjanjem i pretnjama, molbama i kletvama, ujedini crnogorska plemena koja su vekovima bila u međusobnom sukobu i ratu. Obraćajući se u svojoj poslanici "glavarima, starešinama i svima Katunjanima" vladika Petar Cetinjski piše:

> "Videći vašu neslogu i domaću rat u sva plemena od vaše Nahije, ja s mojom najvišom žološću i plačem i vidim da ste vi sami sebe i svojoj đeci najviši krvnici i neprijatelji duševni i tjelesni i da svi đavoli i svi vaši neprijatelji od svijeta ne bi mogli toliko zla, ni toliko štete i sramote vam učiniti, koliko vi sami sebe činite.
>
> Vi se ne možete krvi bracke nasititi, vaša slava, vaše poštenje vaša pohvala i dika i vaše junaštvo stoji u vašu domaću rat i neslogu, u koju najvišu svoju sreću i radost nahodite.
>
> Svi narodi, koji u tursku zemlju žive, neprestano rade da se iz nevolje izbave i oslobode, kako čujete. A vi i ostali Crnogorci u isto doba radite da svoju slobodu izgubite i da u vječnu sramotu i nevolju, mimo svih ostalih narodah, ostanete, i nitko vas ne siluje da tako činite, nako sobstvena vaša volja i zli običaj, koji ne hoćete nikojako ostaviti.
>
> Vi činite ono što znate, no ne znate što činite.
>
> Vi nikoga ne slušate, ko za dobro vaše radi i govori, a neka dođe koji lažac među vama, svi ćete mu vjerovati što vi reče, koji će biti od vas počitovat, kako što su i prvi počitovani bili, neki za cara, neki za proroka, a neki za svetitelja i čudotvorca, no istini i pošteni čojek ne ima među ovijem narodom mjesta. ... Ja se čudim kako vi mislite živjeti jedni s drugima u rat i sa svakijem naokolo sebe u nemir..."

Pred kraj svoga života, vladika je u svojoj Poslanici Crnogorcima i Brđanima pisao:

> "Evo su već prošloga proljeća aprila mjeseca pasale trideset i osam godištah, otkada sam ja postao među vama vladikom. ...

Vi moje nauke primiste, poslušaste, i ... Bog vam dade sreću... Molih vas da kuluk i praviteljstvo postavite, ... da praviteljstvo narodom vlada i da narodna đela upravlja, a kuluk da zle ljude fata i na sud dovodi, kako što se u cijeli svijet čini, jer bez toga ne mogaše bit ni slava ni sloboda vaša utvrđena, ni dugovjeka. I vi tako činiste.

Nastade dakle zakonik među vama, nastade sud i pravda, mir i tišina, vrijeme srećno i blaženo, radost i veselje za dobre i bogobojazne ljude i nejaku siromaš i sirotinju, prestade samodovoljstvo, prestade domaća rat i krvoproliće. ... Putnik mirno putovaše, trgovac slobodno trgovaše, rabotnik svoju rabotu veselo rabotaše i čoban svoju stoku bez straha pasijaše i Bogom blagoslovena tišina na sve strane prebivaše.

No budući vam milije zlo nego dobro, ne mogaste praviteljstvo među sobom trpjeti, želeći da se opet na obična vaša zla i samovoljna djela povratite i da jedan drugome krv pijete.

Ne bi vam ugodno, da vas ljudi od svijeta počituju dobrim i poštenim narodom, kako sam pređe reka, da vam budu tuđi gradovi i pazari otvoreni, i da imate uvažavanje kako i ostali narodi evropejski, nego je vam draže i milije, da vas nazivaju zlim, bezakonim i samovoljnim narodom, da stime i pristupišta nigdje nemate i da vas ćeraju kako hajduke i razbojnike.

Vi ste od svakoga cara i kralja voljni i slobodni, da vi niko ne zapovijeda; no nijeste jedan od drugoga; vi slobodu svoju ne poznajete i poznati je ne hoćete; vama je protivno sve što je Bogu i poštenim ljudima ugodno; vi ste od Boga odstupili i sasvim strah Božji izgubili; vi ne nahodite dobra i poštenja ni u čem, nako u svoje zlo i bezakono samovoljstvo i vi ne imate višijeh zlotvora od samijeh sebe i vama niko ništa ne čini bez vaše zađevice.

Ja vas zaludu u sve vrijeme mojega među vama vladičestvovanja učih i nastavljah na sve ono što mogaše služit na vašu korist i poštenje, i zaludu se toliko sile vremena trudih, ne štedeći ni života ni imjenija mojega za vaše opšte narodno dobro. Da sam to činio za koji drago ostali narod od svijeta, on bi mi blagodario i ja bih među njim srećno i veselo živio i moje bi ime u ljubavi onoga naroda vječno ostanulo, a među vama je moje srdce od vašeg zločinstva uvehlo i starost moja oskorbljena, da počivala i radosti nigda nemam. ... (Vladika Petar Prvi Petrović, Poslanica Crnogorcima i Brđanima, Cetinje 1825)

PROSVETITELJSKE MISLI DOSITEJA OBRADOVIĆA

“Sav svet da ti kaže da si slep, ti, imajući oči i čisto videći, ne veruj svemu svetu. Sav svet da ti kaže da dva i dva nisu četiri, nemoj mu verovati. Sav svet da ti reče da će Bog u večnu muku i vražje ruke predati one koji jedu u sredu i u petak ribu i meso, nemoj mu verovati, to nije moguće, to ni turski sultan ne bi učinio.”

“Ima mnogo takvih koji ono što su prvo naučili i sebi jednom u glavu zavrteli, ako je to i naopako i pogrešno, mračno, nerazumljivo, puno očevidne protivrečnosti i nerazumno – oni se toga drže kao slepac plota. A zašto? Ni zbog čega drugog nego samo zato jer su to prvo čuli i primili. Predlaže im se nešto drugo, čisto, jasno i što može lako razumeti čak i nezlobivo dete, što da hoće mogli bi ispitati i poznati – ali neće, nego viču na sve što je novo gore nego na besnog kurjaka.”

“Ko se god nalazi u slepilu uma ili u blatu nevaljalstva, taj mrzi na svakog koji mu nešto govori o prosvećenju razuma, o čistoti i časnosti karaktera.”

“Nema gorih ljudi od onih koji se protive prosvećenju i obrazovanju naroda. Takvi, da mogu, Sunce bi ugasili. ... Evo šta prostota i sujeverje viče: “Tako su naši stari činili, tako hoćemo i mi!” No, naši su stari zbog mnogih kojekakvih stvari posle ljuto postradali: je li, dakle, pravo i pametno da i mi u njima ostajemo i stradamo? Nipošto! Kad bi ljudi uvek isti ostajali, nikada nijedan narod ne bi se poboljšao ni prosvetio. Razumni idu sve nabolje, a nerazumni ili ostaju kako su bili, ili (što je verovatnije), ako se ne poboljšavaju, a oni idu sve na gore. Celo društvo, i svak ponaosob, kad se ne upravlja po zdravom razumu i mudrim savetima, po nuždi se mora zlopatiti i propadati. Mi smo ljudi slični pticama koje se uvek u istim mrežama hvataju, i opet neće da se čuvaju. Od istih pogrešaka od kojih su naši stari stradali, i mi smo mnogo puta zbog njih zlopatili, i opet nećemo da ih se čuvamo.

Čovek rođen slep smeje se kad čuje da se oni što vide tolikim mnogobrojnim i različitim bojama i cvetovima čude i dive, o kojima on, siromah, nikakova pojma nije kadar imati. Takav nije podsmeha nego sažaljenja dostojan; ali, koji bi mogli što poznati, a zbog uporstva i visokoumlja neće, oni su dostojni poruge i osude. Štaviše kad neko oseća u sebi da mu bilo šta nije jasno i poznato, a o tome nešto tvrdi samo zato što su i drugi to tvrdili, o tome se inati i viče i kaže da on ne mari niti hoće što drugo da čuje ni da zna — ovo je najposlednji stepen nerazumnosti i bezduhovnosti, koji nimalo čoveku ne priliči.

Kad čovek hoće da je zao, gori je od zvera, a kad hoće da je glup, gluplji je od samog magareta. Evo uzroka zašto prosvećen čovek ono što misli i veruje rečima dokazuje, a glupi i divlji varvarin potvrđuje svoje mudrovanje i veru silom i oružjem. ...

Zašto, kad se šta počne protiv starih plesnivih i zarđalih običaja činiti, odmah viču "Propadosmo! Propade pravoslavlje!"? ... Koja je nauka pravoslavnija i blagočestija od jevanđelja Spasiteljeva, koja razobličava i ukorava licemerne i druge molitve i postove?

Viče, viče blagi i jedini Zakonodavac istinitoga pravoslavlja i blagočestija:

Zašto ljudi radi ljudskih predanja zanemaruju i ostavljaju zapovesti Božije?

Sad, kada veliki broj ljudi neke lažne stvari za istinite poštuje, ako se ko nađe da te stvari kao lažne izobličava, takav mora biti zlo gledan, i smatra se za nevernika. Za ovakve stvari su svi apostoli, i sam Hristos, gonjeni i ubijeni bili. ...

Sad se među prosveštenim ljudima ne pita ko je istočne ko li je zapadne crkve, no ko je dobrovoljan, pošten i vredan čovek. ...

Ne razdeljujte se i ne mrzite se između sebe na crkvu grčku i latinsku; crkva je Hristova, a niti je grčka ni latinska, nego samo gordost i inat i zloba uvele su ova imena i razdelile i omrazile tolike poštene i blaga srca ljude."

JOVAN SKERLIĆ O DOSITEJEVOM DELU

"Dositej traži ono isto što je saobrazno zdravom razumu i korisno društvenoj celini; romantičari ističu ono što je najosobenije i najekscentričnije, proglašujući pravo jedinke da živi na svoju ruku i za svoj račun. Dositej u narodnim običajima gleda dokaze naše zaostalosti, tragove našega varvarstva, i hoće da ih nepovratno uništi, — romantičari u njima gledaju svete ostatke prošlosti, najviše izraze narodne duše i osobenosti, izvestan dokaz narodne superiornosti, i hoće da ih sačuvaju da bi se imalo čime stajati van, a i iznad drugih naroda. ... Dositej je prosvećeni zapadnjak i hoće da srpski narod prihvati izrađenu i iskustvom overenu bogatu kulturu naprednih zapadnih naroda; romantičari preziru "truli Zapad" i veruju u "srpsku kulturu", koju nikada nisu ni definisali u čemu se sastoji.

Između Dositeja i romantičara naših postoji razlika koja je između razumna čoveka koji vedro gleda preda se u budućnost i zbunjenih ljudi koji bunovno gledaju za sobom u prošlost."

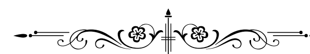
JOVAN SKERLIĆ O DOSITEJEVOM KARAKTERU

"Kod Dositeja Obradovića je zanimljiva pojava kako se njegova intimna priroda, njegov karakter, poklapa sa idejama koje je propovedao i sa knjigama koje je pisao. Kao retko u kom slučaju, između pisca i dela postoji puna saglasnost. Iako je ispovedao jeretičke ideje i udarao na tolike predrasude, tradicije i interese, Dositej je dosta dobro prošao kroza život, zahvaljujući svojoj pitomoj i krotkoj duši, jer je bio ljubazan, pristupačan i prilagodljiv čovek, stvoren da živi među ljudima i da im se dopadne. Jovan Subotić mu je pevao u jednom "natpisu" 1858 godine:

"Ceo ti je život bezlobno i sladko detinjstvo." ... Tako ljubazan i sladak, sa jednom tako filozofskom blagošću prema ljudima, on će proći toliki svet, provesti gotovo sedamdeset godina, živeti u jednom burnom dobu, a ne će sresti rđavih ljudi i velikih neprijatelja. On se ispoveda: "Po višoj časti savršen uzrok sam imao s ljudima s kojima sam živio zadovoljan biti", pripisujući to skromno "njihovoj dobroti", dok je uzrok bio njegova lična dobrota, njegovo jako razvijeno socijalno osećanje i čovekoljubivost. ...

On ne prima laskanja, i 1790 piše jednom svom velikom poštovaocu:

"A što mi velite da su vam moja pisma milija nego svi carski erariumi, to su reči u vetar, i morao bi ko punu glavu vetra imati, pa da im veruje." ... Ako je bilo čoveka koji je u to vreme mogao igrati neku ulogu, to je ovaj čovek, koji je više video i više znao no i jedan živi Srbin, i koji je imao poštovalaca koji su išli do obožavanja. 1808, vojvoda Petar Moler mu laskavo piše da bi voleo da ga vidi lično, a Dositej mu sasvim trezveno odgovara: "S moje strane ja bi pametniji bio da se čuvam i ne dam da me gdi vidite, zašto ja kroz to ne samo ne bi ništa dobio, nego bi mnogo štetovao i izgubio. A kako to? Evo kako. Dok me ne vidite, Bog zna šta o meni mislite: da sam nekakav veliki čovek, da mi se na čelu, na nosu, na svem telu i na samim haljinama neki znaci nauke i mudrosti vide i poznaju, i kad bi me videli, mogli bi glasno, kao i mnogi drugi reći: Ho! Međer to li je onaj o kome sam ja čudesa mečtao i sebi predstavljao.

HRIŠĆANSKO POREKLO PROSVETITELJSKIH IDEJA

Kao što smo već primetili, prosvetiteljstvo je čedo protestantske reformacije:

"Čak su i neprijatelji prosvećenosti isticali da je "protestantizam umesto božanskog autoriteta postavio privatni sud pojedinca i potvrdio "suverenitet individualnog razuma" i "slobodu savesti"... jer i Reformacija je htela da svaki pojedini hrišćanin sudi o pitanjima vere, kao što je Revolucija uputila svakog pojedinca da rasuđuje o političkim pitanjima. ... Tako su evangelistički liceji u srednjoj Evropi i srpsko prosvetiteljstvo povezani i uzajamno uslovljeni na onoj istoj liniji koji moderni istoričari kulture ističu kada je reč o drugim sredinama i literaturama XVIII veka; bez protestantske reforme ne bi bilo ni industrijske i intelektualne revolucije u Evropi, pa ni prosvetiteljstva." (Milorad Pavić, Istorija srpske književnosti III — klasicizam)

Sam protestantizam je nastao uzdizanjem onih istina Svetog pisma, koje su za vreme srednjeg veka izgnane iz religije, upravo zato sto su same antiautoritarne i prosvetiteljske. O tom otpadništvu crkve u odnosu na izvorno jevanđelje pisao je i poznati naučnik Isak Njutn:

"Jer proroci i apostoli su prorekli da će, kao što se Izrailj često bunio i kršio zavet, a po pokajanju ga obnavljao, doći i do otpada i među hrišćanima, uskoro posle apostolskih dana. (...) Dok Božji narod čuva taj zavet, on nastavlja da bude Njegov narod, a kada ga prekrši prestaje da bude Njegov narod ili crkva, i postaju sinagoga Sotone." (Isak Njutn, Opservacije o pror. Danila i Otkrivenja Svetog Jovana, str.15, 1733.)

Pravoslavni arhijerej Aleksandar Šmeman objašnjava kako je crkva, da bi pagane preobratila u hrišćanstvo, usvojila razne njihove običaje i verovanja, misleći da će da promeni bit paganstva ukoliko paganskim običajima prida hrišćanske nazive i objašnjenja:

"Crkva je, dakle, odjednom bila prinuđena da krene u masovnu propoved o Hristu kao Spasitelju da bi i tih preostalih devedeset procenata stanovnika Rimskoga carstva preobratila u Hrišćanstvo kao novu veru. ... Glavni metod kojim se Crkva služila da bi neznabošce preobratila u Hrišćanstvo bio je metod "sublimisanja i preobražavanja samih paganskih verovanja: Crkva je "prečišćavala" neke paganske običaje i ispunjavala ih hrišćanskim smislom i sadržajem. Pagani su u decembru praznovali rođenje sunca. I tog istog dana su Hrišćani počeli da praznuju rođenje Isusa Hrista kao istinskoga, duhovnoga Sunca, to jest kao dan ulaženja istinske, duhovne Svetlosti u ovaj svet. ... Kao što vidimo, Hrišćanstvo je prihvatilo ideju sunca kao

izvora svetlosti i života: ono je tu ideju - koja je bila karakteristična za gotovo sve pagane i sve prehrišćanske kulture - preobrazila u otkrivenje svoje vere u Hrista." (Aleksandar Šmeman, Tajne praznika)

Međutim, pagani su u hrišćanstvu našli samo novi izgovor za svoje staro idolopoklonstvo. Svi oni mehanizmi (ugušivanje nečiste savesti, pobuđivanje fanatizma, površni moralni zahtevi, odricanje od zdravog razuma) zbog kojih smo objasnili da su religiozni ljudi u proseku gori od ateista, sada su nastavili da funkcionišu pod formom hrišćanstva. Dositej Obradović govori o tom duhovnom otpadništvu hrišćanske nauke sledećim rečima:

"Zašto da ne poznadu da u svetkovanju tolikih svetaca ni jedna dlaka pravoslavlja ne stoji? Zašto da im se ne kaže da su ove stvari izmišljene šest i sedam stotina godina posle Spasitelja Hrista i apostola? ...

Kad su Grci i Latini od Hristovih apostola primili hrišćanski zakon, onda nije bilo ni časnoga drveta, ni ikona, ni svetih telesa, ni moštiju, ni kostiju, ni kanona, ni irmosa, ni tropara nikakva. Za sve to blaženi i sveti apostoli ni reči ni slova niti su znali niti mislili. ...

Ljudi smo razumni, umom i razumom od Boga obdareni, a pri tome imamo u rukama jevanđelje Hristovo i apostolske nauke: zašto je dakle potrebno da nas drugi vuku za nos? ... Evi ti politika! Istinu za atar čovečanski sakrivati i svetli razum gasiti na veliku i večnu štetu dobroga i bezlobivoga i za samu prostotu u neznanstvu svojeg sujevernoga naroda!

Šta misliš, zašto su drugo Hrista raspeli i ubili? Nizašto drugo. Nego zato što je hteo narodu oči otvoriti i pokazati šta je čisto pravoverje a šta je sujeverje."

Ljubomir Nenadović takođe opisuje sukob između sujeverja i razumne vere, između paganstva i povratka izvornom jevanđelju:

"Rim, kad je postao nemoćan da silom grabi, on otima; kao bolestan lav, pretvori se u samu blagost i dobrotu, pretvori se u svetinju. Kad vidi da mu se uzalud protiv hrišćanstva boriti, pretvori se u najžešćeg hrišćanina: prelije Jupiterovu statuu u kip svetoga Petra, koga je on na krst raspeo. ... Cvingli u Cirihu, Heler i Manuel u Bernu, Faler i Kalvin u Ženevi, i mnogi drugi zauzmu se da dovedu svoju crkvu na pravije jevanđelske istine, koje su, kroz tolike godine, mnogim dodacima zavijene ili izopačene bile. ... Oko dva miliona duša što živi u Švajcarskoj, više od polovine protestantske su vere. U ovim kantonima što su bliže Italiji i što su po velikim planinama, gde prosveta teže prodire, ostali su čisti katolici. ... To je mala varošica, izgleda kao kakvo selo, ima svega tri hiljade stanovnika, ali je glavno mesto svo-

ga kantona. Ljudi su prosti i sujeverni. Onda gazda od kuće, gde smo odseli, žalio nam se da mu se mora nešto dogoditi; umesio hlebove i pošto ih je iz peći izvadio, nađe dva leba crvena. Mi smo se smejali, a on nas je ozbiljno gledao. Stanovnici su sami katolici, nema ni jednog protestanta. ... Odatle možemo videti, da što su istinitija načela vere, tim je i prosveta veća."

A šta je zapravo značio taj povratak izvornom jevanđelju? To je značilo povratak onim antiautoritarnim i prosvetiteljskim istinama koje su još pre tri milenijuma osvedočavale ljude o ličnu odgovornost i kritikovale slabosti naroda i ljudi na vlasti:

"Tako, je, eto došlo do pojave proroka, koji su pokušavali vratiti Izrailj čistim tradicijama jednoboštva i nastavili da zastupaju pravo na ličnu veru i pravo na odbranu najosnovnijih načela pravednosti od svakog samovoljnog diktata cara (kao predstavnika države) i od svakog oportunističkog kompromisa. Na stranicama Biblije nalazimo opise brojnih sukoba između proroka i careva.

Neki su nastajali zbog reakcije careva protiv proročanskih opomena i upozorenja, protiv pretnja propašću u koju će zemlju i samu carsku kuću uvaliti samovoljna i nepravedna upotreba vrhovne vlasti.

Uzrok drugim sukobima bile su oštre mere što su ih preduzimali carevi, njihove osvete i odmazde, jer su proroke smatrali silom koja razara i koja razjeda narodno telo, izazivačima nereda i podstrekačima građanske neposlušnosti...

Za njih (proroke i one koji su ih sledili) je Božji zakon bio jedina savršena pravednost, a zajednica je mogla napredovati samo ako se pridržava toga zakona...

Učenje proroka tipičan je izraz jevrejskog verskog duha, pa zbog toga mora ostati uzaludan svaki pokušaj da ga objasnimo upoređujući ga sa sličnim pojavama kod drugih naroda. Iako proroci kao pojedinci nisu bili ljudi neke više inteligencije i premda nisu posedovali naročito veliko i široko obrazovanje oni su izricali određene velike ideje, koje će kasnije postati sastavni deo zajedničke baštine čitavog čovečanstva." (Luiđi Pareti, Istorija čovečanstva, Kulturni i naučni razvoj, sveska 2, knjiga 1, Naprijed 1967, Zagreb, str. 286-289)

Prosvetiteljski duh i antiautoritarnost prožimaju i jevrejski Stari zavet. U njemu čitamo kako Jevreji nisu smeli da imaju cara, ali ako su baš izričito želeli da ga imaju, caru su bili postavljeni uslovi, da ne sme da ima mnogo žena, niti srebra i zlata, itd. A taj zakon za cara je sam car u pisanoj formi morao stalno da "drži kod sebe" i da ga "čita dok je živ", uz vrlo razumno objašnjenje — "da se ne bi podiglo srce njegovo iznad braće njegove". Neko bi na to prirodno postavio pitanje "Pa ako je car, zar nije opravdano da se podiže u sopstvenim očima iznad ostalih ljudi?!" Ali čak ni činjenica da je neko bio car izabranog Božjeg naroda, nije mu davala pravo da u sopstvenom srcu uzdiže sebe iznad svojih ostalih sunarodnika.

Kada su konačno Jevreji poželeli da imaju cara, oni su ga na svoje izričito insistiranje dobili, uz Božje negodovanje, i uz sve negativne posledice koje su ih zbog toga zatim snašle. Ovako je izgledala rasprava između naroda i Božjeg proroka koji ih je opominjao na prokletstvo autoritarne vlasti i nesreću koja je iz nje proizilazila po sam jevrejski narod, onda kada su Jevreji prvi put u istoriji zatražili da imaju cara:

"Uzimaće desetak od useva vaših i od vinograda vaših, i davaće dvoranima svojim i slugama svojim. ... Stada će vaša desetkovati i vi ćete mu biti robovi. Pa ćete onda vikati radi cara svojega, kojega izabraste sebi, ali vas Gospod neće onda uslišiti.Ali, narod ne hte poslušati reči Samuilovih, i rekoše: Ne, nego car neka bude nad nama, da budemo i mi kao svi narodi; i neka nam sudi car naš i ide pred nama i vodi naše ratove." (1.Samuilova 8.gl.)

Za period pre pojave izrailjevih careva i proroka, Sveto pismo kaže sledeće: "U ono vreme ne beše cara u Izrailju, svaki činjaše ono što mu beše drago." (Sudije 21,25), pa opet, opisujući izgled pripadnika jednog plemena u Izrailju, Pismo kaže da "svaki beše na očima kao carski sin" (8,18). Kako je moguće da su izgledali dostojanstveno kao carevi sinovi, kada nisu imali cara?

U to vreme nije bilo idolatrije prema vladaru, ni fenomena autoritarnosti. Nije bilo kultnog odnosa prema vlasti, niti zavisnosti od nekog sistema koji bi ih spolja kontrolisao, pa je svako imao ono dostojanstvo koje ima čovek koji je na sebe preuzeo odgovornost za svoje postupke i koji je tako zaista postao čovek.

Večne biblijske istine o odgovornosti, koje pozivaju čoveka da odgovorno misli svojom glavom, nisu nešto sto je nepoznato savesti svakog ljudskog bića, bio on vernik ili nevernik, monoteista ili mnogobožac. Samo Sveto pismo uči da Bog ne gleda ko je ko i da se u svakom ljudskom srcu odvija sukob između dobra i zla:

"Jer Bog ne gleda ko je ko. Jer pred Bogom nisu pravedni koji slušaju zakon (Božji), nego će se opravdati oni koji ga tvore. Jer kad neznabošci ne imajući zakona sami od sebe čine što je po zakonu, oni zakona ne imajući sami su sebi zakon. Oni dokazuju da je ono napisano u srcima njihovim što se čini po zakonu, budući da im savest svedoči, i misli među sobom tuže se ili pravdaju." (Rimljanima 2,11.13-16)

DESETI DEO

PROKLETSTVO NACIJE

SVETO PISMO O NAŠOJ NEVOLJI

“Ko je dao Jakova da se potlači i Izrailja otimačima? Nije li Gospod kome zgrešismo? Jer ne hteše hoditi putevima Njegovim, niti slušaše zakona Njegova. Zato izli na njih žestoku jarost svoju i silan rat, zapali ga unaokolo, ali on ne razume; zapali ga, ali on ne mari.” (Isaija 42,24-25)

“Zašto se tuži čovek živ, čovek na kar za grehe svoje?

“Pretražimo i razgledajmo puteve svoje, i povratimo se ka Gospodu. Podignimo srce svoje i ruke k Bogu na Nebesima. Zgrešismo i nepokorni bismo. Strah i jama zadesi nas, pustošenje i zatiranje.” (Plač Jeremijin 3,39-42.47)

“Gle, nije okračala ruka Gospodnja da ne može spasti, niti je otežalo uho njegovo da ne može čuti. Nego bezakonja vaša rastaviše vas s Bogom vašim i gresi vaši zakloniše lice njegovo da ne čuje. Jer su ruke vaše oskrnavljene krvlju i prsti vaši bezakonjem; usne vaše govore laž i jezik vaš izriče opačinu. Nema nikoga da viče za pravdu, niti ima da se pre za istinu. Zato je sud daleko od nas, i pravda ne dolazi do nas, čekamo videlo, a ono eto mrak; svetlost, a ono hodimo po tami. Čekamo sud a njega nema, spasenje, a ono je daleko od nas. Jer se prestupi naši umnožiše pred tobom i gresi naši svedoče na nas. Da, neveru učinismo i slagasmo Gospodu, i odstupismo od Boga svojega, govorismo o nasilju i odmetu. Zato sud odstupi natrag, i pravda stoji daleko; jer istina pade na ulici i pravda ne može da prođe. I istine je nestalo, i ko se uklanja oda zla, postaje plen.” (Isaija 59,1-4.9.11.14-15)

“Ne pristaše na moj savet, i preziraše sve opomene moje. Zato će jesti plod od puteva svojih i nasitiće se saveta svojih, jer će lude ubiti mir njihov, i bezumne će pogubiti sreća njihova.” (Priče 1,30-32)

“I poludećeš od onoga što ćeš gledati svojim očima. Sinovi tvoji i kćeri tvoje daće se drugome narodu, a oči će tvoje gledati i kapaće jednako za njima a neće biti snage u ruci tvojoj. Stranac koji je kod tebe popeće se nada te visoko, a ti ćeš sići dole veoma nisko. On će ti davati u zajam, a ti nećeš njemu davati u zajam.” “Ako povrgnete uredbe moje i duši vašoj omrznu zakoni moji da ne tvorite sve zapovesti moje, i raskinete zavet moj, i ja ću vama učiniti ovo: Potrću ponos sile vaše; oboriću

idole vaše; i obratiću gradove vaše u pustoš, i razoriću svetinje vaše. I opustiću zemlju da će joj se čuditi neprijatelji vaši koji će živeti u njoj. A vas ću rasijati po narodima, i zemlja će vaša biti pusta i gradovi vaši raskopani.” (5.Mojsijeva 28,34.32.43-44; 3.Mojs.26,15-16.19.30-33)

“Slušajte i čujte i nemojte se ponositi jer Gospod govori:

Dajte slavu Gospodu Bogu svojemu dok nije spustio mrak, dokle se nisu spotakle noge vaše po gorama mračnim, da čekate svetlost a on je obrati u sen smrtni i pretvori u tamu. Ako li ovo ne poslušate, duša će moja plakati tajno radi oholosti vaše i roniti suze, suze će teći iz oka mojega, jer će se zarobiti stado Gospodnje.” (Jeremija 13,15-17)

ZAR SE VEĆ NISMO OBRATILI BOGU?

“Zašto postismo, vele, a ti ne pogleda, mučismo duše svoje, a ti ne hte znati?

Gle, kada postite, činite svoju volju i izgonite sve što vam je ko dužan. Eto, postite da se prete i svađate i da bijete pesnicom bezbožno. Nemojte postiti tako kao danas, da bi se čuo gore glas vaš. A nije li ovo post što izabrah: Da razvežeš sveze bezbožnosti, da otpustiš potlačene, da izlomiš svaki jaram? Nije li da prelamaš hleb svoj gladnome, i siromahe prognane da uvedeš u kuću? Kada vidiš gola da ga odeneš?” (Isaija 58,3-4)

“Mrzim na vaše praznike, odbacio sam ih, i neću da mirišem svetkovina vaših. Ukloni od mene buku pesama svojih, nego sud neka teče kao voda i pravda kao silan potok.” (Amos 5,21.23-24)

“A sad se hvalite ponosom svojim. Svaka je takva hvala zla.”

“Ne uzdajte se u lažne reči govoreći: Crkva Gospodnja, Crkva Gospodnja, Crkva Gospodnja ovo je. Nego doista popravite svoje puteve i dela svoja, i sudite pravo između čoveka i bližnjega svojega.” (Jakov 4,16; Jeremija 7,4-5)

“Teško pastirima koji pasu sami sebe. Ne treba li stado da pasu pastiri? Pretelinu jedete i vunom se odevate, koljete tovno, stada ne pasete. Slabih ne krepite i bolesne ne lečite, ranjene ne zavijate, odagnane ne dovodite natrag, izgubljene ne tražite, nego silom i žestinom gospodarite nad njima. Zato pastiri, čujte reč Gospodnju: Evo me na te pastire, i iskaću stado svoje iz njegovih ruku, i neću im dati više da pasu stado, nego ću oteti ovce svoje iz usta njihovih i neće im više biti hrana.” (Jezekilj 34,2-4.9-10)

“Ali u proroka Jerusalimskih vidim strahotu: Čine preljubu i hode u laži, okrepljuju ruke zlikovcima da se niko ne vrati od svoje zloće; svi su mi kao Sodom, i stanovnici njegovi kao Gomor, ... Jednako govore onima koji ne mare za Me: Gospod je rekao: Imaćete mir; i svakome koji

ide po misli srca svojega govore: Neće doći na vas zlo! ... Da su stajali u mom veću, tada bi kazivali moje reči narodu mojemu, i odvraćali bi ih s puta njihova zloga i od zloće dela njihovih.” (Jeremija 23,14.17.22)

“Ovi ljudi usnama me poštuju, a srce njihovo daleko stoji od mene, no zaludu me poštuju učeći naukama, zapovestima ljudskim. Jer ostaviste zapovesti Božje, a držite običaje ljudske.” “Ostaviste ono što je najpretežnije u zakonu: pravdu, milost i veru.” “Koji god govori: poznajem ga, a zapovesti njegove ne drži, laža je, i u njemu istine nema. Jer je ovo ljubav Božja da zapovesti njegove držimo.” (Marko 7,68; Matej 23,23; 1.Jovanova 2,4;5,3)

“Da hodimo pošteno kao po danu: ne u žderanju i pijanstvu, ne u kurvarstvu i nečistoti, ne u svađanju i zavisti; nego se obucite u Gospoda vašega Isusa Hrista; i telu ne ugađajte po željama.” “Gospode, ko može sedeti u senici tvojoj? Ko može nastavati na svetoj gori tvojoj? Ko hodi bez mane, tvori pravdu i govori istinu iz srca svojega, ko ne opada jezikom svojim, ne čini drugome zla, i ne ruži bližnjega svojega. Ko ne daje srebra svojega na dobit, i ne prima mita na pravoga.” (Rimljanima 13,13-14; Psalam 15,1-3.5)

“Ne čudi se što ti rekoh: Valja vam se nanovo roditi!” (Jovan 3,7)

KAKO OSTVARITI TAKAV KARAKTER?

“Može li Etiopljanin promeniti kožu svoju, ili ris šare svoje? Možete li vi činiti dobro, naučivši se činiti zlo?” (Jeremija 13,23)

“Ja nesrećni čovek! Ko će me izbaviti od tela smrti ove?”

“Pogledajte u mene i spašćete se svi krajevi zemaljski, jer sam ja Bog i nema drugoga.” (Rimljanima 7,24; Isaija 45,22)

“Ali, kad se pokaza milost Boga, Spasitelja našega i ljubav njegova prema ljudima, on nas spase, ne zbog dela pravednih koje bismo mi učinili, nego po svome milosrđu i to krštenjem preporođenja i obnovljenjem po Duhu Svetome.” (Titu 3,4-5)

“Ja ću vas očistiti od svih nečistota vaših i od svih gadnih bogova vaših. I daću vam novo srce, i nov ću duh metnuti u vas, i izvadiću kameno srce iz tela vašega, i daću vam srce mesno. I duh svoj metnuću u vas, i učiniću da hodite po mojim uredbama i zakone moje da držite i izvršujete. I bićete mi narod i ja ću vam biti Bog.” (Jezekilj 36,25-28)

KOGA ĆE SVE SNAĆI PROKLETSTVO ZBOG GREHA?

“Tužiće zemlja i opasti, iznemoći će vasiljena; iznemoći će glavari naroda zemaljskog. Jer se zemlja oskvrni pod stanovnicima svojim, jer prestupiše zakone, izmeniše uredbe, raskidoše zavet večni.” “Jer će ustati narod na narod i carstvo na carstvo; i biće gladi i pomori, i zemlja će se tresti po svetu.” (Isaija 24,4-5; Matej 24,7)

DA LI ĆE SE SVET VRATITI BOGU U VREME NEVOLJE I NAPRAVITI RAJ NA ZEMLJI?

“I ostali ljudi koji ne biše pobijeni zlima ovima, ne pokajaše se od dela ruku svojih da se ne poklanjaju đavolima, ni idolima zlatnim i srebrnima i mjedenima i kamenima i drvenima, koji ni mogu videti, ni čuti, ni hoditi, niti se pokajaše od ubistava svojih, ni od čaranja svojih, ni od kurvarstva svojega, ni od krađa svojih.” (Otkrivenje 9,20-21)

“Ali ovo znaj da će u poslednje dane nastati vremena teška, jer će ljudi postati samoživi, srebroljupci, hvališe, ponositi, hulnici, nepokorni roditeljima, ... nagli, naduveni, koji više mare za slasti nego za Boga, koji imaju obličje pobožnosti a sile su se njezine odrekli, i ovih se kloni. A svi koji hoće da žive pobožno u Isusu Hristu, biće gonjeni. A zli ljudi i varalice napredovaće na gore, varajući i varajući se.”

“Čuvajte se od ljudi, jer će vas oni predati sudovima, i po zbornicama biće vas.” (2.Timotiju 3,1-5.12-13; Matej 10,17)

“Ovde je trpljenje svetih, koji drže zapovesti Božje i veru Isusovu.” (Otkrivenje 14,12)

DA LI ĆE NOVI SVETSKI POREDAK KONAČNO DONETI MIR ČOVEČANSTVU?

“Teško onome koji gradi grad krvlju i osniva ga nepravdom.”

“Jer kada govore: mir je i sigurnost, tada će naići na njih iznenadna pogibija, kao bol na trudnu ženu, i neće izbeći.” (Avakum 2,12; 1.Solunjanima 5,3)

“Teško tebi koji pustošiš a tebe ne pustoše, koji činiš neveru a tebi se ne čini nevera; kad prestaneš pustošiti, bićeš opustošen. ... Eto, junaci njihovi viču na polju, i poslanici mirni plaču gorko. Putevi opusteše, putnici ne putuju; pokvari ugovor, odbaci gradove, ne mari za čoveka. Zemlja tuži i čezne.” (Isaija 33,1.7-9)

“Gle, ko se ponosi, njegova duša nije prava u njemu; a pravednik će od vere svoje živ biti. Kao onaj koji je i pijan i besan, tako i oholi nije nikad miran; usta svoja kao grob razvaljuje, kao smrt je nezajažljiv; k sebi on sve narode zbira, k sebi sva plemena skuplja; neće li on svima predmet ruganja, podsmeha i čuda biti? Reći će se: Teško onom koji umnožava što nije njegovo!

Što si ti oplenio mnoge narode, tebe će opleniti sav ostatak od naroda, za krv ljudsku i za nasilje učinjeno zemlji, gradu i svima koji žive u njemu. Smislio si sramotu kući svojoj da zatreš mnoge narode, i ogrešio si se o svoju dušu.” (Avakum 2,4-10)

Kada na kraju istorije grešnog ljudskog roda sam Bog bude uništio zlo, tada će se zapevati ova pesma:

"Šta? Zar nestade tiranina? Nema više robovanja?

Slomi Gospod štap bezbožnicima, palicu vladarima ...

Sva zemlja počiva i mirna je; pevaju iza glasa. Vesele se s tebe i jele i kedri livanski govoreći: Otkako si pao ne dolazi niko da nas seče! ... " (Isaija 14,5-8)

"A u vreme tih careva Bog će nebeski podignuti carstvo koje se doveka neće rasuti, i to se carstvo neće ostaviti drugome narodu; ono će satrti i ukinuti sva ta carstva, a samo će stajati doveka." (Danilo 2,44)

PROKLETSTVO NACIJE

Mnogi pogrešno poistovećuju prokletstvo sa kaznom. Nevolje koje nas snalaze nisu bukvalno Božja kazna, jer će, po Svetom pismu, sud biti tek kada Isus dođe da sudi živima i mrtvima. One su prokletstvo zbog greha i imaju pedagošku funkciju, jer nas opominju da razmišljamo o svom duhovnom stanju (motivima koji nas pokreću) i svom odnosu sa Bogom.

Nevolja koja nas snalazi nije toliko loša koliko je najčešće loša i nezrela naša reakcija na nju. Mi uglavnom reagujemo nezrelo i na samo objektivno informisanje o činjeničnom stanju stvari. Iskušenje zahteva da upotrebimo razum, da se suočimo sa svojom ličnom odgovornošću za određenu situaciju, te da pokrenemo zdrave snage volje i odupremo se iskušenju.

Iskušenja nas zapravo primoravaju da zauzmemo stav prema njima. Taj stav mora biti ili dobar ili loš. Time nam nevolje pomažu da se opredelimo da li ćemo na njih reagovati destruktivnim motivima (grehom) ili odgovoriti razumno, dakle s ljubavlju.

Situacija koja nas snalazi pruža nam ispite duhovne zrelosti. U tim ispitima se kuša naše srce, kakvi motivi nas pokreću, ili kakvim motivima hoćemo da odgovorimo. "Na muci se poznaju junaci i u nevolji pravi prijatelji." Tada saznajemo kakvi smo zaista u svojoj duši, ali i bivamo primorani da svoje duhovno stanje izgradimo ili još više unizimo. Ili ćemo pobediti iskušenje, ili će ono pobediti nas.

Često nas nevolja dovodi pred svršen čin, u kome ćemo se ili pokajati za određen greh (sebičnost, oholost, gordost, ...) ili ćemo propasti.

Pogledajmo kakva smo iskušenja imali do sada, pa će nam biti jasno da su ona udarala upravo u ono što je naša slabost.

Setimo se deset zala koja su pogodila Egipat. Ona su udarala upravo po egipatskim idolima. Egipćani su obožavali sunce i tri dana je gusti mrak obavijao njihovu zemlju. Obožavali su reku Nil i njegova voda

je postala zatrovana. Kada su kasnije Jevreji duhovno otpali zato što su postali idolopoklonici svoga hrama i svoje zemlje, hram im je bio razrušen a oni su raseljeni po celom svetu. Kada su najzad, posle skoro dve hiljade godina, dobili svoju zemlju i svoj grad Jerusalim, da ne bi obožavali samu zemlju zatekli su u njoj — Palestince, a na mestu svog nekadašnjeg hrama zatekli su muslimansku džamiju. Nevolja koja ih je snašla istovremeno predstavlja i lek za njihovu dušu. Umesto da svete Božji karakter u svom srcu, oni su svetost počeli da traže u vrednostima svoje zemlje i svoga hrama, upravo u onim razlozima zbog kojeg su pre dve hiljade godina i izgubili obećanu zemlju. Da bi ih sačuvao od njihove ponositosti i vratio k sebi, Bog ih je još odavno opomenuo:

"Potrću ponos sile vaše; oboriću idole vaše; i obratiću gradove vaše u pustoš, i razoriću svetinje vaše.

I opusteću zemlju da će joj se čuditi neprijatelji vaši koji će živeti u njoj." (3.Mojs.26,19.30-33)

Na isti način Bog postupa i sa nama. Sav naš ponos postaje žrtva naših neprijatelja. Setimo se samo ogromnog nacionalnog blaga koje je uništeno kada je bombardovana Narodna biblioteka za vreme drugog svetskog rata. Bog je dozvolio da mošti Svetog Save budu spaljene da bi pažnja ljudi bila usmerena na obožavanje živog Boga. Poštovanje mrtvih je uvek izraženo u srazmeri sa nedostatkom poštovanja prema živim ljudima oko nas. Mrtvi ljudi nisu tako zahtevni kao živi, pa ih je zato mnogo lakše voleti. Onoliko koliko smo nacionalne vrednosti učinili važnijim od ljudi — pripadnika sopstvene nacije, toliko su i one postale ugrožene. I svi ostali naši idoli (Kosovo, hramovi...) koje smo učinili svetijim od Božjeg karaktera u srcima i životima i vrednijim od samih ljudi, postali su žrtve različitih nevolja.

Drevne Jevrejske mudrosti kažu za čoveka koji svoje mrtve idole uzdiže iznad sebe samog: "On je dragoceniji od svojih svetinja, jer je živ, a one nisu." (Mudrosti Solomunove 36,17)

Za razliku od prave duhovnosti koja zahteva reformu pobuda naših srca i koja pruža čoveku uzvišen karakter, idolatrija pruža čoveku psihološku sigurnost koja upravo ugušuje onu duhovnu glad koja bi čoveka navela na reformu srca i karaktera. Niko nikada posmatranjem ili obožavanjem idola neće biti ukoren za svoju sebičnost, oholost, gnevljivost i telesnost, pa samim tim se neće ni osvedočiti o potrebu za promenom sopstvenog karaktera.

Zato Sveto pismo kaže za one koji obožavaju idole, da se ne razlikuju od svojih idola; da su slepi za istinu i gluvi da je čuju, i nemi da govore o njoj, kao i njihovi idoli:

“Usta imaju a ne govore, oči imaju a ne vide, uši imaju a ne čuju, ... Kakvi su oni, onaki su i oni koji ih grade, i svi koji se uzdaju u njih.” (Psalam 135,15-18)

“Grobovi su najveća svetinja i najstarija crkva srpskoga naroda. Grob je naša najduža i najupornija vera. Još uvek se kunemo kostima i grobovima, još nemamo tvrđeg oslonca, boljih lekova ni čvršćih uverenja ... Zbog kostiju su ratovale države, na kostima se države drže, kostima su utvrđene i ograđene.” (Matija Bećković, “Politika”, 5. jula 2002.)

Naš narod više ljubi umrle pretke, nego žive ljude oko sebe! Mrtvi su manje zahtevni nego živi.

Naš narod više voli srpske zemlje nego Srbe — izbeglice, koji su nam odande došli i zakucali na kućna vrata — da bi nam pokazali koliko je naša ljubav prema njima bila licemerna.

Kad god bismo stvari, zemlju ili bilo šta drugo osim samog Boga činili svetijim od ljudi, i tako padali u idolopoklonstvo, nevolja bi se obrušavala na naše idole, i tako nam jasno pokazivala tako njihovu nemoć da spasu sami sebe, a kamo li nas kao ljude:

“Kao što posuda kojom se čovek služi postaje beskorisna kada se razbije, tako je i s njihovim bogovima koji su postavljeni u hramovima. Oči su im pune prašine što je dižu noge onih koji ulaze. ... Ako ljude pogodi rat ili nevolja, sveštenici se međusobno savetuju gde da se s njima sakriju; kako ne uvideti da to nisu bogovi kad ni sami sebe ne mogu izbaviti od rata i od nevolja? ...

Ne mogu se odbraniti ni od kradljivaca ni od razbojnika, ... Bolja su i vrata u kući koja čuvaju ono što je u njoj, nego lažni bogovi.” (Pismo Jeremije proroka, apokrif Varuh 6,15-23)

Ovo što Bog dozvoljava da se dešava sa našim hramovima na Kosovu nije Njegova nemoć ili Njegova nepravda.

“I poznaćete da nisam bez uzroka učinio što sam god učinio u njemu govori Gospod.” (Jezekilj 14,23)

Nevolje su svrhovite jer nas navode da reformišemo svoj karakter i da odbacimo lažne bogove. Određeni greh uvek rezultuje onim prokletstvom koje pomaže čoveku da postane svestan svoga greha i da se pokaje. Kada se pokaje, prokletstvo će se od njega skloniti i on će dobiti blagoslov. Na primer, držanje Pete zapovesti Božjeg moralnog zakona sadrži u sebi blagoslov: “Poštuj oca svojega i mater svoju da ti se produže dani na zemlji, koju ti da Gospod Bog tvoj.” Peta zapovest zahteva da u svojim srcima imamo poštovanje prema svim autoritetima koji su iznad nas po pravu koje su na sebe preuzeli.

“Sluge! Budite pokorni sa svakim strahom gospodarima ne samo dobrima i krotkima, nego i zlima. Jer je ovo ugodno pred Bogom, ako Boga radi podnese ko žalosti, stradajući na pravdi.” (1.Petrova 2,18-19)

Poštovanje autoriteta predstavlja iskušenje onima koji su bez poštovanja, koji su oholi i buntovni. Blagoslov poštovanja je “da ti se produže dani na zemlji”, a prokletstvo za nepoštovanje je gubitak blagoslova, dakle skraćenje dana života na zemlji, putem raznih nevolja. Takvo prokletstvo je svrhovito jer navodi čoveka da postane svestan svoje buntovnosti prema autoritetima, koje inače ne bi bio svestan u normalnim uslovima. Kako nas kao naciju odlikuje gordost, oholost i buntovnost, normalno je i očekivati da će nas snalaziti nevolje koje će provocirati te naše slabosti. Na žalost, mi nevolje često i sami nepotrebno izazivamo. U susednim zemljama prisustvo stranog okupatora ne izaziva takvu reakciju, dok mi sami “dodajemo ulje na vatru”. Setimo se 27. marta. 1941. godine. Zbog čiste gordosti smo odbacili Trojni pakt koji je sa nama bio uspostavljen pod neverovatnim uslovima: “Jugoslavija je pristupila paktu triju sila pod uslovom da za sve vreme trajanja rata Nemačka i Italija ne traže prelaz niti prevoz svojih trupa preko jugoslovenske teritorije.” (Politika, 25. Mart, 1941.)

ПОЛИТИКА

УТВРЂИВАЊЕ ОДНОСА ИЗМЕЂУ ЈУГОСЛАВИЈЕ, НЕМАЧКОГ РАЈХА И ИТАЛИЈЕ

ЈУГОСЛАВИЈА ЈЕ ПРИСТУПИЛА ПАКТУ ТРИЈУ СИЛА ПОД УСЛОВОМ ДА ЗА СВЕ ВРЕМЕ ТРАЈАЊА РАТА НЕМАЧКА И ИТАЛИЈА НЕ ТРАЖЕ ПРЕЛАЗ НИТИ ПРЕВОЗ СВОЈИХ ТРУПА ПРЕКО ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ТЕРИТОРИЈЕ

Немачка и Италија потврђују своју одлуку да ће суверенитет и територијални интегритет Југославије свагда поштовати

После потписивања протокола о приступању Пакту трију сила јуче по подне су г. г. Цветковић и Цинцар-Марковић били

Ali, naša molitva je tada bila “Bolje grob nego rob”, “Bolje rat nego pakt”. Tom molitvom smo se molili mnogo iskrenije nego molitvom “Oče nas” koju smo formalno ponavljali. Našu iskrenu molitvu je đavo čuo i vrlo brzo je uslišio. Došao je rat i vrlo brzo pakt. Postali smo i robovi, a mnogi su završili u grobovima. Kroz celu istoriju stalno imamo isto iskustvo, iz koga nikako ne želimo da primimo pouku:

1) Prvo nam sotona pruži prividan uspeh u sukobu: uspešan početak kosovskog boja, uspešan početak prvog srpskog ustanka, uspešna odbrana početkom prvog svetskog rata, uspešan 27. mart, uspešno oslobađanje srpskih zemalja po Balkanu, uspešno oboren “nevidljiv” NATO avion, i sl.

2) Nepoljuljan uspeh dugo vremena pothranjuje naše veliko i gordo Ja, i to onoliko dugo koliko je dovoljno da:

3) Onda kada na nas neprijatelj navali u svojoj punoj snazi mi više nemamo snage da se ponizimo i priznamo poraz, ili da pristanemo na bilo kakav kompromis jer bi time ponizili svoje gordo Ja. Tada zbog poraza prvog srpskog ustanka (koji nije morao da ustane protiv turske

vlasti, već samo protiv dahija) Srbija biva desetkovana. Tada zbog povlačenja srpske vojske preko Albanije takođe bivamo desetkovani, jer smo bili isuviše gordi da priznamo kapitulaciju. Tada bivamo gordi da pristanemo na kompromisna rešenja tokom poslednjeg rata (plan Z-4 je pružao Srbima u Hrvatskoj "državu u državi"), i bivaju nam uskraćena i ona prava koja smo mogli da imamo da smo pristali na kompromis. Pristali smo na boravak NATO-a na Kosovu, ali tek teško poniženi i osakaćeni, zato što nismo hteli da se ponizimo kada je to trebalo. Na kraju svih tragedija mi smo uvek pristajali na kompromis, što znači da su one žrtve u međuvremenu bile nepotrebne, ili potrebne samo da zadovolje naše veliko Ja.

Istorija nas uči: nikada samom inatskom borbom nismo izvojevali slobodu — ona je uvek došla kao plod kompromisa ili neke intervencije sa strane. A onu slobodu i nacionalna prava koja bismo ratom na kratko i ostvarili, u miru bismo vrlo brzo izgubili. Bog nikada nije mogao niti će moći da blagoslovi delo koje je pokrenuto povređenim ponosom, ohološću i buntovnošću. No, često čujemo pitanja:

"Zar treba da budemo kao neke druge nacije koje radosno sa cvećem dočekuju svoje okupatore? Da li treba da se poklonimo Americi i NATO-u da bismo im pokazali hrišćansku ljubav i poštovanje?"

Da bismo shvatili odgovor na ova pitanja treba da napravimo razliku između poštovanja čoveka i poštovanja principa. Jedno je poštovati grešnika, a drugo poštovati greh. Jedno je voleti zabludelog, a drugo voleti zabludu. Koji su gresi i zablude Amerike i Novog Svetskog Poretka?

Najveći greh Amerike je greh materijalizma, gde materijalne vrednosti nisu sredstvo služenja drugome, nego su krajnji cilj kome služi svaki čovek. Greh moći i prisile je greh Novog Svetskog Poretka koji političkim, simptomatskim rešenjima želi da ostvari mir i jedinstvo čovečanstva. Američka muzika i umetnost, grešna zadovoljstva, sebičnost i materijalizam, nisu li postali i naši gresi? Nisu li naši ljudi pretekli Zapad u gotovo svim vrstama zločina? U nordijskim zemljama severne Evrope, sve do pojave Jugoslovena, razni proizvodi su se prodavali na trgovima i ulicama bez prodavaca. Prisila i totalitarna rešenja koja sami primenjujemo na lokalnom planu, nisu li identična i još gora od onih koja na globalnom planu zastupa NATO?!

Na žalost, mi smo se Americi i principima Novog Svetskog Poretka još odavno poklonili. Oni samo traže da im se mi sada poklonimo i formalno. Da li ćemo im se odupreti kada smo na njihovom terenu? Hoće li Bog blagosloviti naš bunt protiv formalnog poklanjanja Novom svetskom poretku?

Ako već hoćemo da se borimo protiv zla, borimo se protiv onoga koje nosimo u sopstvenim srcima. Ono je naš najveći neprijatelj.

Mi nismo na pozicijama svetskih moćnika i nemamo moć koju oni imaju, ali svako od nas ima neku svoju sferu uticaja (svoju porodicu, prijatelje, poznanike ...) koju možemo učiniti blagoslovenom svojim plemenitim uticajem. Licemerno je da hoćemo svet da spasemo, a ne činimo ono malo što do nas zaista stoji.

Zla u svetu je uvek bilo i biće ga do kraja vremena Božje milosti. Ako se borimo protiv njega njegovim sopstvenim principima, ništa nećemo biti bolji od onih protiv kojih se borimo, a navući ćemo zlo i na one koji su bili nevini pored nas.

Uzmimo za primer jevrejski narod i njegov položaj za vreme rimske okupacije. Isus je rekao:

"Moje carstvo nije od ovoga sveta" "I ne bojte se onih koji ubijaju telo a duše ne mogu ubiti" "Ne branite se oda zla, ... kada vas poteraju iz jednog mesta, idite u drugo..." (Jovan 18,36; Matej 10,28; 5,39; 10,23)

To iskušenje Jevreji nisu mogli da podnesu. Njihova ohola i slavoljubiva priroda nije mogla da podnese rimski jaram, zato što su bili u jarmu same oholosti i slavoljublja. Rimski jaram je trebalo da im pomogne da uvide svoj stvarni karakter, svoje ropstvo grehu i da shvate potrebu za svojim isceljenjem. No, umesto da krenu u borbu protiv sopstvenih greha, oni su razmišljali kako da proteraju Rimljane. Samog Isusa poslali su na krst, jer im se više svidelo carstvo ovoga sveta, nego carstvo Božje.

Njihova buntovnost desetkovala je njihovu naciju, Jerusalim je uskoro bio razoren a oni su bili raseljeni po svetu da bi skoro dve hiljade godina živeli bez svoje države za čiji opstanak su svojevremeno žrtvovali Isusa Hrista. Tvrdnja da se staraju za slobodu i blagostanje svoje nacije bila je samo izgovor za mržnju i bunt prema rimskom okupatoru i ostale strasti njihove nepreporođene prirode.

Šta je bila suština njihovog sukoba sa Isusom?

Isus je svojim besprekornim životom i neoborivom istinom raskrinkavao slavoljubive porive i licemernu pobožnost naroda. Pozivajući se na autoritet Staroga zaveta (Zakona i Proroka) on je naglasio Jevrejima da čovek ne postoji radi zakona već zakon radi čoveka. Primerom sa svetim hlebovima koji su bili posvećeni samo za službu Božju, a koje je David pojeo jer je bio gladan, pa opet zbog toga nije bio kriv, Isus je potvrdio da je svetost karaktera iznad svetosti samih stvari i samih religioznih rituala. Time je uputio ukor protiv jevrejskog idolopoklonstva i fanatizma.

Isus je ukorio i jevrejski nacionalizam, pokazujući im da treba da se pokoravaju čak i svojim neprijateljima po pitanjima koja nisu duhovnog karaktera. “Dajte caru carevo a Bogu Božje.” (Matej 22,21) Osećajući da gube svoj uticaj nad narodom, jevrejski sveštenici su, tobož zainteresovani da sačuvaju svoj narod od slabljenja pred rimskim okupatorom, uzviknuli “bolje da jedan čovek umre za narod nego da čitav narod propadne” (Jovan 11,50). Da bi ga poslali u smrt, Isusa su optužili pred rimskim vlastima da sebe proglašava drugim carem pored Cezara. Kada ih je Pilat pitao da li žele da im pusti jevrejskog Cara, oni su odgovorili da nemaju drugog cara osim Cezara. Tako se raskrinkalo njihovo licemerstvo. Navodno su želeli da sačuvaju svoj narod od rimskog okupatora, a priznali su Cezara za svog cara samo da bi sačuvali svoje pozicije. Njihova ravnodušnost prema Izrailju videla se kada su u svome prkosu olako i neodgovorno uzviknuli: “Krv njegova na nas i našu decu” (Matej 27,25). Tako se opet pokazala njihova licemerna zainteresovanost sa spas Izrailja. Pokrenut uzbuđenjem prkosa i bunta, izrailjski narod je prihvatio taj uzvik i usvojio ga kao uzrok budućeg vekovnog prokletstva. Licemerstvo religioznih i nacionalnih vođa koji su odbacili Hrista možemo i danas primetiti kod mnogih koji sebe smatraju nacionalnim patriotama. Oni se predstavljaju kao čuvari nacije, ali će tu istu naciju biti skloni da žrtvuju da bi sačuvali svoje položaje i svoje sebične interese. Laskajući nacionalnom ponosu i fanatizmu, oni navode i naš narod da radi ognjišta i ćirilice žrtvuje svoje živote, kao da čovek postoji radi nacionalnih vrednosti, a ne vrednosti radi čoveka.

Jevreji su, da bi tobože sačuvali svoju naciju od lošeg uticaja neznabožačkog Rima, žrtvovali Hrista, a samim tim su žrtvovali i sve duhovne vrednosti (istinu, poštenje, poniznost, krotost, ...). Mi, takođe, da bi sačuvali svoju naciju, pokazujemo spremnost da žrtvujemo sve duhovne vrednosti, i samim tim uništavamo temelj opstanka nacije. Boreći se protiv sveta njegovim sopstvenim grešnim principima mi mu postajemo sve sličniji. Zlo gajimo u svojim srcima, i ako budemo postali formalni pobednici u ovom ratu, kasnije nam neće trebati nikakav spoljni neprijatelj — sami ćemo sebe da uništimo.

Ako hoćemo da Bog blagoslovi naš “odbrambeni” rat, moramo pre toga izvojevati pobedu u duhovnom ratu protiv sopstvenih greha. Umesto oholosti i bunta pokažimo krotost i poniznost. Umesto tolerantnosti prema grehu pokažimo tolerantnost prema grešnicima. A umesto prezira prema grešnicima pokažimo prezir prema samom grehu.

Upornost i dostojanstvo jesu vrline ako nisu izgovor za buntovnost i ponositost. Hristos je otkrio svetu karakter sile ali i trpljenja, snage ali i nežnosti, veličanstva ali i krotosti, dostojanstva ali i poniznosti. On je pokazivao revnost ali bez naglosti, doslednost bez tvrdoglavosti, dobročinstvo bez slabosti, nežnost i saosećajnost bez sentimentalnosti.

Da li imamo primer kako se neko suprotstavljao nepravdama vlasti a da je bio pokrenut Hristovim duhom?

Jevrejski narod je jedno vreme bio u ropstvu midsko-persijskog carstva. Za vreme midsko-persijskog cara Asvira, Aman je bio prvi do cara i zato je naredio da svako ko ga sretne mora da mu se pokloni. Jedan Jevrejin, Mardohej, koji je bio u službi blizu cara, nije hteo da se pokloni Amanu. Kada je Aman saznao za razloge njegove nepokornosti, odlučio je da se pogubi ne samo Mardohej, već čitav jevrejski narod.

Da li je taj Jevrejin bio fanatik koji je svojom ludošću i svojim inatom doveo opstanak celog jednog naroda u pitanje? Mardohej nije hteo da se pokloni Amanu zbog principa sopstvenog verovanja. Prve dve zapovesti Božjeg Dekaloga zabranjuju da se čovek klanja bilo kome drugome do Bogu. Na primer, apostol Jovan se dva puta poklonio anđelu, i oba puta je bio ukoren rečima “Bogu se pokloni!” (Otkrivenje 19,10; 22,8). Takođe, kada se neznabožac Kornelije poklonio apostolu Petru, bio je ukoren rečima: “Ustani, i ja sam čovek.” (Dela 10,26)

Kada je Aman saznao da jevrejska vera zabranjuje klanjanje bilo kome drugom no božanskom autoritetu, odlučio je da istrebi ceo jevrejski narod. Naredba koju je zatim usvojio persijski car i razaslao po celom svetu, slična je odlukama koje Ujedinjene nacije donose da bi opravdale svoje “mirotvorne” akcije:

> “Veliki car Asvir upraviteljima sto i dvadeset i sedam pokrajina ... ovako piše: Budući da imam vlast nad mnogim narodima, i gospodstvo nad svim svetom, odlučih, ne zanesen ohološću moći, nego u želji da uvek blago i čovečno vladam, dati podanicima spokojan život i pružiti carstvu blagostanje i slobodu kretanja po njemu, i učvrstiti mir za kojim svi ljudi čeznu.
>
> Pošto sam upitao savetnike kako bi se to moglo ostvariti, Aman je ukazao na to da se među ostale narode sveta zavukao jedan neprijateljski narod, svojim zakonima sa svima sukobljen, narod koji večno prezire careve odluke tako da se ne može učvrstiti zajedničko carstvo kojim inače besprekorno upravljamo.
>
> Ustanovili smo, dakle, da je samo taj narod neprekidno u sukobu sa svim ljudima, da se ističe načinom života što odstupa od zakona, da zbog neslaganja sa našim idejama čini najgora nedela tako da se carstvo ne može učvrstiti. Zato naređujemo da se zajedno sa ženama i decom, neprijateljskim mačevima bez ikakvog sažaljenja i milosti potpuno iskorene. Tako će se, ... ubuduće za sva vremena naši poslovi moći odvijati postojano i nesmetano.” (Jestira 3. Septuaginta)

Sam Mardohej se osetio odgovornim što je svojim poštovanjem Božjeg zakona navukao zlo na sve Jevreje. On se nije hvalisao što će Jevreji zbog njegovog postupka žrtvovati svoje živote. Preispitujući pobude svoga srca, on se ponizio pred Bogom posteći u prahu i pepelu.

A zatim je uputio molitvu Bogu koja otkriva njegove plemenite pobude:

"'Tebi je sve poznato; ti znaš, Gospode: nisam pao ničice pred bahatog Amana, ali ne iz drskosti, ni iz oholosti, ni iz častoljublja.

Ti znaš da bih za spas Izraela bio voljan i tabane njegove celivati.

To sam učinio zato da ne metnem čast koja se iskazuje čoveku iznad one koja se iskazuje Bogu...

Neću pasti ničice ni pred kim, nego samo pred tobom, moj Gospode, i to ne činim iz oholosti.

Sada, Gospode, Bože, Care, Bože Avramov, poštedi narod svoj, jer gledaju samo kako bi nas istrebili: žele da unište ono što je od početka bila tvoja baština.

Nemoj zanemariti svoju svojinu koju si oslobodio iz egipatske zemlje!

Usliši molitvu moju, budi milostiv nasledstvu svome i u veselje promeni plač naš, da bismo, ostavši živi, mogli hvalospevima slaviti ime tvoje i nemoj dopustiti da iščeznu usta onih koji te hvale, o Gospode!'

I sav je Izrael vapio svom snagom svojom, jer je smrt bila pred očima njihovim."

Umesto da se zainati i uzoholi, jevrejski narod se ponizio pred Bogom i pokajao za svoje grehe, da bi sa njega otišlo prokletstvo.

Cela ta borba i pobeda sadržana je u proročkom snu koji je pre svih tih događaja usnio Mardohej, a koji je predslika sudbine Božjeg naroda pred kraj grešnoga sveta:

"Ovo je njegov san. Evo: krici i buka, grmljavina i zemljotres; pometenost na zemlji. Zatim: dva ogromna zmaja, oba spremna za borbu, brekću snažno. Na to brektanje svaki se narod pripremi za rat kako bi se borio protiv naroda pravednih. Bio je dan mraka i tame, jada i pečali, čemera i velike pometenosti na zemlji. Sav narod pravednih, snužden od straha pred vlastitom nesrećom, spremi se na propast i zavapi k Bogu. Od tog njihovog vapaja neki mali izvor poraste u ogromnu reku, obilnu vodom. Ogranu svetlo i sunce te se poniženi uzvisiše i proždreše moćne."

Bog je već imao u svom proviđenju od ranije pripremljeno rešenje za ovu tešku krizu, ali od njega ne bi bilo ništa da se Jevreji nisu ponizili i pokajali za svoje grehe. Božje proviđenje je navelo samog persijskog cara da zlo sa Jevreja prebaci na one koji su hteli da nad njima izvrše genocid i da Jevrejima daruje slobodu. To bi moglo biti i naše iskustvo, kada bismo se ponizili pred Bogom i pokajali za svoje grehe. Međutim, kakve su naše pobude?

Da li imamo toliko ljubavi prema svome narodu da bismo kao i Mardohej mogli da izjavimo pred Bogom: "Ti znaš da bih za spas Izraela bio voljan i tabane njegove celivati."

Da li bi naše nacionalne vođe, koje su ovaj narod povele u rat, bile spremne da iz ljubavi prema tom istom narodu, za njegovo spasenje celivaju tabane nekom Albancu, Hrvatu ili Amerikancu?

Šta bi nam te vođe odgovorile kada bismo im postavili pitanje: Da li toliko volite Srbe da bi ste bili spremni da se toliko ponizite za dobro nacije? Ili toliko volite svoje veliko i gordo Ja, da biste žrtvovali čitavu naciju, samo da se ne biste morali poniziti pred svojim neprijateljem?!

Odgovor na ovo pitanje možemo prećutati, ali ne možemo izbeći onda kada na nas navale teška iskušenja susreta sa nepravdom koja vlada na ovoj planeti. Ta iskušenja nas navode da shvatimo pravi karakter naših motiva, da se za njih zatim pokajemo, ili da u svojoj povređenoj sujeti, mržnji i inatu izgorimo do kraja. Ili ćemo se sami poniziti, ili ćemo svojom gordošću i inatom nastaviti da i dalje kroz istoriju budemo ponižavani, kao što smo to bili do sada.

LASKANJE SUJETI

"Proroci tvoji prorokovaše ti laž i bezumlje, i ne otkrivaše bezakonja tvojega da bi odvratili ropstvo tvoje, nego ti kazivaše utvare lažne i koje će te prognati." (Plač Jeremijin 2,14)

Mnogi smatraju da kroz istoriju stradamo zato što smo "nebeski narod". Čisto jevanđelje nije omiljeno zato što ne laska ljudskoj sujeti, ali su zato omiljene priče koje pothranjuju megalomaniju, pobuđuju prezir prema svemu što je tuđe, i koje odgovornost za nesreću nacije prebacuju na nekog drugog.

Reči jednog pravoslavnog sveštenika koje laskaju nacionalnoj sujeti:

"Na jezivom putu kojim je srbski narod kroz poslednjih 800 godina išao, putovođ je bio Isus Hristos. ... ''I svi će vas omrznuti mojega imena radi'', rekao je Spasitelj svojim apostolima. To se naravno i zbilo na apostolima. Ali se bukvalno zbilo i nad Srbima, kao glavnim nosiocima krsta Hristova na Balkanu i u Austriji. Inoverna Turska i krivoverna Austrija mrzele su Srbe više od svih ostalih naroda u

svojim granicama. I Srbima je bilo teško i preteško. ... Hristos je za Srbe bio sam smisao života i borbe, i stradanja i umiranja i slobode i obnove i rada. Smisao crkve, smisao države, smisao porodice, smisao čoveka. Ni jedan narod nije tako smišljeno i nežno ukrasio praznike Hristove naročitim dirljivim običajima kao srbski narod. Zamislite Božić i Bogojavljenje, pa Veliki Petak i Vaskrs, pa Vaznesenje i Trojičin dan, i Preobraženje i Krstov dan. Sve je okićeno krasnim običajima kao lepo istkani ćilim. Isto su tako iskićeni i praznici Bogorodičini. Nikome u nebeskom svetu nisu Srbi podigli toliko crkava koliko Prisnodjevi Mariji. Pa još kako su Srbi naučili da praznuju i vole svece Božje, naročito svoje krsne slave. Zaista kao niko u svetu. Duši Srbinovoj nebeski svet je bio od vajkada bliži i prisniji od zemaljskoga. U tome svetu on je uvek gledao mnogobrojniju rodbinu nego na zemlji. Zato se toliko i seća svojih umrlih, pali sveće i čini pomene. ... Tamo, samo tamo gde je velika Nebeska Srbija. Aj, ta Velika Nebeska Srbija! Ona predstavlja već odavno ostvareni ideal Velike Srbije. Verujemo da je u njoj više od sto miliona krštenih Srba, koji u zemaljskom veku Hristu služiše ili za Hrista stradaše, kroz vekove i vekove. Verujemo po evangelski, da će neki narodi, daleko veći od srbskog na zemlji, biti manji u Carstvu Nebeskom. ... A u ruskim narodnim pričama uvek je prezreni i ‘’glupi‘’ Ivanuška na kraju morao spasavati svoju braću, koja su se pravila pametnija od njega. Tako će pravoslavni Sloveni sa ostalim pravoslavnim narodima, kao mrzan i prezreni Ivanuška spasavati obe hemisfere sveta, istok i zapad. ... U svojoj pravolinijnosti i istorijskoj doslednosti Srbi su nadmašili i Ruse, da ne govorimo o drugim pravoslavnim narodima, konjukturistima u bezbroj odsudnih momenata.”

DA LI JE NAŠ NAROD HRIŠĆANSKI NAROD?

“Istina, vi osećate, poput svakog čoveka koji zaista razmišlja, da postoji nešto neodredljivo, nešto suviše uzvišeno da bi se pojmilo, nad nama, nešto što natkriljuje svet i upravlja njime. Međutim vi niste religiozni. Niste mogli da prihvatite Boga kakav je u Bibliji, pretvorili ste ga u večnog i svemoćnog glavara svog naroda. Ako bih mogao da u ovoj oblasti upotrebim trivijalan izraz, rado bih rekao da vaš “bog” nosi oklop i bradu Kraljevića Marka, šajkaču vašeg ratnika sa Cera i Jadra, Kajmakčalana i Dobrog polja. Popovi vam nisu bili niti jesu crkveni ljudi, već vatreni rodoljubi sa svim vrlinama i manama vašeg naroda.” (Arčibald Rajs, Čujte Srbi, 1928. godina)

Naš narod koji je pet puta kroz istoriju krštavan, još uvek ne pokazuje elementarne odlike hrišćanske vere, da bi se na bilo koji način uopšte mogao dovoditi u vezu sa ličnošću i karakterom Isusa Hrista i samim tim smeo nazivati njegovi imenom — hrišćanskim narodom.

Glavni pokretački motivi religiozne revnosti ljudi zapadnog Balkana jesu gordost, oholost, inat i buntovnost, koji su u samom hrišćanstvu proglašeni najvećim gresima, i koji su sasvim suprotni karakteru Isusa Hrista, za koga Sveto pismo kaže da “greha ne učini, niti se nađe prevara u ustima Njegovim; Koji ne psova kad Ga psovaše; ne preti kad strada; nego se oslanjaše na Onog koji pravo sudi;” (1.Petrova 2,22-23) I koji poziva svoje sledbenike rečima: “Uzmite jaram moj na sebe, i naučite se od mene; jer sam ja krotak i smeran u srcu, i naći ćete pokoj dušama svojim.” (Matej 11,29) “Blago krotkima, jer će naslediti zemlju;” “Čuli ste da je kazano: Oko za oko, i zub za zub. A ja vam kažem da se ne branite oda zla, nego ako te ko udari po desnom tvom obrazu, obrni mu i drugi;” (Matej 5,5.38-39)

Kako ga gordost navodi na bunt prema autoritetima, naš čovek nije u stanju da podnese veru u autoritet koji je iznad njegovog sopstvenog autoriteta. Zato je njemu vera u Hristovu ličnost sasvim strana.

Ako će da upućuje kakve hvalospeve, on će ih upućivati svojoj veri, svojim junacima, svojoj zemlji, svojim hramovima, i kroz njih će hvaliti samog sebe, dok mu je veličanje i hvaljenje samog Boga strano i u sukobu sa sopstvenom gordošću.

Ista gordost navodi pagane da obožavaju razne životinje (žabe, mačke, zmije) i razne predmete (slike i kipove svojih božanstava), jer se pred njima ne osećaju poniženo, kako bi se osećali poniženo pred svemoćnim Bogom. Slično gordim paganima, i naš čovek, da bi izbegao poniženje, radije hvali crkvene relikvije i samu veru, nego samog Hrista. Kada bi se u sledećem hvalospevu krstu, pojam krsta zamenio sa pojmom Hrista, tekst bi dobio hrišćanski smisao:

> “Krst je spasenje Crkve, ... Krst je izbavljanje naše od zala koja nas snalaze i početak darovanih nam blaga; Krst je izmirenje sa Bogom protivnika ... Krst je srušio neprijateljstvo između Boga i ljudi, izvršio izmirenje, Krst je razdrao napisane naše grehe... otvorio raj, uveo u njega pokajanog razbojnika i rod ljudski, koji je bio gotov da propadne.” (Jovan Zlatousti)

Gordom srcu je lakše da veliča i hvali tvar, nego uzvišenog Tvorca, jer se pred tvari oseća veliko i moćno, a pred Tvorcem poniženo.

Govoreći o takvom psihološkom tipu kod naših ljudi Gerhard Gezeman kaže “njemu se čini da sebe omalovažava kad ma koga hvali”. Zato

je centralna ličnost hrišćanstva – Isus Hristos – potpuno zanemarena i marginalizovana u religiji zapadnog Balkana. Opsovati Boga se ne smatra tako strašnim kao uvrediti nečije ime, pretke, naciju ili veru.

Tipičan predstavnik zapadno balkanske interpretacije religije jeste Petar Drugi Petrović Njegoš. Vladika Nikolaj Velimirović kaže za Njegoša:

> "Hristologija Njegoševa je gotovo rudimentarna. Nikad ni jedan sveštenik hrišćanski nije manje rekao o Hristu nego ovaj cetinjski prvosveštenik." (Nikolaj Velimirović, Religija Njegoševa 1921, str 135)

Zapazimo kako antropolog Vladimir Dvorniković opisuje Njegošev odnos prema božanskoj ličnosti:

> "Njegoš, filozof te religije, nema nikakvog dubljeg odnosa prema ličnosti Hristovoj." (KJ 970)

Naš čovek će pokazati spremnost da strada za svoju hrišćansku veru, ali ne i za centralnu ličnost hrišćanstva – samog Isusa Hrista.

Možda to najbolje otkriva primer mučeništva đakona Avakuma, koji je poreklom iz bosanskog Knez Polja, ispod Kozare. Posle neuspele Hadži-Prodanove bune on je zajedno sa ostalim zarobljenicima odveden u Beograd gde su pobunjenici radi opomene narodu nabijani na kolac. Imao je priliku da spase život ukoliko se odrekne svoje vere i primi islam. On je taj predlog odbio i zapevao: "Nema bolje vere od hrišćanske! Srb je Hristov, raduje se smrti; ... Skoro ćete i vi dolijati Bog je svedok i Njegova pravda! ..."

Zapazimo da on ne veliča Hristovu ličnost, već samu hrišćansku veru. Zapazimo i to da đakon Avakum ne peva o Božjem karakteru, već o karakteru svoje nacije, što je takođe drugačije od, na primer, apostola Pavla koji uzdiže Hristovu ličnost iznad zajednice svetih: "Jer mi ne propovedamo sebe, nego propovedamo Isusa Hrista, Gospoda našega." (2. Korinćanima 4,5) Na kraju Avakum govori osvetničke reči "Skoro ćete i vi dolijati...", što je takođe tipična odlika neprosvećenih pagana, sasvim suprotna Hristovom učenju o ljubavi i blagosiljanju neprijatelja. Sveto pismo uzdiže karakter ljubavi iznad samog čina mučeništva, koje može biti odlika i nepreporođene telesne prirode:

> "I ako razdam sve imanje svoje, i ako predam telo svoje da se sažeže, a ljubavi nemam, ništa mi ne vredi." (1. Korinćanima 13,3)

Avakumovo stradanje se veoma razlikuje od, na primer, stradanja Isusovog učenika Stefana, koji strada ne zbog neke oružane pobune, već zbog toga što svoju braću poziva na pokajanje.

U Stefanovom poslednjem govoru centralna ličnost je Bog koji je pokazivao ljubav prema jevrejskom narodu i koji je od istog tog naroda odbačen. Stefanove poslednje reči stavljaju u prvi plan Hristovu ličnost i otkrivaju duh ljubavi i praštanja prema onima koji ga kamenuju:

> "... A on, pun Duha Svetoga, pogleda na nebo i vide slavu Božiju i Isusa gde stoji s desne strane Bogu, i reče: Evo vidim nebesa otvorena i Sina Čovečijega gde stoji s desne strane Bogu. A oni povikavši iza glasa zatisnuše uši svoje, i navališe jednodušno na njega, pa izbacivši ga izvan grada stadoše ga kamenovati. ... I kamenovahu Stefana, koji se moljaše Bogu i govoraše: Gospode Isuse, primi duh moj! Onda kleče na kolena i povika iza glasa: Gospode, ne uračunaj im greh ovaj! I ovo rekavši, usnu." (Dela apostolska 7. gl.)

U mnogim slučajevima mučeničkog stradanja jasno se vidi da naš "hrišćanin" strada iz motiva koji su strani duhu Hristovog jevanđelja. Umesto ljubavi, milosti i praštanja on u stradanju za svoju veru otkriva prkos, bunt, mržnju i nepoštovanje.

Od mučenika Vukašina iz hercegovačkog mesta Klepci, ustaše su tražile da glasno vikne "Živeo poglavnik Ante Pavelić!" inače će ga ubiti. Poslušnost zahtevu nije značila odricanje od hrišćanskih principa, već poslušnost Isusovim rečima o blagosiljanju neprijatelja. Ali, Vukašin je odgovorio: "Samo ti, dijete, radi svoj posao." Ustaša mu je potom odrezao uvo i ponovio svoj zahtev. Vukašin je ponovio svoj odgovor. Pošto mu je odsekao i drugo uvo i nos, ustaša mu je ponovio svoj zahtev da usklikne poglavniku. Vukašin je ponovo rekao iste reči: "Samo ti, dijete, radi svoj posao!" Ustaša ga je tada ubio. Priča kaže da je ustaša posle toga poludeo.

Ovakav primer stradanja nije bio u stanju da u srcu neprijatelja probudi ljubav, jer pobude onoga koji strada nisu izraz ljubavi prema Hristu i odbrane hrišćanskih načela, već su izraz odbrane povređenog gordog Ja.

Hristov duh ophođenja prema neprijatelju je sasvim suprotan. On je pokazivao ljubav i prema onima koji su Ga pljuvali u lice. Judi je oprao noge pred sam čin njegovog izdajstva. A u samom trenutku izdaje, Isus je Judu nazvao prijateljem. Kada je raspet na krstu slušao uvrede, Hristos se molio Ocu za svoje neprijatelje: "Oprosti im jer ne znaju šta rade." Svoju ljubav otkrio je najviše onima koji su najdublje pali, jer ljubav je najpotrebnija onima koji je najmanje imaju. On "prođe čineći dobro, isceljujući sve koje đavo beše nadvladao." (Dela 10,38) "Ne psova kada ga psovaše; ne preti kad strada." (1.Petrova 2,23) Svojim sledbenicima, koji se po Njemu nazivaju hrišćani, ostavio je i svoj primer i uputio reči:

"Ljubite neprijatelje svoje, blagosiljajte one koji vas kunu, činite dobro onima koji vas mrze i molite se za one koji vas vređaju i gone. Da budete sinovi Oca svojega koji je na nebesima; jer On svojim suncem obasjava i zle i dobre; i daje dažd pravednima i nepravednima. Jer ako ljubite one koji vas ljube, kakvu platu imate? Ne čine li tako i carinici? I ako Boga nazivate samo svojoj braći, šta odviše činite? Ne čine li tako i neznabošci?" (Matej 5,43-47)

RAZLIKA IZMEĐU STRADANJA ZBOG ISPRAVNOSTI I STRADANJA ZBOG PROKLETSTVA (ZBOG GREHA)

"Jer je ovo ugodno pred Bogom ako Boga radi podnese ko žalosti stradajući na pravdi. Jer kakva je hvala ako za krivicu muke trpite? Nego ako dobro čineći muke trpite, ovo je ugodno pred Bogom, jer ste na to i pozvani." (1.Petrova 2,19-20)

Kao što vidimo, po Svetom pismu stradanje može da ima dva uzroka. Ono je ili posledica prokletstva zbog greha, ili je posledica vernosti Bogu. U prvom slučaju, stradanje predstavlja iskušenje u kojem naše nepokajano Ja doživljava svoje poniženje, a u drugom slučaju, ono predstavlja priliku da pokažemo stvarnu krotost, poniznost i druge plemenite karakterne osobine Hristovog duha u nama.

UZROK STRADANJA

a) Ljudi koji stradaju obično kažu: "Da ima Boga ne bi On ovo zlo dozvolio!". Pa ako već veruju da postoji Bog, da li se pitaju — Žive li u skladu sa Njegovom voljom? Odupiru li se životnim iskušenjima? Ako ne, onda je njihov bog — bog ovoga sveta — đavo! Mnogima se može reći: "Ko s đavolom tikve sadi, o glavu mu se lupaju."

Greh rezultuje prokletstvom. Same nevolje koje nas snalaze zahtevaju od nas određenu reakciju. Ukoliko na nevolje reagujemo zrelo, one nas tada izgrađuju, a ukoliko na njih reagujemo nezrelo (grešno), one nas još više moralno i duševno degradiraju.

b) Progonstvo zbog pravednog života nastaje zato što moralni zahtevi koje takav život otkriva predstavljaju ukor za grehe sveta.

U Mudrostima Solomunovim vidimo kako nepravednik doživljava ukor u susretu sa pravednikom, kako ga zbog toga mrzi i kako pokušava da obezvredi njegovu dobrotu:

"Postavimo zasedu pravedniku jer nam smeta i protivi se našem ponašanju, prebacuje nam prestupe protiv Zakona i napominje kako izdadosmo svoju nauku. On je ukor utelovljeni našim mislima, sama njegova pojava tišti našu dušu. Život njegov nije kao u ostalih i njegovo je ponašanje nastrano. ... Zato ga iskušajmo porugom i mukom da istražimo blagost njegovu i da prosudimo strpljivost njegovu." (Mudrosti 2,19-21)

"Mislim da su mnogi ljudi to iskusili. Svom svojom dušom želeo sam da budem dobar; ali sam bio mlad, imao sam svojih strasti, a bio sam sam, potpuno sam kada sam tražio dobro. Svaki put kada sam pokušavao da iskažem ono što je izražavalo moje najiskrenije želje — to da hoću da budem dobar moralno — nailazio sam na prezir i podsmeh; a kad sam se odavao prljavim strastima, hvalili su me i podsticali. ... Ne mogu a da se tih godina ne setim bez užasa, mržnje i bola u srcu. Ubijao sam ljude u ratu, izazivao na dvoboje da bih ubio, gubio na kartama, ćerdao trud mužika, tukao ih, bludničio, varao. Laž, lopovluk, preljube svake vrste, pijančenje, nasilje, ubistvo ... Nije bilo prestupa koji nisam vršio i zbog svega toga su me moji vršnjaci hvalili, smatrali me i smatraju za vrlo moralnog čoveka. ..." (Lav Nikolajevič Tolstoj, Publicistički spisi, str. 55-56)

Zbog svog rada na duhovnoj reformi nacije, borbi protiv plemenske zavađenosti, krvne osvete, krađe, klevetanja, poročnosti i drugih zala, Njegošev stric, vladika Petar Prvi Petrović, nije prolazio bez problema i sukoba sa drugima. U svojoj poslanici Njegušima 1827. godine on piše:

"Ja sam množini omrznuo, zato što žalim nejaku sirotinju od napasti i samovoljstva i zato što govorim pravo, ali Bog pravdu ljubi... govoriti ću pravo, dok god srce u mene kuca!"

Na osnovu kleveta koje je o njemu čuo, Sveti Sinod Ruske Pravoslavne Crkve ga je optužio da je učinio smrtni greh time što je, da bi spasao narod od gladi, založio neke crkvene stvari kod trgovca u Boki. Takođe je optužen "da je svoj narod ostavio bez zakona, da retko kad odlazi u crkvu, da su mu manastiri opusteli, da se deca na krštenju ne pomazuju svetim mirom, a crkvene knjige, poslane iz Rusije, uopšte ne čitaju". Petar Prvi Petrović je optužen kao "domaći izdajnik", "opasnost za hrišćansku veru u Crnoj Gori i Brdima". Prozvan je "učiteljem zla i razvrata". Nameru sinoda da se ustoliči drugi vladika a da Petar Prvi Petrović bude na prevaru lađom prebačen do Petrograda, da bi bio strpan u zatvor i proteran u Sibir, sprečio je sam narod, odbivši da primi carske poslanike. U pismima kojim su crnogorski glavari branili svog vladiku od optužbi Sinoda pisalo je:

"Naš arhijerej nije zaslužio da bi u njegovoj kući i sopstvenoj nezavisnosti mogao iko s njim tako tiranski postupati, jer dok smo mi živi nikakva sila ljudska nije u stanju njemu sličnu nepriliku učiniti."

"Sveti oci optužuju našega vladiku zbog lenjosti i misle da on ima

onu veličinu kao oni u Rusiji, koji se vozaju na pozlaćenim kočijama i imaju vremena da se u svetom služnju upražnjavaju. Toga nema kod nas: naš vladika obilazi svoju pastvu pješice po besputnim krajevima i s krvavim znojem."

Isus izriče blagoslov nad svima onima koji bivaju omraženi i progonjeni Gospoda radi:

"Blago vama ako vas uzasramote i usprogone i reku na vas svakojake rđave reči lažući, mene radi. Radujte se i veselite se, jer je velika plata vaša na nebesima, jer su tako progonili proroke pre vas." (Matej 5,11-12)

Ljudi koji žive nemoralno nisu prezreni od većine, kao što su prezreni oni koji svojim životom i svojom naukom ukoravaju grehe sveta. Istina raskrinkava izgovore za zlo, pa kako je zabluda nemoćna u sukobu sa istinom, jedini način kojim grešan čovek može da se suprotstavi istini jeste da se bori protiv njenih zastupnika. Zato je Isus pripremio svoje učenike na progonstvo i podsetio ih da samo lažni proroci bivaju od naroda omiljeni:

"Teško vama kad stanu svi dobro govoriti za vama jer su tako činili lažnim prorocima očevi njihovi." (Luka 6,26)

"Ako svet na vas umrzi, znajte da na mene omrznu pre vas. Kad biste bili od sveta, svet bi svoje ljubio, a kako niste od sveta, nego vas ja od sveta izbrah, zato mrzi na vas svet. Izgoniće vas iz zbornica; a doći će vreme kada će svaki koji vas ubije misliti da Bogu službu čini. I ovo će činiti, jer ne poznaše Oca ni Mene." (Jovan 15,18-19;16,2-3)

"A i svi koji pobožno hoće da žive u Isusu Hristu, biće gonjeni. A zli ljudi i varalice napredovaće na gore, varajući i varajući se." (2.Timotiju 3,12-13)

"Bolje je govoriti istinu koja ranjava pa onda leči, nego neistinu koja daje prividnu udobnost pa onda ubije. ... Bolje je biti omrznut zbog iznošenja istine, nego biti voljen zbog propovedanja laži. ... Bolje je stajati sam sa istinom, nego grešiti sa množinom." (Ecumenisam and Apostasy)

SVRHA

a) Stradanje zbog prokletstva zbog greha je zapravo opomena koja treba da one koji su pod prokletstvom navede na reformu srca i karaktera. Prokletstvo snalazi i one koji umišljaju da su pobožni, da bi ih navelo da razumno preispitaju temelje pobožnosti i da zatim zidaju svoju duhovnost na temeljima koje nikakva iskušenja neće moći da rasture:

"Mnogi će reći meni u onaj dan: Gospode! Gospode! Nismo li u ime tvoje prorokovali i tvojim imenom đavole izgonili, i tvojim imenom čudesa mnoga tvorili? I tada ću im ja kazati: Nikada vas nisam znao; idite od mene koji činite bezakonje. Svaki dakle koji sluša ove moje reči i izvršuje ih, kazaću da je kao mudar čovek koji sazida kuću svoju na kamenu. I udari dažd, i dođoše vode, i dunuše vetrovi, i napadoše na kuću onu, i ne pade; jer beše utvrđena na kamenu.

A svaki koji sluša ove moje reči a ne izvršuje ih, on će biti kao čovek lud koji sazida kuću svoju na pesku: i udari dažd, i dođoše vode, i dunuše vetrovi, i udariše u kuću onu, i pade, i raspade se strašno." (Matej 7,22-27)

b) Progonstvo i stradanje vernih ljudi ima za cilj da otkrije božanski duh i karakter u srcima onih koji stradaju, i da njihovim primerom potakne i Hristove neprijatelje na pokajanje. Takođe, svrha stradanja je i da ospori sotonine optužbe protiv vernih, kojima ih on optužuje da su verni Bogu iz loših motiva, te da će se oni odreći Boga ukoliko budu bili pod pritiskom.

ODLIKA

a) Onaj ko strada zbog svojih greha, kuka i žali se na nevolje koje ga snalaze. Zbog sebičnih motiva i zbog nečiste savesti, nepokajan čovek nije u stanju da mirno podnese nevolje, već u njima još na ovoj zemlji vidi sen suda koji ga čeka kao i izvor sopstvene tragedije. On osuđuje druge (neprijatelje), jer i njega samog sopstvena savest osuđuje. On nije u stanju da prema drugima pokaže duh praštanja, zato što ni njemu samom gresi nisu oprošteni. On nije u stanju da sa svetom radošću i ljubavlju trpi stradanje, zato što je njegovo veliko Ja povređeno činom stradanja.

b) Onaj ko je progonjen zbog svojih dobrih dela, ne gubi mir i spokojstvo, jer strada čiste savesti. Njegova sigurnost nije narušena, jer je ne traži u blagu ovoga sveta, već u Bogu. On ne kuka zbog svojih nevolja, već je radostan što može da strada za Hrista:

"I dozvavši apostole izbiše ih, i zapretiše im da ne govore u ime Isusovo, i otpustiše ih. A oni otidoše od sabora radujući se što se udostojiše primiti sramotu za ime Gospoda Isusa. A svaki dan u crkvi i po kućama ne prestajahu učiti i propovedati jevanđelje o Isusu Hristu." (Dela 5,40-42)

"Svaku radost imajte, braćo moja, kad padate u različite napasti, znajući da kušanje vaše vere gradi trpljenje; a trpljenje neka delo dovršuje, da budete savršeni i celi bez ikakve mane." (Jakov 1,2-4)

MOTIVI

a) Onaj ko strada zbog greha svakako ne može imati ljubav prema protivniku, pa u sukobu sa njime reaguje povređenim ponosom, prkosom, inatom i buntom.

b) Onaj ko strada zbog svoje pravednosti otkriva za vreme stradanja karakter ljubavi i krotosti prema neprijatelju, kao i hrabrost u odbrani uzvišenih moralnih načela.

KO SE SLAVI STRADANJEM

a) Onaj ko strada zbog greha slavi sebe i svoju pravednost. To se vidi po tome što je pažnja njegovog uma skoncentrisana na njega samog i njegove idole, a ne na Boga.

b) Onaj ko strada radi pravde, slavi Boga koji je izvor te pravde.

DELOVANJE

a) Onaj ko strada zbog greha nema nikakav misionarski duh i njegovo stradanje može samo da provocira u drugima one motive koji pokreću telesno srce. Njegovo držanje za vreme stradanja pobuđuje kod drugih osvetoljubivost, ljudsko sažaljenje, itd. Motivi prkosa, inata i bunta nikada ne mogu da osvoje njegove neprijatelje za Hrista, pa je tako njegovo stradanje i grešno i uzaludno.

b) Onaj ko strada radi istine ne deluje jadno da bi izazvao sažaljenje, niti navodi druge na osvetoljubivost prema nepravednom neprijatelju, već primerom iskrene ljubavi i praštanja navodi i druge da prema njegovom protivniku takođe zauzmu stav ljubavi i praštanja. Takav primer stradanja deluje oplemenjujuće jer otkriva božanski duh i karakter.

U udžbeniku pravoslavne bogoslovije "Istorija hrišćanske crkve" od P.Malickog, čitamo:

> "Ali u toku vremena neznabošci su videli da hrišćani sačinjavaju zasebno religijsko društvo, koje se bitno razlikuje od sviju drugih, i prema njemu zauzeše neprijateljski stav, koji se ispoljavao u javnim gonjenima.
>
> Mržnja kod prostoga naroda se pojavljivala iz neznanja hrišćanskog učenja i nepoznavanja hrišćanskog života. Na ovoj osnovi o hrišćanima se u narodu stvorilo mišljenje pre svega kao o bezbožnicima.
>
> Optužba za ateizam ponikla je na najprirodniji način. U neznabožačkoj je religiji, zbog praznine njene unutrašnje sadržine, jako bila razvijena obredna strana. Neznabošci su imali mnogo divnih hramova, oltara i likova različitih bogova. U hramovima prinošene su obilne žrtve i vršeni razni religiozni obredi. Hrišćani u prvo vreme nisu imali ni hramova ni ikona. Smatrajući da je suština vere u obredima i ni najmanje ne razumevajući hrišćansku nauku o poštovanju Boga u duhu i istini, prosti narod poče gledati na hrišćane kao na ateiste u najgrubljem smislu te reči. Zbog nepoznavanja načina hrišćanskog života, narod je smatrao poslednje za ljude razvratne i prestupne. Hrišćane su optuživali da ubijaju decu, da jedu njihovo telo i piju njihovu krv i da se na ovim skupovima odaju razvratu. Najposle, izbegavanje od strane hrišćana neznabožačkih provodnji i pozorišta i odvojeni život u svom krugu dali su povoda da ih optužuju za mržnju prema čovečanstvu. Kao bezbožnici i prestupnici, hrišćani su u očima naroda bili od bogova omrznuti ljudi i krivci za sve narodne nesreće. Njih treba uništiti da bi se izbegao gnev bogova." (str.45-47)

DA LI JE NAŠE STRADANJE KROZ ISTORIJU POSLEDICA ISPRAVNOSTI ILI POSLEDICA PROKLETSTVA ZBOG GREHA?

Gordost, povređena sujeta, mržnja i nepraštanje izbijaju iz duha našeg vekovnog stradanja, pa nije nikakvo čudo što ne mogu nijednog našeg neprijatelja da potaknu na pokajanje. Naša vera nema ništa slično, sem po imenu, sa onom verom o kojoj Jovan Zlatousti govori kada kaže:

"Kao što bilje brže raste kada se zaliva, tako i naša vera, kada biva gonjena, jače cveta i više se umnožava." (Jovan Zlatousti, 354-407.g.)

Umesto da smo nosioci primera krotkog Hristovog duha, koji od neprijatelja stvara prijatelje, postali smo simbol razdora za ceo svet.

Preispitajmo sami sebe da li smo zaista hrišćani ili idolopoklonici. Da li se više uznemirimo kada neko skrnavi naše svetinje na Kosovu, ili kada neko tu pored nas skrnavi sopstveni karakter gordošću, mržnjom, neverstvom, lažju, i drugim gresima?

Licemerna je borba za očuvanje "duhovnih" svetinja u kojima čovek da bi ih sačuvao mora da žrtvuje sve elementarne duhovne vrednosti, upravo one vrednosti koje navodno hoće tim svetinjama da sačuva: istinu, dobrotu i pravdu. Boreći se za carstvo zemaljsko (zemaljske svetinje) koje "lupeži potkopavaju i kradu", žrtvovaćemo carstvo nebesko "radost i mir u Gospodu" koje nam inače niko drugi ne može uništiti. "Jer gde je vaše blago, onde je i srce vaše" kaže Isus.

Protiv laži se možemo boriti samo istinom, a ne drugom laži. Od opasnosti lažnih osuda od strane neprijatelja se ne možemo boriti paranoidnim strahom i projekcijom, već poverenjem u Boga i hrabrošću čiste savesti. Protiv nepravde i mržnje se ne možemo boriti takođe nepravdom i mržnjom, već krotošću i blagošću koju nam pruža Hristov primer i Njegov Duh u nama.

Očigledno je da smo daleko od onog Duha koji je nekada odlikovao rano hrišćanstvo, ali nas zato odlikuje isti onaj duh koji je odlikovao mnoge pripadnike jevrejskog naroda Isusovog vremena u mržnji i buntu prema rimskom okupatoru.

"Pred dolazak hrišćanstva jevrejski narod je očekivao dolazak Carstva Božjeg, i većina je pod tim carstvom razumela spoljašnji nasilni prevrat, koji je trebalo da omogući izabranom narodu da vlada i uništi svoje neprijatelje. Ljudi koji su očekivali takvo carstvo, ili bar oni najodlučniji i najrevnosniji među njima, imali su jasan i određen odgovor na pitanje šta da se radi: pobuniti se protiv Rima i likvidirati rimske vojnike. I oni su to uradili, počeli su da ubijaju Rimljane da bi na kraju i sami bili pobijeni. I njihovo je delo bilo uništeno. Rimljani su uništili Jerusalim.

Samo su oni retki u Izraelu pod dolazećim carstvom imali u vidu nešto dublje i radikalnije, znali su za dubljeg, strašnijeg i prikrivenijeg neprijatelja od Rimljana, i odlučili se za drugu, mnogo težu, ali zato sigurniju pobedu. Za te ljude pitanje: šta treba raditi?" podrazumevalo je samo jedan zagonetan i neodređen odgovor, koji nisu mogli da razumeju učitelji Izraela:

"Zaista, zaista ti kažem: ako se ko ne rodi odozgo ne može videti Carstva Božijeg" (Jovan 3,3).

Mali broj ljudi koje nije zbunio ovaj čudni i nejasni odgovor i koji su prihvatili novo rođenje i poverovali u duhovno Carstvo Božje — ti ljudi su pobedili Rimljane i osvojili svet.

I kod nas danas, u vreme duhovnog previranja, — dok pristalice "društvenog ideala", ideala spoljašnjeg i površnog ... dižu pobune i ubijaju, uništavaju druge i sami ginu uzaludno i neslavno, a drugi se ili gube u intelektualnom haosu, ili tonu u ravnodušnost koristoljublja, stupaju na scenu retki ljudi koji, ne zadovoljavajući se nikakvim spoljašnjim ciljevima i idealima, osećaju i obznanjuju potrebu duhovnog moralnog preokreta i ukazuju na uslove novog duhovnog rođenja Rusije i čovečanstva. ..." (Vladimir Solovjov "Svetlost sa istoka" (izbor iz dela), str. 83-84, Logos Ortodos, Beograd, 1995)

ODRICANJE LIČNE ODGOVORNOSTI ZA PROKLETSTVO

Često možemo čuti priče koje objašnjavaju da nas snalazi prokletstvo zbog nekog učinjenog ili neučinjenog čina. Na primer, čovek će sebe da okrivljuje što je ustao na levu nogu, ili što je dozvolio da mu mačka pređe put. Postoje sujeverja sa religioznom formom, pa će odgovornost

za prokletstvo nacije da se prebacuje na to što kosti nekog sveca nisu vraćene u taj i taj manastir.

Domaćica koja je za vreme crkvenog praznika (crvenog slova u kalendaru) radila svoj posao, doživela je nezgodu, zbog koje je imala iskušenje da okrivljuje sebe što je radila u dan u koji se "ne radi". Ona je u uverenju da ju je Bog kaznio, međutim, ne samo što ovakvim iskustvom ona nije postala svesna grešnih pobuda za koje bi trebalo da se pokaje, već je navedena da formira pogrešnu predstavu o Bogu koji se zadovoljava čovekovom iznuđenom i formalnom poslušnošću slepim pravilima ljudske tradicije. Ako oni koji rade na "crveno slovo" zaslužuju kaznu, koliko li tek veću kaznu zaslužuju lenjivci koji uopšte ne vole da rade? Koliku tek kaznu zaslužuju oni koji kradu, lažu, i čine ostale stvarne grehe? Osoba koja je radila na crveno slovo, možda zaista ima svojih realnih greha zbog kojih je snalazi prokletstvo, ali se ovakvim povezivanjem prokletstva sa nečim što nije njegov uzrok ona se navodi da vodi duhovnu borbu na pogrešnom mestu.

Nema nikakve pravde da prokletstvo snalazi pojedinca ili čitavu naciju zbog nečega što ne predstavlja probni kamen njihovog duhovnog stanja. Samo premeštanje mošti nekog sveca sa jednog mesta na drugo ne otkriva reformu motiva čovekovog srca, ni na koji način ne govori o tome da je došlo do pokajanja za sebičnost, gordost, mržnju i ostale grehe. Samim time ne bi ni bi bilo pravedno da ono predstavlja probni kamen nečije vernosti.

Moguće je da čovek čak shvati da je problem u njegovom srcu, pa da opet vodi borbu na pogrešan i površan način koji neće rezultovati njegovom suštinskom duhovnom reformom.

Religiozna osoba će biti sklona da za svoje duhovne padove optužuje svoju nepažnju što je dozvolila da četkicom za zube ili žvakanjem žvake slučajno iz usta izbaci parče pričesti, verujući da je na takav način izbacila deo Boga iz svog tela, ili će misliti da je izvor njene nesreće u tome što je skinula sa sebe krst u vreme svoga iskušenja.

POSAVETUJTE ME OČE!

Odgovori sveštenika — duhovnika na uobičajene nedoumice iz hrišćanske svakodnevice i crkvenog života (str.20-21):

DA LI TREBA PRATI ZUBE POSLE PRIMANJA SVETOG PRIČEŠĆA?

Posle primanja Svetog Pričešća čitav dan ne bi trebalo prati zube iz praktičnih razloga, da se čestica Svetih Tajni, koja je možda zapala u zub ili između zuba, ne bi bila isprana i sa pastom ispljunuta.

DA LI SE MOŽE ŽVAKATI ŽVAKA PRED SVETO PRIČEŠĆE?

Pred sveto pričešće se ništa ne jede. Znači ne sme se žvakati ni žvaka ni posle Sv. pričešća da se ne bi čestica S. Pričešća slučajno sjedinila sa žvakom i posle, ne daj Bože, bila ispljunuta zajedno sa žvakom.

DA LI PRI KUPANJU TREBA SKIDATI KRST ILI SE TREBA KUPATI ZAJEDNO S NJIM?

Ne savetuje se skidanje krsta, pošto u to vreme može i da se umre, a čovek može da bude i zamađijan (pošto u to vreme nije zaštićen). Da lančić ne bi grebao telo, treba ga pokvasiti hladnom vodom."

Naravno da ne bi bilo pravedno da naše spasenje zavisi od bilo čega drugoga nego od ličnog pokoravanja naše volje duhu ljubavi i dobrote i odupiranju grehu u trenucima iskušenja. Da ne bi sujeverni ljudi poverovali da ih sam ritual može na neki magijski način približiti Bogu, Sveto pismo nam skreće pažnju na to kako je sam Hristov izdajica Juda lično od Hrista primio pričešće, pa opet ostao bez Hristovog Duha: "I umočivši zalogaj, dade Judi Simonovom Iskariotskom. I po zalogaju tada uđe u njega satana." (Jovan 13,26-27) Kada su Jevreji poneli u rat sa Filistejima kovčeg sa Deset zapovesti, nadajući se da će im on doneti sreću, bio im je otet. Kada su počeli da prinose kad bronzanoj zmiji koju je Mojsije napravio vekovima ranije, tada je verni car Jezekija razbio zmiju da ne bi više predstavljala povod za magijske rituale (2.Carevima 18,4). Kada je hvalisanje Jevreja Solomunovim hramom dostiglo svoj vrhunac, hram im je do temelja bio razrušen.

Sve ono u šta se ljudi uzdaju umesto u Boga, postaje glavni predmet prokletstva, da bi ljudi shvatili iracionalnost i nepravičnost svog uzdanja.

Odgovor na pitanje prokletstva i blagoslova ne leži nigde drugde nego u čovekovom odgovoru na svakodnevna iskušenja u kojima on bira da li će svoju volju pokoriti dobru ili zlu.

Pitanje da li se krstimo sa tri prsta ili celom šakom, da li slavimo Božić deset dana ranije ili kasnije, ili se uopšte ne krstimo niti slavimo Božić, ne može da nadomesti pitanje da li u iskušenjima života reagujemo sebičnošću, ponositošću, zavišću, uvredljivošću, osvetoljubivošću i drugim gresima, ili na iskušenja odgovaramo samopožrtvovanošću, krotošću, poniznošću, i drugim vrlinama.

Ljudi žele da se odreknu svoje lične odgovornosti u sukobu između dobra i zla, pa zato hrle ka raznim besmislicama, želeći da njima umire svoju nečistu savest i sebe uvere da su na strani Boga i pravde. Umesto da se zaista pokaju za svoju sebičnost, oholost, mržnju, telesnost i druge

grehe koji su izvor njihovog prokletstva, ljudi razmišljaju o pojedinostima koje za taj sukob uopšte nisu relevantne.

Iskušenja prebacivanja odgovornosti mogu da budu i veoma suptilna. Na primer, čovek će se ljutiti na sebe što se nije dovoljno kontrolisao da sakrije svoju mržnju pred drugom osobom. Ali njegov stvarni problem nije u nedovoljnoj samokontroli izražavanja, nego u odsustvu iskrenog pokajanja. On nije hteo da se pokori duhu poniznosti i ljubavi prema drugoj osobi, već je umesto toga odlučio da se ponižava licemernom samokontrolom.

Ipak, najčešće su ljudi skloni da odgovornost za nevolje koje ih snalaze prebacuju na druge ljude koji ih progone i maltretiraju. Iako ljudi koji nam čine zlo jesu odgovorni za svoje postupke, naše nije da se bavimo njihovom odgovornošću već sopstvenom, jer će svako pred Bogom da odgovara za svoje postupke. Nije u našoj moći da ispravljamo neodgovornost drugih ljudi, već je na nama odgovornost da ispravljamo sebe i da zatim drugima pružimo svoj primer. Ukoliko smo sami odgovorni za prokletstvo koje nas snalazi, tada nam svakako sama savest ne daje mira, pokušavajući da nas osvedoči o potrebu za pokajanjem za grehe sopstvenog srca i karaktera. Ali, u pokušaju da se pred savešću opravdamo, mi imamo potrebu da u onolikoj meri tražimo druge krivce, koliko smo sami krivi. Imamo potrebu da onoliko druge osuđujemo, koliko nas osuđuje sopstvena savest.

U svetlosti tuđih greha osećamo se pravednije, nego u svetlosti sopstvene odgovornosti. Optužbe koje smo skloni da iznosimo protiv drugih mogu biti ispravne, ali nam one neće pomoći. Sveto pismo izveštava da će nam se suditi onako kako smo drugima sudili. Veoma visoki kriterijumi prema kojima osuđujemo druge ne otkrivaju ništa više nego visoke kriterijume kojima nas je Bog kroz život osvedočavao o našu sopstvenu odgovornost, a koju smo odlučili da primenjujemo prema drugima da bismo tako sami sebe opravdali. Bavljenje tuđim zlom čoveka uzdiže samo psihički, dok ga duhovno još dublje unižava jer, čovek se preobražava u ono čime se njegov um bavi.

Jovan Zlatousti piše o Jevrejima istinu koja se može primeniti i na naše istorijsko iskustvo:

> "Ali to su ljudi, kažu Jevreji, koji su učinili da ove nesreće dođu na nas, a ne Bog. Naprotiv — upravo je Bog taj koji ih je prouzrokovao. Ako ih pripišete ljudima, razmislite ponovo pretpostavljajući da se ljudi usude, oni ne bi imali sile da to postignu, osim ako je takva bila Božja volja... Ljudi sigurno ne bi započeli rat osim ako im Bog to ne dozvoli... " (Jovan Zlatousti)

"Za sve rušioce susednog ognjišta i susednog mira kajem se i uzdišem, jer prokletstvo navukoše na sebe i na svoj narod. ... Doživeće da vide svoj dom u zgarištu i bežaće iz svoje zemlje, gladni i bolesni, i neće smeti izgovoriti svoje ime ni pred kim. Gledaće tuđince u svojoj zemlji i prosiće komad hleba od njih. Gore će biti državi njihovoj nego rimskoj. Jer imadoše Rim za primer i ne poučiše se. Gore će biti narodu njihovom, koji ih je rodio nego narodu jevrejskom. Jer imadoše primer naroda jevrejskog, i ne poučiše se." (Nikolaj Velimirović)

LAŽNA DUHOVNA REFORMACIJA

U vreme narušenih i izopačenih duhovnih vrednosti, kada je pojam greha izgubio svoje stvarno značenje, kada je upotreba razuma postala izvor stresa, a zabluda postala uteha duha, pozvani smo da rečju i delom podignemo pogažene duhovne principe — istinu, dobrotu i pravdu.

No svedoci smo suprotnog procesa — lažne duhovne reformacije, u kojoj religija dobija negativnu ulogu — umesto da naš narod osvedoči o potrebu za duhovnom reformom, ona dobija funkciju opijuma koji upravo ugušuje svest o potrebi za reformom čovekovog srca i karaktera.

Novija sociološka istraživanja pokazuju da je većina ljudi početkom devedesetih godina formalno napustila komunističku ideologiju i postala religiozna, ali da je i dalje zadržala staru autoritarnu (staljinističku) svest koju je imala za vreme komunizma. Ona i sada traži idole, samo ne više u narodnim herojima, već u hrišćanskim svecima. Ulogu koju je ranije u ljudskoj svesti imao komandant Sava, danas je samo zamenio Sveti Sava. Dežurni krivci za probleme u društvu, viđeni ranije u neprijateljima revolucije — disidentima, danas su samo zamenjeni sa pripadnicima verskih sekti.

Većini naroda je i dalje važnije ko govori a ne šta je rečeno. I dalje je važnije pitanje kome pripadaš, nego kakav imaš karakter. Ljudi i dalje žive grešno, ali ne više pod plaštom partijskih interesa, već pod izgovorom religioznih i nacionalnih ciljeva.

Da li je takva pseudoreformacija donela blagoslove našem narodu?

Dovoljno je samo otvoriti novine pa videti povećanje svake vrste kriminala. Duhovno i moralno stanje nacije je gore nego u vreme komunizma i u vreme "zabrane" religije. To potvrđuje da danas religija ima pogrešnu funkciju — opijuma za savest (Otkr.18,2). Da li neko pokušava da uguši svest o problemu svoje duše opijajući se alkoholom, atmosferom disko kluba ili religioznim doživljajima, to je svejedno. Istinska religija treba čoveka da oslobodi od opterećenosti, a ne da bude odgovor na opterećenost. Ona treba da oslobodi od fanatizma, a ne da tom fanatizmu samo promeni formu.

Da bi to uspela ona mora da propoveda uzvišene kriterijume (Božji zakon — Deset zapovesti), koji će ukoriti greh i fanatizam čovekovog srca, i tako pomoći čoveku da razlikuje dobro od zla, da bi se iskušenju mogao odupreti.

Međutim, popularnost današnje religioznosti je upravo u tome što ona duhovno i moralno ne obavezuje. Drugim rečima, ona ne zahteva reformu pobuda čovekovog srca:

"*Nije važno da li su tvoji motivi sebični, oholi, samopravedni. Nije važno da li si telesan, osvetoljubiv i svadljiv. Važno je da si ti za pravoslavlje, a iz kakvih motiva si za to, to nije važno. Nije važno da držiš Božje zapovesti* (koje zahtevaju reformu srca), *ali zato drži običaje i tradiciju* (koji moralno ne obavezuju, već samo umiruju nečistu savest)!"

Ljudski običaji nikada ne mogu da ukore sebičnost, oholost i telesnost ljudskog srca, i zato su veoma omiljeni. Oni upravo umiruju savest čoveka pred njegovim grešenjem i pomažu mu da čini greh slobodnije i hrabrije nego da je ateista. Nigde nećemo sresti ljude tako osione i drske u grešenju kao među religioznim ljudima, jer su u religiji našli satisfakciju za svoju nečistu savest, koja bi ih inače opominjala protiv grešenja. Tome nije kriv komunizam. To je bila odlika ljudskog mentaliteta i ranije.

Svetozar Marković, sredinom XIX veka, opisuje licemerstvo zastupnika religije u ondašnjoj kneževini Srbiji:

"Zbilja, gospodo, vi velite da bez vere i uopšte bez moralnih načela koja čovek ispoveda, čovek bi postao zver koga ništa ne veže za društvo i kome ništa nije sveto.

A imate li vi vere gospodo?

Koja je vaša vera?

Kakva moralna načela vi ispovedate?

Kakve božanstvene ideje vi ispovedate?

Vi koji vičete na ljude koji potkopavaju osnovu "hrišćanskog morala" — sigurno ste sami hrišćani ili bar ste hteli tako da se prodate.

Verujete li vi da će nastati strašni sud kadgod, pa onda da će podlaci, klevetnici, lopovi, špijuni i dr. "ih že čisla njes" doći u pakao da muče muke za svoja nedela?

To je doktrina hrišćanstva — verujete li vi u tu doktrinu?

Veoma sumnjamo da verujete.

Ali držite li se barem u vašem građanskom životu načela hrišćanstva?

To znamo pouzdano da se ne držite. Hrišćanstvo uči: "Ljubite vaše neprijatelje: praštajte onima koji vas mrze i molite se za one koji vas gone!" A vi gospodo, ne samo da ne praštate onima koji vas gone, već mrzite na one koji na vas ne obraćaju nikakvu pažnju, vi klevetate na njih, podmećete im najgadnije izmišljotine, samo da naklikćete na njih policiju. ...

Hrišćanstvo uči: "Ako imaš dve košulje, podaj jednu onome koji nema ni jedne" — a vi hoćete da preskupo naplatite od naroda i za vaše najgadnije drljotine po novinama. Je li to vaš hrišćanski moral?

Vi lažete — vi niste hrišćani.

Nema ni jednog uzvišenog hrišćanskog načela što ga vi niste pogazili i što ga ne gazite svakoga trenutka.

Pa šta ste vi onda? Kakvu veru verujete?

Nikakvu. Vi nemate vere, pa dosledno vas vera ne veže da budete moralni u životu i u vašoj javnoj radnji. "Moralna načela" nisu šuplje fraze, već su istine koje se mogu primeniti u životu u ljudskim odnosima. ...

Vaša moralna načela, vaša sloboda, vaš poredak, vaša prosveta — sve je to samo šuplja fraza.

Vi nemate nikakvih moralnih načela, niti kakvih "božanskih ideala", na osnovu vere. A imate li vi kakvih moralnih načela na osnovu nauke? ...

Vi nemate nikakvih moralnih načela na osnovu nauke, jer ne znate nauke. Pa šta ste vi onda kad nemate ni vere ni nauke?

Vi ste sami kazali kakvi su ljudi koji nemaju nikakvih viših čovečanskih i božanskih ideala u 130. broju "Jedinstva": — "glupa, neznabožačka masa, lišena svih plemenitih čuvstva, pogružena u najsebičniji materijalizam, pa zato nesposobna i za same moralne pojmove a kamoli dela, ropska prema lukavima koji bi laskali njenim porocima i previđali njena zločinstva, da je bolje podjarmljuju, a gotova na svako tiranstvo prema onima koji bi je obuzdati hteli...".

Grdeći ovakvim gadnim izmišljotinama načela saveza, tj. najnaprednija i najuzvišenija savremena načela, vi niste ni primetili da ste najcrnjim bojama naslikali vašu pokvarenu prirodu. Jer vi ste ta neznabožačka masa koja ne zna za ništa, koja ne veruje ni u šta. Vi ste živeli vazda za svoj trbuh i služili ste vazda onome ko vas je bolje platio da namirite svoj "najsebičniji materijalizam". ... Ne, gospodo, nema u Srbiji nikoga kome bi bilo u interesu da poruši moral, porodicu, veru, savest — osim vas samih." (Svetozar Marković, Odabrani listovi, 215-219 Novo pokoljenje, 1949.)

Pod velom tradicije, a bez svesti o zahtevima Božjeg zakona, čovek ne može postati svestan samih grešnih pobuda (sebičnosti, telesnosti, oholosti ...), pa se tako ne može ni pokajati za sam greh. On se kaje samo za posledice greha u svojim neprijatnim osećanjima (krivica, napetost, nervoza, briga ...) i svojim lošim postupcima (grubost, bezobzirnost, nepromišljenost), dok sam greh i dalje ostaje u njegovom srcu.

Razuman poziv jevanđelja na dobrotu nema šta da pokrene u okamenjenom i grehom okorelom ljudskom srcu. Zato se takvom nalogu dodaju pojmovi kao što su tradicija, preci, nacionalna i verska pripadnost i njima se provociraju samopravedni i fanatični motivi ljudskog srca: oholost, ponos i idolopoklonstvo.

Umesto da se čovek ponizi priznanjem sopstvenog duhovnog siromaštva ("blaženi siromašni duhom") i da od Boga prihvati dar Njegove pravednosti, on, da bi izbegao poniženje, provocira sopstvene samopravedne porive i sa njima izlazi pred Boga kao sa nekom preporukom.

Snaga takve samopravedne religioznosti je u njenoj tolerantnosti prema grehu i netolerantnosti prema drugačijem mišljenju. No, pravi vernici rane hrišćanske crkve bili su klevetani, proganjani, mučeni i ubijani, pa ih to nije omelo da silom jevanđelja preplave tada najveće svetsko carstvo.

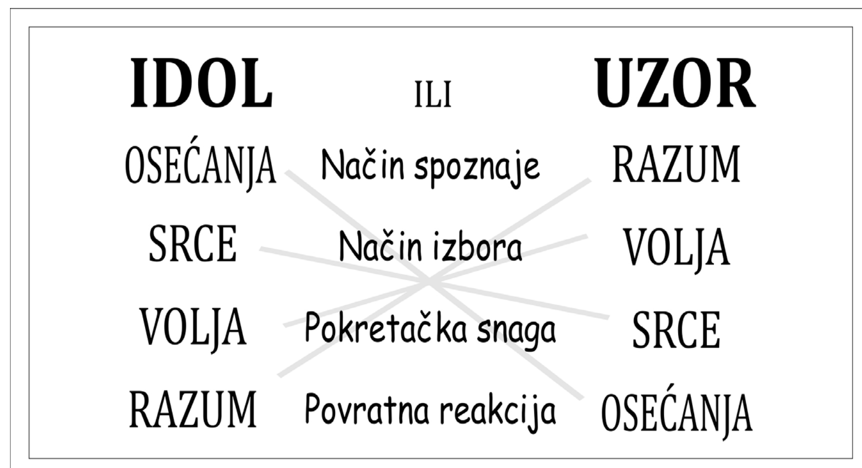
Tadašnja crkva nije imala priliku da sluša veronauku u školama, ali je imala jevanđelje u svojim rukama. Nije poznavala sjaj i raskoš velelepnih hramova, ali je poznavala sjaj i slavu Hristovog karaktera. Nije imala političku moć u svojim rukama, ali je imala moć i silu Istine.

Njeni mučenici nisu stradali za svoju veru, već za Hrista. Nisu umirali sa hvalisavim uzvikom "Nema lepše vere od hrišćanske!", već sa rečima koje su izražavale njihovu iskrenu ljubav prema neprijatelju: "Gospode, ne uzmi im ovo za greh!"

Za razliku od današnjih "hrišćana", oni nisu izmišljali sebi nacionalne i verske neprijatelje, već su od svih gradili sebi prijatelje.

Kada su upoznali uzvišenu i neukaljanu pravdu Hristovog života, dobro su shvatili da najveći neprijatelj čovečanstva nije negde spolja, u nekom plaćeniku iz inostranstva, nego u zlu čovekovog sopstvenog srca. Boriti se protiv njega, to je jevanđelje. Sve drugo je politika.

RAZLIKA IZMEĐU IDOLOPOKLONSTVA I ZDRAVE DUHOVNOSTI

Bog se spoznaje razumom (kroz karakter otkriven Svetim pismom) izabira voljom (mimo sebičnog srca), živi srcem (duhovno reformisanim motivima), a oseća osećanjima. Međutim, idolopoklonik pokušava da Boga spozna osećanjima, da ga izabere srcem (u skladu sa sebičnim motivima), da ga živi voljom (licemernom samokontrolom), a razum koristi da opravdava pogrešan sistem verovanja. Bog (uzor), otkrivajući se kroz zahteve Božjeg zakona čovekovom razumu, čini čoveka svesnim potrebe za unutrašnjom reformom, dok idol tu svest ugušuje izazvanim osećanjima.

Pojam opojnog vina kao naziva za lažnu religiju kojom se opijaju narodi je biblijski pojam iz Otkrivenja 18,2. Spoznaja Boga kroz razum je takođe biblijska nauka: "A znamo da sin Božji dođe i dao nam je razum da poznamo Boga istinitoga i da budemo u istinitome sinu njegovom Isusu Hristu." (1.Jovanova 5,20)

Da bi se Bog mogao spoznati na idolopoklonički način - neophodno je da predstava o njemu bude izobličena, da se iz nje uklone karakterne vrednosti (Zahtevi Božjeg zakona koji ukoravaju greh), i da se ona zatim predstavi verniku na psihološki (telesan) način (putem slika, kipova, meditacije i mašte).

Idolopoklonik ne koristi volju da bi izabrao Boga, već neodgovorno prepušta da ga rukovode motivi njegovog (sebičnog) srca, koje u obožavanju idola nalazi svoju satisfakciju, dok u biblijskoj religiji čovek na osnovu razumnog poznanja Boga biva ukoren za sebične motive, i preko savesti pozvan da volju koristi volju mimo svoga grešnog srca, izabirući da se pokori Božjem Duhu. Upozorenje da se ne oslanjamo na sebe i motive svoga srca, nalazimo na više mesta u Bibliji: "Ko se uzda u svoje srce, bezuman je; a ko hodi mudro, izbaviće se." "Bezumniku nije mio razum nego da se javlja srce njegovo." (Priče 28,26; 18,2) "Jer znam da dobro ne živi u meni, to jest u telu mojemu. Jer hteti imam u sebi, ali učiniti dobro ne nalazim." (Rimljanima 7,18)

Izbor Boga zahteva odlučnu akciju volje koja se u Bibliji naziva duhovnom borbom: "Bori se u dobroj borbi vere, muči se za večni život na koji si i pozvan." (1.Timotiju 6,12) Borba se izražava u odupiranju motivima sopstvene prirode i pokoravanju Bogu: "Jer ako živite po telu, pomrećete; ako li duhom poslove telesne morite, živećete. A ako je Hristos u vama, onda je telo mrtvo greha radi, a Duh živ pravde radi." (Rimljanima 8,13.10)

Kada čovek svoju volju pokori Božjem Duhu, sam Bog menja njegovu prirodu (motive njegovog srca) i tada čovek počinje spontano da se ponaša u skladu sa Božjim zakonom: "I sići će na tebe Duh Gospodnji i postaćeš drugi čovek." (1.Samuilova 10,6) "I duh svoj metnuću u vas, i učiniću da hodite po mojim uredbama i zakone moje da držite i izvršujete." (Jezekilj 36,27) "Jer je Bog što čini u vama da hoćete i učinite kao što mu je ugodno." (Filib. 2,13) Kako je ispravno ponašanje posledica promenjenog srca, ono više ne predstavlja nikakav poseban napor čovekove sada oslobođene volje. Zato apostol Jovan može da tvrdi da "zapovesti Njegove nisu teške", a sam Hristos da kaže "... jer je jaram moj blag, i breme je moje lako." (1.Jovanova 5,3; Matej 11,30)

Međutim, idolopoklonik ne doživljava reformu srca i karaktera, pa je prinuđen da dobrotu i religiozna pravila ispunjava svojom voljom, mimo svoga srca, što ga pretvara u licemera i formalistu. On ulaže ogroman i konstantan napor volje, ne da se odupre sili iskušenja, već da spreči ispoljavanje svoje grešne prirode. Zato on ne razume kako ljubav i praštanje prema neprijatelju, kao i neporočnost, mogu da budu "lako breme" kako to kaže Isus. Idolopoklonik nije hteo da se ponizi pred Bogom priznanjem svojih greha i svojim pokajanjem, pa sada mora da se ponižava konstantnim naporom volje u samokontroli svog licemerstva. On nije hteo da koristi razum da bi greh svoga srca priznao, pa zato razum sada koristi naknadno, da bi greh svoga srca (sujetu, sebični sentiment...) pred svojom savešću predstavio kao dobrotu. Vidimo da idolopoklonstvo podržava ljudsku neodgovornost i motiviše slabosti pale ljudske prirode, za razliku od biblijske spoznaje Boga koja na čoveka stavlja teret duhovne i moralne odgovornosti navodeći ga da odgovorno koristi svoj razum i svoju volju.

LJUBOMIR NENADOVIĆ O LAŽNOJ REFORMACIJI POKRŠTENIH PAGANA

Književnik Ljubomir Nenadović opisuje lažnu reformu rimskih pagana isto onako kako bismo mi mogli da opišemo lažnu reformu koja je početkom devedesetih obuhvatila većinu našeg naroda:

"I podiže se nauka Hristova iz Jerusalima, kao sunce iz mora, da obasja zemlju, da uništi svako tiranstvo i svaku čovekovu nečovečnost, i da osnuje društvo ljudsko na ljubavi prema bližnjima.

Rim i njegovi idoli i pristeri, potreseni iz osnova takvom istinom, zatreptiše i raspeše Hrista i njegove najbolje učenike; a hiljadama onih što su u nauci Hristovoj spasenje i utehe tražili, pobiše ili ih divljim zverovima predadoše. No zalud! Rim je u toj borbi pao.

Kad kažem da je Rim u toj borbi pao, neistinu govorim. On i sada vlada. Njegovo carstvo dalje se sada prostire nego što je bilo kad su cezari po njegovim ulicama hodali. Njegovo oružje nije više od gvožđa. Rim, kad je postao nemoćan da silom grabi, on otima; kao bolestan lav, pretvori se u samu blagost i dobrotu, pretvori se u svetinju.

Kad vidi da mu se uzalud protiv hrišćanstva boriti, pretvori se u najžešćeg hrišćanina: prelije Jupiterovu statuu u kip svetoga Petra, koga je on na krst raspeo; hram što je Pompej podigao Minervi, pretvori u crkvu što se sada zove Sveta Marija Minerva; od Panteona načini crkvu Majci Božjoj i svetim mučenicima koje je on – Rim pomorio; na nehrišćanske obeliske i stubove podigne krstove i kipove apostola; od Jupiterova hrama postane crkva Marije Kapitolske; a od templa Apolonova — svetoga Apolinarija. Hram Bakusov posveti Rim svetom Stevanu, a templo Divina Vesta — svetom Todoru; od templa Konkordija, što je Kamil podigao za spomen pomirenja između patricija i naroda, i gde je senat pokatkad držao sednice — svetom Sergiju; od stubova Herkulovoga hrama podigne crkvu svetome Nikoli.

Rim je prekrojio odeždu u kojoj je služio idolima, uzeo je krst u ruke, okrenuo se na sve četiri strane sveta i povikao: „Narodi, ja sam na zemlji namesnik Isusa Hrista, jedinoga u Boga i jedinoga sina Božjeg, koji je za vas živeo i umro. Imam vlast otpuštati grehove. Ja sam posrednik između vas na zemlji i Boga na nebu. Briga o dušama vašim meni je predata; ključevi od raja u mojoj su ruci. Samo onaj koji u svaku moju reč veruje i mene sluša, biće spasen, i živeće večito u carstvu nebeskome. Narodi, ko se meni protivi, taj se protivi Bogu i Njegovom sinu!"

I narodi, od vekova naviknuti da slušaju glas Rima, pokloniše se i rekoše: „Upravljaj našim dušama i našom savešću: mi smo tvoji. Moli Boga za nas grešne!"

I kraljevi, videći da Rim, koji je dosada gospodario i nad telom i nad dušom svih naroda, sada traži vladu samo nad ljudskim dušama, nisu se protivili; njima duše ne trebaju. I tako Rim pusti i utvrdi svoju vladu u pet delova sveta. To su njegove provincije, u kojima ne mora da plaća i da izdržava legione; on upravlja ovima, šalje im svoje naredbe i prima nebrojeno blago preko svojih namesnika. Dve stotine miliona duša njegove zapovesti i danas klečeći sluša.

I kad se nađe kakav Hus, ili kakav Luter i Kalvin, te podigne svoj glas protiv Rima, koji svagda u ime Boga i Hrista, što god hoće i šta mu god ide u korist, govori i zapoveda, — onda kroz sav svet zagrmi iz Rima strahovita reč: „Otpadnici i bezbožnici umnožavaju se, narodi, ne dajte, hoće da padne Bog!" — I na te krupne reči narodi polete na bojište u ime Onoga koji je neprestano govorio: „Ljubite svoje bližnje" — krv se bližnjih potokom lije.

Slabi čovek, koji nije kadar ni jednoga mrava da stvori, koji se jednako žali Bogu da mu pomogne, u fanatizmu svome na bojištu misli da on gine i bori se za održanje slave i prestola Onoga o kome veruju da je sunce i zvezde stvorio.

A hrišćanski Rim spaljuje i muči dobre, učene i pravedne ljude, hrišćane, isto onako kao što ih je negda pred nogama svojih idola klao ili divljim zverima predavao. Ko je protivnik Rima i interesa njegovih kaluđera, mada je dobar hrišćanin, to je otpadnik od Boga." (Ljubomir P. Nenadović, Pisma iz Italije, u Rimu, aprila 1851. 132-134 str.)

LICEMERNA KRITIKA EKUMENSKOG UJEDINJENJA CRKAVA

Kod danas najvećih kritičara ekumenskog ujedinjenja crkava možemo primetiti da na globalnom planu osuđuju istu vrstu jedinstva kakvo oni grade na nacionalnom planu. Oni dobro primećuju da je pokret koji radi na ujedinjenju crkava politički oblik ujedinjenja, a ne duhovni, jer pravo jedinstvo ljudi treba da bude utemeljeno na jednoj prepoznatoj istini i jednom duhu – duhu ljubavi.

Međutim, ekumenski pokret okuplja mnoštvo religija i verskih zajednica koja imaju međusobno protivrečna učenja, koja svakako ne mogu da budu plod jednog istog duha, već su plod različitih zabluda, različitih izgovora za različite grehe i različitih metoda ugušivanja glasa

savesti. Njihovo jedinstvo u ekumenskom pokretu jeste samo formalno i političko, a ne suštinsko i duhovno, i zato svakako zaslužuje kritikuje.

Međutim, nacionalisti, oni koji najviše kritikuju ekumenski savez crkava zastupaju isto takvo jedinstvo na nacionalnom planu. Kada bismo svakog vernika pravoslavne crkve ponaosob pitali šta za njega predstavlja prava ljubav, greh, spasenje, itd, čuli bismo toliko različitih predstava, da bi nam postalo sasvim očigledno da pravoslavne vernike isto kao ekumeniste, ne objedinjuje jedna istina i jedan duh, već zajednička tradicija i kultura, drugim rečima, politički akt njihove crkve kojim ona manipuliše nacionalnim i verskim osećanjima da bi učvrstila svoju moć isto kao što to na globalnom planu čini ekumenski savez crkava.

PRAVA DUHOVNA REFORMACIJA

Jedan veoma uvažen čovek, član visokog crkvenog tela, veoma obrazovan i lepo vaspitan, poznat po svojoj moralnoj neiskvarenosti, koji je pohađao veronauku od sedme godine, a sada već star oko 80 godina, dolazi Isusu da Mu pruži podršku u Njegovoj misiji:

"Bijaše pak čovek među farisejima, po imenu Nikodim, knez jevrejski. Ovaj dođe k Isusu noću i reče mu: Ravi! Znamo da si ti učitelj od Boga došao, jer niko ne može čudesa ovih činiti koja ti činiš ako nije Bog s njim. Odgovori Isus i reče mu:

Zaista, zaista ti kažem: ako se ko nanovo ne rodi, ne može videti carstva Božjega... Ako se ko ne rodi vodom i duhom ne može ući u carstvo Božje." (Jovan 3,1-5)

Duhovna reformacija koju Isus naziva novorođenjem, zahteva reformu srca (pobuda, motiva koji nas pokreću).

Sama spoljašnja uglađenost nije dovoljna. Ni vaspitanje, ni teološko obrazovanje tu nisu dovoljni.

Sam čovek mora da preuzme na sebe odgovornost za pobude svoga srca, a da silu prave dobrote zatraži u molitvi od Boga. Taj akt volje nije lak, zato što je sasvim suprotan motivima čovekove pale prirode.

Čovek je sklon da zbog svoje oholosti radi na svom spasenju SAM nezavisno od Boga, a da istovremeno ne želi da SAM na sebi ponese odgovornost za svoje stanje, pa tu odgovornost prebacuje na religiozni ili neki drugi autoritet koji će da misli i odlučuje umesto njega samog. U nauci Svetog pisma odnos je suprotan; čovek sam mora da se ponizi pred Bogom, ukoliko želi da zatim Bog sam u njemu učini čudo dobrote:

"Ja ću vas očistiti od svih nečistota vaših i od svih gadnih bogova vaših. I daću vam novo srce, i nov ću duh metnuti u vas, i izvadiću kameno srce iz tela vašega, i daću vam srce mesno. I duh svoj metnuću u vas, i učiniću da hodite po mojim uredbama i zakone moje da držite i izvršujete. I ...bićete mi narod i ja ću vam biti Bog." (Jezekilj 36,25-28)

"I sići će na tebe Duh Gospodnji i postaćeš drugi čovek." (1.Samuilova 10,6)

"Ako gresi vaši budu kao skerlet, postaće beli kao sneg; ako budu crveni kao crvac, postaće kao vuna." (Isaija 1,18)

Naše spasenje nije utemeljeno na vrednostima našeg sopstvenog karaktera, jer da je tako, niko ne bi mogao biti spasen (jer svoje pravednosti, zbog oskrnavljenosti lošim pobudama i nemamo). Naše spasenje zasnovano je na Božjoj ljubavi prema nama:

"Sa čim ću doći pred Gospoda da se poklonim Bogu višnjemu? Hoće li Gospodu biti mile tisuće ovnova? Desetine tisuća potoka ulja? Hoću li dati prvenca svojega za prestup svoj? Plod utrobe svoje za greh duše svoje? Pokazao ti je čoveče šta je dobro; I šta Gospod ište od tebe osim da činiš što je pravo i da ljubiš milost i da hodiš smerno s Bogom svojim?" (Mihej 6,6-8)

Bog nas svojim zahtevima oslobađa od samopravednog fanatizma i otkriva nam da je prema nama milostiv ne zbog naše zasluge, već zbog svoje ljubavi prema nama:

"Nisam te nagonio da mi služiš prinosima, niti sam te trudio da mi kadiš, nisi mi kupio za novce kada, niti si me pretelinom žrtava svojih nasitio, nego si me mučio svojim gresima i dosadio si mi bezakonjem svojim. Ja, ja sam brišem tvoje prestupe sebe radi, i greha tvojih ne pominjem." (Isaija 43,23-25)

"Ja ću žednome dati iz izvora vode žive zabadava." (Otkrivenje 21,6)

"Rasuću kao oblak prestupe tvoje i grehe tvoje kao maglu; vrati se k meni jer sam te izbavio." (Isaija 44,22)

LAŽNA REFORMACIJA SAVREMENOG DOBA

Potreba za duhovnim probuđenjem i reformacijom danas je više nego očigledna. Mnogi postaju svesni da mistični obredi i učenja koja laskaju oholom i samopravednom srcu ne mogu da zadovolje žeđ duše.

Nezadovoljni formalizmom i hladnoćom tradicionalnog hrišćanstva mnogi svoje lice okreću ka novim idealima, sadržanim u nasmejanom licu, koje umesto zabrinutosti i tuge odsjajuje radošću spasenja i novog života u Isusu Hristu.

Ali, pogrešne teorije o posvećenju, koje su posledica povlađivanja savremenom hedonizmu i samim tim zanemarivanja zahteva Božjeg za-

kona, rezultovale su time da mnogi nisu svesni svojih stvarnih duhovnih potreba, te su svoje sebične potrebe za prijatnim osećanjima proglasili duhovnom potrebom koju navodno Bog želi da zadovolji.

Kako čovek pada u iskušenje ove lažne reformacije?

Umesto da se ponizi pred Bogom priznanjem da u sebi nema prave ljubavi i da zatim pravu ljubav primi od Boga, grešnik uzdiže svoje sopstveno srce na mesto Boga i zatim pokušava da u njemu pobudi snage njegovog sebičnog sentimenta. Kao što se pojedine osobe opijaju čitanjem ljubavnih romana, tako se i nosioci ove lažne reformacije opijaju nakaradnim čitanjem Svetog pisma. Oni nisu zadovoljni jednostavnim odnosom sa Bogom putem vere, pa baziraju svoj odnos sa Bogom na doživljajima svoga srca. Umesto da se bave Bogom i Njegovom karakterom, oni se bave sobom i svojim osećanjima, koje pogrešno proglašavaju ljubavlju ili znakom ljubavi. Kada bi zaista upoznali Božji karakter u pravom svetlu, oni bi se postideli za karakter motiva iz kojih traže Boga. Tada više ne bi dolazili Bogu iz sebičnosti, tražeći njeno zadovoljenje, već bi dolazili Bogu sa sebičnošću kao teretom koji pritiska njihovu dušu, tražeći od Boga oslobođenje od nje.

Da li se neko moli Bogu ili sotoni, to ne zavisi od imena kojim Boga oslovljava, već od toga da li je njegova predstava o Bogu ispravna. Obraćajući se ženi Samarjanki, Isus kaže: "**Vi ne znate čemu se molite.**" (Jovan 4,22) Sveto pismo poznanje Boga vezuje za čovekov odnos prema Božjem zakonu (Deset zapovesti): "I po tom razumemo da Ga poznasmo, ako zapovesti Njegove držimo. Koji govori: Poznajem Ga, a zapovesti Njegove ne drži, laža je, i u njemu istine nema. Jer je ovo ljubav Božija da zapovesti Njegove držimo." (1.Jovanova 2,3-4;5,3)

Jevreji Isusovog vremena su bili uvereni da je njihovo učenje u skladu sa Svetim pismom i da se oni mole Jehovi, međutim, Isus im odgovara: "**Vaš je otac đavo**." (Jovan 8,44) Zašto Isus kaže da je njima otac đavo? Zapazimo da im Isus zamera da ne žive po Božjem zakonu: "Ne dade li Mojsije vama zakon i **niko od vas ne živi po zakonu**?" (Jovan 7,19) "Ovi ljudi usnama me poštuju, a srce njihovo daleko stoji od mene, no zaludu me poštuju učeći naukama, zapovestima ljudskim. Jer ostaviste zapovesti Božje, a držite običaje ljudske." (Marko 7,68) "Ostaviste ono što je najpretežnije u zakonu: pravdu, milost i veru." (Matej 23,23) Isus Hristos otkriva da će i mnogi hrišćani biti u samoobmani da služe Bogu, ali zapravo Boga neće poznavati: "Mnogi će mi reći u onaj dan: Gospode! Gospode! Nismo li u ime tvoje prorokovali, i tvojim imenom đavole izgonili, i tvojim imenom čudesa mnoga tvorili? I tada ću im ja kazati:

Nikad vas nisam znao. " (Matej 7,22-23) U nastavku Isus im otkriva da su oni zapravo bili bezakonici: "**Idite od mene koji činite bezakonje.**" (Matej 7,23) Fanatizam sentimentalnog zanosa ne donosi plodove života u skladu sa Božjim zakonom. Apostol Pavle prepoznaje telesno mudrovanje po tome što se ono ne pokorava Božjem zakonu:

"Jer telesno mudrovanje neprijateljstvo je Bogu, **jer se ne pokorava zakonu Božijem niti može**. A koji su u telu ne mogu Bogu ugoditi. A vi niste u telu nego u duhu; jer Duh Božji u vama živi. A ako ko nema Duh Hristov, on nije Njegov." (Rimljanima 8,7-9)

Kako lažno duhovno probuđenje evanđeoskog hrišćanstva ne donosi plodove u skladu sa Božjim zapovestima, same Božje zapovesti su nepoželjne jer bi raskrinkale religioznu revnost kao suprotnu duhu Jevanđelja. Zato su zahtevi zakona zanemareni ili se čak propoveda verovanje da je Isus ukinuo Božji zakon na krstu. Međutim, bez Božjeg zakona čovek ne može biti svestan svoga greha, pa se tako ne može ni pokajati za izvor svojih karakternih problema. On će se kajati za simptome greha u osećanjima i postupcima, nesvestan greha na nivou motiva svoga srca.

Zato, da bi se pokajao za svoje bezakonje, čovek treba da upozna Božji karakter kroz zahteve Božjeg zakona. Apostol Pavle kaže: "Nego ja greha ne poznah osim kroz zakon; jer ne znadoh za želju dok zakon ne kaza: ne zaželi." (Rimljanima 7,7) Svrha zakona je "da bude greh odviše grešan zapovešću." (Rimljanima 7,13) "**Jer kroz zakon dolazi poznanje greha.**" (Rimljanima 3,20) Zakon čuva čoveka da se ne osloni na sebe samog i na sopstvenu pravednost, pa ga tako navodi da se osloni isključivo na Hrista i pravednost koju mu sam Bog pruža. Ukoliko je čovek, shvativši zahteve zakona, prestao da se oslanja na sebe, već se oslanja samo na Boga, tada njegova prirodna grešnost više njime ne vlada: "Živite u Duhu pa nećete izvršiti požudu tela." (Galatima 5,16) "A koji su u telu ne mogu Bogu ugoditi. A vi niste u telu nego u duhu; jer Duh Božji u vama živi. A ako ko nema Duh Hristov, on nije Njegov. A ako je Hristos u vama, onda je telo mrtvo greha radi a duh živ pravde radi." (Rim.8,8-10)

U svetlosti Božjeg zakona čovek shvata svoje duhovno siromaštvo i svoju potrebu za Hristom kao Iskupiteljem od krivice zbog greha i Spasiteljem od same sile greha. Dok kroz zahteve zakona čovek shvata da je grešan, dotle u otkrivenoj Božjoj ljubavi nalazi snagu za svoje pokajanje za svoje grehe. Međutim, ukoliko čovek nije kroz zahteve zakona osvedočen o sopstvenu grešnost, tada otkrivenje Božje ljubavi gubi funkciju motiva za pokajanje, jer čovek nije svestan greha za koji bi trebao da se pokaje. Bez zakona on ne shvata da je greh sam po sebi loš, već Boga traži da bi uklonio neprijatne posledice greha (osećanje krivice, psihičke

napetosti, sklonost ka sukobima sa drugim ljudima, itd). Tada otkrivenje Božje ljubavi dobija sasvim suprotnu funkciju. Umesto motiva i snage za pokajanje, Božja ljubav tada dobija funkciju znaka kojim vernik uverava sebe da je prihvaćen od Boga.

Kada shvati da ga Bog voli, takav vernik, umesto da motivisan tom ljubavlju krene u borbu sa sobom, on prestaje sa svakom duhovnom borbom, jer uverava sebe da ga je Bog primio. Takvo shvatanje je pogrešno zato što Bog voli sve ljude i svima pokazuje svoju ljubav bez obzira na to da li su oni dobri ili zli: "On zapovedi svom suncu, te obasjava i zle i dobre, i daje dažd pravednima i nepravednima." (Matej 5,45) Bog otkriva svoju ljubav najviše prema onima koji su daleko od Njega, da bi oni Božjom milošću i strpljenjem bili nagnani na pokajanje, a ne da bi dobili znak Božjeg odobravanja u njihovom nepokajanju: "Ili ne mariš za bogatstvo Njegove dobrote i krotosti i trpljenja, ne znajući da te dobrota Božja na pokajanje vodi?" (Rimljanima 2,4)

Bog svima otkriva svoju ljubav, ne da bi dao kakav navodni znak svoga odobravanja i prihvatanja, već upravo da bi čoveka ljubavlju naveo na pokajanje. Ali evanđeoski hrišćanin, umesto da, kada shvati da ga Bog voli, da krene u borbu protiv svojih greha, on upravo tada sa duhovnom borbom prestaje, govoreći *"Ja sam spasen! Bog mi je dao znak da me voli i da me prihvata!"* Umirenje savesti koje se u tradicionalnom hrišćanstvu postizalo držanjem raznih pravila, religioznih rituala a ponekad i samoispaštanjem, sada se postiže obraćanjem pažnje na osećanja, znakove, lažne duhovne darove i natprirodna čuda. Međutim, oni nisu potrebni čoveku čiste savesti koji se zaista pokajao za svoje grehe.

Često će propovednici lažne reformacije da veoma oštro kritikuju oslanjanje na osećanja, ali je ta kritika licemerna. (Dokle god je sebičan, čovek je rob osećanja, bez obzira na svoje deklarativno zastupanje da razum treba da bude iznad osećanja.) No, kako su zanemarujući zahteve Božjeg zakona izbegli da ukore sebične motive ljudskog srca, njihovi vernici će i dalje biti robovi svojih osećanja. Kako osećanja zavise od okolnosti, menjaće se i njihovo ponašanje u zavisnosti od trenutnih prilika i neprilika. Ovoga trenutka će biti tako ljubazni prema vama, kao da bi život za vas dali, a sutradan, kada im neprijatne okolnosti života promene osećanja, oni će se prema vama ponašati hladno i ravnodušno.

Čoveku koji je na revnost pokrenut osećanjima nedostaju skromnost, stabilnost karaktera, svetost i pravo poštovanje drugog čoveka, kao i razni drugi atributi prave ljubavi. U teškim životnim iskušenjima, njegova kuća, sazidana ne na Steni već na pesku sopstvenih osećanja, lako će se srušiti.

PROPAST NOVOG SVETSKOG PORETKA

Jedno vreme, u bliskoj budućnosti, izgledaće kao da je svet sam sebi pomogao. Novi svetski poredak će doneti privremeni mir i sigurnost grešnom svetu, ali će taj spolja nametnut mir trajati vrlo kratko: "Jer kada govore: MIR JE I SIGURNOST, tada će naići na njih iznenadna pogibija, kao bol na trudnu ženu, i neće izbeći." (1.Solunjanima 5,3) Na osnovu biblijskih proročanstava znamo da će sudbina Novog svetskog poretka biti slična sudbini nekadašnje Vavilonske kule. U Jovanovoj viziji, stožer lažnog duhovnog jedinstva poslednjeg ljudskog carstva na zemlji nosi kao i nekada naziv Vavilon. On će doživeti svoj poslednji pad:

> "Pade, pade Vavilon grad veliki, i posta stan đavolima i tamnica svakome duhu nečistome ... Jaoh, grade veliki Vavilone, grade tvrdi, jer u jedan čas dođe sud tvoj. ...
>
> I videlo od žiška neće se više svetleti u tebi ... jer tvojim čaranjem prevareni biše svi narodi, i u njemu se nađe krv proročka i svetih, i sviju koji su pobijeni na zemlji." (Otkrivenje 18,2.10.23-24)

U viziji biblijskog proroka Danila, vidimo kip predstavljen likom čoveka, koji predstavlja istoriju svih čovekovih pokušaja da napravi jedinstveno carstvo na Zemlji. Poslednje carstvo je predstavljeno prstima na nozi, koji nikako ne mogu da prionu jedan za drugoga (Danilo 2,43), jer su jedni od blata a drugi od gvožđa. Oni predstavljaju nepokajane narode koji nikako ne mogu da nadvladaju svoje međusobne razlike i da se trajno ujedine.

Drugi Hristov dolazak i propast poslednjeg carstva na Zemlji su u toj istoj proročkoj viziji predstavljeni velikom stenom koja predstavlja Hrista i koja pada sa neba uništavajući ceo lik:

> "Ti gledaše dokle se odvali kamen bez ruku, i udari lik u stopala bakarna i zemljana, i satr ih. Tada se satr i gvožđe i zemlja i bakar i srebro i zlato, i posta kao pljeva na gumnu u leto, te odnese vetar, i ne nađe mu se mesto; a kamen, koji udari lik, posta gora velika i ispuni svu zemlju.
>
> A u vreme tih careva Bog će nebeski podignuti carstvo koje se doveka neće rasuti, i to se carstvo neće ostaviti drugome narodu; ono će satrti sva ta carstva, a samo će stajati doveka." (Danilo 2,34-35.44)

PROROČANSTVA O PROKLETSTVU ZAPADA

Zapazimo da su visoke zgrade bile retkost u nekadašnjoj Engleskoj što je bio izraz tadašnje skromnosti naroda. Međutim, karakterna skromnost koja je odlikovala većinu protestantskog sveta postepeno je počela da ustupa mesto gordosti; lepota duha i karaktera — spoljašnjem ukrašavanju i telesnom uzdizanju, a smisao života – hedonizmu. Sve te pojave koje su protestanti ranije zamerali katolicima, postale su sada i njima samima sasvim normalne i uobičajene.

Pojedini protestantski pisci XIX veka, upozoravali su narod na tragične posledice duhovnog otpadništva koje je već uveliko proželo protestantske crkve i protestantski svet. Američki pisac Elen Vajt (1827-1915) pisala je o nesrećama koje će zadesiti Ameriku a zatim i celo čovečanstvo:

"Ljudi će nastaviti da podižu skupe građevine u koje će se ulagati teški milioni i čija će arhitektonska rešenja i čvrstina privlačiti naročitu pažnju, ali Gospod mi je pokazao da će, uprkos neuobičajenim raskošnim ulaganjima i čvrstini, te građevine doživeti sudbinu jerusalimskog hrama." (MS 35, 1906)

"Videla sam građevine u kojima su postavljeni najskuplji protivpožarni uređaji da bi se osigurale od uništenja. Ali, kao što su nekada Sodom i Gomor nestali u plamenu Božje osvete, tako će se i te ponosne zgrade pretvoriti u pepeo... Ti laskavi spomenici podignuti u čast čovekove veličine, biće oboreni u prah čak i pre nego što poslednje veliko uništenje bude zadesilo svet." (3SM 418 1901)

"Jednom prilikom, dok sam se nalazila u gradu Njujorku, u noćnom viđenju pokazane su mi građevine koje su se sprat za spratom dizale visoko prema nebu. Bila im je zagarantovana otpornost protiv požara i trebalo je da proslave svoje vlasnike i graditelje. ... Dok su se te veličanstvene zgrade podizale, njihovi vlasnici su uživali u taštoj gordosti što imaju novac kojim mogu ugađati sami sebi i izazivati zavist svojih bližnjih. ... Tada se pred mojim očima pojavio prizor uzbune zbog požara. Ljudi su gledali veličanstvene građevine za koje se pretpostavljalo da su potpuno sigurne od požara i govorili: "One su savršeno obezbeđene." Ali su zgrade izgorele kao da su bile od smole. Vatrogasne mašine nisu mogle ništa da učine da bi zaustavile uništenje. Vatrogasci nisu bili u stanju čak ni da ih stave u pokret.

Ako se u srcu gordih i slavoljubivih ljudskih bića ne izvrši promena, ljudi će, kad dođe vreme da Gospod sudi, uvideti da će ona ruka koja je bila jaka da ih spasava, biti isto tako jaka da uništava. ... Ne postoji materijal za podizanje zgrada koji bi ih mogao zaštititi od uništenja

kad dođe vreme koje je Bog odredio da pošalje kaznu na ljude zbog nepoštovanja Njegovog zakona i zbog njihovog sebičnog slavoljublja. Malo je ljudi, čak i među prosvetnim radnicima i državnicima koji shvataju uzroke sadašnjeg stanja u društvu. Oni koji u svojim rukama drže uzde vlasti, nisu u stanju da reše problem moralne pokvarenosti, siromaštva, bede i zločina..." (S9, 11-14, 1909)

"U svetu vlada sve strašnije bezakonje. Uskoro će nastati veliki sukobi među narodima — nevolje koje neće prestati sve do Hristovog dolaska." (Review and Herald 11.2.1904)

"Velike vatrene lopte padale su na kuće. Vatrene strele iz lopti letele su u svim pravcima. Bilo je nemoguće zaustaviti požare koji su izbijali. Čitava naselja su bila uništena. Ljude je obuzimao neopisiv strah." (Letter 278, 1906)

"Zašto se to sve dešava? Zašto takav duh bezakonja prožima društvo a mešavina čudnih doktrina crkve? Nije li zato što velika masa hrišćana ne shvata težinu greha kršenja Božjeg zakona? Čak i sveštenici sa propovedaonice obezvređuju taj zakon. Rezultat je opšte snižavanje zahteva pravednosti, krajnja težnja ka bezakonju, kriminalu svake vrste. Ne treba ni da se čudimo. Kada se ljudi ne pokoravaju Božjem zakonu, kako možemo očekivati od njih da poštuju ljudske zakone?" (SW 1909-03-01)

"Recite im da će uskoro doći vreme kada više neće biti bezbedna upotreba jaja, mleka, pavlake ili maslaca, zato što će se bolesti među životinjama povećavati u srazmeri sa povećanjem zla među ljudima. Blizu je vreme kada će zbog greha palog ljudskog roda, celo životinjsko carstvo uzdisati pod teretom bolesti koje će zadesiti našu zemlju." (7T 135 1902)

"Svakovrsna preterivanja doći će do izražaja. Biće vikanja, udaranja u bubnjeve, muzike i plesa. Osećanja razumnih ljudi biće toliko poremećena da oni neće biti u stanju da donose pravilne odluke. Luda buka potresa čula i izopačuje ono što bi moglo biti na blagoslov kada bi se pravilno upotrebilo. ... Sotona će učiniti da muzika postane zamka, zbog načina na koji se izvodi." (2SM 36-38 1900)

"Kad se protestantske crkve ujedine sa svetovnom vlašću pružajući podršku lažnoj religiji, od koje su njihovi preci bili najsvirepije progonjeni; kad država upotrebi svoju silu da prinudom i dekretima podupre instituciju crkve — tada će protestantska Amerika načiniti ikonu papstva, i to će biti nacionalno otpadništvo koje će se završiti samo njihovom nacionalnom propašću." (ST 22.3.1910)

"Ova nacija (Amerika) će tek biti ponižena u prah." (1T 258) "Bog će se poslužiti svojim neprijateljima kao instrumentom da bi kaznio one koji su išli svojim opakim putevima." (PC 136 1894)

"Bog ima određenu nameru kada dozvoljava da se događaju sve te katastrofe. One su Njegovo sredstvo da se ljudi i žene osveste. ..." (19MR 279, 1902)

"Svet u svim njegovim perverzijama zadesiće ljudska pogibao u poplavama, nepogodama, požarima, zemljotresima, gladi, ratovima i krvoproliću. Bog je spor na gnev i velik u moći, ali ipak neće opravdati nepokajane." (SPTED 133 1895)

"Oluja se približava. Mi se moramo pripremiti za njen bes kajući se pred Bogom i pokazujući veru u našeg Gospoda Isusa Hrista. Gospod će ustati da strahovito potrese zemlju. Videćemo nevolje na sve strane. Hiljade brodova završiće u dubinama mora. Mornarice će biti potapane i milioni ljudskih žrtava žrtvovani. Požari će izbijati neočekivano i nikakvi ljudski napori neće moći da ih ugase. Palate na zemlji nestajaće u ogromnoj stihiji. Železničke katastrofe će se dešavati sve češće. Na velikim saobraćajnicama dolaziće do iznenadnih meteža, sudara i smrti. Kraj je blizu, vreme milosti ističe. O, tražimo Gospoda dok se može naći, prizivajmo ga dok je blizu!" (MYP 89-90, 1890)

POVODOM TERORISTIČKOG NAPADA NA SVETSKI TRGOVINSKI CENTAR U NJUJORKU

Svaki narod koji se u svojoj istoriji bar jedno vreme pokaže veran istini, dobroti i pravdi, postaje objekat posebnih Božjih blagoslova. A kada padne u iskušenju da se osloni na sam blagoslov i da zaboravi na karakter i ličnost Darodavca, Bog mu ne oduzima odmah blagoslov, već mu strpljivo pruža priliku da se pokaje:

"Ili prezireš bogatstvo Njegove dobrote i krotosti i dugotrpljenja, ne znajući da te dobrota Božija na pokajanje vodi?" (Rimljanima 2,4)

Međutim, ukoliko istrajava u svom nepokajanju, ukoliko razuman poziv jevanđelja na pokajanje ostavlja njegovo srce ravnodušnim, Bog dopušta da se na njega spusti prokletstvo koje će ga navesti da otvoreno zauzme stav, za ili protiv Božjeg autoriteta.

Čovek mora na neki način da objasni nevolje koje su ga snašle. On će možda da se ispunjava mržnjom prema grešnoj ruci koja je taj sud izvršila, ali ako je pošten, on će biti potaknut da razmišlja o Božjoj ruci koja je taj sud dopustila.

Ako je pošten, čovek će večni značaj duhovnih istina uzdići iznad svojih ovozemaljskih slasti i iskušenja. Shvatiće da nevolje samo pokazuju koliko je uzaludan trud čoveka da stekne blago ovoga sveta, koje će kad tad svojom smrću svakako da izgubi. Shvatiće prolazan karakter vrednosti ovoga sveta:

"Ne sabirajte sebi blaga na zemlji ... nego sabirajte sebi blaga na nebu, gde ni moljac ni rđa ne kvari, i gde lopovi ne potkopavaju i ne kradu. Jer gde je blago vaše, onde će biti i srce vaše. " (Matej 6,19-21)

Shvatiće vrednost duhovnih istina koje jedino mogu da zadovolje žeđ ljudske duše:

"Jer Carstvo Božije nije jelo ni piće, nego pravednost i mir i radost u Duhu Svetome." (Rimljanima 14,17)

Navešće ga da u vrednostima ovoga života prepoznaje samo blagoslov još pretežnijeg Darodavca blagoslova.

Amerika još uvek ima velike blagoslove nekadašnje duhovne reformacije. Ali, njen narod je u međuvremenu prezreo Božji zakon, i od sredine XIX veka postao izvor svih onih nazadnih učenja kojima čovek pokušava da umiri svoju nečistu savest kada odbaci jednostavne istine jevanđelja. Američki narod je u velikoj meri odbacio Boga i postao izvorište svih ovozemaljskih perverzija kojima čovek teži kada njegovo srce prestane da ispunjava sila Božje nesebične ljubavi. Ameriku je ovim terorističkim aktom počelo da snalazi odavno prorečeno prokletstvo zbog njenih greha. Samo prokletstvo nije kazna, koja je konačna i koja će snaći čitav svet zbog njegovog otpadništva u vreme povlačenja milosti Božje sa zemlje i u vreme izlivanja prorečenih zala. Prokletstvo je milost i prema onima koji stradaju, i prema živima koji pate.

U vreme velikih nesreća, kakva je bila ova u Americi, Bog često dozvoljava da nevini izgube živote, da bi bili sačuvani od iskušenja za večnost, dok nepokajani gledaju, i sami trpe njihove tragedije, da bi tim nevoljama i sami bili ukoreni i opomenuti na dolazeći Božji sud, i tako navedeni da se pokaju.

Jednom prilikom Isusu je predočen događaj kada su u jevrejskoj pobuni protiv rimskih vlasti, rimski vojnici pobili i nekoliko galilejskih hodočasnika u hramu koji nisu imali nikakve veze sa pobunom. Isusov odgovor nije zadovoljio ljudsku znatiželju saznanjima ko je koliko i da li je uopšte bio kriv. Isus je usmerio svoje slušaoce da razmišljaju o sebi samima i sopstvenoj budućnosti:

"I odgovarajući Isus reče im: Mislite li da su ti Galilejci bili grešniji od sviju Galilejaca, kad su tako postradali? Nisu, kažem vam, nego ako se ne pokajete, svi ćete tako izginuti." (Luka 13, 2-5)

ODGOVOR NA REAKCIJE POVODOM TERORISTIČKOG NAPADA NA AMERIKU

Par reakcija objavljenih na internet diskusiji povodom terorističkog napada na Ameriku:

"Toooooooooooooooo !!!

Bravo braćo teroristi !!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!"

"Samo se ruše hahahaha... ko onomad kad su nas bombardovali!" "Ah kakva kolateralna šteta! Baš sam fino večerao uz uzbudljive snimke prosto sam uživao! ...

Postoji PRAVDA!"

Replika na prethodne komentare:

Ako je pravda što strada Amerika, zar onda nije pravda što smo i mi stradali. S obzirom šta smo činili na Kosovu, u Bosni i Hrvatskoj, zar to nije pravda? Ali, reći ćeš: "Nismo svi to činili?" Naravno. Budi pošten pa priznaj da nisu ni svi Amerikanci. Ali, ti ćeš reći: "Ali oni su svojom ravnodušnošću i čak jednostranom osudom pa i mržnjom prema nama pristajali na takav stav svoje vlade?" Tačno, zato su takođe krivi, ali smo u tom slučaju i mi krivi što smo tako hladno posmatrali šta su naši radili na ratištu i pravili se ludi pred njihovim zverstvima. Nemci nisu znali do kraja Drugog svetskog rata za zločine nad Jevrejima, ali ih to ne opravdava. Šta je drugo moglo da izađe iz njihove ideologije, nego mržnja i zlo?! Šta je drugo moglo da izađe iz naše podrške Miloševiću 1989. godine na Trgu republike?

Navodno nam je bilo stalo do naših ljudi na Kosovu!

To je samo izgovor za fanatične samoljubive strasti nacionalizma, koji nema nikakve veze sa ljubavlju prema čoveku. Evo nam zato sada ovde ti ljudi za koje smo se izglasavali da ih tako volimo, da im pokažemo ljubav na delu. Gde je sada ta naša ljubav prema izbeglicama? Vidiš, zaista postoji pravda. Ali ta pravda postoji da bismo mi iz nje izvukli pouku, a ne da bismo se tešili kako ima i drugih koji stradaju pored nas. Ako mržnja donosi prokletstvo, da li se kaješ za sopstvenu mržnju? Ili nisi ništa bolji od onih zbog čije se patnje sada raduješ? Ako pravda postoji nad drugima, postoji i nad tobom i nad svima nama! Zato nemamo izgovora da postupamo na isti način kao oni koji zbog tog načina i sami sada snose posledice. Zato smo odgovorni, prema sebi i bližnjima. Da li shvataš da smo i ja i ti odgovorni za nesreću koja se nadvila nad našim narodom? Da li si siguran da si uradio svoj deo da sprečiš ovu tragediju koja nam se dešava u zadnjih deset godina? Da li si uradio sve da svoju braću ovde odvratiš od duha mržnje prema drugim nacijama, da bi tako sklonio prokletstvo od njih? Ako veruješ u Pravdu, onda znaj da ćemo u Sudnji dan izaći na sud zbog onoga što smo mogli da učinimo jedni za druge, a što nismo učinili da jedan drugoga odvratimo od duha mržnje i svakog drugog zla. Oni koji su u nesreći već stradali, nemaju ništa od toga. Ali, mi koji smo živi, imamo pouku za nas:

> "Ne sudite, da vam se ne sudi." "Zato se ne možeš izgovarati, o čoveče koji god sudiš! Jer kojim sudom sudiš drugome, sebe osuđuješ; jer to činiš sudeći." "A ti zašto osuđuješ brata svojega? Ili ti zašto ukoravaš brata svojega? Jer ćemo svi izići na sud pred Hrista. Tako će dakle svaki od nas dati odgovor Bogu za sebe. Zato da ne osuđujemo više jedan drugoga." (Matej 7,1; Rim.2,1; 14,10-13)

U Starom zavetu, Sud Božje pravde je bio poveren rukama ljudi ("oko za oko, zub za zub"), ali se niko od onih koji je tu pravdu ispunjavao, nije smeo radovati propasti zlih. Zakon pravde nije mogao da posluži kao izgovor za kršenje moralnog zakona srca, koji je i tada tražio ljubav prema neprijatelju:

> "Kad padne neprijatelj tvoj, nemoj se radovati, i kad propadne, neka ne igra srce tvoje. Jer bi video Gospod i ne bi Mu bilo milo, i obratio bi gnev svoj od njega na tebe." (Priče 24,17-18)

ZAŠTO NAM NOVI SVETSKI NEĆE DONETI MIR I BLAGOSTANJE

Istorija našeg sveta kao da nije ništa drugo nego istorija čovekovih bezuspešnih pokušaja da život i svet oko sebe osmisli istinskom srećom, ljubavlju i blagostanjem. Toliko truda i žrtava, vremena i sposobnosti, toliko snage ljudske volje uložene u izgradnju i očuvanje ljudskih civilizacija pokazalo se na kraju sasvim uzaludnim.

Oni životni principi koji su ovaj svet doveli do ovde, odvešće ga još dublje u propast, ne zato što svet ne može da se odrekne tih principa, već zato što to ne želi.

Većini smetaju samo posledice greha, a ne i sam greh. Čitava nauka, od psihologije do politike, je u službi traženja odgovora na pitanje: "Kako uživati što bezbolnije u grehu, a osloboditi se njegovih neprijatnih posledica?" Psihologija često pokušava da raznim "trikovima" na nivou ljudskog uma ukloni povode za izražavanje greha, dok on i dalje ostaje u ljudskom srcu. Psihološki saveti imaju za cilj da čoveka oslobode od neprijatnih posledica greha koji se manifestuju u ljudskom razumu, njegovim osećanjima i njegovom poremećenom odnosu sa samim sobom i sa okolinom. Izopačena religioznost pruža čoveku sistem kojim on kod sebe samo ugušuje osećanje krivice, a ne oslobađa ga od

njenog uzroka — samog greha. Umesto zdravstvene preventive, savremena medicina težište stavlja na uklanjanje posledica nezdravog načina života i ishrane, nastalog zbog čovekove proždrljivosti i nemarnosti prema zdravstvenoj preventivi.

Većina bi želela da reši svoje životne probleme samo da bi mogla da nastavi da i dalje vodi isti grešan i beskoristan život, upravo onakav kakav je prouzrokovao prokletstvo sveta. Kada im se ponudi rešenje (koje zahteva odricanje od samog greha), ljudi ga odbacuju i nastavljaju da se bore sa posledicama greha. Loše pobude navode ljudski rod da svoju borbu vodi na pogrešnom planu i otud prokletstvo svih ljudskih napora kroz istoriju.

DUHOVNO JEDINSTVO ČOVEČANSTVA — USLOV SVETSKOG MIRA

Svet ima potrebu za mirom, a ostvarenje mira mnogi vide u izgradnji jedinstvenog religioznog i političkog sistema. Oni polažu svoje nade u silu i delo Novog svetskog poretka, čiji sistem objedinjenih religija treba da ukloni povode koji predstavljaju stalno iskušenje za međusobno neslaganje i sukobljavanje, dok nova svetska vlada treba da obuzda i sankcioniše sve koji predstavljaju pretnju novom svetskom miru i poretku na zemlji.

Naravno da su takva rešenja samo politička (simptomatska), a ne i duhovna (uzročna). Mi treba da budemo u ljubavi i jedinstvu. Međutim, mi ćemo se ujediniti samo ako se već volimo, a ne zato da bismo mogli da se volimo. Uklanjajući religiozne, nacionalne, klasne i druge razlike između ljudi mi ne uklanjamo uzrok greha, već samo povod za njegovu manifestaciju.

Nikakvim administrativnim merama se ne može promeniti ljudsko srce i u njega usaditi ljubav. Samo ljubav može da pobudi ljubav! Samo Bog može da promeni okorelo ljudsko srce, ukoliko to ono svojom voljom dragovoljno izabere.

Pravo jedinstvo čovečanstva se zasniva na suštinskim moralnim (duhovnim) vrednostima; ljubavi, dobroti i pravdi, a ne na vrednostima određene religiozne, nacionalne ili kosmopolitske pripadnosti.

Ako većina sveta odbija da prihvati pravo rešenje koje zahteva pokajanje, reformu srca i karaktera, tada se mora ispoštovati pravo većine da snosi posledice zbog svog izbora. Manjina koja shvata duhovnu prirodu problema, i želi da svoj problem reši u korenu, u nevoljama ovoga sveta će naći povoda da pokaže da li joj je zaista stalo do carstva nebeskog, ili pak do carstva zemaljskog.

Svaki čovek koji istinu i pravdu stavi iznad svega drugoga u ovome životu, proći će u manjoj ili većoj meri kroz Jovovo iskustvo. Pravednog Jova je sotona optužio da je pravedan i poslušan Bogu radi zemaljskog blagostanja a ne iz prave ljubavi. Bog je dozvolio da Jova snađu nevolje koje će iskušati njegove motive. U velikoj nevolji koja ga je snašla Jov se nije odrekao vernosti Bogu, već ju je još više utvrdio. Kada je proba prošla, Bog je Jova posebno blagoslovio. Tako će svaki pojedinac koji uzdigne svoja duhovna i moralna načela da tom svojom odlukom izazove sotonu. Ako svoju pravednost bude zidao na temeljima svoje sebičnosti, sujete, straha i krivice, njegova pravda neće izdržati probu života. Isus kaže da će se u oluji iskušenja njegova kuća srušiti. Ali, ako u vreme iskušenja pokaže poverenje u Boga, i svoju volju pokori uzvišenim motivima, biće blagosloven kao Jov što je bio blagosloven, bilo i u ovom životu, bilo tek u budućem, a njegova kuća (ličnost) će izdržati iskušenja jer je utemeljena na steni (Hristu):

> "I udari dažd, i dođoše vode, i dunuše vetrovi, i napadoše na kuću onu, i ne pade; jer beše utvrđena na kamenu." (Matej 7,27)

NOVOMILENIJUMSKA ČESTITKA

Pročitala glumica Sonja Savić u okviru Božićnog TV programa na RTS-u

Samo čestitanje Novog milenijuma i Nove godine ih neće učiniti srećnim i lepim. Zato ti neću poželeti da ti oni budu srećni, već da ih ti učiniš srećnim.

Ako ne želiš ničim da se razočaraš u Novoj godini, nemoj tražiti od nje ono što si upravo ti pozvan da joj pružiš. Ako je budućnost mračna, a svet pun zla, onda mu ti budi svetlost, i ti ga učini boljim.

Umesto da čitaš izmišljene romane, ili da maštaš o nekom drugom svetu, pozvan si da od svoga života ispišeš lepu priču, lepšu od najlepše bajke.

Možda nisi na pozicijama velike moći, bogatstva i uticaja, ali ti imaš svoje mesto pod suncem koje možeš učiniti rajem za one koji su u tvojoj sferi uticaja.

Umesto da ovih nekoliko dana tražiš veselje u zaboravljanju na neispunjene odgovornosti svoga života, da bi ostatak dana sledeće godine živeo kao žrtva prilika i neprilika, pozvan si da razmišljaš o svom životu, prepoznaš njegov smisao i ispuniš njegove mogućnosti.

Mogućnosti koje ti život pruža su jedinstvene i isuviše vredne da bi ih svojom površnošću i nepromišljenošću prokockao. Nikada nećeš

moći da ostvariš više ciljeve od onih koje si sebi zacrtao. Sloboda tvoga dela je uslovljena slobodom tvoga uma i tvoga srca. Ti imaš moć da učiniš velike stvari u svom životu, ako istinu, dobrotu i pravdu staviš iznad svega drugoga u životu.

"Budite svetlost svetu" kaže Isus. A ti kažeš:

"Kako da budem svetlost, kada nisam sunce?!"

Ni ne pokušavaj da budeš sunce, već budi mesec koji svetli sunčevim sjajem. Ni ne pokušavaj da budeš Bog, ali gledajući u Njegovo lice ti ćeš blagosloviti ovaj svet sjajem Njegove dobrote.

Zato podigni pogled tamo gde si poslednji put video svetlost dobrote i dozvoli da te ona uzme za ruku, da te vodi i čuva u sadašnjosti i da te povede sa sobom u budućnost.

INTERVJU NA RTS-u POVODOM NOVOG MILENIJUMA

Šta nas očekuje u budućnosti, u Novom milenijumu?

Ono što mu sami pružimo. Kakvi mi ljudi budemo bili jedni prema drugima, takav će nam biti i milenijum.

Da li nam poruka Božićnih praznika može uliti nadu u bolju i lepšu budućnost? Kakav značaj za nas lično ima Isusovo rođenje?

Da li nam je Isus zaista potreban kao Spasitelj naših duša od greha?

Ako smo i dalje sami sebi dovoljni, ako se osećamo dovoljno jaki da probleme sami rešavamo, onda će nas Bog pustiti da i dalje sami hodimo, i da i dalje snosimo iste posledice. Isti uzroci će i dalje donositi iste posledice.

Da li je povratak religioznosti siguran znak bolje budućnosti?

Religija treba da ima svrhu da na sačuva od zla, a ne da naše zlo samo obuče u nove ideološke izgovore. Naravno, nije kriva religija, već je kriv čovek što je zloupotrebljava, kao i sve drugo što zloupotrebljava.

Šta bi svaki čovek trebalo da uradi za vreme Božićnih praznika da bi mogao biti sigurniji u bolju budućnost?

Trebalo bi da preispita svoje srce, pobude koje ga pokreću, u svetlu Božjeg zakona — Deset Božjih zapovesti, tog neprevaziđenog kriterijuma dobra i zla.

Da li u Božićnoj poruci ima mesta i za ateiste?

Svaki čovek na zemlji, bio on pravoslavac, katolik, protestant, musliman ili ateista, ima svakodnevna životna iskušenja, hteo on to sebi da prizna ili ne. On svaki dan mora da bira između dobra i zla. Nema neutralnih u velikoj borbi života. Ako na stres života odgovaramo ljubavlju, zahvalnošću, hrabrošću, krotošću, poverenjem, mi se tada približavamo Bogu. A ako na ista iskušenja odgovaramo sebičnošću, kukavičlukom,

brigom i mržnjom, tada nas život ne izgrađuje, već unižava i odvaja od Boga. Svi smo u velikom sukobu između dobra i zla, hteli toga da budemo svesni ili ne.

A da li nam političke promene pružaju nadu u bolju budućnost?

Politička rešenja imaju svoje mesto, ali bez duhovne odgovornosti svakog pojedinca, ona su sasvim uzaludna. Dokle god je većina sklona korupciji, mitu i krađi, dotle ni najdemokratičniji sistem neće moći da funkcioniše kako očekujemo, jer će većina biti sklona da demokratskim putem legalizuje korupciju i svako drugo zlo. Vlasti ne mogu biti manje iskvarene od naroda.

Država ima svoju ulogu, ali ona nije u stanju da rešava duhovne probleme. Njih mora da rešava svaki pojedinac lično sa Bogom. Zar strah od zatvora treba jednog hrišćanina da primorava na ispravno ponašanje? Ili, umesto spoljnih rešenja, ljubav u srcu?! Samo onda kada duhovne snage društva izgube svoju duhovnu silu, one traže potporu političke moći. Takođe, samo onda kada vlast ne radi svoj posao kako treba, onda ona traži podršku ideologije ili religije kao svoje pokriće.

Nije dovoljno promeniti vlast. Potrebno je da se mi sami promenimo. Neka se Isus rodi i u našim srcima. (Jutarnji program RTS-a, za Božić 2001. godine)

SPISAK LITERATURE CITIRANE U OVOJ KNJIZI

ADORNO. T.W., FRENKEL-BRUNSWIK, E., LEVINSON. D.J. and SANFORD, R.N.,1950. The authoritian personality. New York: Harper
Gerencer M, Tajić M, Kerhin-Brkljacić V, Kastelan A. An association between serum testosterone level and HLA phenotype. Immunology Letters Volume 4, Issue 3, March 1982, Pages 155-158
Aleksandar Kostić, Polno saznanje - III, Medicinska knjiga, Beograd, Zagreb, 1953.
Alemko Gluhak, Hrvatski etimološki rječnik, August Cesarec, Zagreb, 1993.
Bendžamin Spok, Kako negovati i odgajati dete, Stvarnost, Zagreb, 1978.
Beseda prof. dr Vladete Jerotića ”O tragičnom optimizmu Srba“ u Udruženju književnika Srbije, 30.6.1999.
Božo Škerlj, Opšta antropologija, Naučna knjiga, Beograd, 1960.
Branimir Maleš, O ljudskim rasama, Kolarčev narodni univerzitet, Beograd, 1936.
David Krech, Richard S. Crutcfield, Elementi psihologije, Beograd : Naučna knjiga, 1973.
Dejan Milićević, Politika 26. II 2003.
Dejvid Kreč, Ričard Kračfild, ELEMENTI PSIHOLOGIJE, Naučna knjiga - Beograd, 1976.
Dositej Obradović, Dela, Narodno delo, Zagreb, 1932.
Dr. Živan Jovičić, Osnovi medicinske geografije Srbije, Beograd, 1998.
Dragiša Milovanović, Demokratske skice, Požarevac, 1999.
Enciklopedija leksikografskog zavoda I-VI, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1967.
Episkop Nikolaj, Kroz tamnički prozor, Linc - Austrija, 2002.
Fenomenologija ruske duše, Logos, Beograd, 2008.
Filip Dženkins, Istorija SAD, “Filip Višnjić”, Beograd, 2002.
Fjodor Dostojevski, Piščev dnevnik, Rad, Beograd, 1981.
Frank H, Hankins, The Racial Basis of Civilization, Alfred A Knopf, New York, London, 1926.
Fransis Fokujama, Kraj istorije i Poslednji čovek
Fransoa de Fontet, Rasizam, Plato, Beograd, 1999.
Gerencer M, Tajić M, Kerhin-Brkljacić V, Kastelan A.: “An Association Between Serum Testosterone Level and HLA Phenotype”, Immunology Letters Volume 4, Issue 3, March 1982, Pages 155-158
Glasnik antropološkog društva Jugoslavije, broj 32, 1996.
Hanns von Hofer, Notes on Crime and Punishment in Sweden and Scandinavia, Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention Volume:4 Issue:2 Dated:2003
Ivan Jurić, Genetsko podrijetlo Hrvata - etnogeneza i genetička otkrića, Zagreb 2003
Ivo Andrić, Jovan Cvijić, Psihološki tipovi Balkana
Imanuel Kant, Um i sloboda: spisi iz filozofije istorije, Časopis Ideje, Beograd, 1974.
Ivo Andrić, Znakovi pored puta, Prosveta, Beograd 1981.
J. J. Zmaj, Političke i satirične pesme I, Matica srpska, Novi Sad, 1979.
J. Lawrence Angel, The people of Lerna; analysis of a prehistoric Aegean population, Princeton, 1971.
James A. Wylie, The History of Protestantism, Cassell & Company, London, Paris & New York, 1878.
James M. McPherson, Battle Cry of Freedom, Oxford University Press, 2003.

Jovan Cvijić, Balkansko poluostrvo i Južnoslovenske zemlje, Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, Beograd, 1966.
Jovan Dučić, Jutra sa Leutara, Prosveta, Beograd, 1989.
Karl Segan , Kosmos, Opatija, “Otokar Keršovani - Rijeka”, 1983.
Karsten Niebuhr, Travels through Arabia and Other Countries in the East, R. Morison and Son, Edinburgh, 1972.
L. Luca Cavalli-Sforza, The History and Geography of Human Genes, Milano, 2000.
Lav Nikolajevič Tolstoj, Publicistički spisi, Prosveta, Beograd, 1969.
Lazar Marićević, Samopoštovanje i autoritarnost, Beogradska otvorena škola, Beograd, 2001.
Lazar Marićević, Samopoštovanje i autoritarnost, BOS, Beograd, 2001.
Luiđi Pareti, Istorija čovečanstva, Kulturni i naučni razvoj, sveska 2, knjiga 1, Naprijed 1967, Zagreb.
Ljubomir Nenadović, Celokupna dela, Narodna kultura, Beograd, 1939.
Maks Veber, Protestantska etika i duh kapitalizma, V. Masleša, Svjetlost, Sarajevo, 1989.
Maksim Gorki, Neugodne misli, 1917, 1918. Filip Višnjić, Beograd, 1987.
Mala Enciklopedija ”Prosveta“, Beograd, 1978.
Marko Miljanov, Primeri čojstva i junaštva, Studio 104, Beograd, 2000.
Matija Bećković, “Politika”, 5. jula 2002.
Milorad Ćirilović, “Kuda vode naše podele?”, Politika 26. II 2003.
Molitva Nikolaja Velimirovića LXXIV
Mr Nebojša Petrović, Putevi istraživanja autoritarnosti, Beograd, 2001.
Nevenka Tadić, Psihijatrija detinjstva i mladosti, Naučna KMD, Beograd, 2006.
Nikolaj Mihailovič Karamzin, Pisma ruskog putnika, časopis Stvaranje, okt. nov. 01. Pobjeda, Podgorica
Nikolaj Velimirović, Religija Njegoševa 1921.
P.I. Malicki, Istorija hrišćanske crkve, Izdanje knjiž. Radomira D. Ćukovića, Beograd, 1933.
Petar Prvi Petrović, Poslanice, Izdavački centar Cetinje, 1993.
Petar Petrović Njegoš, Gorski Vijenac, Obod - Cetinje, Prosveta - Beograd, 1979.
Published for the Anthropological Society, by Longman, Green, Longman, Roberts, & Green, London, 1865.
Publius Cornelius Tacitus, Tacitova Germanija, Državna štamparija Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Beograd, 1927.
Radoje Domanović, Satire, (Stradija, broj 1, 1903.), BIGZ, 1989.
Rastislav V. Petrović, Šćepan Mali, Beograd, 2002.
Richard F. Selcer, Civil War America, 1850 to 1875, New York, 2006.
Richard Llewellyn, Kako je zelena bila moja dolina, “Rad”, Beograd, 1955.
Sveti Jovan Lestvičnik, Lestvica, Sinod, Beograd, 1963.
Svetozar Marković, Odabrani listovi, Novo pokoljenje, 1949. Beograd
Šarl Etinger, Istorija jevrejskog naroda, Ginko, Beograd, 1996.
Vladimir Dvorniković, Karakterologija Jugoslovena 1939, Prosveta, Beograd, 2000
Vladimir Solovjov, Duhovne osnove života,Logos Ortodos, Beograd, 1994.
Vladimir Solovjov, Svetlost sa Istoka, Logos Ortodos, Beograd, 1995.
Žarko Trebješanin, Duša i politika: psihopatologija nesvakidašnjeg života, Vreme knjige, Beograd, 1995.

CIP - Katalogizacija u publikaciji biblioteke Matice srpske, Novi Sad

323.1
159.923.3(=163)

БОГДАНОВИЋ, Милош
Prokletstvo nacije / Miloš Bogdanović. -2. prošireno izd.
- Beograd : M. Bogdanović ; Novi Sad . Eden, 2011
(Nova Pazova - Euro-dream). - 264 str. : ilust. ; 21 cm

Bibliografija : str. 262 - 263

ISBN 978 - 86-85197-22-2

а) Нација б) Јужни Словени - Карактерологија

COBISS.SR-ID 261312775

